Convorbiri Corespondență Portrete

Martin S. Martin

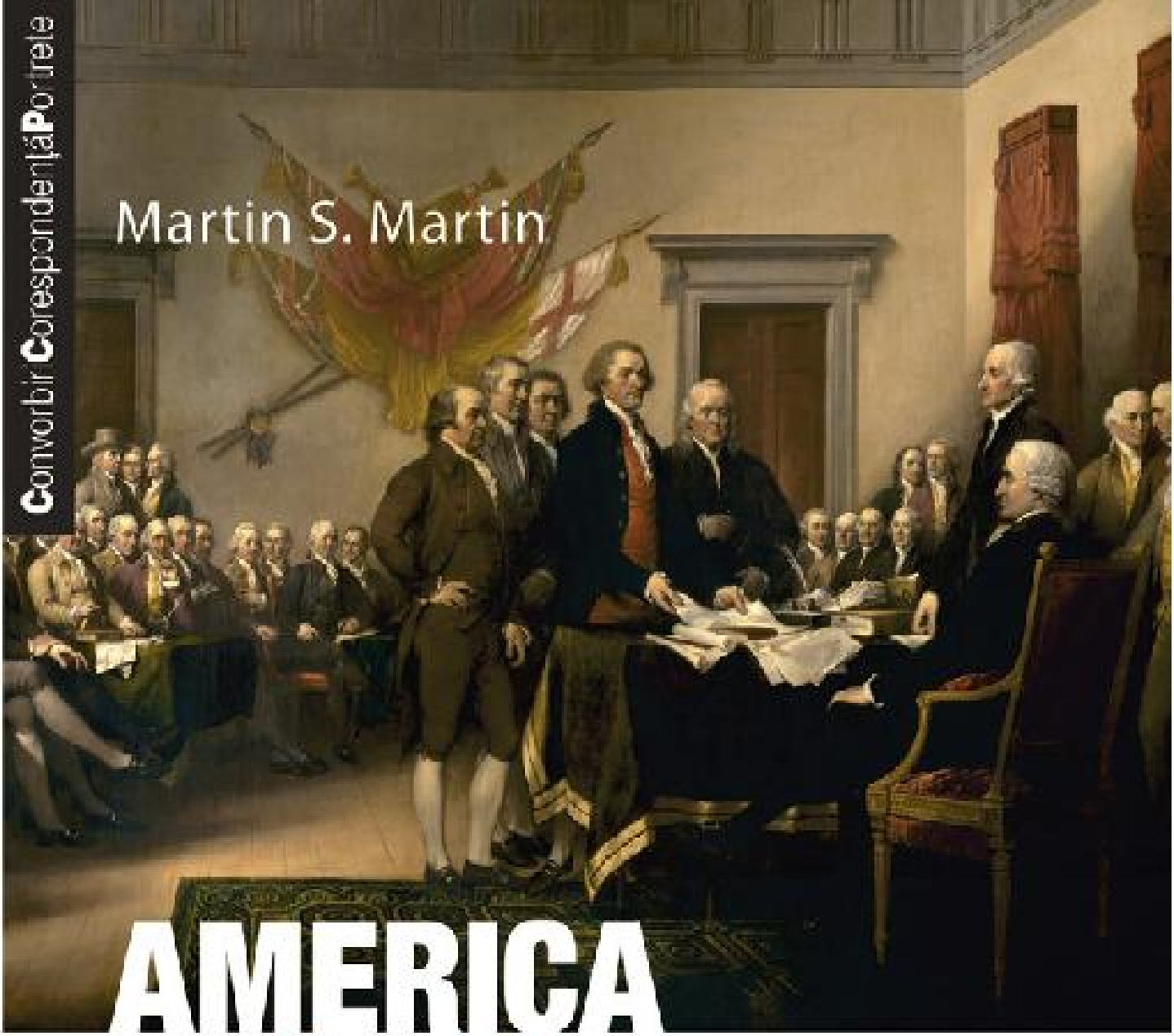

AMERICA

povestită unui prieten din România

cuvânt înainte de Gabriel Liiceanu

ebook HUMANITAS

Martin S. Martin (numele oficial, începând din 1990, al lui Martin Ştefan Constantinescu) s-a născut la 28 septembrie 1942 la Bucureşti. A fost unul dintre cei mai talentaţi chirurgi pe care i-a avut Clinica de chirurgie cardiovasculară de la Spitalul Fundeni. A făcut indiscutabil parte din seria chirurgilor de aur ai acestui spital, compusă din Dan Setlacec, Eugen Proca, Mihai Stăncescu, Ion Socoteanu, Gheorghe Olănescu, Irinel Popescu, Ludovic Ionescu, Mihnea Ionescu etc. În ciuda valorii sale, recunoscută deopotrivă de colegi şi de pacienţi, Martin a fost scos din învăţământul universitar. Acest abuz, umilinţa cotidiană a vieţii din România, insatisfacţiile materiale şi spirituale l-au determinat să părăsească definitiv ţara în vara lui 1985. A plecat la un congres medical la Atena, unde a cerut azil politic. După câteva luni a ajuns în Statele Unite, unde s-a specializat în cardiologie şi a practicat timp de nouăsprezece ani cardiologia intervenţională în Chattanooga, Tennessee. Alături de dr. Dora Petrilă, a semnat cartea *Spitalul Fundeni: istorie, destine* (Humanitas, 2004).

Pe copertă:
U.S. Capitol paintings. *Declaration of Independence*, painting by John Trumbull in U.S. Capitol, detail III
Library of Congress, Prints & Photographs Division, Theodor Horydczak Collection, [reproduction number LC-H8-CT-C01-063-A]
Patriotic Kids © Guliver / Gettyimages

© Humanitas, 2012 (ediţia print)
© Humanitas, 2012 (ediţia digitală)
ISBN: 978-973-50-3849-6 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Cuvânt înainte. Serile de la Soddy Daisy

Gabriel Liiceanu

Niciodată o întâmplare nu-şi divulgă, pornind de la puţinătatea aparenţei iniţiale, potenţialul de a se amplifica în timp. Altfel spus, e tulburător să descoperi – cum se petrece acum, în marginea unei cărţi – că viaţa fiecăruia dintre noi nu e, până la urmă, decât rezultatul imprevizibil al felului în care întâmplările ei ricoşează pe pereţii timpului şi capătă configuraţia fermă a unui destin. Imprevizibilul acesta, care ţine de creativitatea timpului, e adevărata splendoare a vieţii.

L-am întâlnit pe Martin S. Martin în 2005, la o cârciumă bucureşteană din cartierul lui Eliade, în preajma străzii Mântuleasa. Urmarea acelei seri petrecute împreună a fost drumul meu în America. Martin m-a invitat în casa lui şi a regizat de la cap la coadă rezolvarea medicală a unei „probleme de inimă“ care, fără emfază spus, m-a reaşezat pe orbita vieţii. Nu ţin minte ca cineva, vreodată, să mă fi luat cu un asemenea firesc de mână şi să mă fi îngrijit ca pe cel mai bun prieten, înainte de a-i fi devenit unul.

Martin plecase din România în anii ’80. Cine-i va citi povestea vieţii de până la 45 de ani va descoperi încă o dată harul pe care-l au românii de a-i împinge pe cei mai valoroşi dintre ei să-şi ia lumea în cap. Însă, aici, important este altceva. Ajuns în America după câteva decenii trăite în comunism, Martin avea deja acea acuitate a privirii pe care, pentru înţelegerea bunătăţii unei lumi, nu ţi-o dă decât experienţa prealabilă a răului. Doar cineva care a trăit într-o ţară neliberă e apt să măsoare întinderea şi binefacerile libertăţii. Sau, oricum, să le aprecieze mai bine decât cei care, avându-le şi nepierzându-le niciodată, sunt predispuşi să le ignore.

Multe dintre discuţiile pe care le-am purtat cu Martin în vila lui din pădure de la Soddy Daisy, la 30 de kilometri de Chattanooga, ne uneau în aceeaşi uimire: cum să ne explicăm faptul că America, ţara care, în secolul XX, făcuse omenirii cel mai mult bine, reuşise să acumuleze, în cel mai scurt timp, cel mai mare capital de ostilitate? De la câţi oameni, unii prieteni apropiaţi, din ţară sau din străinătate, nu-mi fusese dat oare să aud tot felul de năzbâtii debitate pe un ton superior (noi, europenii…) despre inocenţa uşor tâmpă a acestui popor de emigranţi venit târziu în istorie, care nu înţelegea nimic din vinurile şi brânzeturile franţuzeşti sau din marea artă a lumii? Şi ce hermeneutică năucitoare era pusă în joc când, în spatele tragediilor istorice americane (de cele mai multe ori rezulta că americanii aveau şi ei, totuşi!, partea lor de vină pentru ce păţiseră, ba chiar, într-un al doilea pas al discuţiei, că-şi provocaseră şi îşi meritaseră soarta), se căutau diabolice scenarii construite de guvernanţi americani perverşi şi servicii secrete maligne! Toate puse rapid în circulaţie de către mediile de stânga şi difuzate apoi în lume cu ajutorul prostiei planetare.

Pe măsură ce au trecut anii, mi-am dat seama că, în mediile universitare cel puţin (şi, în primul rând, în cele americane), era oarecum şic să fii antiamerican. Nimic, nici un argument, în nici o discuţie, nu rezista. Nu conta că americanii nu ocupaseră niciodată nici un metru pătrat de pământ străin, că peste tot unde puseseră piciorul exportaseră alegerile libere şi regimurile democratice, că eliberaseră accesul la sursele de materii prime ale omenirii nu pentru a le jefui, ci pentru a le aşeza sub regulile comerţului liber, că aveau singura armată din lume în care abuzurile comise în teritorii străine erau judecate şi pedepsite cu ani grei de închisoare de înseşi tribunalele militare ale ţării, că ştiinţa şi tehnologia americane amelioraseră viaţa tuturor oamenilor de

pe planetă, că, în sfârşit, americanii dăduseră omenirii, sub forma unor „basme cinematografice“ (nu neapărat rafinate, dar având o intensă eficacitate etică), ultima mare mitologie în care binele înfrunta răul şi termina prin a-l învinge.

Ce explicaţie putea să aibă, ne tot întrebam, perpetuarea sistematică a unor forme de judecată strâmbă, acompaniate, în atâtea şi atâtea cazuri, de nerecunoştinţă? De la Martin am aflat, într-una dintre serile de la Soddy Daisy, acea formidabilă replică pe care secretarul de stat american Dean Rusk i-a dat-o lui Charles de Gaulle când, în 1966, acesta a cerut evacuarea de urgenţă a Comandamentului NATO şi a tuturor militarilor americani de pe teritoriul Franţei: „Acest ordin include şi corpurile soldaţilor americani din cimitirele franceze, domnule preşedinte?“ Replica şi întreaga poveste sunt reluate în unul dintre capitolele acestei cărţi.

Când sejurul meu american a luat sfârşit, aveam nu numai un nou câmp electric al inimii, dar şi un prieten cu care, pornind de la o concordanţă afectivă în evaluarea binelui şi răului, mă deschisesem către un mod comun de a înţelege lumea. Căci lui Martin îi reuşea un tip de instalare în adevăr care presupunea o inteligenţă „caldă“. Judecăţile lui porneau de obicei de la o anumită formă de compasiune, de la o neobişnuită disponibilitate pentru semeni. Ne-am întâlnit, cum spuneam, şi în modul nostru de „a vedea America“. Însă, spre deosebire de mine, care nu aveam la îndemână decât caracterul abstract al unei concepţii, Martin cunoscuse, în privinţa Americii, nedreptatea asprelor judecăţi ale lumii, după ce-şi croise un destin trăind acolo, printre oameni în carne şi oase. Familiarizat cu realităţile vieţii americane, suferea profund atunci când trebuia să le compare cu nerozia simplificatoare a locurilor comune. „Oful lui cu America“, aşa ajunsesem să-i botez suferinţa. Şi, într-o bună zi, i-

am propus să scrie chiar el o carte reparatorie. Aşa s-au născut paginile care urmează.

Ceea ce mi se pare extraordinar în ele este că autorul, care se străduieşte să-i convingă pe ceilalţi de bunătatea lumii în care venise (atâta câtă poate fi *omeneşte* obţinută în condiţiile unei specii cu agresivitate intra-specifică mare), este el însuşi contaminat de ea. Citind scrisorile, am avut senzaţia că expeditorul lor sfârşise, după ce întâlnise America, prin a deveni el însuşi mai bun. De aceea nu e deloc întâmplător că, în cartea lui, cele mai frumoase părţi sunt cele dedicate poveştilor din viaţa americană a autorului în care personajele sunt fie agenţi ai binelui, fie beneficiari ai lui.

Nu mă îndoiesc că paginile acestea, scrise cu iubire şi năduf, dar şi cu inteligenţă, bună-credinţă şi cu o serioasă documentare, vor ridica împotriva lor corul indignaţilor de profesie. Dar nu cred că pentru ei, pentru cei care şi-au format convingerile prin întâlnirea dintre o ideologie şi un afect de tinereţe, şi-a scris Martin cartea. Recent, un grafician francez mi-a mărturisit că-i detestă pe toţi fumătorii de ţigări americane, ţigări „care put“, spre deosebire de ţigările pe care adevăratul fumător şi le rulează singur, aşa cum făceau, de pildă, el şi colegii lui, în studenţie, pe baricadele lui „mai ’68“.

Sigur, cartea lui Martin despre America este şi ea una subiectivă. Este despre *America lui*. Asta înseamnă că trebuie să ai o anumită structură psihică şi o anumită recuzită de valori ca să poţi descoperi „ţara în care şi-au găsit împlinirea nemulţumiţii lumii“ şi să te simţi îmbrăţişat de ea: trebuie să fii tare de înger, să ai simţul oportunităţii şi al alegerii, să-l uiţi, odată ajuns acolo, pe „ştii cine am fost eu?“ (aşa cum medicul plecat din România a uitat că fusese vedeta chirurgiei de la Fundeni şi n-a pregetat, luând-o de la capăt, să-şi

dea cuminte toate examenele cerute de *Board*-ul american de medicină), să fii răbdător, riguros, pus pe muncă, ţinător de cuvânt şi, nu în ultimul rând, cinstit. Pentru că America pe care ne-o povesteşte Martin nu este cea a violenţei din filmele de la Hollywood, a vânzătorilor de droguri din Bronx, a celor care sfârşesc sub poduri sau a celor care s-au abonat la un subsidiu social pe viaţă. Cu alte cuvinte, trebuie să fii deja înzestrat cu stilistica umană şi cu setul de valori pe care s-a vertebrat, cândva, lumea de acolo. Trebuie, când alegi America, aşa cum a făcut prietenul meu, s-o fi întâlnit deja. Altminteri, sunt convins, nu vei da nicăieri peste acea Americă „profundă, simplă, morală şi generoasă“ pe care a descoperit-o autorul în cea de a doua viaţă a sa.

Cele două vieţi ale mele
Martin Stephan Martin
(*Martin Ştefan Constantinescu*)

M-am născut în Bucureşti, la 28 septembrie 1942. Curând după naşterea mea, familia s-a refugiat în Banat, din cauza războiului. La întoarcere, părinţii mei au aflat că aproape întreaga agoniseală (mobilă, covoare, haine, tablouri) dispăruse sau fusese distrusă. Rudele cărora li se lăsase casa în grijă au dat vina pe Armata Roşie. Nu i-a crezut nimeni.

Bunicul meu patern, Ştefan Constantinescu, se născuse la Buzău într-o familie modestă şi, la vârsta de şaptesprezece ani, fugise de la liceu cu încă doi colegi. Luaseră trenul de Bucureşti, unde îşi propuseseră să ajungă actori. Au intrat figuranţi în diverse trupe. Bunicul s-a îmbolnăvit de tuberculoză şi, după ce a ieşit din sanatoriu, s-a lăsat de actorie, şi-a luat un serviciu la Poştă şi s-a căsătorit (cu o fată de secui din Buzău, cu zestre). Doctorul îi spusese că, dacă nu renunţă la viaţa de boem şi nu-şi încropeşte o viaţă de familie, va muri în câţiva ani. A murit la 53 de ani. Pe ceilalţi doi prieteni de aventură îi chema Nicolae Niculescu-Buzău şi Vladimir Maximilian.

Tata, primul născut dintre cei cinci copii ai lui Ştefan şi ai Terezei Constantinescu, a primit numele de Martin, după cel al naşului de botez, el însuşi ungur. A fost un om muncitor, întreprinzător şi inteligent. S-a întreţinut singur de la vârsta de 14 ani. A terminat liceul cu bursă de merit, la fel a urmat şi absolvit Academia Comercială şi a făcut rapid o carieră de succes în Ministerul de Finanţe, într-o vreme care îi era favorabilă, prin reformele de personal introduse de Madgearu. A urmat în particular Facultatea de Drept. După război, a fost arestat de două ori, din motive politice. Din cauza arestărilor, deşi ambele s-au terminat fără nici o

acuzare formală, cariera lui a luat-o în jos şi s-a sfârşit cu o catedră de profesor de finanţe şi economie la o şcoală tehnică postliceală. A murit de cancer de prostată la 56 de ani.

Eu eram student la Medicină în anul doi când s-a sfârşit tata. Sora mea cea mai mare era doctoriţă de circumscripţie în Dobrogea şi o ducea mai bine. Dar noi, cei rămaşi acasă după moartea tatei – mama, sora mijlocie şi cu mine –, am trăit într-o sărăcie cruntă, mulţi ani.

Mama provenea, pe linie maternă, dintr-o familie de ţărani din Ialomiţa şi a fost orfană de război. Tatăl ei, Milan Mihăilescu, era macedonean (aromân) din Bitolia sârbească şi venise în România la vârsta de opt ani, împreună cu tatăl lui, Mihai Ispas, care fugise din satul său după ce omorâse un soldat turc. Ispas şi-a adus familia din Bitolia, a lucrat ca dulgher şi şi-a dat fiul, pe Milan, ca băiat de prăvălie. Când Milan a ajuns la vârsta căsătoriei, tatăl lui l-a sfătuit s-o ceară de nevastă pe fata cea mare a unui cuplu din Albeşti, Ialomiţa, cărora le construise casă şi prăvălie. Milan a făcut avere, şi la 33 de ani era însurat, cu şase copii (mama era al doilea copil), avea prăvălie mare în satul Vărăşti din Balta Ialomiţei şi era activ în comerţul de peşte şi de grâne. A plecat la război (Primul Război Mondial) şi a murit la Mărăşti. Averea i-au mâncat-o rudele nevestei, şi copiii au ajuns prin orfelinate. Numai doi au ajuns la maturitate. Mama, Elena Mihăilescu, a început şcoala primară la Azilul „Elena Doamna“, a făcut gimnaziul la Şcoala Centrală şi apoi a urmat Şcoala de Comerţ, toate în internate. Când a terminat şcoala, a primit serviciu la Tezaur. Acolo l-a cunoscut pe tata.

Nemaiavând aproape nimic la terminarea războiului, părinţii mei şi-au mutat familia „din centru“ într-o căscioară din cartierul Griviţa, aproape de Cimitirul „Sfânta Vineri“. Acolo am copilărit. Am urmat clasele primare la Şcoala nr.

40 (ulterior 173), apoi liceul la „Aurel Vlaicu“. Spre norocul generaţiei mele, la liceul acesta se adăpostiseră mai mulţi profesori merituoşi, unii debarcaţi din învăţământul universitar pe motive politice. Printre ei au fost Emil Sanielevici, Pompiliu Constantinescu, Stere Diamandi, Nicolae Ciomu, Sanda Ţonescu, George Potra, Mia Dumitrescu şi alţii.

În 1960 am intrat la Facultatea de Medicină din Bucureşti, învingând adversităţile unui examen de admitere la care eram defavorizat fiindcă „nu aveam dosar de la Sfat“, tatăl meu avusese arestări politice şi fusese şi „exclus din partid“. În facultate, am reuşit să supravieţuiesc, deşi am luat un vot de blam la UTC. Pe toată durata facultăţii m-am simţit în pericol. Pe bună dreptate: în puţinele pagini din dosarul meu de Securitate care au supravieţuit (nu ştiu cine a avut interes să distrugă peste 99% din el) am găsit turnătorii ale colegilor care mă descriau ca fiind „cosmopolit, admirator al Vestului şi neataşat culturii socialiste, căreia îi preferă cărţile şi muzica occidentale“. Dar, citind dosarul în anul 2009, am găsit şi un lucru care m-a umplut de mândrie: cineva relata o discuţie de grup de la tabăra de muncă voluntară din comuna Mihăileşti (Ilfov), în care eu spusesem – asta era în vara anului 1961 – că, în lupta dintre cele două mari puteri, SUA va învinge URSS datorită superiorităţii sistemului economic. Mare noroc am avut că am rămas totuşi în facultate!

În vara anului 1965, după terminarea anului V, viitoarea mea soţie, Mioara Cojocaru, şi cu mine am dat concursul de internat. Învăţaserăm din greu tot anul, fiindcă reuşita la internat dădea celor patruzeci de fericiţi câştigători şansa de a intra în învăţământul universitar sau, cel puţin, în posturile cele mai bune de specialitate. Ceilalţi 260 de colegi urmau să plece la circumscripţiile rurale pentru cel puţin trei ani. Şi Mioara, şi eu am reuşit pe primele locuri de interni, ceea ce ne-a deschis

calea spre rotaţiile de spital cele mai invidiate. La sfârşitul internatului, aveam deja doi ani de chirurgie la Spitalul „Carol Davila“ şi la Fundeni. Am avut succes şi cu concursul de secundariat (1968): am reuşit cu post la Tulcea, dar cu centrul de pregătire tot la Fundeni, unde am mai lucrat încă doi ani. Pentru cel de-al treilea, Ministerul Sănătăţii ne-a trimis, pe Mioara şi pe mine, „la post“, adică la Spitalul Judeţean Tulcea. Acolo l-am cunoscut pe Radu Pleşu, şeful Secţiei de chirurgie, şi, prin el, pe fiul lui, Andrei. Am lucrat un an ca medic specialist chirurg la Tulcea, operând toate cazurile de chirurgie generală, ca şi multe cazuri de chirurgie urologică, ginecologică, ortopedică, chirurgia traumatismelor. Am operat adulţi şi copii, am îngrijit cazuri de arsuri grave, intoxicaţii, accidente, cazuri complexe de terapie intensivă. Pe scurt, tot ce se ivea. Mioara a făcut primele anestezii generale din Tulcea. Lumea ne-a iubit la Tulcea: pacienţi, cunoscuţi, chiar şi unii doctori. Au fost şi doctori care ne-au urât: eram „încrezuţii ăia de la Bucureşti“, care făceau multe lucruri cu succes şi care, pe deasupra, mai şi aveau dreptate când se ajungea la o discuţie medicală contradictorie.

Am revenit în Bucureşti prin concurs pe postul de asistent universitar la Clinica de Chirurgie Fundeni în anul 1972. Pe atunci şef era profesorul Voinea Marinescu, dar eu stabilisem o relaţie de încredere şi afecţiune cu cel care era numai conferenţiarul clinicii: doctorul Dan Setlacec. El era de fapt autoritatea profesională de necontestat în chirurgie de la Spitalul Fundeni. De la intrarea la Fundeni, am făcut exclusiv chirurgie cardiovasculară.

În 1973, Voinea Marinescu a murit subit şi Dan Setlacec a devenit profesor. A avut cele mai bune intenţii să ridice nivelul chirurgiei cardiace, s-a zbătut, a umblat, a cerut sprijin în stânga şi în dreapta, dar a avut lipsa de inspiraţie de a se baza

pe promisiunile profesorului Theodor Burghele, pe atunci ministrul sănătăţii. Cinic şi mizantrop, Burghele l-a amăgit pe Setlacec şi nu a făcut nimic din ceea ce-i ceruse acesta: dotarea tehnică a clinicii, burse de specializare pentru doctori, independenţa administrativă a unităţii. Bursele pentru străinătate promise lui Setlacec au fost date de Burghele la doi chirurgi de la Târgu Mureş: Radu Deac şi Ioan Pop D. Popa, deşi acolo chirurgia cardiacă era doar la început. Chirurgia cardiacă de la Fundeni a rămas în aceeaşi stare de regres şi proastă performanţă în care intrase de când cel care fusese sufletul ei, Marian Ionescu, fugise în Anglia. L-au determinat să plece atacurile furibunde ale invidioşilor din spital, gata-gata să-l termine şi să-l bage la închisoare. În Anglia, Ionescu a avut mare succes, a devenit celebru, a inventat valve cardiace originale care l-au făcut bogat, a devenit o somitate internaţională în chirurgia valvulară. Chirurgia inimii de la Fundeni, de unde plecase, s-a degradat şi a rămas la o mortalitate înfiorătoare.

Cu toate acestea, de când am intrat în contact cu chirurgia cardiovasculară, am făcut o pasiune intensă pentru ea. Aveam un singur vis: să devin un chirurg cardiac ale cărui rezultate să fie asemănătoare cu ale celor din Vest şi, în acelaşi timp, să pot preda ca profesor la Facultatea de Medicină. Viaţa mea era în spital, nu veneam acasă la ore normale cu lunile, uneori mă întorceam acasă doar o dată la două-trei zile ca să iau schimburi curate. Am început să mă mişc binişor în meserie, mai întâi în chirurgia vasculară, apoi în cea cardiacă. Câteva lucruri învăţasem de la mentorul meu Setlacec: citit pe brânci, corectarea a ceea ce învăţasem în practică de la unii cu ce aflam, diferit, în lucrările altora, chirurgie gândită, logică, cu grijă pentru ţesuturi, cu economie de timp şi mişcări, esenţialul curăţat de fleacuri, ordine în mersul operaţiei, control permanent,

schimbări în mersul operaţiilor în conformitate cu ce se ivea sau cu ce se petrecea nou sau neaşteptat, onestitate în urmărirea postoperatorie. Nu negarea complicaţiilor, nu vanitate, nu încăpăţânarea de a avea dreptate mereu. Modestie. Câteva dintre vorbele faimoase ale lui Setlacec: „Bolnavul îşi cunoaşte cel mai bine diagnosticul: trebuie doar să ştii să-l întrebi şi să-l asculţi“; „Nu face o operaţie numai fiindcă ştii s-o faci“; „În operaţie nu trebuie să ai în cap pagina din cartea de unde ai învăţat-o, ci să judeci ce vezi cu ochii tăi“; „Ordinea calităţilor unui bun chirurg: ochiul, mintea, abia apoi mâna“; „Când eşti în faza de ucenicie, ai voie să comiţi orice greşeală care a fost vreodată descrisă în literatura de specialitate şi am să te iert. Dar dacă faci aceeaşi greşeală de două ori, te omor cu mâna mea“.

Dan Setlacec şi Ion Bruckner au fost modelele mele în timpul facultăţii şi al internatului, dar nu am fost niciodată apropiat de profesorul Bruckner, la care am admirat erudiţia, fineţea diagnosticului, perfecţiunea abilităţilor de examen clinic. În schimb, Dan Setlacec mi-a fost nu numai mentor, maestru şi profesor, ci şi un părinte afectuos, grijuliu, sincer. În anii secundariatului, am lucrat îndeaproape cu el la mai multe lucrări. Ne repeta adeseori: „În toate lucrările să citaţi autori români; dacă noi nu-i citǎm, cine s-o facă?“ Profesorul Setlacec avea un obicei: fiecărui nou-venit în clinica de chirurgie îi dădea un subiect şi apoi aştepta să vadă ce face, când vine înapoi cu statistica de cazuri, bibliografia etc. Dacă nu se întâmpla nimic, Setlacec nu revenea asupra subiectului. Dacă aduceai rezultatele la ce căutaseşi, scormonind în arhiva clinicii, citind articole despre subiectul respectiv, redactând un început de prezentare, Setlacec te încuraja şi, invariabil, îţi făcea un loc în lista de autori. Apoi îţi dădea altă temă de lucru.

La câteva luni de la intrarea mea în clinică, m-a chemat Voinea Marinescu şi m-a întrebat: „Nu eşti membru de partid? Cum ai intrat în IMF? Ia, te rog, să te duci să te înscrii!“ Am scăldat-o câteva luni, apoi Marinescu s-a prăpădit şi Setlacec a fost numit în locul lui. În 1974, dezbaterile din clinică legate de intrarea mea în partid s-au intensificat. Ultimul care mi-a vorbit despre asta a fost Setlacec: „Martine, eu am făcut la fel, am lungit-o, am amânat cât am putut şi m-au ţinut în loc. Puteam să fiu de mult profesor, dar m-au ţinut conferenţiar până când am făcut compromisul. Dar, dacă te gândeşti, spune-mi, ce e mai bine? Să te dea afară din învăţământ, să lipseşti clinica de un om bun, să privezi atâţia cursanţi de un om care să-i înveţe de bine, şi să aducă în locul tău un dobitoc? Sunt sătul de dobitocii de care nu pot scăpa“.

Ţin bine minte după-amiaza în care am discutat acest subiect. Cu delicateţea pe care puţini i-o ştiau, Setlacec mă chemase la el acasă şi a deschis subiectul la o ţigară de foi şi la un whisky. I-am răspuns că ştiu că-mi vrea binele, că-i înţeleg argumentaţia, dar că e posibil ca, peste ani, şi el, şi eu să fim întrebaţi de ce am făcut-o, şi că, în deplină sinceritate, nu avem decât un răspuns: din frică şi din interes. Mi-a dat dreptate, spunându-mi că, din păcate, nu crede că se va întâmpla aşa ceva în timpul vieţii noastre şi că, dacă asta mă ajută, îmi cere să dau vina pe el: „Bă, Martine, dacă te va întreba cineva vreodată de ce-ai făcut pasul ăsta, să spui că eu ţi-am cerut-o“.

În 1979 am fost dat afară din IMF. Era un război pe faţă între Eugen Proca, rectorul IMF, şi şeful meu de atunci, Ioan Pop D. Popa, care îl înlocuise – prin uzurpare – pe Dan Setlacec la conducerea chirurgiei cardiace. Neputându-l lovi direct pe şeful meu, Proca ne-a desfiinţat norma didactică mie şi altor trei asistenţi de la chirurgia cardiacă. De atunci înainte am făcut învăţământ voluntar,

dar mi-am luat adio de la cariera didactică din ţară. Să fii membru de partid obişnuit nu era de ajuns. Trebuia să fii *ataşat*, să acţionezi pentru promovarea politicii partidului, să intri în găştile care, atât în spitale, cât şi în Facultatea de Medicină, controlau totul şi îşi împărţeau posturile şi titlurile. Am primit vot de blam cu avertisment de excludere în anul 1984, pentru neglijarea îndatoririlor de partid. Nimic nu m-a ajutat mai mult pentru obţinerea vizei, când am cerut azil politic în Statele Unite, un an mai târziu.

Situaţia în chirurgia cardiacă s-a schimbat radical după ce Marius Barnard şi echipa lui au venit în România de mai multe ori. Ne-au învăţat, practic, tot ce nu putuserăm, privaţi cum eram de specializări în străinătate, să obţinem până atunci. De fapt, numai cei mai tineri şi mai talentaţi nu fuseseră trimişi în Occident. Cei care ajunseseră acolo, cu excepţia doctorului Deac, erau impostori incapabili să înveţe ceva şi, la rândul lor, să-i înveţe pe alţii. Profesorul Ioan Pop D. Popa petrecuse un an în Statele Unite, conferenţiarul Ilie Pavelescu fusese trimis la specializare la Paris tot pentru un an. Degeaba. Nu numai că n-au schimbat nimic în mersul lucrurilor de acasă, dar au fost şi cei care s-au opus venirii lui Barnard, atunci când acesta şi-a oferit serviciile. Ceea ce s-a întâmplat la Fundeni după venirea lui Barnard este descris în detaliu în cartea publicată la Humanitas cu titlul *Spitalul Fundeni*.

În perioada 1979–1985 am avut o carieră pe care aş putea-o numi, având măsura cuvintelor, de mare succes. Am preluat Secţia de cardiopatii congenitale la copii şi am îmbunătăţit rezultatele obţinute până atunci, am introdus tehnici noi de operare şi am format o echipă în domeniu. În septembrie 2009, Societatea Română de Cardiologie mi-a înmânat, ca formă de recunoaştere târzie a ceea ce se petrecuse atunci, Diploma de Excelenţă pentru contribuţii la

dezvoltarea chirurgiei cardiopatiilor congenitale în România.

Am adus în ţară tehnicile de chirurgie coronariană. Aceasta este legată de o mică poveste. Mai mult decât alte domenii din chirurgia cardiacă, cum ar fi chirurgia valvelor, sau a defectelor congenitale, operaţiile de coronare erau în anul 1977 practic inexistente. Un general de Securitate, de curând pensionat, care fusese în ultima parte a activităţii lui ministru adjunct la Ministerul de Interne, a fost investigat de cardiologii de la ASCAR şi diagnosticat cu boală coronariană care necesita patru bypassuri. Bolnavul a fost referit lui Pop D. Popa, care a admis, când a vorbit cu emisarii de la Ministerul de Interne, că operaţia nu se poate face în ţară. Dar nici bolnavul nu putea fi trimis în străinătate, din cauza riscului legat de multele secrete pe care le ştia. Bolnavul era foarte simptomatic, avea angină instabilă cu crize frecvente şi prelungite, se interna tot la câteva zile şi era evident că merge către un infarct. La sugestia lui Pop D. Popa, Ministerul de Interne a adus o echipă operatorie de la Viena. Şeful echipei era Manfred Deutsch, pe care Pop D. Popa îl întâlnise în Statele Unite, în timpul specializării lor, care, în cazul lui Deutsch, fusese foarte eficace. Acesta se întorsese în Austria şi devenise omul numărul unu în operaţiile de coronare. Pop D. Popa, am văzut, se întorsese şi el, dar fără să aducă nimic.

Deutsch şi echipa lui l-au operat cu succes pe generalul în cauză şi încă alţi patru bolnavi români. Eu am fost însărcinat să fiu omul lor de contact, să am grijă de ce mâncau, cum ajungeau la spital, să fiu translator şi să mă ocup şi de partea de program social. Fusesem prezent la toate operaţiile lor, discutasem meserie cu Deutsch şi colaboratorii, pusesem întrebări şi notasem multe lucruri pe care le vedeam pentru prima dată. Ne-am împrietenit. La plecare, Deutsch i-a spus lui

Pop D. Popa că s-ar bucura dacă aş fi trimis la clinica lui din Viena, pentru câteva luni. A trimis invitaţia oficială de cum a ajuns acasă. Securitatea mi-a refuzat paşaportul doi ani la rând.

La venirea lui Barnard, acesta nu a făcut decât o singură operaţie coronariană. Nu era punctul lui forte. După plecarea lui Barnard, în 1978, s-a progresat mult, dar intervenţiile coronariene rămâneau o problemă. În al treilea an de încercări, mi s-a dat un paşaport pentru Austria, dar numai pentru treizeci de zile. Deutsch s-a purtat ca un frate. M-a învăţat toate detaliile chirurgiei coronariene, m-a plimbat prin Viena şi împrejurimi, mi-a făcut cadouri. Când am ajuns în SUA, m-a invitat să lucrez cu el, în noua clinică în care el era şef.

Nu mult după întoarcerea mea, apare un caz de operaţie de coronare, foarte asemănător cu cel al generalului: angină instabilă, simptome greu de controlat, pericol de infarct. Se discută cazul la şedinţa de programări, vedem filmele şi, la programare, surpriză: cazul internat de mine apare pe lista de operaţii de a doua zi sub numele lui Pop D. Popa. Acesta mă cheamă în cabinet şi-mi spune: „Puiuţule dragă, tu ştii cât ţin eu la tine. Tu eşti cel pe care îl voi lăsa în locul meu. Dar înţelege: trebuie să fiu eu primul chirurg român care face o operaţie coronariană“.

De fapt, se efectuaseră deja două intervenţii coronare *româneşti,* dar cu o tehnică inadecvată, şi amândouă eşuaseră. Cel care, de data asta, ştia cum pot fi făcute, care sunt toate detaliile tehnice, cum trebuie procedat ca să se reuşească, eram eu. Am stat şi m-am gândit. Aveam două posibilităţi: să ţin morţiş să operez eu cazul, ceea ce însemna că voi fi practic suspendat din activitate în următorii ani, sau să-l ajut pe şeful impostor cu toată buna mea credinţă, punând interesele bolnavului mai presus de meschinăriile lumii medicale. O a treia variantă – să fiu asistent de

ochii lumii şi să-l las pe cel care-mi furase cazul să facă greşeli şi să eşueze – nu intra în vederile mele. Nu era un lucru cu care aş fi putut trăi.

Eugen K. avea cam şaptezeci de ani, venise în România din Basarabia, era comunist din ilegalitate, luptase în Spania în Războiul Civil, avusese diferite funcţii de partid, majoritatea în lumea învăţământului şi a Academiei, şi, acum, era pensionat. Stătusem de multe ori la taclale cu el şi ghicisem că era anti-Ceauşescu şi împotriva noii variante de comunism românesc. Îmi amintesc că, într-una dintre discuţiile noastre, l-am întrebat de ce nu s-a scris încă o istorie completă a PCR. Nu mi-a răspuns.

La operaţia lui am fost „mâna a doua“, dar, practic, l-am operat de pe partea opusă operatorului principal. În puţinele părţi ale intervenţiei la care trebuia să participe Pop D. Popa, pentru a putea fi trecut în protocolul operator cu titlul de chirurg principal, i-am arătat fiecare punct unde să pună vârful acului, apoi am scos acul eu, i-am condus mâna, fără ca el să înţeleagă mult din ce se întâmpla. Am înnodat fiecare fir, am pregătit grefele coronariene, am condus circulaţia extracorporeală, am ţinut legătura cu anestezistul, am deschis şi închis toracele bolnavului, apoi l-am îngrijit în zilele următoare. Nu am făcut nici un comentariu după operaţie. Dar există o bârfă a spitalului, ca în orice altă instituţie, şi aceasta, de obicei, restabileşte, cu jumătate de gură, adevărul. La primul control, domnul K. m-a întrebat cine l-a operat. Am răspuns că Pop D. Popa. A continuat să mă întrebe la fiecare vizită ulterioară, dar a schimbat întrebarea în „Cine m-a operat, de fapt?“. Eu am ţinut-o una şi bună cu răspunsul care, credeam eu, mă proteja de belele. La sfârşit, domnul K. m-a privit zâmbind şi mi-a spus: „Motivul pentru care nu pot afla cine a fost, de fapt, chirurgul meu este

acelaşi cu motivul pentru care, nici până astăzi, nu s-a scris o istorie completă a PCR“.

Un an mai târziu, am putut face o vizită de o lună la Houston, Texas, un fel de Mecca a chirurgiei cardiace. În fiecare zi, din zori până seara târziu, eram în sălile de operaţie, alternând, câte o zi fiecare, cele două supercentre aflate peste drum unul faţă de celălalt: Methodist Hospital şi Saint Luke’s Hospital, fiecare condus la acea vreme de câte un monstru sacru al meseriei: Michael DeBakey şi, respectiv, Denton Cooley. Am adus cu mine nenumărate elemente de tehnică nouă. Am operat cu succes cazuri din ce în ce mai grele, care nu se mai operaseră niciodată.

Nimic din ce am făcut – munca, rezultatele, publicaţiile, compromisurile gândite ca inevitabile (şi care-mi încercănau sufletul), ajutarea altora, politeţea –, nimic nu a ajutat. Duşmăniile şi ura erau din ce în ce mai mari. Au apărut provocări sordide, bârfe, şicane care-mi făceau viaţa din ce în ce mai grea. Bolnavi, surori, alţi doctori, rude sus-puse ale bolnavilor, până şi securistul spitalului au venit pe rând şi mi-au şoptit avertismente, mulţi relatând fapte, acţiuni şi discuţii care păreau neplauzibile, dar sunau ameninţător. În cele din urmă, securistul spitalului mi-a spus: „E numai o chestiune de timp până te vor rade. Ce faci în vara asta?“

Încercasem de mai multe ori să o conving pe Mioara să emigrăm. Refuza, îngrozită de fiecare dată, din cauza unei traume psihice a trecutului care nu putea fi vindecată: în anii ’50, ea şi familia ei fuseseră deportaţi din Banat în Bărăgan, pentru simplul motiv că plecaseră din Bucovina, când aceasta fusese ocupată de URSS. Fuseseră ţinuţi acolo şase ani bătuţi pe muchie. Gândul că ar putea ajunge, fie şi pentru scurtă vreme, într-un alt lagăr o paraliza pe Mioara. Numai când s-a convins că deteriorarea situaţiei din ţară devenea o ameninţare pentru fiica noastră, Mioara a acceptat că trebuie

să acţionăm pentru viitorul copilului. „Pleci primul“, mi-a spus, „eu stau aici şi am grijă de fată, şi venim cu prima ocazie“. A rezistat cu bine ameninţărilor de tot felul şi încercărilor repetate ale Securităţii de a o face să divorţeze de mine.

Iunie 1985. Cu paşaport pentru un congres medical la Atena, am părăsit România şi, odată ajuns în Grecia, am cerut azil politic şi viză de imigrare în SUA. La interviul de la ambasadă, consulul american mi-a spus: „Am verificat tot ce aţi declarat în biografia dumneavoastră. Pot să vă spun că sunt dovezi clare că ţara dumneavoastră nu are nevoie de dumneavoastră. Noi avem. Bine aţi venit în Statele Unite ale Americii“.

Primul meu loc de muncă în State a fost acela de cercetător cardiolog la Wake Forest University, în oraşul Winston-Salem din Carolina de Nord. Am lucrat acolo un an şi jumătate. În toată cariera mea medicală, care se întinde de-a lungul a patruzeci şi şase de ani, nu am avut o perioadă în care să simt mai intens satisfacţia intelectuală a căutării, informaţiei şi descoperirii. Felul în care se face cercetare medicală în SUA, libertatea de a acţiona cum vrei, uşurinţa cu care ţi se aprobă mijloacele materiale, fondurile şi personalul, încurajarea permanentă care-ţi dă şansa să faci, repede şi eficace, paşi înainte sunt uluitoare. M-am bucurat de timpul petrecut în cercetare şi am fost autorul şi coautorul a nouăsprezece lucrări originale.

În timpul acesta mi-am dat examenele pentru recunoaşterea diplomei de medic, mi-am procurat actele necesare şi am început să caut un post de chirurg cardiac. Aici a venit neaşteptata surpriză. În anii ’80, chirurgia cardiacă era regina specialităţilor medicale din SUA. Concurenţa pentru a pătrunde în programele de formare în chirurgie cardiacă era enormă şi – cu numai un an înainte de sosirea mea – se introdusese consemnul: nici un absolvent al unei facultăţi de medicină din

afara SUA nu este admis. Nu numai străinii, dar nici cetăţenii americani care studiaseră în Europa, Canada sau Australia nu erau admişi. Cu poarta spre chirurgie cardiacă închisă, îmi analizam opţiunile: să plec în altă ţară (Austria, Anglia, Brazilia, Africa de Sud, Australia), sau să intru într-o specialitate chirurgicală pentru care eram admis în ţara asta. Eram pe punctul să semnez un contract de ginecologie, când un prieten mi-a spus: „După cincisprezece ani de chirurgie cardiacă şi cu gradul de informaţie la care ai ajuns, tu eşti numai manual un chirurg. Mintal eşti cardiolog“.

Am parcurs etapele obligatorii. Mai întâi trei ani de rezidenţă la Atlantic City, în New Jersey, examenul de specialist în medicină internă, apoi alţi trei ani de specializare la Wake Forest University în Carolina de Nord, urmaţi de câştigarea prin concurs a titlului de cardiolog intervenţional. Cu asta, am devenit specialist certificat în patru discipline: chirurgie generală şi chirurgie cardiovasculară în România, medicină internă şi cardiologie în Statele Unite.

Am practicat cardiologia intervenţională în Chattanooga, Tennessee, timp de nouăsprezece ani. M-am pensionat la 30 iunie 2011.

Am devenit membru al American Heart Association în 1990. Din 1991 sunt membru plin al American College of Cardiology.

Am trăit în două ţări, am avut două nume şi am practicat două profesii medicale. Vieţile mele, despărţite de timp şi distanţe, sunt unite prin multiple cârlige de amintiri, situaţii, imagini, bolnavi şi prieteni. Datorez foarte mult celor două vieţi ale mele. Le iubesc deopotrivă.

21 august 2012

Termenul de „fugă din ţară“, intrat în folclorul epocii, a fost şi greşit, şi nedrept. Fugă înseamnă îndepărtare în grabă de un loc sau o situaţie potenţial periculoase, alergătorul având faţa

îndreptată în direcţia opusă obiectului de care se îndepărtează. Înstrăinaţii de felul nostru au părăsit ţara uitându-se tot timpul în urmă; aceia care şi-au luat ochii de la ea au făcut-o numai atunci când nu mai suportau durerea…[1]

Dacă este să compar cu ceva decizia de expatriere din anii comunismului, singurul lucru valabil comparativ rămâne sinuciderea. Abandonarea voluntară a întregii vieţi de până atunci, întreruperea ei, se deosebeşte numai cantitativ de abandonarea totală a vieţii; eşti conştient de tot ce implică plecarea definitivă, eşti conştient că devii echivalentul unui sinucigaş social. În momentul hotărârii definitive, când te pregăteşti de călătoria fără întoarcere şi cu urmări imprevizibile, accepţi pierderea a tot ce a fost… Nu poţi reîncepe ceva fără a accepta să pierzi. Şi asta o înţelegi brusc şi şocant. Iar ce urmează nu este altceva decât inevitabila eliberare aducătoare de însingurare.

În anii emigraţiei din comunism, aruncându-şi în vânt întreaga viaţă trăită până atunci, emigrantul este identic cu călugărul budist care-şi trimite în fum existenţa pământească autoincendiindu-se, vorbind prin torţa sa cu puterea focului greu de ignorat sau negat.

Un detaliu, cum ar fi acela că nici una dintre cheile din mănunchiul cu care ai plecat de acasă nu-ţi mai este necesară, din moment ce nu te mai poţi întoarce acasă, şochează pur şi simplu. Dar nimeni nu e de fier – nici nu poţi arunca cheile; ele sunt o problemă, o cauză de anxietate şi o legătură la care nu poţi renunţa.

Din experienţa şi observaţiile mele nu poate fi vorba de o dezrădăcinare completă decât pentru aceia care, înţelegând rău ideea de a trăi într-o altă ţară, exagerează asimilarea mai mult decât trebuie sau se aşteaptă de la ei. Devin caricaturali,

aruncând peste bord tot ce ţine de „viaţa de dincolo“. Schimbă totul: haine, mers, gesturi, gusturi, religie, ticuri verbale, hobby-uri. Insistă să se vorbească noua limbă în casă, îndepărtându-şi copiii de şansa de a păstra un contact cu lumea din care vin, grăbind uitarea a ceea ce au ştiut când a survenit schimbarea. Ţin cu orice preţ să sublinieze zgomotos cât de „integraţi“ sunt, fără să fie, şi se concentrează pe elementele superficiale ale unui proces căruia-i stă mult mai bine să fie făcut cu discreţie decât cu ostentaţie.

Am acceptat distanţa, dar nu distanţarea, aşa cum nu au acceptat-o foarte mulţi dintre cei pe care îi cunoaştem. Şi cum au făcut toţi cei pe care i-am iubit şi îi iubim din ţară, şi care ne-au ţinut, cu dragostea lor, acasă.

Notă

1. Am ales aici, din volumul *Spitalul Fundeni: istorie, destine* (autori şi editori Dora Petrilă şi Martin S. Martin), câteva gânduri despre exil ale lui Martin S. Martin. Scrise la începutul anilor 2000, ele completează în mod fericit paginile anterioare, compuse de autor pentru actualul volum (*n. ed.*).

Aproapele meu de departe

Andrei Pleşu

Intern la Fundeni în 1967, în preajma lui Dan Setlacec, Martin Constantinescu nu-şi dorea altceva decât ceea ce orice tânăr industrios şi lucid îşi poate dori, dacă a ales chirurgia: să vindece oameni şi să-i înveţe şi pe alţii s-o facă. Adică: o clinică bine dotată, o echipă solidară de profesionişti şi promisiunea unui parcurs universitar. Nu spera să beneficieze de o specializare în străinătate, dar a avut norocul unui desant al străinătăţii la Bucureşti: mai întâi câţiva notorii colegi austrieci şi apoi, în anii 1978–1979, Marius Barnard însuşi, fără de care chirurgia inimii ar fi rămas, în România, o utopie. Martin Constantinescu a devenit, rapid, un discipol harnic şi talentat, astfel încât, între 1980 şi 1985, tot ce era chirurgie coronariană la Fundeni s-a făcut fie direct de el, fie cu colaborarea lui riguroasă. E intervalul în care tânărul medic (nu avea încă patruzeci de ani) a fost şi pionierul unei subspecialităţi dramatice: chirurgia cardiopatiilor congenitale la copii.

În acest moment intră în scenă, ca să zicem aşa, ţărişoara: pentru meritele sale, doctorul Constantinescu e îndepărtat din învăţământ (unde nu depăşise, de altfel, treapta asistenţiei), iar logistica operatorie intră abrupt în derivă. Orice intervenţie devine o aventură: ba nu sunt valve, ba nu sunt ace de sutură, ba ai de-a face cu şefi incompetenţi şi ambiţioşi. Un coleg al lui Martin aminteşte, încă şocat, de frigul din blocul operator, atât de intens, încât din incizia pacienţilor ieşea abur…

Martin Constantinescu a părăsit România. Azi se numeşte Martin S. Martin şi face cardiologie de vârf în Statele Unite. În patrie, ajunsese inutilizabil, dacă nu direct indezirabil, prin

pretenţiile sale absurde. O dovadă în plus că patria noastră preferă să-şi iubească performerii de la distanţă, să-i transforme în „fii risipitori“. Cu deosebirea că ei n-au plecat de-acasă de bunăvoie şi că nimeni nu-i mai aşteaptă cu adevărat.

AMERICA

povestită unui prieten
din România

Alexandrei, mulţumindu-i pentru câtă fericire mi-a dăruit
şi urându-i o viaţă lungă şi luminoasă
în cea mai bună ţară din lume.

Scrisoarea întâi

Despre actualul preşedinte al Statelor Unite, Barack Obama – Despre câţiva mentori ai lui şi despre câteva lucruri nu tocmai plăcute din tinereţea lui de „agitator“ – Calităţi şi defecte – Despre cum şi de ce a fost ales şi despre alegerile prezidenţiale care se apropie

23 ianuarie 2012

Dragul meu prieten,

Au trecut mai bine de cinci ani de la vizita ta în Statele Unite, din mai 2006, când ai petrecut aici două săptămâni, timp în care am avut norocul să rezolvăm o problemă de sănătate şi să începem o serie de discuţii, încă neuitate. Vizita ta a fost scurtă, discuţiile au rămas neterminate, nu a fost timp mult pentru călătorii şi nu ai văzut nici pe departe atâtea locuri, oameni şi lucruri câte aş fi vrut eu să-ţi arăt sau să întâlneşti.

Ne-am promis atunci, despărţindu-ne, să rămânem aproape unul de altul şi să facem tot posibilul pentru a ne revedea cât mai curând. Nu s-a întâmplat însă aşa. Ne-am mai văzut de două ori de atunci, de fiecare dată cu ocazia a două vizite scurte pe care le-am făcut în ţară.

Tu însă, întorcându-te din vacanţa de la Soddy Daisy, locul acela pierdut în pădure de la 30 de kilometri de Chattanooga, ai publicat o carte, *Scrisori către fiul meu*, în care multe pagini sunt legate de experienţa ta americană. Am fost uimit să descopăr cât de mult ai putut prinde în puţinele momente petrecute aici, într-o vizită nu numai înghesuită în timp, dar şi restrânsă doar la o mică arie din această vastă ţară.

În preajma alegerilor prezidenţiale din anul 2008, mi-ai cerut, într-o convorbire telefonică, să-

ţi dau câteva detalii legate de procesul electoral american care, nu arareori, apare confuz, căci relatările de presă sunt când prost informate, când părtinitoare. Ţi-am trimis câteva pagini care ţi-au plăcut atât de mult, încât le-ai făcut să apară sub forma unui articol, deşi nu fuseseră scrise cu această intenţie.

Dar alegerile pentru preşedintele acestei ţări sunt doar un crâmpei din multele şi interesantele subiecte legate de istoria şi politica acestei ţări unice. Până nu demult, americanii au fost priviţi ca o naţiune cu potenţial şi realizări de excepţie, locuind în cea mai de invidiat şi de admirat ţară din lume. Astăzi nu mai este aşa. Naţiunea americană se confruntă cu un antiamericanism intens, susţinut şi sprijinit de un activism pătimaş în nu puţine ţări ale lumii. Pentru mine e dureros să văd cum istoria şi cultura nord-americane sunt lovite permanent, cum americanii sunt acuzaţi de fapte pe care nu le-au făcut şi de intenţii pe care nu le-au avut, fiind în acelaşi timp privaţi de răsplata meritată a unor contribuţii majore la bunul mers al lumii, la echilibrul şi la libertatea ei. State care au fost salvate de dezastre cu preţul multor vieţi americane se întorc acum cu ură împotriva americanilor şi proferează acuzaţii şi insulte la adresa lor. Cel mai grăitor exemplu: o tragedie americană ca atacul terorist din 2001 este transformată, de către teorii conspiraţioniste care se răspândesc repede şi-i conving pe toţi cei pregătiţi să absoarbă lucruri negative despre americani, în „organizarea de către însăşi CIA a distrugerilor din New York, Washington şi Pennsylvania, inclusiv cea a turnurilor gemene de la World Trade Center, după ce tuturor evreilor li se făcuse o notificare prealabilă să se îndepărteze de acele clădiri în ziua de 11 septembrie“. Şi unde a apărut primul articol cu această josnică măsluire a adevărului? În Franţa, unde numai pe plajele din Normandia au murit 1.465 de americani şi alţi

3.184 au fost răniţi. Şi ca să elibereze această ţară, apoi Europa toată şi lumea odată cu ea, de trupele lui Hitler, Mussolini şi ale aliaţilor lor japonezi, SUA au pierdut în al Doilea Război Mondial 416.837 de vieţi şi au înregistrat un număr de 683.846 răniţi.

Mai mult, lucruri deosebit de frumoase din istoria şi cultura acestei ţări – trăsăturile de prietenie, încredere, altruism şi generozitate ale celor care o locuiesc – rămân necunoscute sau sunt îngropate sub potopul de locuri comune şi judecăţi superficiale de largă circulaţie: *Americanii sunt inculţi*, *în SUA nu e nimic de văzut: câteva oraşe cu zgârie-nori şi, în rest, autostrăzi*, *femeile americane sunt proaste, se îmbracă urât şi vorbesc strident*, *americanii nu ştiu să mănânce: tot ce au sunt hamburgerii şi hotdogii*, *americanii sunt ipocriţi şi falşi puritani*, *americanii sunt interesaţi numai de bani*, *influenţa americană nu a adus nimic bun în lume; nici vorbă ca americanii să reziste la o comparaţie cu popoarele Europei*. Şi câte şi mai câte.

Vorbind noi în mai multe rânduri despre acest subiect şi plângându-mă eu de nedreptatea pe care o face azi opinia publică internaţională Statelor Unite, tu ai găsit un nume problemei: i-ai zis „oful meu cu America“. Înainte de a pleca de aici, te-ai gândit la o posibilă soluţie: din moment ce explicaţia cea mai logică a atitudinilor de respingere a tot ce e american este în primul rând lipsa de cunoaştere a adevărului, poate că introducerea unor povestioare adevărate din viaţa de aici, privitoare la acea parte neturistică şi nehollywoodiană a lumii americane la care mai greu are acces un călător venit din Europa şi care se simte obligat să facă în două-trei săptămâni turul obligatoriu Manhattan, Disney World, Las Vegas sau Atlantic City, Coasta de Vest, poate şi Florida, ar reuşi să încline balanţa în favoarea adevărului. Găsiserăm împreună şi un titlu pentru

volumul care ar fi urmat să reunească aceste povestioare: *Ţara lui Melvin*. Asta în onoarea acelui vecin al nostru, grădinarul Melvin, de ale cărui fire blândă şi judecată de bun-simţ ne ataşaserăm amândoi. Dar, cu meseria mea neiertătoare, am mai trăit – de la discuţiile noastre – încă cinci ani cu un program ce număra, zilnic, cel puţin douăsprezece ore de lucru neîntrerupt. N-a fost timp de povestioare. Sunt doar câteva luni de când, pensionându-mă, am simţit că vremea lor a venit. Întâmplarea face că alte alegeri prezidenţiale se apropie acum.

Tot tu ai venit cu ideea ca povestioarele mele să ia forma unor scrisori nepretenţioase, care să îmbine actualităţi din viaţa politică cu acele lucruri care fac ca ţara asta să fie diferită, în multe direcţii bune, de alte ţări ale lumii. Şi, în câte un colţ de scrisoare, din când în când, o descifrare a felului în care au luat naştere poncifele şi judecăţile triviale şi neadevărate legate de America şi americani.

Cu gândul că vei avea răbdarea şi înţelegerea să citeşti scrisorile mele americane, iat-o pe prima.

Cel de-al patruzeci şi patrulea preşedinte american, Barack Hussein Obama, este – aşa cum se obişnuieşte – singurul candidat al partidului său, Partidul Democrat, şi se pregăteşte să înfrunte candidatul opoziţiei, cu speranţa să câştige al doilea mandat prezidenţial. Speranţa lui nu se potriveşte cu speranţa unei mari părţi a electoratului american, care doreşte cu ardoare ca actualul preşedinte să fie al şaselea preşedinte care a pierdut realegerea. În istoria Statelor Unite, nouăsprezece preşedinţi – din cei patruzeci şi patru – au candidat pentru al doilea mandat: paisprezece au reuşit, în timp ce cinci au eşuat (William Howard Taft în 1912 în faţa lui Woodrow Wilson, Herbert Hoover în 1932 în faţa lui Franklin Delano Roosevelt, Gerald Ford în 1976 în faţa lui Jimmy Carter, Jimmy Carter în 1980 în faţa lui Ronald

Reagan şi George H.W. Bush în 1992 în faţa lui Clinton).

Ales în 2008 cu o largă majoritate, Obama era la vremea respectivă un politician foarte puţin cunoscut, cu doar doi ani de carieră în Senat, unde nu se făcuse remarcat prin nimic, practic fără realizări, lipsit de experienţă în economie, apărare şi politică externă. Fusese în schimb grijuliu să-şi camufleze trecutul, care, pe cât de sărac este în privinţa realizărilor din lumea politică, pe atât e de bogat în elemente ce ţin de formaţia sa, de credinţele şi relaţiile pe care le-a cultivat cu precădere, toate având – dacă marele public le-ar fi cunoscut – un potenţial periculos. Dar presa de stânga, servilă şi subjugată, a ascuns informaţiile, nu a dat curs la ceea ce s-ar fi cuvenit să însemne verificarea trecutului şi investigarea cercurilor în care s-a învârtit Obama şi care l-au proiectat în cariera de politician. Acesta este un mod absolut obişnuit de verificare a oricărui candidat la preşedinţie, numai că, în cazul lui Obama, el nu a funcţionat. Dimpotrivă, lui i s-a dat un permis de liberă trecere. Peste petele legate de ideologie şi trecut s-au aşternut, cu scopul de a le masca, covoarele de omagii.

Până la momentul candidaturii la preşedinţie, trecutul politic al lui Obama arăta, ca trăsătură generală, o carieră ştearsă şi conexiuni cu indivizi şi organizaţii a căror filozofie a fost şi este, declarată deschis, marxist-leninistă şi comunistă şi ale căror acte, iniţiative şi scrieri au cultivat constant o poziţie antiamericană.

Obama însuşi a menţionat în cartea sa autobiografică faptul că a fost influenţat de un „mentor“, pe care l-a numit eliptic „poetul Frank“. Acesta este Frank Davis, locuitor al statului Hawaii, membru al Partidului Comunist, care, investigat fiind de Comisia pentru Cercetarea Activităţilor Antiamericane în 1956, a scăpat graţie Amendamentului V (dreptul de a nu te

autoincrimina). Alţi doi prieteni apropiaţi ai lui Obama erau soţii William Ayers şi Bernardine Dohrn, ambii profesând astăzi în învăţământul universitar din Chicago, dar care în tinereţe fuseseră organizatorii grupului terorist Weather Underground, implicat în explozii la sedii guvernamentale şi de poliţie, în care şi-au pierdut viaţa funcţionari şi ofiţeri de poliţie, trataţi, în limbajul scrierilor lor ulterioare, drept „porci“. Cei doi au trăit în clandestinitate până când crimele s-au prescris, apoi au ieşit din nou la suprafaţă, intrând în primitoarea lume universitară. Întrebat de curând de un ziarist dacă regretă faptele anarhiste din tinereţe, Ayers a răspuns: „Singurul lucru pe care îl regret este că nu am pus mai multe bombe“. O membră a Frontului Comunist din Chicago (vechi cuib al mişcării şi al Partidului Comunist American), afroamericana Alice Palmer, a contribuit activ la alegerea lui Obama ca senator al statului Illinois. În cei patru ani petrecuţi în această calitate, Obama a votat de 133 de ori „prezent“, în loc de „da“ sau „nu“, ceea ce echivalează cu abţinerea de la decizie. Nu a avut nici o iniţiativă legislativă şi nu a făcut parte din nici un comitet senatorial.

Câţiva ziarişti au descoperit că pe unul dintre pereţii Casei Albe de astăzi este portretul lui Saul Alinsky, teoretician al radicalismului politic, al tehnicilor de anihilare a adversarilor şi al progresiei pe cale parlamentară insidioasă a grupurilor neoliberale, al căror scop final este „reforma“ societăţii, cuvânt cu care Alinsky a înlocuit termenul de revoluţie (vezi cărţile *Reveille for Radicals* şi *Rules for Radicals* de Saul Alinsky).

După ce a absolvit Facultatea de Drept, Obama a fost angajat „organizator de comunitate“, cu sarcina de a educa lumea din periferiile sărace ale Chicagoului. Un fel de activist, agitator, susţinător al politicienilor de stânga. Între altele, a fost

iniţiatorul unor grupuri de „acţiune cetăţenească urgentă“ (ACORN), care s-au dovedit foarte active în intimidarea alegătorilor, în frauda electorală şi în cumpărarea de voturi. Au acţionat în mai multe aglomerări urbane, unde au proliferat graţie fondurilor generate de susţinătorii aripii radicale a Partidului Democrat. După alegerea sa ca preşedinte, Obama a alocat acestor grupuri sume de bani de ordinul miliardelor de dolari. Nu după mult timp însă, un grup de ziarişti a descoperit că formaţiunile ACORN erau active în mai multe domenii ilegale, inclusiv prostituţia. Congresul american a votat suspendarea ajutoarelor pentru grupurile ACORN, care au dispărut, reapărând treptat sub alte nume de „organizaţii nonprofit“.

O altă figură controversată din grupul celor apropiaţi de Obama este Jeremiah Wright, pastor emerit al bisericii Trinity United Church of Christ din Chicago, biserica pe care Obama a frecventat-o vreme de douăzeci de ani, unde el şi Michelle s-au căsătorit şi unde cele două fete ale lor au fost botezate de cel pe care Obama îl numeşte „părintele meu spiritual“. Acest părinte spiritual este adeptul „teologiei eliberării“, şi el, ca şi alţi pastori şi *ministers*, crede că religia trebuie folosită direct în lupta pentru reforme sociale. Când extrase din predicile sale au fost prezentate la televiziune, lumea a descoperit uluită că acest pastor proferează insulte şi acuzaţii la adresa albilor şi au un caracter direct, antiamerican şi antisemit. Trinity United Church of Christ a dat în 2007 premiul anual pentru merite deosebite lui Louis Farrakhan, liderul mişcării Nation of Islam. Când a fost confruntat cu înregistrarea video a diatribelor lui Wright, Obama a spus că el nu a auzit niciodată astfel de texte în biserica pe care a frecventat-o timp de două decenii.

Ajungem acum la discursurile de campanie electorală ale lui Obama. Populate abundent cu promisiuni vagi, nu dădeau nici o explicaţie

referitoare la felul cum ar fi urmat ele să fie ţinute. Iată câteva mostre: „Da, putem schimba totul“; „Iată, am şi început să schimbăm această ţară“; „Încă de pe acum oceanele au început să se însănătoşească“; „E timpul pentru cei mulţi şi lipsiţi“; „De îndată ce voi fi ales, voi înceta războiul din Irak şi voi aduce toate trupele acasă“ (lucru care nu s-a întâmplat în mai bine de trei ani, ba, mai mult, un alt război a început – şi s-a împotmolit – în Afganistan); „Imediat voi închide închisoarea de la Guantánamo, Cuba“ (nici asta nu s-a întâmplat); „Vom reduce deficitul de plăţi al naţiunii la jumătate“ (nu numai că nu s-a întâmplat, dar deficitul a crescut la peste un trilion de dolari pe an). Acestea au fost lozincile răsunătoare sub care s-a desfăşurat campania lui Obama. Nu ţi se par vorbe goale, care sună ca muzica pe care oamenii vor s-o audă, dar care nu oferă nici o explicaţie privitoare la posibilitatea împlinirii lor?

Omul are, incontestabil, calităţi personale. Cea mai vizibilă a fost, în campanie, capacitatea de a debita un discurs electoral cu nuanţe şi gradare de ton bine gândite, care îl făceau convingător. Din recuzita retoricii obamiene nu au lipsit elemente împrumutate din tehnica predicatorilor negri, cu alterare de voce, crescendouri, repetiţii şi schimbare de ritm, la un pas de intrarea în gospel. Mulţi admiratori, încântaţi de fluenţa discursului său, l-au catalogat pe candidatul Obama drept „foarte inteligent“. N-a trecut însă multă vreme şi s-a aflat că toate discursurile de succes fuseseră citite de pe prompter, în lipsa acestuia făcându-şi loc bâlbâieli şi ezitări care nu erau neapărat compatibile cu o inteligenţă ieşită din comun.

Ai să mă întrebi, desigur, ce anume, dincolo de darul oratoric amintit, i-a asigurat lui Obama succesul în alegeri. Trei lucruri au contribuit la alegerea lui: 1. Nemulţumirea crescândă în privinţa preşedinţiei lui G.W. Bush, una legată mai

ales de deciziile din ultimii doi ani ai mandatului său, când s-a îndepărtat de principiile republicane conservatoare şi a făcut compromisuri cu bine-cunoscutele *bailouts*; 2. Enormul suport al mass-media de stânga (peste 80% din ziarele şi canalele TV din SUA), care a creat – pentru prima dată în istoria acestei ţări – un cult al personalităţii, o „obamomanie“ necritică şi protectoare; 3. În sfârşit, participarea masivă şi fără precedent la vot a tineretului (bine spălat pe creier în universităţile americane), precum şi a minorităţii negre. Mai trebuie luat în calcul şi sprijinul direct al unui mic grup de politicieni democraţi foarte influenţi, care au anihilat maşina Clinton. Între ei s-au numărat senatorul de Massachusetts Ted Kennedy şi miliardarul George Soros.

Înainte de a merge mai departe cu povestea alegerii ultimului preşedinte american, prezentată în varianta mea, lasă-mă să fac o digresiune asupra cauzelor a ceea ce tocmai am numit „tineretul bine spălat pe creier în universităţile americane“.

Dintotdeauna, tinerii au avut o generoasă pornire de a sprijini lupta împotriva nedreptăţii, o lăudabilă intenţie altruistă şi un grad mai mare de compasiune pentru cei pe care ei îi văd ca victime. Tot aşa de adevărat este că tinerii au şi o experienţă de viaţă restrânsă, sunt creduli şi pot fi amăgiţi uşor de utopiile care, bine prezentate şi de obicei în culori extrem de atrăgătoare, sunt preluate cu uşurinţă, necritic şi transformate în crezuri de viaţă. În plus, tineretul american nu ştie mai nimic despre experienţele totalitare care au lovit lumea în secolul trecut, care au făcut ravagii în Europa şi Asia, dar de care ţara lor a fost ferită.

Dintotdeauna, universităţile americane s-au mândrit cu faptul că ele generează idei noi, că sunt deschise schimbărilor, că nu se tem să exprime idei nonconformiste. Într-un cuvânt, că sunt cele care vehiculează progresul şi că sunt anticonservatoare.

Liberalismul american (termen care nu are multe lucruri comune cu noţiunea de politică liberală aşa cum e ea înţeleasă în Europa) a rămas un *liberalism clasic* până în secolul XX. La origine, liberalismul a însemnat filozofia şi mişcarea care au ca scop libertatea individuală. El îşi are sursa istorică în Iluminism şi în ideologia revoluţiilor franceză şi americană. A subliniat importanţa raţiunii, a drepturilor individuale, a limitării puterii şi acţiunilor guvernamentale, a opoziţiei oricărei forme de constrângere. În arena politică americană contemporană, partidul care are cele mai multe lucruri comune cu liberalismul clasic este Partidul Libertarian.

În secolul XX, liberalismul a fost influenţat de gândirea socialistă, marxistă şi comunistă. *Neoliberalii* susţin astăzi ideea egalităţii proprietăţii, a responsabilităţii guvernelor de a asigura cele necesare tuturor cetăţenilor, a luptei pentru eradicarea sărăciei, a justiţiei sociale, a redistribuţiei averii generate de întreprinderi particulare, a creării statelor de asistenţă socială, care trebuie să fie nelimitată ca durată şi accesibilă la orice vârstă (asistenţa de la leagăn la mormânt). Concepţia neoliberală e o deviere de proporţii de la concepţia Părinţilor Fondatori, care au considerat drepturile umane ca fiind date de Creator, nu făcute cadou de oameni. Pentru ei, proprietatea individuală era sacrosanctă, iar bunăstarea şi fericirea trebuiau făurite. Ele ţineau, altfel spus, de responsabilitatea individuală, nu erau primite fără nici un efort, prin grija guvernului, a cărui principală obligaţie ar fi fost aceea de „a da“, rolul lui reducându-se astfel la acela de distribuitor de mijloace de existenţă. Ideile neoliberale, caracterizate de conservatori ca idei împrumutate de la socialismul european, sunt frecvent întâlnite în discursurile şi articolele lui Barack Obama şi ale membrilor echipei lui.

În fapt, aceste idei au stat la baza generării crizei pe care o traversăm acum cu toţii, care nu e o criză economică de supraproducţie, ci o criză de cheltuieli necontrolate, impuse propriilor ţări de către politicienii de stânga; şi care împinge povara datoriilor, pe care ei continuă să le facă, înspre generaţiile viitoare, *datoare şi gata îndatorate înainte să se nască*. Tocmai aceste idei sunt larg răspândite în lumea academică americană.

Schimbarea la faţă a universităţilor americane – de la instituţiile austere şi decente din secolul trecut la zone ale haosului ideologic şi dezordinii antiraţionale de astăzi – poate fi lesne identificată în comportamentul din campusurile universitare, în conţinutul publicaţiilor studenţeşti şi, nu în ultimul rând, în programele analitice. Spicuiesc câteva titluri de cursuri, găsite în numai câteva minute de căutare pe Google la adresele unor universităţi din California, Illinois şi Oregon: *Cursul de imagini foto ale organelor genitale*, *Psihologia homosexualităţii*, *Pornografia pe net şi societatea*, *Filozofia muzicii ateiste din sud*, *Arhetipul excitaţiei în dansurile chineze*, *Mitologia feminină ca gen al eliberării.*

Nu înseamnă că toate universităţile americane tolerează astfel de exemple extreme ale idioţiei cu rang academic, dar şi în cele mai prestigioase universităţi constaţi mirat ce fel de conferinţe sunt anunţate şi ce fel de teme aleg studenţii pentru vorbitorii invitaţi. Astfel, în timp ce la mai multe universităţi diverşi conferenţiari conservatori au fost huiduiţi, împiedicaţi să vorbească sau chiar atacaţi fizic, Columbia University din New York (una dintre cele opt universităţi din categoria Ivy League) l-a invitat în 2009 pe preşedintele iranian Ahmadinejad să ţină speech-ul de onoare la absolvirea unei promoţii.

Un prim fapt care a dus la transformarea lumii universitare americane a fost schimbarea personalului, proces care se întinde pe mai mult de

cinci decenii. Când, în anii ’50, teama de comunism domina lumea politică şi când o serie de profesori, scriitori, ziarişti, actori, regizori şi politicieni erau investigaţi de Comisia pentru Cercetarea Activităţilor Antiamericane, aceştia şi-au găsit un mijloc de existenţă şi, totodată, unul în care să fie protejaţi în poziţiile universitare. La sfârşitul anilor ’60 şi începutul anilor ’70 s-a răspândit mişcarea antisistem şi nonconformistă hippy, care a cucerit mai multe generaţii de tineri. Din fenomenul hippy au rezultat şi lucruri bune (muzică, poezie), dar altele, şi în primul rând drogurile, promiscuitatea sexuală, anarhismul şi contestarea valorilor morale, au marcat pe foarte mulţi dintre cei care astăzi sunt profesori universitari, oameni cu autoritate şi influenţă în mass-media, arte şi instituţii culturale. „Dacă studenţii mei promovează o concepţie conservatoare, îi îndrum în aşa fel încât, în cele din urmă, să părăsească universitatea“, spune Paul Cantor, profesor de engleză la University of Virginia. Şi motivează astfel: „O fac pentru că în felul acesta nu au nici viitor, nici perspectiva de a găsi vreun loc de muncă“. Henry Olsen, directorul Comitetului pentru Dezvoltare şi Iniţiativă a Învăţământului American, a declarat în 2007: „Universităţile [americane] sunt înclinate către stânga, şi acest lucru începe la nivelul studenţilor şi apoi merge în sus, la nivelul sistemului de angajare a profesorilor şi de promovare. Şi acesta este un fapt, nu o anecdotă“.

Studenţii cu educaţie morală şi religioasă de tip tradiţional sunt intimidaţi şi supuşi presiunilor, ridiculizaţi. Ei primesc note mai mici decât merită de la profesorii care au idei politice opuse. Fapte de această natură au fost adesea relatate de presă şi, câteodată, studenţii în cauză au reuşit să facă dovada acestor discriminări şi să câştige disputa.

Lumea liberală universitară americană se află la originea acelei aberaţii cunoscute sub numele de

corectitudine politică. Conform acesteia, este absolut firesc ca o echipă de fotbal a unui liceu care a spus o rugăciune colectivă înainte de meci să fie boicotată, iar directorul şi antrenorul, concediaţi. Când un judecător din Alabama a afişat la intrarea în sala de tribunal cele zece porunci divine, multiple organizaţii stângiste liberale, în primul rând Uniunea Asociaţiilor pentru Libertăţi Civile (ACLU), au iniţiat şi finanţat acţiuni juridice al căror rezultat a fost îndepărtarea cu forţa a acestui simbol al justiţiei caracteristic concepţiei iudeo-creştine.

Thomas Jefferson este ţinta unor atacuri continue atât pentru că a avut sclavi, cât şi pentru copiii nelegitimi făcuţi cu o cameristă neagră. Mai multe şcoli de stat au cerut ca numele de „George Washington“, pe care îl purtau, să fie schimbat, pe motivul că părintele naţiunii americane a fost „exploatator al sclavilor“.

Creştinismul este o ţintă permanentă a zeloşilor din mişcarea corectitudinii politice, care pe noi ne trimite cu gândul la felul în care ne hărţuiau comuniştii la tot pasul pentru „atitudini burgheze şi cosmopolite“.

„Corectitudinea politică este o tiranie care doar în unele cazuri militează cu adevărat pentru maniere civilizate“, a spus Charlton Heston, unul dintre puţinele staruri ale cinematografiei americane care sprijină constituţionalismul şi americanismul tradiţional. Iar atunci când vrei să produci mai multe exemple de acuze antiamericane şi aberaţii care răstălmăcesc istoria, poţi foarte uşor găsi mult material în filmele regizate de Michael Moore şi în declaraţiile şi articolele unor vedete ca Sean Penn, Ben Affleck sau Alec Baldwin. Iar talentul şi realizările lor artistice dau vocii lor autoritate şi au impact pe termen lung.

Aceasta este lumea universitară în care trebuie să păşească tânărul devenit proaspăt student

american. Şi nu puţine sunt şansele ca la finalul studiilor el să fi acumulat, pe lângă o merituoasă calificare profesională, un fel de a gândi copiat întocmai după cei care i-au fost mentori şi care i-au devenit modele în anii studenţiei.

Ţi-am spus toate acestea ca să înţelegi cum se face că, în ianuarie 2009, naţiunea s-a trezit cu un preşedinte căruia o majoritate, îmbătată de iluzii şi crezând că promisiunile pot deveni realităţi de pe o zi pe alta, i-a acordat cu uşurinţă un credit nelimitat şi o încredere nejustificată în vreun fel prin faptele unui trecut convingător. Aşa cum se aşteptaseră mulţi dintre cei cărora mintea nu le fusese împuţinată de patimi, efectele alegerii unui preşedinte incompetent, care şi-a alcătuit o echipă de politicieni de stânga aroganţi, îndoctrinaţi de ideologia antiamericană şi obsedaţi de utopia socialismului vest-european, n-au întârziat să apară. În timp ce statele din Europa de Vest începeau deja să plătească preţul politicilor populiste şi al cheltuielilor sociale mai mari decât capacităţile de plată, Statele Unite, conduse de echipa primului preşedinte de culoare, neţinând cont de avertismentele mai mult decât clare venite din alte părţi ale lumii, se îmbarcă într-o direcţie care în curând se va dovedi greşită. Şi, aşa cum se întâmplă mai totdeauna când nu-ţi poţi asuma o greşeală, orice eşec a fost atribuit „moştenirii dezastruoase a politicii lui Bush“.

Toate faptele reprobabile ale administraţiei Obama aduse în atenţia publicului de către presa de centru-dreapta, inclusiv cele de corupţie şi fals, în loc să fie, aşa cum s-ar fi cuvenit, investigate, au fost ignorate. Cei care se încăpăţânau să le scoată la lumină erau atacaţi direct, potrivit principiului „când nu poţi distruge mesajul, distruge mesagerul“. Tehnica înfăşurării faptelor dezagreabile în mantaua unor explicaţii sofisticate şi care răstălmăceau lucrurile, folosită în chip

sistematic în anii din urmă aici, are, în limbajul politicii americane, un nume extrem de sugestiv: *spinning*, „răsucire“.

Numai că, iată, criza economică şi financiară şi-a făcut intrarea în scenă, şomajul a crescut (şi continuă să nu scadă), şi asta în pofida enormelor cheltuieli de „stimulare economică“ cu ajutorul cărora datoria ţării a trecut de 14 trilioane (faţă de 4,5 trilioane sub Bush II)… Barack Obama intră în alegerile din noiembrie 2012 ca un preşedinte nepopular, care nu va putea să-şi centreze campania pe realizări inexistente şi pe oferirea unor soluţii de care nu dispune.

Ca să fim însă obiectivi, Obama e nepopular în special în tabăra republicanilor conservatori (mai puţin de o treime din electorat), a multor independenţi (dar nu a tuturor), în rândul militarilor, al femeilor cu familie şi copii (panicate pentru viitorul lor), al celor religioşi (mai ales al protestanţilor albi), al celor cu businessuri mici şi mijlocii, al celor care câştigă peste medie (clasa mijlocie de sus), precum şi în cadrul multor categorii de profesionişti şi al majorităţii populaţiei albe rurale din sud. Informaţii recente arată de asemenea că majoritatea oamenilor de afaceri, a bancherilor, a lumii Wall Streetului, care în 2008 l-a sprijinit masiv pe Obama, acum se îndepărtează de el.

Ceea ce nu înseamnă însă că actualul preşedinte nu are în continuare adepţi. În primul rând acei democraţi care votează democrat orice s-ar întâmpla (*the die hard democrats*, „democraţii înverşunaţi“). Apoi, lumea neagră cu venituri mici şi mijlocii. Urmează majoritatea celor care trăiesc din ajutoarele sociale, apoi cei care şi-au pierdut serviciul cu ocazia crizei recente, alţii care sunt „şomeri de profesie din tată în fiu“, în sfârşit, cei care sunt pe lista lunară de tichete alimentare. Ultima categorie a crescut atât de mult sub Obama, încât Newt Gingrich a lansat o poreclă care a

prins: „*Obama, the food stamp president*“. Oare se vor duce toţi aceştia la vot? Sau energia care i-a mobilizat în anul 2008 a fost pierdută?

Dacă nu se schimbă nimic între data actuală şi noiembrie 2012, împărţirea electoratului va face ca alegerea preşedintelui să presupună o luptă strânsă. O revenire a economiei, care e foarte posibilă, va înclina balanţa în favoarea democraţilor, un nou (şi posibil) conflict militar (cu Iranul nuclear) va avea efect invers. Multe se mai pot întâmpla între ziua de azi şi ziua alegerii celui de-al patruzeci şi cincilea preşedinte al Statelor Unite.

Aşadar, Barack Obama va fi candidatul democrat căruia partidul lui nu-i va opune nici un candidat alternativ. Numai că un preşedinte care nu este reales poate trage în jos candidaţii partidului său la alte niveluri (Congres, Senat, guvernatori de state), alţi membri notabili ai Partidului Democrat. Nu demult, doi reputaţi analişti politici democraţi au publicat un articol în care i-au cerut lui Obama să renunţe la al doilea mandat, ţinând cont de şansele reduse de a-l obţine, şi să cedeze locul unui candidat cu şanse mai mari, acesta fiind, în viziunea lor, Hillary Clinton. Conducerea Partidului Democrat a ignorat sugestia, iar presa de stânga nu a răspândit ideea şi comentariul care o însoţea. În definitiv, e un drept al preşedintelui în funcţie să candideze a doua oară şi nimeni nu poate să-i conteste acest drept. Numai că o mare parte a populaţiei americane nu vrea să vadă ţara dusă prea departe pe calea unor schimbări care, bătătorite de timp (în eventualitatea a încă patru ani de guvern liberal în sens american, adică aproape pe faţă socialist în idei şi planuri), ar putea deveni ireversibile.

Electoratul anti-Obama cuprinde, aşadar, majoritatea republicanilor, plătitorii de taxe, o mare parte a independenţilor, libertarienii (aceştia sunt împotriva expansiunii continue a

dimensiunilor şi prerogativelor guvernului) şi acea puternică şi greu de definit *silent majority*. Iată ce aşteaptă ei de la cel care, în final, va deveni candidatul oficial al Partidului Republican: mai întâi, fireşte, împiedicarea lui Obama de a obţine al doilea mandat; relansarea economică, bazată în primul rând pe scăderea taxelor individuale şi de corporaţie; controlul frontierelor şi limitarea imigraţiei ilegale; reducerea guvernului şi a cheltuielilor, cu scăderea progresivă a datoriei externe; însănătoşirea climatului politic; anularea legii privind reforma sistemului de sănătate introdusă de guvernul Obama, bazată pe un model de socializare a medicinei costisitor, birocratic şi controlat de guvern; în sfârşit, refacerea capacităţii de apărare a SUA, din ce în ce mai şubrezită de tăierile succesive făcute de toate guvernele democrate.

Peste zece republicani s-au anunţat oficial la începutul campaniei de selectare a unui candidat. Însă până acum am asistat doar la suişuri şi coborâşuri, la schimbări de lider şi la sondaje de opinie discordante, vădindu-se că nici unul dintre cei care s-au prezentat nu a putut crea convingerea că e capabil să satisfacă priorităţile amintite. Şase candidaţi s-au retras: Michele Bachmann, Herman Cain, Jon Huntsman, Tim Pawlenty, Thaddeus McCotter şi Rick Perry. Dintre aceştia, doi au fost remarcabili: Michele Bachmann (membră a Congresului pentru statul Minnesota, conservatoare, curajoasă, elocventă, dedicată ideilor şi obiectivelor mişcării populare Tea Party; a fost înfrântă din cauză că nu este bine cunoscută pe plan naţional şi campania ei nu a putut ţine pasul cu scorurile mici înregistrate la dezbaterile televizate şi cu nevoia de a menţine o colectare suficientă de fonduri); şi Herman Cain (conservator, negru, bogat, cu avere adunată din afaceri şi, în primul rând, dintr-un lanţ de magazine de pizza; omul e plăcut, cu lipici la

public, şi are un foarte atractiv şi simplu plan de reformă a taxelor, care ar putea redresa economia. A fost înfrânt de maşina de propagandă democrată, care, urând ideea unui oponent republican negru, apt să scindeze electoratul afro-american, a desfăşurat o furibundă campanie împotriva lui, bazată pe poveşti legate de infidelităţi conjugale mai mult sau mai puţin adevărate şi, oricum, nedovedite).

Mitt Romney a fost până acum două zile cel care şi-a menţinut constant poziţia de lider. El este şi cel sprijinit de oficialii Partidului Republican. Numai că istoria comitetului republican de selecţie a candidatului oficial nu e prea glorioasă, şi, nu arareori, acesta a mizat pe perdanţi (Bob Dole în 1996, John McCain în 2008, dar şi alţii). Romney are mai multe probleme cu alegătorii republicani. În primul rând, el nu este „destul de conservator“ şi – când a fost guvernator al statului Massachusetts – a făcut compromisuri care îl situează mai mult în rândul republicanilor moderaţi, decât al republicanilor de tip Reagan, simbolul adevăratului conservatorism (încredere în naţiune, susţinător al excepţionalismului american, adept al principiilor economice care eliberează iniţiativa particulară şi energia antreprenorială, antikeynesian, partizan al taxelor reduse şi al limitării controlului guvernamental în viaţa publică şi economică etc.). Între butadele celebre lansate de Ronald Reagan este şi cea care spune: „guvernul este ca tubul digestiv al unui bebeluş: la un capăt are un apetit insaţiabil şi la celălalt o totală lipsă de control“. În fine, Romney este mormon, punct extrem de şubred în ochii multor protestanţi şi catolici, pentru care mormonismul are elemente cel puţin criticabile, dacă nu de-a dreptul eretice. El este şi multimilionar, şi lumea îi acceptă greu pe „bogaţii care vor să-şi cumpere poziţia politică“. În toate sondajele şi alegerile preliminare, Romney nu a depăşit 30–35% din

voturi. Aşa că alesul puternicilor din Partidul Republican nu a reuşit să-i convingă pe alegători.

Se pare că bătălia finală va fi între Romney şi Newt Gingrich. Acesta s-a desprins la ultima alegere preliminară din Carolina de Sud (peste 40%) şi a fost masiv sprijinit de Tea Party, de conservatori şi de toate categoriile clasate după vârstă şi venit. În urmă cu mai bine de zece ani, Newt Gingrich a fost, sub preşedinţia lui Clinton, liderul majorităţii republicane în Congres şi a avut realizări impresionante. Una dintre ele este „Contractul cu America“ în zece puncte, care a iniţiat un demers legislativ cu impact direct asupra reechilibrării bugetului. Dar a fost impulsiv, combativitatea lui a fost însoţită de încăpăţânare şi, în confruntarea cu Bill Clinton, a dus lucrurile prea departe, provocând o criză guvernamentală care i-a fost direct imputată. Alte evenimente legate de viaţa personală l-au adus în situaţia să-şi dea demisia. După ieşirea de pe scena publică a fost profesor universitar de istorie politică, scriitor şi lobby-ist. Este briliant, ştie mult mai mult despre istoria lumii, politica internaţională şi sociologie decât orice politician american pe care l-am auzit vorbind vreodată. Gingrich este convingător, argumentat şi pare să fie „cel care îl poate bate pe Obama“. Dacă votanţii republicani vor reuşi să determine conducerea Partidului Republican să-şi schimbe opţiunea pentru favorit, acesta este candidatul de nominalizat.

Ceilalţi doi rămaşi în cursă, despre care se aşteaptă să se retragă în curând, sunt Rick Santorum (fost senator de Pennsylvania, corect, plăcut, argumentat, dar puţin cunoscut) şi Ron Paul (congresmen de Texas, libertarian, care promovează şi părţile bune ale libertarianismului şi, în primul rând, constituţionalismul şi limitarea guvernului, dar şi pe cele slabe, în primul rând izolaţionismul. În intransigenţa lui pentru orice acţiune care nu e menţionată în Constituţie, Paul a

condamnat ca ilegal raidul trupelor speciale care l-au asasinat pe Osama bin Laden, acţiune aprobată de imensa majoritate a poporului american. În fine, dezgroparea unor articole mai vechi, în care Paul a prezentat opinii rasiste şi antisemite, îl discreditează într-un mod greu de apărat).

Se apropie alegerile preliminare din Florida, stat cu mare pondere în alegerea candidatului, apoi vine „Super Marţi“ (Super Tuesday), ziua în care 10 state americane ţin alegeri preliminare. Mai mult ca sigur, atunci vom şti cu ce candidat se vor prezenta republicanii în cursa cu Barack Hussein Obama. Dar, pentru a înţelege mai bine scenariul alegerilor care vor avea loc în luna noiembrie a acestui an, dă-mi voie ca, în următoarea scrisoare, să-ţi vorbesc pe scurt despre Constituţia Statelor Unite şi despre forma lor de guvernământ.

Scrisoarea a doua

Despre democraţie în Statele Unite, despre Constituţie şi despre forma de guvernământ – O Constituţie neschimbată de peste două sute de ani – Republică şi democraţie – Împotriva tiraniei majorităţii – O instanţă de control numită „Curtea Supremă“ – Ce sunt „electorii“ şi cum ne apără ei de votul unei majorităţi dezinformate sau manipulate

2 februarie 2012

Dragul meu,

Vorbind eu în mai multe rânduri cu prieteni şi cunoscuţi despre *forma de guvernământ a Statelor Unite*, am descoperit că există o confuzie foarte larg răspândită: cei mai mulţi cred că Statele Unite sunt o democraţie. Probabil că alinierea SUA cu democraţiile vest-europene, în multe probleme şi în multe perioade, a dus la ideea că între aceste state nu sunt deosebiri. Funcţionarea vieţii sociale şi politice de aici, ca şi a sistemului juridic american se bazează pe principii democratice, înţelegând prin aceasta drepturi egale în faţa legii, reprezentare egală în guvern, drepturile de exprimare, asociere şi multe altele. Dar, ca formă de guvernământ, SUA sunt o uniune de state care au acceptat aceeaşi constituţie şi care alcătuiesc o *republică*.

Democraţia, cuvânt de sorginte greacă, compus, aşa cum se ştie, din *demos*, „popor“, şi *kratos*, „putere“, cu rădăcini în Atena antică, înseamnă acel sistem în care puterea în stat este exercitată de popor în baza regulii majorităţii.

Să facem mai întâi o comparaţie a felului în care se definesc ele însele câteva state.

În Constituţia franceză, votată pentru prima dată în 1791 şi apoi schimbată de 16 ori (6 constituţii ale Republicii, 3 în Restauraţie, 3 în secolul XIX şi 4 în secolul XX), cu o ultimă variantă votată în 1958 şi cunoscută sub numele de Constituţia celei de-a Cincea Republici, scrie: „Franţa este o republică indivizibilă, laică, democratică şi socială…“

Constituţia italiană, adoptată în anul 1947, specifică: „Italia este o republică democratică, bazată pe muncă (!). Suveranitatea aparţine poporului (deci unui grup, nu fiecărui individ) şi este exercitată de popor, în formele şi în cadrul limitelor Constituţiei“.

În actuala Constituţie a României, votată la 21 noiembrie 1991 şi revizuită în 2003, în articolul 1, aliniatul 3, care defineşte statul, se scrie: „România este un stat de drept, democratic şi social…“ Iar în articolul 2, aliniatul 2, care se referă la suveranitate, se precizează: „Nici un grup şi nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu“.

În nici unul dintre cele trei documente fundamentale ale Statelor Unite ale Americii – Declaraţia de Independenţă, Constituţia şi Articolele Confederaţiei – nu există cuvântul „democraţie“, iar în jurământul de credinţă, care încă se rosteşte în fiecare dimineaţă în clasă, cei care se simt o parte din naţiunea americană (*a nation under God*) jură devotament şi credinţă Republicii, nu unei democraţii. Nici vorbă de laicism, de stat al muncii, de stat social. Şi – ca o paranteză – Constituţia americană nu a fost niciodată schimbată de la data votării ei (1787) şi până în prezent. Rareori s-au adăugat amendamente, dar textul original a fost imuabil. Şi, pentru cei mai mulţi cetăţeni americani, înţelesul şi conţinutul Constituţiei au rămas şi trebuie să rămână cele gândite de oamenii care au înfăptuit Revoluţia Americană şi care au creat

structura ce a adus acestei naţiuni libertate adevărată, succes, glorie, putere şi independenţă.

Părinţii Fondatori ai SUA s-au temut de orice posibilitate de acaparare a puterii de către o dictatură („tiranie“, cum au numit-o), dar şi de posibilitatea ca majoritatea să devină ea însăşi tiranică. Ei au avut o puternică suspiciune faţă de democraţie sau, mai degrabă, faţă de potenţialul ei negativ. În scrierile lor putem găsi formulări potrivit cărora democraţia ca formă de guvernământ ar fi o *mobocracy*, o putere a gloatei (*mob*), a majorităţii, o „bandocraţie“. Benjamin Franklin e cel care a spus că „democraţia este adunarea formată din doi lupi şi un miel, care urmează să voteze ce vor mânca la prânz“, iar Thomas Jefferson s-a exprimat astfel: „Democraţia nu e nimic altceva decât legea unei bande în care 51% din cei implicaţi pot lua drepturile celorlalţi 49%“. În sfârşit, îţi citez şi spusele lui John Adams, un alt Părinte Fondator şi cel de-al doilea preşedinte american: „Democraţia nu durează mult niciodată. Curând ea se risipeşte, se epuizează şi apoi îşi ia singură zilele. Nu a existat nici o democraţie care să nu se sinucidă“.

Într-o democraţie, dacă majoritatea votează că o crimă nu e crimă, aceasta devine lege. Oricăruia dintre noi îi vin în minte nenumăratele victime ucise direct sau prin încarcerare şi epuizare treptată pentru „delictul de opinie“ sau „vina de a gândi altfel“.

Într-o democraţie, suveranitatea este un apanaj al naţiunii promovat prin intermediul unui grup. Într-o republică, suveranitatea naţională nu se exercită niciodată prin sacrificarea suveranităţii individului. Iar libertăţile individuale au fost formulate încă de la Declaraţia de Independenţă: „[Noi considerăm că] toţi oamenii sunt egali, că sunt înzestraţi de Creator cu anumite Drepturi inalienabile, că printre acestea se află Viaţa, Libertatea şi Căutarea Fericirii“.

Cuvântul „democraţie“ are multiple înţelesuri. Să te comporţi democratic înseamnă să ţii cont de părerea tuturor. Să fii de „concepţie democratică“ echivalează cu faptul că ai în minte prioritatea intereselor celor mai mulţi. „Reprezentare democratică“ înseamnă că – prin alegerea făcută – fiecare cetăţean va avea un fragment din exprimarea unei opinii, din alegerea unei căi a societăţii, din votarea unei legi. Un vot democratic este votul care e accesibil tuturor cetăţenilor şi are putere egală: un om, un vot.

Toate aceste înţelesuri se întâlnesc cu cele pe care le are cuvântul „democraţie“ în ţările care îşi spun democraţii. Dar atunci când vine vorba despre *democraţie ca formă de guvernământ*, când aceasta înseamnă că toate deciziile se bazează pe votul majoritar direct, Statele Unite ale Americii nu sunt o democraţie, ci o republică care acţionează prin legi, bazată pe o Constituţie egală pentru toţi şi imuabilă.

Să luăm un prim exemplu, legat de geneza şi votarea unei legi. Iată cum se exprimă democraţia de reprezentare în SUA. Congresul american (echivalentul parlamentului din alte state) are două camere: Camera Reprezentanţilor şi Senatul. Numărul congresmenilor aleşi în fiecare stat este proporţional cu mărimea şi populaţia acelui stat. Aceasta face ca fiecare alegător, indiferent unde locuieşte, să fie reprezentat de aceeaşi „bucăţică de congresmen“ ca şi orice alt cetăţean american. Aceasta este *egalitatea individuală.* Fiecare stat, indiferent de mărime şi populaţie, are doi senatori. Aceasta reprezintă *egalitatea între state*, care înlătură posibilitatea ca un stat puternic şi mare să închidă gura unui stat mic, cu populaţie restrânsă.

În Camera Reprezentanţilor din Congres (*The House of Representatives*) sunt 435 de membri. Ei iniţiază „proiecte de lege“ (*Bills*), care sunt discutate şi votate. Votul congresmenilor este bazat pe majoritatea simplă, şi fiecare membru

reprezintă 719.389 de cetăţeni. Odată votat proiectul de lege, acesta este avansat în Senat. Cei 100 de senatori îl discută, fac modificări prin reformulare, eliminare sau adăugire, apoi votează, tot prin majoritate. Dar un senator de Rhode Island aduce cu el părerea a 525.651 de cetăţeni (Rhode Island, cel mai mic stat american, are o populaţie de 1.051.302 locuitori), pe când unul din cei doi senatori californieni are un vot cu greutatea a 18.586.007 de cetăţeni (California este cel mai mare stat din SUA şi are o populaţie de 37.172.015 locuitori). După felul în care senatorii se grupează la vot, o mică majoritate a lor poate reprezenta 15–20% din populaţie într-o situaţie, sau 80–90% într-o alta. Procesul nu e terminat. Varianta proiectului votată de Senat se întoarce la Camera Reprezentanţilor. Dacă este aprobată de aceasta, ajunge la preşedintele ţării, care, în termen de zece zile, e obligat fie să o semneze, fie să exprime vetoul prezidenţial. Semnat de preşedinte, proiectul se transformă în lege (*Act*), care e imediat aplicată. Dacă preşedintele a pus un veto, proiectul cade. Dar vetoul prezidenţial nu e de neclintit: dacă cele două camere ale Congresului votează acelaşi proiect de lege, la a doua prezentare, cu o majoritate de peste două treimi, legea este garantată.

Nici în această etapă procesul nu este terminat: legea votată va fi analizată de Curtea Supremă, organ juridic care nu este subordonat nici unei alte puteri în stat. Dacă legea nu e conformă cu Constituţia, ea e anulată şi retrasă.

În acest proces găsim o mare diferenţă faţă de situaţia din ţările unde majoritatea parlamentară face o lege imediat aplicabilă, deşi 49% din populaţie nu o aprobă. În plus, pe lângă corectarea unei posibile greşeli a majorităţii, sistemul legislativ american aplică *checks and balances* (verificare şi echilibrare) la mai multe etape din naşterea unei legi: Senatul controlează Camera

Reprezentanţilor, aceasta controlează varianta senatorială, preşedintele controlează parlamentul, Curtea Supremă le verifică şi le aprobă sau le anulează pe amândouă, fără drept de recurs.

Dacă nu te-am obosit prea tare, să luăm un alt exemplu din politica americană, unde regula simplei majorităţi nu se aplică: alegerile prezidenţiale.

Pe lângă frica de democraţie absolută, Părinţii Fondatori s-au mai temut şi de alegerea greşită, de eroarea făcută de o majoritate mai puţin informată, subiectivă sau mânată de un anumit interes, care să aducă la putere prin votul „democratic“ majoritar persoana nepotrivită. În acest scop, ei au inventat Colegiul Electoral, care – după câte ştiu – nu există în nici o altă ţară din lume. Fiecare stat are un număr de electori care este rezultatul sumei dintre numărul de membri ai Camerei Reprezentanţilor şi numărul de senatori. Deci sunt 535 de electori, la care se adaugă trei electori pentru districtul Columbia (unde e aşezată capitala ţării, oraşul Washington, teritoriu care e independent de orice stat. Astfel, nici un stat american nu e favorizat de faptul că are pe teritoriul său capitala SUA şi, deci, un supliment de autoritate asupra altor state). Cu rezultatul final de 538 de electori, un candidat la preşedinţie câştigă atunci când adună mai mult de 270 de electori în punga lui. Electorii sunt recrutaţi dintre oamenii cu experienţă politică: activişti, membri ai biroului electoral, foşti guvernatori, senatori, congresmeni, judecători, şerifi, chiar foşti preşedinţi. Aceia care sunt aleşi în funcţie publică (guvernatori, senatori, judecători, şerifi etc.) nu pot fi numiţi electori cât timp au un mandat activ. Mai sunt profesionişti din toate categoriile, activi sau pensionaţi. Electorii nu se întâlnesc niciodată, dar votul lor e dat înainte de alegerile prezidenţiale şi, în funcţie de acest vot, statele intră în alegeri ca democrate, republicane sau nedecise (*swing states*,

state care o pot lua în oricare din cele două direcţii). La exprimarea votului popular într-un stat, candidatul care obţine majoritatea ia toţi electorii (*winner-takes-all*). Cele mai importante state la alegerile prezidenţiale sunt California, New York, Texas şi Florida.

Când se analizează rezultatul final, votul electoral (peste 270 de electori) e hotărâtor şi, în multe cazuri, el e identic cu rezultatul votului popular (majoritatea obţinută din votanţii tuturor statelor).

Dar asta nu se întâmplă întotdeauna. Astfel, în anul 1876, Rutherford B. Hayes a câştigat „la mustaţă“ votul electoral (185/184) faţă de adversarul său, Samuel J. Tilden, dar a avut un procent mai mic la votul popular (48%) decât Tilden (51%). Ronald Reagan a fost reales cu o majoritate zdrobitoare în 1984 (525/13 electori), dar diferenţa la votul popular a fost mică faţă de oponentul său, Walter Mondale (59% faţă de 41%). Benjamin Harrison a câştigat alegerile în 1888 cu majoritate în votul electoral (233/168), dar cel care a pierdut alegerile, Grover Cleveland, a câştigat cu puţin votul popular (48,6% faţă de 47,9%).

Aşadar, în republica americană, votul majorităţii nu este regula de aur. Dar, în funcţionarea sistemului politic, juridic şi a aparatului de stat, ca şi în conţinutul legilor şi, în primul rând, al Constituţiei, principiile democratice sunt prezente.

În republica americană, puterea este exercitată prin legi – concepute de cei aleşi prin vot egal – care ulterior sunt votate în Congres şi revizuite de Curtea Supremă. Şi – e cazul să nu uităm – legile sunt bazate în primul rând pe Legea lui Dumnezeu. Într-o republică care se defineşte ca *one nation under God*, legile nu pot fi decât ale lui Dumnezeu sau cele care sunt compatibile cu legea lui Dumnezeu.

În prezent, 120 de ţări (58%) din totalul de 192 de state ale lumii se intitulează democraţii (vezi World Forum for Democracy, 2010). Dar aceasta se referă în special la sistemul electoral, la dreptul universal de vot şi la egalitatea voturilor. Fără să-şi ia titlul de democraţie, Statele Unite au în structura şi funcţia lor principii de egalitate şi democraţie neegalate în alte ţări, fie ele state independente, federaţii, monarhii constituţionale, republici parlamentare, republici prezidenţiale sau altele.

Prin *democraţia separării puterilor în stat*, asociată cu *limitarea termenelor de preşedinţie*, Constituţia americană blochează calea oricărei persoane care ar putea concentra o cantitate atât de mare de putere încât să ajungă să-şi domine conaţionalii. Puterea legislativă (Congresul), cea executivă (preşedintele şi membrii cabinetului, departamentele federale) şi cea de control al constituţionalităţii legilor şi actelor de decizie ale guvernului (Curtea Supremă) sunt separate şi legate printr-un sistem de *checks and balances* care face imposibilă dominaţia vreuneia dintre ele.

Prin *separarea religiei de stat*, sub forma neparticipării Bisericii la conducere şi alegeri, precum şi prin neacordarea calităţii de religie oficială vreuneia dintre religiile existente, se asigură *democraţia egalităţii şi libertăţii religioase*. Este de-ajuns să amintim că în Suedia calitatea de religie de stat a religiei luterane a fost anulată abia în 1994, iar în România, dacă nu mă înşel, Biserica Ortodoxă continuă să fie numită biserică oficială a statului.

Alte elemente de democraţie care rezultă din Constituţia americană sunt *drepturile individuale*. În afara dreptului la viaţă, libertate şi fericire, cetăţenii au garantate libertatea cuvântului, dreptul de asociere, libertatea presei (Amendamentul I), dreptul de a forma miliţii populare şi de a deţine arme (Amendamentul II), dreptul de a nu răspunde la întrebările care îi pot incrimina ulterior

(Amendamentul V), dreptul de a fi judecaţi de un tribunal cu juriu imparţial şi de a dispune de un avocat (Amendamentul VI), dreptul de a nu fi supuşi unor pedepse excesive (Amendamentul VIII) ş.a.m.d.

Acolo unde democraţia s-a limitat la exercitarea votului liber, alegerile „democratice“ au avut ca rezultat în unele cazuri impunerea la conducerea statului de către majoritatea electorală a unor organizaţii teroriste, deviind statele în cauză de la un drum care le-ar fi putut deschide calea către un viitor de normalitate. Şi încercarea de a face ca democraţia şi libertatea să se nască acolo unde ignoranţa nu a fost combătută e din capul locului sortită eşecului, aşa cum a spus Thomas Jefferson: „Dacă se aşteaptă de la o naţiune care este şi ignorantă, şi liberă să devină o naţiune civilizată, atunci se aşteaptă ceva care nu a existat şi nu va exista niciodată“.

Foarte puţinele cuvinte care au încercat să definească forma de guvernământ a Statelor Unite ale Americii şi să clarifice câteva dintre diferenţele existente între „democraţie“ şi „republică“ s-ar putea să nu aibă puterea de convingere pe care aş fi dorit-o, dar vor putea cel puţin declanşa o serie de întrebări şi dorinţa de a afla mai mult despre acest subiect. Aşa cum stau lucrurile, cu experienţa a aproape 235 de ani de când democraţia a funcţionat în republica americană fără să dezamăgească, sper ca ea să continue să existe nealterată de atacurile tot mai frecvente ale celor care, captivi ai unor utopii, au alte idei despre cele mai bune forme de guvernământ şi care ignoră primejdiile la care pot expune o întreagă ţară cu istoria şi tradiţia ei. În SUA, unde dreptul de exprimare e garantat, apar în fiecare clipă iniţiative şi acţiuni care periclitează libertatea. Aşa cum a spus Reagan: „…în ţara noastră, libertatea este la distanţă de doar o generaţie de pericolul de a fi

pierdută, şi fiecare generaţie este răspunzătoare să lupte pentru păstrarea ei“.

Scrisoarea a treia

Despre biblioteci, muzică şi poezie – De ce n-au americanii biblioteci personale – 17.000 de biblioteci publice deschise zi şi noapte – Bălcescu, Maiorescu şi Kogălniceanu în ediţii princeps – Scriitorii cel mai bine vânduţi – Marea poezie a muzicii pop – Cine îi va reprezenta pe republicani la alegerile prezidenţiale? – Proiectul de lege Obamacare

10 februarie 2012

Dragul meu,

Cred că nu de puţine ori ţi s-a întâmplat şi ţie să asculţi de la cei întorşi dintr-o scurtă plimbare în State propoziţii de tipul ăsta: *Americanii sunt inculţi, nu citesc; am fost în zeci de case de americani şi nu am văzut una care să aibă o bibliotecă. La noi, nu-i aşa?, e greu să găseşti o casă de intelectuali care să nu aibă bibliotecă. Şi noi nu avem case atât de mari cum au americanii. Un intelectual român, chiar dacă locuieşte într-un bloc din Berceni, tot găseşte un colţ în care să-şi pună o bibliotecă.*

Bun, nu neg, au avut scriitori mari în trecut: Hemingway, Faulkner… Dar arată-mi un mare scriitor american de astăzi. Unul de succes, pe care să-l recunoască lumea pe stradă, să-i ceară autografe. Cât despre poezie… Nimic! N-ai să întâlneşti niciodată situaţii ca la noi! Când eram adolescent, eu şi prietenii mei ne ţineam pe stradă după Nichita Stănescu. Ne uitam la el ca la un superstar. Îi ştiam versurile pe de rost. Marilor poeţi le colecţionam articolele, fotografiile şi poeziile din ziare. Poezia americană nu există. Nici gustul pentru poezie nu există în America.

Aşa să fie? Ce-i drept, nu prea sunt biblioteci personale în casele americanilor, inclusiv ale celor care au pregătire intelectuală superioară sau lucrează în învăţământ, în lumea academică. Dar înseamnă asta că americanii nu citesc? Că cititul, literatura, circulaţia cărţilor nu sunt la preţ?

Să ne uităm la câteva cifre.

Pe primul loc la citit nu se află nici România, nici SUA, ci Islanda. Nici când se raportează producţia de carte la mia de locuitori, România şi SUA nu apar în primele zece locuri. Pe locul întâi se situează Georgia, cu 16.335 de cărţi la 1.000 de locuitori pe an. Urmează, în ordine, Monaco, Lichtenstein, San Marino, Islanda, Armenia, Estonia, Luxemburg, Lituania şi Macedonia. Aşadar, când producţia de carte e raportată la populaţie, sunt avantajate ţările cu populaţie mică, prin simpla scădere a numitorului. Dar, dacă arunci o privire la producţia globală de carte, Statele Unite sunt pe primul loc în lume, cu 750.729.000 de volume tipărite pe an, care generează 24.255.000.000 de dolari. În această statistică, cu date din 2010, România vine pe locul 25, cu o producţie de carte de 14.984 de volume pe an.

Nu am date despre România, dar în Statele Unite se cumpără 2,7 volume pe cap de locuitor anual (la ultima statistică, populaţia SUA era de peste 300 de milioane).

În SUA există 17.000 de biblioteci publice (guvernamentale, orăşeneşti, regionale, mobile), care au colecţii mari de cărţi, ziare, reviste, discuri, filme şi – mai nou – *e-book*-uri, pe care le împrumută gratuit. Prima librărie publică din istoria SUA a fost înfiinţată de Benjamin Franklin în statul Massachusetts. În general, librăriile publice din oraşe se află în centru, unde se găsesc şi şcolile, universităţile, businessurile, dar şi adăposturile pentru cei care nu au casă –, oamenii străzii. În preajma adăpostului în care aceştia sunt primiţi numai pe durata nopţii este şi cantina, care

serveşte trei mese pe zi celor în nevoie, oameni săraci, cu sau fără casă. Între mese, oamenii străzii îşi omoară timpul în parcuri, în holurile instituţiilor şi la biblioteca publică. În oraşul meu, de câte ori mergi la biblioteca din centru, întâlneşti acolo zeci de indivizi fără casă care citesc ziare şi cărţi. Unii doar se prefac. Sunt politicoşi, se poartă civilizat şi doar hainele cu care sunt îmbrăcaţi trădează existenţa lipsită de confortul unei locuinţe.

În afara bibliotecilor publice, mai există zecile sau sutele de mii de biblioteci şcolare (de toate categoriile), universitare, ale instituţiilor academice, spitalelor, bisericilor sau, pur şi simplu, particulare. Numai Fundaţia Carnegie a finanţat 1.700 de biblioteci în această ţară.

Cei înregistraţi la una sau mai multe biblioteci reprezintă 68% din populaţia ţării. Pentru comparaţie, în Federaţia Rusă, procentul populaţiei înregistrate la biblioteci este de 25–30%.

Am vizitat multe biblioteci americane şi în toate am găsit spaţiul adecvat, fişiere (digitale, pe film sau clasice) bine întocmite şi eficiente, curăţenie, ajutor prompt şi prietenos – ceea ce te face de fiecare dată să te simţi bine-venit şi să te bucuri de ce poţi găsi. Dar mai cu seamă una dintre experienţele mele cu o bibliotecă rămâne de neuitat, şi simt nevoia să ţi-o împărtăşesc. Între 1999 şi 2003, fiica mea şi-a făcut anii de colegiu la Princeton University. Princeton University, Yale, Harvard şi University of Pennsylvania au început ca seminarii teologice la mijlocul secolului XVIII, ca să devină, în cele din urmă, instituţii de învăţământ şi cercetare de nivel internaţional. Ele sunt şcoli mai bătrâne decât ţara, fiind înfiinţate pe vremea când statele de pe Coasta de Est erau colonii britanice. De câte ori nevastă-mea şi cu mine rupeam câteva zile ca să ne vizităm fiica – în anii buni asta se întâmpla cam de trei-patru ori pe an –, ea ne spunea cu jenă că are foarte mult de învăţat pentru seminarii, teste şi examenele care se

apropiau şi că trebuie să meargă la bibliotecă. Asta ne făcea fericiţi: o însoţeam şi stăteam acolo de dimineaţă până seara târziu. Biblioteca nu se închidea nici noaptea şi, oricât de târziu plecam, nu era o problemă, fiindcă până la căminul unde avea camera fiica noastră nu erau de făcut, pe aleile parcului universitar, decât câţiva paşi. Biblioteca se află într-o clădire ridicată în anii ’70, are patru niveluri deasupra pământului şi cinci niveluri de subsol. Alte clădiri i-au fost anexate, pe măsură ce a crescut. Fondul de carte este uluitor. Numai ca să poţi identifica sectorul care-ţi trebuie, după ce găseşti indicaţiile codificate despre locul unde este cartea, ţi se dă un plan, fără de care poţi să te pierzi în multele coridoare şi spaţii dintre rafturi. În afara sălilor de lectură, între rafturi, există mici pupitre cu scaun şi lumină individuală, unde poţi citi, fără să te reîntorci la suprafaţă. Cam treizeci de camere individuale, securizate şi climatizate, sunt destinate cărţii vechi, care ţi se aduce de la spaţiile de depozitare speciale, unde nu ai acces. În acea bibliotecă am citit, pentru prima dată în viaţa mea, cărţi de Nicolae Bălcescu, Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu în ediţii princeps. Când îmi alegeam un domeniu – critică de film, istoria Angliei, cruciadele –, aveam de luptat cu şase-şapte rafturi pline de tot ce s-a scris vreodată despre acel subiect. Orele treceau foarte repede acolo şi de la acea bibliotecă mi-a rămas amintirea foarte fericită a unor mici vacanţe.

Fata noastră a făcut liceul în oraşul în care trăim, Chattanooga, al patrulea ca mărime din statul Tennessee, cu o populaţie de aproximativ 300.000 de locuitori. Până să ajungă să conducă singură maşina – la vârsta de şaisprezece ani şi-a luat carnetul de conducere –, eu o duceam la şcoală dimineaţa şi nevastă-mea o aducea acasă după ora cinci după-amiaza. Pe toată durata liceului, orele de şcoală erau 7.30–15. Între 15 şi 17, erau orele de sport, şi Alexandra a făcut parte

din echipele de natație și tenis. În școală, a avut în mai mulți ani cursuri de literatură americană și șase ani de literatură franceză. Mergând împreună, am văzut cum de la o zi la alta se schimbau cărțile pe care era obligată să le citească integral, așa cum cerea programa analitică, nu în rezumat. Înșir din memorie, cu lipsurile de rigoare, ce autori am văzut, trăgând cu coada ochiului la pachetul de cărți: Aristofan, Platon, Aristotel, Diderot, Montesquieu, Ronsard, Baudelaire, Prévert, Balzac, Stendhal, Anatole France, Robbe-Grillet, Lenin, Tolstoi, Cehov, Maiakovski, Brecht, Thomas Mann, Dante, Chaucer, Shakespeare, Byron, Huxley, Orwell și câți alții.

Dintre librării, în SUA, lanțul Barnes & Noble este cel mai prestigios. Magazinele sunt mari, frumos aranjate, spațioase și primitoare. Între rafturile de cărți sunt fotolii și canapele, iar în mijloc e o cafenea cu produse de patiserie, gustări, cafea și băuturi răcoritoare. Alte lanțuri, ca Book Emporium și Books-A-Million, au crescut și ele în ultimii ani. Librăriile sunt întotdeauna pline. Ele deschid la 10 și închid la 23. În cazul rar în care nu găsești o carte, anunți la biroul de la intrare, îți este comandată și o primești în 24 până la 48 de ore. Dacă vrei, te întorci să-ți iei cartea, dacă nu, librăria ți-o expediază direct acasă. Ai acces la librăriile Barnes & Noble și pe Internet, unde găsești de asemenea o foarte mare varietate de cărți noi și vechi pe multiple site-uri, în primul rând pe Amazon. Aceleași firme au fost primele două care au lansat un *e-book reader* dedicat, Kindle pentru Amazon și Nook pentru Barnes & Noble.

Dar, dacă se produce și se cumpără atâta carte în SUA, unde sunt bibliotecile individuale? Nu există. Profesioniștii au toate cărțile de specialitate în biroul de la locul de muncă. Nimeni nu colecționează acasă cărțile citite. În toate orașele se găsesc magazine uriașe numai pentru cărțile,

discurile şi filmele de ocazie. În oraşul meu, un astfel de magazin, o hală imensă cu două niveluri, se numeşte McKay. Şi eu, şi nevastă-mea îl vizităm des. Duminica e uneori greu să te mişti în zona rafturilor cu cărţile cele mai căutate. Majoritatea cărţilor au un preţ între 50 de cenţi şi 3 dolari. Rareori o carte costă mai mult de 5 dolari. Lumea aduce înapoi cărţile citite, pentru care primeşti cash ori bonuri valorice, cu care cumperi alte cărţi sau discuri. Şi aşa ai încă un prilej să te întorci la plăcerea vinovată.

După nivelul vânzărilor în întreaga carieră, lista autorilor americani începe cu Harold Robbins, cu 750 de milioane de exemplare vândute, urmat de autorii de romane de dragoste sau cărţi de suspans, cum sunt Nora Roberts, Jackie Collins, Dean Koontz, Stephen King, Robert Ludlum, John Grisham etc., toţi cu peste 100 de milioane de cărţi.

Scriitori de mare prestigiu, dar cu mai puţine vânzări, sunt Kurt Vonnegut, Norman Mailer, Gore Vidal, Saul Bellow, John Updike, Philip Roth, a căror generaţie se leagă fără întrerupere de giganţii anilor ’50–’60. În critica actuală, găseşti tot mai frecvente referiri şi analize la Norman Manea, care trăieşte şi lucrează la New York. Anual apar selecţii de povestiri scurte, care în timpul anului sunt publicate în numeroasele reviste şi ziare literare sau cu rubrică literară, unele dintre cele mai prestigioase fiind *The New Yorker*, *South Atlantic Quarterly*, *Southern Review*, *Missouri Review*, *Ohio Review* etc.

O singură afirmaţie din paragraful cu care am deschis scrisoarea este adevărată: poezia tradiţională americană nu are mare circulaţie. Se scrie poezie, în toate formele ei (clasică, onirică, simbolistă, experimentală), şi apar antologii ale poeţilor americani moderni, dar publicul este limitat la grupuri literare, profesori universitari şi

cititorii unor reviste cu tiraj redus. Situaţia poeziei americane scrise seamănă cu cea a jazzului modern: nu-l mai ascultă, înţelege şi gustă decât un grup foarte restrâns şi elitist, un grup de sofisticaţi care nu dau doi bani pe gustul marelui public.

Când vrei să citeşti poemul experimental *Gabion* de Susan Howe, dai de o pagină pe care se întretaie versuri dispuse în toate direcţiile, imposibil de reaşezat într-o ordine care să-ţi permită citirea textului. Nu este vorba de punerea diferită în pagină întâlnită la alţi poeţi, ci pur şi simplu de aruncarea cuvintelor ca într-o pictură abstractă, cu intenţia evidentă de a-ţi interzice accesul la înţeles. Mesajul este că tu, cititor stupid, nu înţelegi oricum poezia elitei sofisticate. Cum să nu se îndepărteze atunci publicul de poeţii aroganţi ai acestei generaţii?

Dacă ceea ce vedem nu are cum să atragă „mase de cititori“, există în schimb o foarte vitală şi abundentă formă a poeziei, pe care lumea o iubeşte şi o înţelege: poezia muzicii pop. O găseşti în toate formele, de la baladă, muzică country, blues, rock, până la romanţe, gospel şi *Contemporary Christian*. Departe de mine gândul că tot ce este text în aceste genuri are valoare poetică, dar, în enorma masă de muzică americană care se produce şi se vinde prin toate mijloacele posibile, diamante de emoţie şi expresie poetică apar printre numeroasele texte facile. Ele circulă pe diverse adrese de Internet, sub formă scrisă, sau în cărţi cu texte şi muzică pentru artişti. Dar publicul le învaţă pe de rost, ascultând cântăreţii favoriţi. Când mergi la concerte, vezi în jurul tău zeci de oameni de toate vârstele cântând odată cu muzicienii.

Şi, ca să te conving, citez din memorie sau transcriind din diferite surse fragmente de texte din muzica de mare circulaţie, neclasică, aşa-zisa *pop music*.

Hank Williams Sr. a fost o legendă încă din timpul scurtei sale vieţi. Cântăreţ de country, boem, a trăit riscant şi aventuros şi a murit de unul singur, pe bancheta din spate a Cadillacului său decapotabil, cea mai mare avere agonisită în cariera lui. Are un muzeu memorial în Montgomery, Alabama, oraşul său natal. Multe dintre albumele lui se vând şi azi, dar cântecul său *I Saw the Light* a depăşit limitele *entertainment*-ului laic şi e cântat de corurile bisericeşti:

Just like a blind man, I wandered along / Worries and fears I claimed for my own. / Then like the blind man that God gave back his sight / Praise the Lord, I saw the light / […] Now I have traded the wrong for the right / Praise the Lord, I saw the light[2] (*I Saw the Light,* Hank Williams).

Bob Dylan a interpretat cântecul tradiţional *The House of the Rising Sun*, devenit în varianta celor de la The Animals un imens succes:

Now the only thing a gambler needs is a suitcase and a trunk / And the only time when he's satisfied is when he's on a drunk. / […] *I'm going back to New Orleans to wear that ball and chain. /* […] *There is a house in New Orleans they call the rising sun / And it's been the ruin of many a poor girl, and me, oh God, I'm one*2 (*The House of the Rising Sun*, Bob Dylan).

Scene de viaţă, uneori laconice ca un haiku, pot face dintr-un bun text de *pop music* un poem. Iată-l pe Billy Joel amintindu-şi viaţa de pianist de local:

There's an old man sitting next to me / Makin' love to his tonic and gin / He says: Son, can you play me a memory? / I'm not really sure how it goes / But it's sad and it's sweet and I knew it complete / When I wore a younger man's clothes[3] (*Piano Man*, Billy Joel).

Într-un cântec dedicat lui Johnny Cash, *Pilgrim*, Kris Kristofferson îi face acestuia un portret psihologic de o fineţe greu de găsit în muzica country:

See him wasted on the sidewalk, in his jacket and his jeans / Wearin' yesterday's misfortunes like a smile / […] *He's a poet, he's a picker / He's a prophet, he's a pusher / He's a pilgrim and a preacher, and a problem when he's stoned / He's a walkin' contradiction, partly truth and partly fiction, / Takin' every wrong direction on his lonely way back home*[4] (*Pilgrim*, Kris Kristofferson).

La rândul lui, Johnny Cash se vede astfel:

What difference does it make which way I go / Got an empty feelin' down inside / Still I need to stay alive / And who can tell what waits beyond this road / I'm a drifter, a driftin' drifter / Got no one to call my own no more[5] (*I'm a Drifter*, Johnny Cash).

La începutul anilor '70, patru tineri cântăreţi de muzică country – Johnny Cash, Merle Haggard, Willie Nelson şi Kris Kristofferson – au hotărât să arboreze o ţinută diferită de costumele cu paiete şi coafurile elaborate ale vedetelor din epocă şi să promoveze o muzică country mai aproape de cei săraci sau de tineri. Îmbrăcaţi în culori închise, cu jeanşi uzaţi şi pălării care străbătuseră vremuri grele, ei şi-au luat numele de „haiduci" (*outlaws*), câştigându-şi rapid un public care-i iubea pentru cântecele lor inspirate, cu cuvinte simple şi cu o muzică fără artificii facile. Şi-au început cariera cântând în săli mici, rurale, în biserici, în şcoli şi închisori, la târguri şi festivaluri din locuri îndepărtate. Chiar şi atunci când, cu toţii, au devenit monştri sacri, poezia lor a rămas să cânte mereu zilele de rătăcire, de aventură şi greutăţi, având ca laitmotiv tristeţea singurătăţii celui fără adresă:

'Cause there's something in a Sunday / Makes a body feel alone / And there's nothing short of dyin' / Half as lonesome as the sound / On the sleeping city sidewalks / Sunday morning coming down[6] (*Sunday Morning Coming Down*, Kris Kristofferson).

Un gigant al bluesului, John Lee Hooker, îşi imaginează din depărtare bătăile de clopot care însoţesc înmormântarea, la care nu poate ajunge, a iubitei lui:

People I thought I heard, I thought I heard, heard them church bell tone / Well, I thought I heard, I heard, thought I heard this mornin', thought I heard the church bell tone. / [...] Way down, way down in shady land, way down, way down, way down in shady land / There's two great white horses, they gonna drive my baby away / Well, two, two great white horses, comin' to drive my baby to the buryin' ground[7] (*Church Bell Tone*, John Lee Hooker).

Doi artişti fără pereche ai genului country/folk/soft rock'n-roll, Leonard Cohen şi Bob Dylan, au schimbat definitiv textele melodiilor de „muzică uşoară" şi au influenţat toţi artiştii din lume. Cei doi sunt de fapt poeţi consacraţi, cu volume de poezie publicate, dar volumele scrise circulă mult mai puţin decât muzica lor, devenită de mult „clasică". Şi temele abordate de ei sunt mai înalte, amândoi dedicând ani buni de studiu literaturii religioase, istoriei, tehnicilor muzicale.

Three angels up above the street / Each one playing a horn / […] *The angels play on their horns all day / The whole earth in progression seems to pass by / But does anyone hear the music they play? / Does anyone even try?*[8] (*Three Angels*, Bob Dylan).

Cohen a spus într-un interviu că, atunci când a scris tulburătorul cântec *Dance Me to the End of Love*, s-a gândit la ce puteau să simtă prizonierii din lagăre ca Auschwitz când se îndreptau spre sălile de gazare şi crematie ştiind bine ce-i aşteaptă. Şi care încercau să-şi stăpânească frica gândindu-se la un Dumnezeu blând, care, dansând cu ei către inexorabilul sfârşit, făcea sfârşitul în mod miraculos suportabil:

Dance me to your beauty with a burning violin / […] *Let me see your beauty when the witnesses are gone /* […] *Touch me with your naked hand or touch me with your glove / Dance me to the end of love*[9] (*Dance Me to the End of Love,* Leonard Cohen).

Am lăsat intenţionat la urmă un text scris de Don Henley din grupul The Eagles pentru piesa *Hotel California*, al cărei succes nu scade, deşi a fost compusă în 1973. Un bărbat chinuit de un divorţ traumatizant şi de amintirea femeii pe care n-o poate uita, ajunge captiv într-un hotel imaginar al dependenţei chimice (Hotel: H, heroină; California: C, cocaină). Textul acesta a generat mii de pagini de interpretări foarte diferite, din cauza puterii excepţionale de sugestie metaforică, venită într-un moment în care o întreagă generaţie s-a identificat cu subiectul şi emoţiile cântecului:

In the master's chambers, / They gathered for the feast / They stab it with their steely knives,/ But they just can't kill the beast / […] *I was runnin' for the door / I had to find the passage back /* […]*"Relax", said the night man. / "We're programmed to receive / You can check-out anytime you like, / But you can never leave"*[10] (*Hotel California,* The Eagles).

Aş putea continua cu sute de alte exemple ca să-mi susţin afirmaţia că poezia americană există şi în zilele noastre şi că ea e larg recepţionată. Americanii nu au biblioteci personale, dar nu există american care să nu aibă colecţii de muzică acasă, la locul de muncă şi în maşină, în toate formele posibile, de la vechile LP-uri cântate pe pick-upuri, care au devenit o raritate, până la iPod-uri, iPad-uri şi iPhone-uri, care-i însoţesc peste tot.

După ce am ales subiectul acestei discuţii, m-am întors la biblioteca din casa mea atipic americană şi am numărat cărţile cumpărate acum mai bine de cincisprezece ani, apoi le-am socotit pe cele pe care le-am deschis ca să le răsfoiesc sau recitesc.

M-am mirat să constat că m-am întors la mai puţin de 5% dintre ele, celelalte aşteptând îmbufnate pe rafturi, cu gândul îndoielnic că s-ar putea reîntâlni cu mine, înainte de sfârşitul vieţii lor sau a mea.

În alegerile prezidenţiale americane, ultimele 10 zile au adus schimbări importante. Preliminariile din Florida, al treilea stat ca număr de electori, au fost un mare succes pentru Mitt Romney. A câştigat 47% din voturile republicane, în timp ce Newt Gingrich a adunat doar 32%. Cum se explică această schimbare? După eşecul din Carolina de Sud, echipa Romney a adus ca director pe consilierul electoral al lui Chris Christie, guvernatorul statului New Jersey. Acesta a schimbat stilul apariţiilor lui Romney şi conţinutul declaraţiilor sale, l-a împins spre o atitudine ofensivă şi agresivă în dezbateri şi a organizat o largă campanie de clipuri TV care îl criticau pe Gingrich. A apărut şi diferenţa pe care o aduce cu sine suportul financiar: Romney a început campania din Florida cu douăzeci de milioane de dolari, Gingrich numai cu unul. Cel din urmă nu a avut resurse să lanseze propriile mesaje televizate şi a trebuit să se mulţumească să răspundă la acuzaţii în mitinguri sau prin interviuri publicate, mesajele lui ajungând astfel numai la un număr limitat de alegători.

În plus, oficialii Partidului Republican au lansat o campanie de denigrare a lui Gingrich, prin articole semnate de „greii“ partidului sau de analişti politici cu audienţă. Sarah Palin, fosta guvernatoare a statului Alaska şi fosta candidată la vicepreşedinţie în echipa McCain–Palin, a spus că ce s-a întâmplat în ultima săptămână a fost o crucificare a lui Gingrich.

Când s-au numărat voturile, s-a mai văzut că Newt Gingrich a avut numai o mică parte din voturile feminine. Mai bătrân, albit, supraponderal, cu un ton al discursului adesea mormăit sau

repezit, Gingrich a fost mai puţin agreat de alegătoarele din Florida decât Romney, care e mai tânăr, are siluetă, se îmbracă mai cu gust şi joacă rolul de macho.

De ce nu se retrage Gingrich după această înfrângere? Pentru că 20% dintre votanţi i-au ales pe Santorum (13%) şi Ron Paul (7%) în Florida. Aceste 20 de procente sunt numite voturi non-Romney şi se aşteaptă ca ele să fie dirijate spre Gingrich după retragerea celor doi, care ocupă locurile trei şi patru. Gingrich a declarat că el merge până în pânzele albe, până la Convenţia Republicană. Cu toate acestea, în alegerile americane, orice declară un candidat despre hotărârea lui neclintită de a merge mai departe e valabil numai dacă sursele de fonduri nu seacă. Atunci când robinetul contribuţiilor se închide, nimeni nu poate să continue, oricare ar fi ideile şi atuurile lui.

Procesul de selectare a candidatului Partidului Republican a durat deja prea mult, a fost prea însoţit de critici dure, uneori acuzaţii, şi în cele din urmă – dacă o să continue aşa – va slăbi şansele celui selectat, indiferent cine este acela. Veştile bune din economie din ultimele două zile şi mai ales rezultatele lunii ianuarie, în care au fost înregistrate 243.000 de noi angajări, scăzând şomajul de la 8,5% la 8,3%, sunt extrem de favorabile pentru preşedintele în funcţie. Diferenţa e mică la procentajele de şomaj, dar direcţia e cea bună. Toţi speră ca economia americană să-şi revină, spre binele ţării şi spre binele general. Dar, dacă se întâmplă asta, principalul câştigător va fi Obama.

Săptămâna aceasta s-a mai întâmplat ceva, unul dintre acele evenimente care pot să devină buturuga mică, dar ameninţătoare, pentru carul mare. Preşedintele a semnat un ordin al Departamentului de Sănătate care cere ca o componentă a planului lui de sănătate,

Obamacare, să fie aplicată. Sub ameninţarea unor amenzi ucigătoare, toate instituţiile dependente de Biserica Catolică, inclusiv şcolile, bisericile şi spitalele (iar spitalele catolice din ţara asta sunt mari şi puternice), trebuie să asigure metodele anticoncepţionale şi intervenţiile de întrerupere a sarcinii oricăror bolnavi care le solicită. În SUA, spitalele – chiar cele care la origine au fost înfiinţate de biserici sau organizaţii religioase – nu impun nici o restricţie celor care li se adresează. În spitalele catolice (St. Mary's, St. Thomas etc.), protestante (Mount Tabor, Baptist, Methodist) sau evreieşti (Mount Sinai, Cedar Sinai etc.), oricine poate fi tratat sau internat. Dar catolicii şi mulţi dintre protestanţi refuză orice intervenţie anticoncepţională, ca o obligaţie a propriei credinţe şi a propriilor reguli. Pentru ele, asistenţa medicală pe care o oferă – şi, în multe cazuri, pentru cei lipsiţi, o şi plătesc – este o formă de activitate religioasă, un act de caritate cu caracter misionar. Este fără precedent ca guvernul să impună un anume fel de a practica religia, aşa cum face echipa Obama, cerându-le spitalelor catolice să înceteze să mai fie catolice. În plus, Amendamentul I e călcat în picioare. Intervenţia este brutală, prost gândită, profund anticreştină şi antireligioasă. Consecinţele vor fi majore şi, în ultimul său editorial, celebra Peggy Noonan a scris: „Acesta este un război pe care preşedintele nu-l poate câştiga".

În prima duminică după această intervenţie guvernamentală, toţi preoţii catolici au citit la sfârşitul slujbei un text al arhiepiscopului care declară practic război preşedinţiei. Nu vor trece multe zile şi protestanţii se vor asocia, ca şi larga mişcare „pentru viaţă", religioasă şi laică, care vrea să se revină la situaţia cu ilegalitatea avorturilor, în concepţia lor crime înfăptuite asupra unor victime fără apărare. Eu nu cred că avorturile trebuie să fie o problemă politică, ci mai degrabă

una legată de opţiunile femeilor şi familiilor. Dar asta e situaţia în această ţară, şi mişcările „pentru alegere“, care vor ca dreptul la întreruperea sarcinii să fie liber, au adversari foarte puternici. Nu m-aş mira ca acest pas greşit al lui Obama să devină pentru el ceea ce aş numi un Catholicgate, asemănător cu greşeala lui Nixon, care, după clădirea de pe malul râului Potomac unde s-a petrecut ilegalitatea, a fost numită Watergate, unul dintre acele evenimente politice care cresc ca un bulgăre de zăpadă. Căci, să nu uităm: sunt 77.700.000 de catolici în ţara asta, şi în 2008 ei au furnizat 27% din electorat, cu peste 35.000.000 de alegători. Atunci, ei au fost în favoarea lui Obama în proporţie de 54% la 45%. Vor fi din nou anul acesta?

Până la scrisoarea următoare, mă opresc aici cu ştirile la zi din campania prezidenţială, deja furtunoasă, la mai mult de opt luni până alegerile propriu-zise.

Note

2. „Jucătorului îi trebuie doar un geamantan şi-un cufăr. / Şi-l încearcă mulţumirea doar când se-mbată. / […] Mă întorc la New Orleans, să-mi port povara. / E o casă în New Orleans, îi spun Casa Soarelui-Răsare / Multe fete şi-au distrus viaţa acolo, şi eu, Doamne, sunt una dintre ele!“

3. „Un bătrân de lângă mine, / Îşi drăgosteşte gin-tonicul. / Îmi spune: Fiule, poţi să-mi cânţi o amintire? / Nu sunt sigur cum sună, / Dar e amară şi dulce şi o ştiam pe de rost / Când eram mai tânăr.“

4. „Uite-l cum zace beat pe trotuar, cu geaca şi jeanşii lui/ Purtându-şi cu un zâmbet necazurile de ieri. / […] E poet, e chitarist, e profet şi plasator / E pelerin şi e predicator şi e-o pacoste când e drogat. / E plin de contradicţii, unele adevărate, altele inventate, / Şi ajunge cine ştie pe unde în drumul lui singuratic spre casă.“

5. „N-are nici o importanţă în ce parte o iau. / Sunt gol pe dinăuntru. / Totuşi trebuie să trăiesc. / Şi cine-mi poate spune ce mă aşteaptă la capătul drumului? / Sunt un rătăcitor, un rătăcitor care rătăceşte / Nu mai am pe nimeni al meu.“

6. „Dumnica are ceva / care te face să te simţi atât de singur / Exact ca atunci când mori, / dar pe jumătate tot atât de singur ca sunetul / Pe trotuarele adormite ale oraşului / Dimineaţa de duminică se lasă peste noi.“

7. „Lume, am crezut c-am auzit, am crezut c-am auzit, auzit clopotul bătând, / Am crezut că l-am auzit, auzit, în zorii zilei. / […] Departe, departe, departe în lumea umbrelor, / Sunt doi cai albi, măreţi, ei o vor duce pe draga mea. / Doi, doi cai albi, măreţi, vor veni s-o ia şi s-o ducă la cimitir.“

8. „Deasupra străzii sunt trei îngeri, / Fiecare cântă din corn, / […] Îngerii cântă din corn ziua-ntreagă. / Pare că-ntreg pământul le trece prin faţă / Dar aude cineva ce cântă ei? / Măcar încearcă cineva?“

9. „Poartă-mă-n dans spre frumuseţea ta, în sunetul viorii fierbinţi / […] Lasă-mă să-ţi văd frumuseţea când toţi martorii s-au dus / Atinge-mă cu mâna goală, sau atinge-mă cu mănuşa / Poartă-mă-n dans până la sfârşitul iubirii.“

10. „S-au strâns pentru ospăţ / În camerele stăpânului / Cu cuţitele lor de oţel înjunghie fiara, / dar nu pot s-o ucidă / […] Alergam căutând uşa. / Trebuia să găsesc calea înapoi […] / «Ia-o uşor», mi-a spus recepţionerul din tura de noapte./ «Avem deschis mereu. / Poţi cere oricând nota de plată, / dar nu poţi pleca de-aici niciodată».“

Scrisoarea a patra

Despre crearea unui stat de la zero, despre Părinţii Fondatori, despre simboluri naţionale şi monumente – Câteva repere istorice din Philadelphia – Câte ceva din istoria drapelului naţional – Cum se împătureşte drapelul naţional – Sigiliul naţional – Despre capitala Washington – Raporturile fondării statului american cu creştinismul – Stat şi Biserică – Părinţii Fondatori – Revoluţia Americană versus Revoluţia Franceză

16 februarie 2012

Dragă prietene,

Ca şi în cazul celorlalte scrisori, o încep pe aceasta cu una dintre întâmpinările pe care, cu variaţiuni de formă, am auzit-o în repetate rânduri, şi nu doar de la românii noştri. În formularea mea sintetică, ea ar suna cam aşa:

Umblând câteva săptămâni prin Statele Unite, am avut la un moment dat senzaţia că văd aceleaşi oraşe, toate cu centrul de afaceri dominat de clădiri înalte, moderne şi distante, toate cu imense suburbii cu case individuale, peluze cât se poate de îngrijite şi centre comerciale identice, străzi şi bulevarde asemănătoare, trafic identic şi – evident – aceeaşi lipsă de pietoni. În afară de ultracunoscutele puncte de reper ale New Yorkului (Statuia Libertăţii, Manhattanul) şi Washingtonului (Casa Albă, Capitoliul, Memorialul Washington şi Memorialul Lincoln), nu am putut căpăta o experienţă proprie cu ajutorul căreia să reţin diferenţele găsite de mine între Cleveland, Detroit sau Dallas. Nu am reperat simbolurile care ne fac să recunoaştem imediat, în

imagini sau descrieri, marile şi istoricele oraşe ale lumii: Kremlinul şi Piaţa Roşie din Moscova, Champs-Elysées şi Turnul Eiffel din Paris, podurile din Sankt-Petersburg, Domul din Milano şi atâtea altele. Oare ele există, şi nu le-am găsit eu? Mai e altceva dincolo de clădiri, maşini, magazine uriaşe şi enormele panouri publicitare?

Formarea însăşi a Statelor Unite, nu cu multă vreme în urmă, îmi apare ca un proces grăbit, neplănuit, petrecut în mare parte sub semnul întâmplării, fără stratificarea de secole care a creat personalitatea marilor oraşe europene, centre de cultură şi tradiţie. Mari mase de oameni au traversat Oceanul Atlantic în căutarea unei vieţi mai bune, s-au întâlnit în Lumea Nouă şi s-au grupat la întâmplare în regiuni şi oraşe de care sunt legaţi prin scurta lor istorie, păstrând doar amintiri vagi despre lumea din care au venit şi despre cei din care se trag.

Mă grăbesc să spun: Statele Unite ale Americii nu au avut un Ev Mediu. Tot ce admirăm la marile oraşe europene, de la vechile cetăţi, sau rămăşiţele lor, la catedrale, artă religioasă, castele, minunile Renaşterii, acumularea de comori în muzeele Lumii Vechi, cu alte cuvinte *realizările trecutului,* nu există în ţara asta. Aici ne mândrim cu ce e făcut de ultimele generaţii, de cei care au trăit în puţin mai mult de două secole. Dar fondarea naţiunii nu a fost întâmplătoare, ci gândită şi plănuită.

Ar fi însă greşit să spunem că simbolurile lipsesc. Nu lipsesc. Trebuie doar căutate. Multe dintre ele sunt legate de oraşe, clădiri sau monumente. Altele nu. Dar simbolistica a însoţit istoria acestei ţări de la începuturile ei, iar marile simboluri sunt legate tocmai de această istorie. Şi este evident că vechimea lor nu poate depăşi vârsta acestei istorii.

Vreme de zece ani după Revoluţia Americană, capitala Uniunii a fost Philadelphia, cel mai

proeminent oraş al statului Pennsylvania şi al patrulea oraş din ţară, în ordinea mărimii şi populaţiei. Numele Pennsylvania vine de la William Penn (1644–1718), întemeietorul statului, şi este compus din particula care-i reproduce numele („Penn“) şi din partea care sugerează că pământurile locale erau abundent împădurite (*silva*, „pădure“ în latină). Penn era fiul unui amiral englez cu acelaşi nume, înnobilat de regalitatea engleză. Născut în religia anglicană, tânărul Penn s-a alăturat devreme mişcării quakerilor şi a suferit numeroase persecuţii şi câteva arestări. Quakerii au credinţa că descind direct din Dumnezeu, refuză să poarte arme şi să participe la războaie, de asemenea refuză să se ridice sau să-şi descopere capul în faţa altor oameni, inclusiv a celor cu autoritate sau cu titluri de nobleţe. Pentru aceste motive, au intrat devreme în conflict cu regalitatea, aristocraţia şi sistemul de putere din Anglia. Câţiva dintre ei au luat calea coloniilor engleze din America şi au deschis astfel o cale inexistentă până atunci. Salvarea pentru William Penn şi adepţii lui a venit de la faptul că regele Carol II al Angliei avea o datorie veche la amiralul Sir William Penn. Pentru a se achita, el i-a dat fiului acestuia un act de proprietate asupra teritoriului de la vest de colonia Jersey. Familia Penn a menţinut drepturile de proprietate asupra întregii provincii Pennsylvania până la revoluţia care a declarat statul independent, păstrându-i numele. Însoţit de două sute de quakeri, Penn a făcut călătoria în Lumea Nouă în anul 1682 şi şi-a îndreptat corabia în susul fluviului Delaware. Locul de debarcare a devenit oraşul botezat „Dragoste frăţească“ (Philadelphia). În centrul oraşului de azi se află Primăria, pe al cărei turn se înalţă statuia lui Penn. Până cu câţiva ani în urmă a existat interdicţia de a ridica o construcţie care să depăşească în înălţime borul pălăriei lui Penn, cel care, în varianta statuii de bronz, domină oraşul.

Dar Penn a fost un vizionar, un Părinte Fondator *avant la lettre*. În anul 1701, el a renunţat la privilegiile lui şi ale familiei lui, care erau identice cu cele garantate de modelul britanic, şi a acordat privilegii egale tuturor cetăţenilor statului Pennsylvania. Acest lucru a fost consfinţit în Carta Privilegiilor (Charter of Privileges), un document revoluţionar pentru epocă şi care a constituit o sursă de inspiraţie pentru cei care au scris, după mai bine de optzeci de ani, Constituţia americană.

Multe dintre reperele istorice ale Statelor Unite se află în Philadelphia: casa conspiratorilor care au plănuit revoluţia, sala unde s-a semnat Proclamaţia de Independenţă, sediul primului Congres american, casa şi mormântul lui Benjamin Franklin, casa memorială a celei care a cusut primul steag american, Betsy Ross. Şi altele. Dar simbolul princeps al revoluţiei şi al noii libertăţi câştigate este Liberty Bell (Clopotul Libertăţii). La Casa Statului Pennsylvania, în 1751, era nevoie de un clopot nou. Odată turnat şi finisat, pe el s-a pus inscripţia *and ye shall hallow the fiftieth year, and proclaim liberty throughout all the Land unto all the Inhabitants thereof* („şi tu trebuie să aminteşti de aniversarea celui de-al cincizecilea an şi să proclami libertatea pe întinderea întregii ţări şi pentru toţi locuitorii de aici înainte“). Menţionarea aniversării de cincizeci de ani se referă la timpul scurs de la publicarea Cartei Privilegiilor a lui Penn şi pune totodată în lumină respectul pentru acest document. Privit ca un eveniment de dimensiuni biblice, momentul este marcat în bronzul clopotului cu inscripţia care foloseşte un citat din Levitic 25,10.[11]

Clopotul a fost folosit pentru a anunţa toate actele importante ale procesului revoluţionar. Primul lui nume a fost Old Independence Bell. Încă de la prima folosire, după montare, a apărut în clopot o crăpătură, care ulterior s-a mărit. După 1885, clopotul a fost dat jos din suporţi, încărcat

pe un vehicul special şi trimis într-un turneu lung în toată ţara. La toate opririle a fost întâmpinat şi onorat de mulţimi entuziaste. La întoarcerea la Philadelphia în anul 1915, a fost plasat în Muzeul Revoluţiei, mărit şi refăcut acum câţiva ani. Şi în prezent, la 4 iulie, de Ziua Independenţei, Clopotul Libertăţii este „bătut“ printr-o atingere uşoară, şi cei invitaţi s-o facă sunt copiii care descind din familiile semnatarilor Declaraţiei de Independenţă.

La un an după revoluţie, în anul 1777, Congresul american a votat drapelul naţional, care trebuia să cuprindă simbolul Uniunii şi al statelor independente. În varianta lui Betsy Ross, Uniunea a fost reprezentată prin treisprezece dungi orizontale, alternând culorile roşu şi alb, iar statele au fost simbolizate prin treisprezece stele albe, cu cinci colţuri, aşezate în cerc, pe fondul albastru din dreptunghiul plasat în colţul de sus, la marginea steagului, cea vecină cu tija de suport. Dreptunghiul albastru simbolizează universul, iar cele treisprezece stele au fost gândite ca semnul unei noi constelaţii în lume, uniunea coloniilor engleze eliberate. Simbolul cu stele e foarte frecvent întâlnit în heraldică şi în designul altor steaguri, dar, până la steagul american, stelele erau de obicei de culoare galbenă şi cu şase sau mai multe colţuri. Steaua în cinci colţuri, folosită pentru prima dată pe un steag în drapelul american, este derivată din pentagrama lui Leonardo da Vinci şi e un simbol al fiinţei umane. Pe măsură ce alte state noi s-au adăugat Uniunii americane, numărul stelelor s-a mărit şi aranjamentul lor s-a schimbat din cerc în dispunere pe rânduri. Ultima dată steagul a fost modificat în 1959, când – prin intrarea Hawaii-ului în Uniune – steagul a trecut de la patruzeci şi nouă de stele, la cincizeci.

Betsy Ross (1752–1836) este legendara creatoare a steagului american. Povestea spune că generalul Washington i-ar fi cerut să confecţioneze

steagul, eveniment care s-ar fi întâmplat în iunie 1776, doar cu câteva zile înainte de proclamarea independenţei. Sunt unele dubii cu privire la exactitatea istorică a acestor date, dar în ochii naţiunii legenda supravieţuieşte. În centrul istoric al Philadelphiei, casa în care a locuit Betsy Ross este astăzi muzeu, cu relicve, manechine, exponate şi explicaţii care întreţin povestea „văduvei care a cusut steagul“ (primul ei soţ, John Ross, a murit într-o explozie în chiar zilele de început ale revoluţiei; el a fost şi unul dintre primii Părinţi Fondatori ai naţiunii).

Instituţiile federale şi de stat, unităţile militare, ca şi monumentele şi parcurile naţionale arborează permanent steagul american. La fel fac şi foarte mulţi oameni obişnuiţi, iar nu puţine case particulare arborează steaguri de dimensiuni standard. Multe uniforme, nu numai militare, conţin culorile naţionale. Ne amintim de asemenea că un steag american a fost lăsat pe Lună, în 1969.

După atacul terorist din 11 septembrie 2001, toată lumea a pus steaguri miniaturale pe maşini, care au rămas la vedere ca semn al unităţii naţiunii şi al compasiunii pentru victimele inocente. Steagurile acestea au fost arborate multe săptămâni după tragicul eveniment.

La cimitirele militare şi monumentele în onoarea combatanţilor găseşti întotdeauna trei steaguri înălţate: steagul american, steagul statului şi steagul negru al celor dispăruţi şi nerecuperaţi: înecaţi, prizonieri niciodată returnaţi ţării şi familiilor, pierduţi în lupte, rămaşi de negăsit. În centrul lui se află un cerc alb, silueta în negru a unui militar şi, în fundal, turnul de pază al unui lagăr. Textul este POW*MIA (*prisoner of war, missing in action* – „prizonier de război, dispărut în luptă“) şi *You Are Not Forgotten* („Nu eşti uitat“).

Un obicei puţin cunoscut este cel al împăturirii drapelului naţional, pentru păstrare îndelungată.

Actul în sine a fost văzut de multe ori în filme, unde este înfăţişată scena în care soldaţi americani în ţinută de gală îndeplinesc ritualul, de obicei la solemnităţi funerare. Şi eu am primit, la ceremonia de acordare a cetăţeniei, drapelul împăturit. Steagul se împăturește de douăsprezece ori şi fiecare pliu are un nume, legat de ceea ce onorează: viaţa pe pământ, viaţa eternă, onoare veteranului care şi-a dat viaţa, încrederea în Dumnezeu, onoare ţării, onoare inimii americane, onoare armatei americane, onoare celui care a păşit în Valea Morţii, onoare mamelor, onoare taţilor, onoare lui Avraam, Isaac şi Iacob, onoare Tatălui, Fiului şi Sfântului Duh. Ceremonia este impresionantă şi îi angajează afectiv pe toţi cei care iau parte la ea.

La sfârşit, steagul pliat are forma unui bicorn, în onoarea celor care au luptat la revoluţie sub comanda generalului George Washington, şi, prin împăturire, steagul va prezenta partea care reprezintă cerul cu stele, simbolul patriei.

Tot la câţiva ani după revoluţie au fost create sigiliul prezidenţial şi cel al statului american. Ambele s-au modificat de câteva ori. Din sigiliul naţional au derivat monede, bancnote şi sigilii ale armatei.

Sigiliul prezidenţial are în centru vulturul pleşuv, cu blazonul colorat în dungi roşii şi albe pe piept şi cu treisprezece stele aşezate în semicerc deasupra capului. Textul aşezat în cercul exterior este *Seal of the President of the United States.* Vulturul are aripile desfăcute, şi ele sugerează aripile de arhanghel din pictura clasică. În ghearele piciorului drept, vulturul are ramura de măslin, iar în cele ale piciorului stâng, un mănunchi de treisprezece săgeţi: ramura de măslin sugerează pacea şi binele îndreptate către oricine are gânduri bune, iar săgeţile, puterea de război a celor treisprezece colonii unite, sugerată duşmanilor. Inscripţia de deasupra capului pleşuv al vulturului

este *E pluribus unum.* Privirea dură a vulturului şi înarmarea lui vor să asigure că pacea dorită nu poate fi păstrată fără vigilenţă şi putere.

Sigiliul naţional are pe faţă un design asemănător, cu stelele altfel aranjate. Pe verso se află o piramidă (ca semn de putere şi durată) care este incompletă, cu un interstiţiu aproape de vârf, unde şi-ar putea găsi locul alte viitoare state participante, pe lângă cele treisprezece iniţiale, reprezentate de treisprezece rânduri de blocuri de piatră. La bază, cu cifre latine, este înscris anul 1776. În centrul triunghiului apical se află un cerc (soarele) şi ochiul dumnezeiesc, care – de deasupra – urmăreşte cu bunăvoinţă creşterea piramidei, prima uniune de state din lume care se pune sub semnul Divinităţii. Ochiul este încadrat de un triunghi, simbol al trinităţii creştine, dar care a fost şi este prezent şi în religiile mozaică şi egipteană antică, de pe pământurile piramidelor. Inscripţia *Annuit Coeptis Novus Ordo Seclorum* anunţă începutul erei americane, care va aduce o nouă ordine în secolele ce vin. Simbolul *ochiului care vede totul* şi cel al *triunghiului,* prezente şi în sigiliul statului, şi pe bancnota de un dolar, au fost interpretate de mulţi ca semne ale francmasoneriei. Dar S. Brent Morris, citat de Hieronimus în lucrarea amintită, arată că folosirea simbolului ochiului de către masoni e ulterioară anului 1819.

Din sigiliul naţional derivă sigiliile ramurilor forţelor armate americane, cu mici diferenţe între ele. Astfel, forma şi poziţia vulturului aflat pe sigiliul aviaţiei sugerează zborul, în vreme ce pe sigiliul marinei se află o corabie.

Un mare număr de teorii care suspectează influenţe masone, cabalistice sau chiar sataniste este legat de concepţia şi planurile capitalei, oraşul Washington din centrul Districtului Columbia. Prima capitală americană a fost, aşa cum s-a mai spus, Philadelphia, iar oraşele care au găzduit Congresul au fost, la început, Philadelphia, apoi

Princeton şi New York. Dezbaterea despre alegerea sediului noii capitale a fost lungă şi intensă. Până la urmă a avut câştig de cauză alegerea lui George Washington, care s-a pronunţat în favoarea unui oraş complet nou, pe malul râului Potomac. Pentru el, o viitoare capitală astfel aşezată ar fi fost la distanţe simetrice faţă de primele treisprezece state, iar apele Potomacului ar fi uşurat explorarea şi dezvoltarea spre vest. În plus, fiind construită pe un teritoriu care nu aparţine nici unui stat (District of Columbia), capitala federală nu avantajează un stat în raport cu celelalte.

Cel care a primit sarcina să conceapă planurile oraşului a fost francezul Pierre Charles L'Enfant (1754–1825). Acesta venise în America la vârsta de 22 de ani, împreună cu marchizul de La Fayette, să sprijine revoluţia. Studiase artele la Paris, unde tatăl sau era pictor la curtea regelui Ludovic XV. L'Enfant a făcut parte din corpul de ingineri al primei armate americane, a participat la luptele cu englezii şi a fost făcut prizonier. În ceea ce priveşte planurile Washingtonului, contribuţia lui a fost majoră în mai multe direcţii. El a ales locul a ceea ce la început s-a numit Casa Poporului, ca să primească mai târziu, la alegerea lui Thomas Jefferson, denumirea de Capitoliu (sediul Congresului american). Lui i se datorează şi concepţia spaţiului central The Mall, cu alegerea locului pentru reşedinţa prezidenţială şi rezervarea unor poziţii pentru viitoarele monumente, pe care le-a anticipat. I se atribuie deopotrivă ideea de a folosi ca centru al oraşului un spaţiu în formă de triunghi dreptunghic, cu vârful la Capitoliu şi baza între Casa Albă şi colina pe care ulterior a fost înălţat obeliscul Memorialului Washington. Ipotenuza este strada Pennsylvania. Acest triunghi este interpretat de unii ca fiind un simbol al triunghiului astronomic al constelaţiei Fecioarei.

Majoritatea oraşelor americane au centrul construit ca o reţea de străzi în unghiuri drepte.

Acest lucru este prezent şi în centrul Washingtonului, dar un număr de străzi oblice închid un romb, în timp ce diagonalele separă cele patru segmente simetrice, numite nord-est, nord-vest, sud-est şi sud-vest. Pieţele de la întretăieri sunt spaţii monumentale şi de echilibru.

Tot lui L'Enfant îi aparţine ideea de a alege stilul clădirilor federale după tiparele clasice greco-romane. Ulterior, construirea de noi clădiri a rămas fidelă stilului iniţial, şi construcţiile vechi şi noi formează o monumentală şi armonioasă agoră centrală, o Acropole a Lumii Noi.

Lucrurile nu au fost simple, neînţelegerile s-au ţinut lanţ şi L'Enfant a fost în cele din urmă îndepărtat de Thomas Jefferson, care l-a ales apoi pe cel care a finalizat capitala: Andrew Ellicott. Până pe la mijlocul secolului XIX, numele lui L'Enfant a fost uitat, căci fusese şters până şi de pe planurile desenate de el. Restabilirea adevărului istoric s-a făcut după multă vreme, dar astăzi e definitivă şi ţara adoptivă a făcut dreptate celui care, odată ajuns pe aceste meleaguri, îşi schimbase prenumele din Pierre în Peter, dar lăsase neschimbat numele, cât se poate de francez.

În recentul volum *Rediscovering God in America*[12], autorii enumeră dovezile legăturii dintre Părinţii Fondatori şi Creator, prezente în fiecare dintre instituţiile şi monumentele washingtoniene. Astfel, la Arhivele Naţionale, unde se păstrează documentele originale ale fondării statului, sunt cele Zece Porunci date lui Moise de către Dumnezeu, ca o recunoaştere a faptului că baza Constituţiei şi a justiţiei americane stau şi trebuie să stea pe principiile etice şi morale ale religiei şi filozofiei iudeo-creştine.

În Declaraţia de Independenţă, Dumnezeu este citat de patru ori: ca *Legiuitor* („…legile naturii şi ale Dumnezeului naturii"), *Creator* („[omul] a fost înzestrat de Dumnezeu cu drepturi inalienabile"), ca *Judecător Suprem* („judecătorul suprem al

lumii, cel care îndreaptă intenţiile noastre“) şi *Protector* („protecţia Providenţei Divine“).

Memorialul Washington, sub forma unui obelisc foarte înalt, are partea superioară protejată de un înveliş de cupru. Pe partea lui estică se află inscripţionate cuvintele *Laus Deo*, „laudă lui Dumnezeu“. De la monumentul lui Washington, peste luciul de apă al Mall-ului, aproape de malul Potomacului, se află Memorialul Jefferson, un templu de formă rotundă, în centrul căruia se înalţă statuia celui de-al treilea preşedinte. Pe zid există un citat care-i dovedeşte credinţa: „Dumnezeu este cel care ne-a dat viaţa şi libertatea. Se poate ca libertatea unei naţiuni să fie păstrată atunci când respingem convingerea că această libertate este un dar de la Dumnezeu?“

Opus Capitoliului este masivul muzeu Lincoln, în formă de templu grec. Înăuntru se află statuia lui Abraham Lincoln, stând într-un jilţ şi privind lumea cu înţelepciune şi durere. Printre multele vorbe cu tâlc rămase de la el sunt şi următoarele: „Calea Sa misterioasă ne rămâne neînţeleasă; şi, deşi cu puterile noastre limitate noi nu o putem desluşi, nu ne rămâne altceva de făcut decât să credem că El, Cel care a făcut lumea, este şi Cel care o conduce“.

Curtea Supremă se găseşte în vecinătatea Congresului. Şi astăzi, ca şi în primele şedinţe ale forului juridic maxim, majordomul Curţii anunţă deschiderea fiecărei sesiuni cu formula: „Doamne, salvează Statele Unite şi această onorată Curte!“ O statuie intitulată *Justiţia, apărătoarea Libertăţii* este plasată în interiorul Curţii Supreme şi-l înfăţişează pe Moise, flancat de Solon şi Confucius.

Constituţia americană separă cu claritate statul de Biserică. Aceasta înseamnă că bisericile şi organizaţiile religioase nu trebuie să participe la elaborarea legilor, la aplicarea lor, la activităţile juridice. Dar *credinţa* şi *religia* nu pot fi separate

de felul în care oamenii acţionează şi gândesc, de cum îşi fac dreptate, de cum modelează prezentul şi de ce şanse dau viitorului lor ca oameni şi ca naţiune.

O luptă acerbă se dă în America de azi între cei care, fideli principiilor religioase ale Părinţilor Fondatori, vor să păstreze America tradiţională şi etică şi cei care, în numele unui progres deconcertant, vor să anuleze tot ceea ce ţine de religie în viaţa socială. Ei vor să se scoată din Jurământul de Credinţă expresia *In God we trust* („Credem în Dumnezeu“), să se scoată orice referinţă la Biblie, cruce, porunci divine în şcoli, tribunale, unităţi militare, instituţii. Să modifice bancnotele, simbolurile naţionale, muzeele de felul celor despre care am vorbit mai sus. Ciudat însă că activităţile agresive şi de dislocare ale ateilor nu sunt îndreptate împotriva tuturor religiilor, ci numai a celei creştine. Ei nu atacă moscheile şi templele budiste. Duşmanii lor sunt numai Isus, Moş Crăciun, icoanele creştine, catedralele… Am apucat să-ţi spun odată ce cred eu despre toate astea. Sunt convins că, dacă vor izbândi, America va înceta să fie ce a fost, şi viitorul naţiunii americane va fi un conglomerat diversificat de populaţii necredincioase sau orientate spre credinţe excentrice.

Pe zidul Arhivelor Naţionale este un citat din Benjamin Franklin: „Dumnezeu e stăpân pe toate acţiunile oamenilor. Şi, dacă nici o vrabie nu poate să cadă din zbor fără ştirea Lui, este foarte probabil şi că nici un imperiu nu se poate înălţa fără ajutorul Lui“. Mi-e greu să nu trăiesc cu întrebarea asta: Câte păsări se vor prăbuşi de aici înainte şi ce se va întâmpla cu *imperiul* american atunci când Dumnezeu nu-şi va mai îndrepta atenţia şi ajutorul către această lume? Pe care, până acum, a ajutat-o şi a protejat-o, dându-i puterea să renască de atâtea şi atâtea ori, după

atâtea crize teribile cu care s-a confruntat în întreaga ei istorie.

În mai multe scrisori m-am referit la cei care sunt cunoscuţi sub numele de Părinţi Fondatori (*Founding Fathers*) ai naţiunii americane, fără să explic în detaliu cine au fost aceştia şi în ce a constat rolul lor. O voi face în rândurile următoare.

Părinţii Fondatori sunt politicienii şi oamenii de stat care au participat la Revoluţia Americană, care au conceput şi semnat Declaraţia de Independenţă, care au luat parte la Războiul Revoluţionar, care au scris şi semnat Constituţia americană (actul fondator pentru structura şi legile statului american) şi Articolele Confederaţiei (care fundamentează principiile federaţiei statelor americane şi raporturile dintre state şi instituţiile federale). Câţiva au participat la toate acţiunile menţionate mai sus, alţii numai la una sau două. Eliminând suprapunerile şi unele raportări diferite, Părinţii Fondatori sunt în număr de nouăzeci. Cincizeci şi trei dintre ei au participat la Congresele Continentale şi au format Asociaţia Continentală, prima organizaţie care deschide drumul către revoluţie, iar Declaraţia de Independenţă a fost semnată de cincizeci şi opt. Patruzeci au semnat Constituţia, iar şaizeci şi doi, Actele Confederaţiei. Patru dintre Părinţii Fondatori au fost străini: un doctor, italianul Philip Mazzei, şi trei militari – francezii Gilbert de Motier, marchiz de La Fayette, şi contele de Rochambeau şi prusacul Friedrich Wilhelm von Steuben. A existat şi o Mamă Fondatoare, singura femeie din grup, Dolley Madison, soţia lui James Madison.

Iniţiatorii Revoluţiei Americane s-au întâlnit pentru prima dată la Philadelphia în anul 1774, în cadrul Primului Congres Continental, la care au participat cincizeci şi şase de delegaţi, din douăsprezece colonii engleze din nord-estul Americii: Massachusetts, New Hampshire, Rhode

Island, Connecticut, New York, Pennsylvania, Delaware, Maryland, New Jersey, Virginia, Carolina de Nord, Carolina de Sud. Georgia a fost absentă de la acel congres, dar a participat la Războiul Revoluţionar. Ei au hotărât să formuleze Declaraţia de Independenţă, care a fost prezentată de Comitetul celor Cinci (John Adams, Thomas Jefferson, Benjamin Franklin, Roger Sherman şi Robert Livingston) celui de-al Doilea Congres Continental, ţinut la 10 mai 1775. După dezbateri, Declaraţia a fost semnată la 4 iulie 1776, dată care a devenit ziua naţională americană. Pe când se desfăşurau aceste evenimente, Revoluţia Americană începuse deja. De la Boston Tea Party din 1773, în diverse state se formaseră miliţii populare care aveau ciocniri cu trupele engleze. Prin unificarea acestor forţe, s-a format armata americană, care a susţinut Războiul Revoluţionar (1775-1783), încheiat cu victoria revoluţionarilor americani, consfinţită de Tratatul de la Paris din 3 septembrie 1783. Noua ţară a înlocuit Parlamentul britanic cu guvernul federal, rezultat al adoptării Actelor Confederaţiei. Congresul a constituit, la Convenţia Constituţională, întrunită tot la Philadelphia în 1787, o comisie de scriere a Constituţiei.

Cei care au participat la scrierea Constituţiei, care i-au fixat cadrul şi i-au dat forma (*The Framers*), au fost oameni cu experienţă politică (patruzeci şi unu dintre ei participaseră la Congresul Continental), deşi aveau profesii diferite: treisprezece erau negustori, şapte vindeau terenuri, unsprezece se ocupau de vânzarea de acţiuni, paisprezece deţineau mari plantaţii unde foloseau munca sclavilor, doi erau fermieri şi opt primeau salariu pentru funcţii administrative sau politice. Toţi erau educaţi şi majoritatea urmaseră colegiile coloniale. Ca religie, patruzeci şi nouă erau protestanţi, trei erau catolici şi doi dintre cei mai proeminenţi (Thomas Jefferson şi Benjamin

Franklin) erau şi ei creştini, dar nu practicau religia regulat, fiind anticlericali.

Din grupul Părinţilor Fondatori, zece au jucat un rol excepţional în crearea Statelor Unite.

George Washington (1732–1799) a fost comandantul armatei revoluţionare, participant la toate congresele şi convenţiile prerevoluţionare, liderul Convenţiei Constituţionale şi primul preşedinte american (două mandate). A influenţat enorm formarea naţiunii şi a instituţiilor ei în primii opt ani de existenţă. A refuzat să fie numit monarh al noului stat, cum i se propusese, a fost un adept constant al promovării bazate pe merit şi al valorii federalismului cu drepturi egale pentru toate statele. A avut un cuvânt hotărâtor în desemnarea sediului, formei şi rolului capitalei. Ca preşedinte, s-a bazat foarte mult pe cunoştinţele şi sfaturile membrilor cabinetului. În domeniul relaţiilor externe, a fost adeptul neutralităţii.

John Adams (1735–1826), de profesie avocat, a participat la congresele continentale şi la Convenţia Constituţională şi a avut un rol important în scrierea Declaraţiei de Independenţă şi a Constituţiei. Vicepreşedinte sub Washington, a fost ales preşedinte în 1796, pentru un mandat. Fiind ambasador în Franţa împreună cu Franklin, a cunoscut bine realităţile franceze şi, ca preşedinte, a reuşit să îmbunătăţească relaţia Statelor cu Franţa, care ameninţa în acea epocă să se deterioreze şi să ajungă la război.

Thomas Jefferson (1743–1826) a fost cel de-al treilea preşedinte american, pentru două mandate (1800–1808). Născut în Virginia şi orfan de la o vârstă fragedă, a fost educat în particular şi a dobândit o solidă cultură clasică. Avocat, profesor de drept şi membru al Camerei Inferioare a Parlamentului britanic, a participat la toate acţiunile majore ale revoluţiei şi a scris cea mai mare parte a Declaraţiei de Independenţă. Sub preşedinţia lui a avut loc faimoasa achiziţionare a

Louisianei, cumpărată de la Franţa napoleoniană pentru suma de cincisprezece milioane de dolari. Louisiana franceză de atunci includea nu numai ceea ce este statul cu acelaşi nume de astăzi, ci o suprafaţă enormă, cuprinsă între Canada la nord, golful Mexic la sud, râul Mississippi la est şi Munţii Stâncoşi la vest, aproape o treime din suprafaţa de astăzi a Statelor Unite.

James Madison (1751–1836), al patrulea preşedinte al Statelor Unite, este considerat autorul cu cea mai mare contribuţie la scrierea Constituţiei americane şi a primelor ei amendamente (*Bill of Rights*).

Samuel Adams (1722–1803) a fost vărul lui John Adams şi aparţinea grupului din Boston, cel care a iniţiat primele mişcări de opoziţie faţă de coloniştii englezi (celebra Boston Tea Party, Revolta ceaiului).

Benjamin Franklin (1706–1790) a fost scriitor, editor, om de ştiinţă, ambasador, om de stat şi a exercitat o mare influenţă în dezbaterile care au avut loc în fiecare etapă din formarea noului stat şi a instrumentelor lui.

Thomas Paine, Patrick Henry şi Gouverneur Morris au fost membri ai grupului revoluţionar iniţial şi au fost implicaţi atât în revoluţie, cât şi în crearea primelor instituţii americane.

Alexander Hamilton a contribuit la redactarea Constituţiei şi a fost primul ministru de finanţe al ţării, sub preşedintele Washington. În dificilele momente de început ale uniunii federale, el a elaborat modalitatea de funcţionare a mecanismelor financiare şi a menţinut rezervele băneşti ale statului.

Aceşti oameni au avut enorma sarcină de a intra într-un domeniu neexplorat până la ei, acela de *a plănui şi de a înfăptui un stat complet nou*, diferit de tot ce existase până atunci pe lume, un stat dedicat celor mai umaniste concepţii, apt să creeze un sistem care să asigure drepturile individuale,

libertatea religioasă, drepturile de emancipare materială nelimitată, egalitatea în drepturi politice şi egalitatea între statele participante la Uniune. De asemenea, ei au trebuit să găsească soluţii care să prevină instalarea de privilegii şi caste, controlul politic al justiţiei şi, mai ales, să bareze calea care ar putea duce vreodată la instalarea în fruntea statului a unui dictator – nu e dictator – *tiran*, cum l-au numit ei.

Rezultatul efortului lor a fost un stat absolut original, care îmbina ideile iluministe şi raţionaliste (Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, John Locke, Thomas Hobbes) cu exemplele lumii antice (democraţia atenian㠹 republica romană), cu preceptele morale ale Bibliei şi regulile comunităţilor amerindienilor. *Originalismul* statului american a fost cadrul fericit care a dus la dezvoltarea explozivă a economiei, până nu cu mult timp în urmă nestingherită de reglementări şi controale guvernamentale. Lumea nouă americană a preluat industria, tehnologia, comerţul şi transporturile din lumea europeană şi le-a dus la niveluri de neimaginat. În plus, a creat cu resurse proprii mari performanţe în cultură (tiraje de masă la cărţi şi ziare, cinematograful, noi curente artistice de avangardă, muzica jazz), finanţe, producţia de bunuri orientată spre consumul de masă, sport, ştiinţă, urbanistică, universităţi, aeronautică şi spaţiu, tehnologie militară, informatică, confort individual, medicină şi câte altele. Toate acestea, alături de Constituţia americană unică în lume alcătuiesc părţile componente ale *excepţionalismului american.*

Numai în ultimele decenii au început să apară în alte zone ale lumii construcţii care bat recordurile, precum cele din China şi ţările arabe, insule artificiale, grădini care înlocuiesc deşerturile, oraşe care cresc peste noapte. Şi ritmul de creştere economică al competitorilor din Asia şi America Latină a început să devanseze dezvoltarea

economică americană, să arate mai multă energie şi mai multă viteză de creştere. *Cel mai* şi *cea mai* nu mai sunt limitate la lumea americană. Numai că minunile din Dubai şi Rio de Janeiro sunt rezultatul unor minţi şi materiale străine, în timp ce toate realizările din State au fost făcute cu minte, braţe şi materiale americane.

Întorcându-ne la moştenirea Părinţilor Fondatori şi la efortul lor reuşit de a preveni instaurarea unor grupuri privilegiate, a unor dictatori cu control absolut asupra puterii, a unor *tirani*, este foarte convingătoare paralela pe care o face istoricul Paul Johnson între rezultatul celor două revoluţii: cea americană şi cea franceză.[13]

În prima, care începe în 1776, George Washington este unul dintre conspiratorii iniţiali care o plănuiesc, participă direct la Războiul Revoluţionar, ca şef al armatei o conduce, prin greutăţile şi insuccesele iniţiale, spre sfârşitul victorios, are o mare influenţă în echilibrarea convenţiilor prerevoluţionare, a dezbaterilor legate de scrierea actelor fundamentale şi a federalizării şi devine primul preşedinte al ţării. Urmăreşte constant pacea şi susţine neutralitatea, are o influenţă benefică în toate realizările primilor ani ai republicii şi lasă în urmă, după opt ani de preşedinţie, o ţară mai puternică, mai mare şi mai prosperă decât cea cu care a început. În timpul celui de-al doilea mandat, politicieni ai vremii îi sugerează ideea de a deveni monarh, pe care o respinge hotărât. Cu el, şi din iniţiativa lui, începe limitarea mandatelor de preşedinte la maximum două.

Să privim acum Revoluţia Franceză. Franţa monarhică a susţinut rebelii americani din dorinţa de a slăbi puterea imperiului britanic. Revoluţia Franceză, care are loc la treisprezece ani după Revoluţia Americană, nu preia mult din experienţa de peste ocean. Ea începe tumultuos, clamând scopurile principale, care sunt egalitatea şi

libertatea, dar alunecă în teroarea cu rezultate macabre. La Revoluţia Franceză, pentru prima dată, tribunale improvizate furibunde omoară oameni doar pentru că s-au născut într-un grup social privilegiat (uneori ghidându-se numai după aspectul cuiva), şi nu trece mult până încep să-i omoare chiar pe cei care o iniţiaseră, să-şi omoare, cum se spune, propriii copii. Apoi, un individ care a fost un militar de geniu, dar care nu avea nici un merit în succesul revoluţiei, devine *salvatorul naţiunii*, acaparează întreaga putere şi se transformă în despot, autoproclamându-se împărat. El începe seria invaziilor altor naţiuni şi, pe măsură ce le ocupă, pretinde că le-a eliberat de privilegiile aristocraţiilor, monarhiilor şi bisericilor. Dar, după ce le spoliază vistieriile şi le fură numeroase opere de artă, le transformă în regate în scaunul cărora sunt puşi membri ai familiei sale ori generali favoriţi. Napoleon îşi transformă propria ţară într-un stat militarist, dictatorial, subordonat ideilor sale grandioase de cucerire a lumii şi gloriei obţinute prin performanţe militare. Aduce ţării sale ruina, înfrângerea, enorme pierderi umane, Restauraţia şi o lungă suferinţă. După dispariţia lui Bonaparte nu vine un *excepţionalism francez.* Ţara intră într-o prelungită epocă de declin, îşi pierde statutul de mare putere, care mai persistă doar în imaginaţia politicienilor francezi de astăzi. Influenţa Franţei postnapoleoniene în lume se manifestă numai în domeniul cultural.

Formarea Statelor Unite ale Americii nu a fost un proces întâmplător, şi nici un simplu rezultat al şansei. Ea este rezultatul unei construcţii mentale şi al eforturilor unui grup de indivizi morali, educaţi, inspiraţi şi responsabili. Ei au lăsat în urmă documentele de bază care au menţinut Uniunea intactă, în pofida marilor încercări prin care aceasta a trecut şi prin care continuă să treacă. Rolul Statelor Unite în lume a crescut în

generaţiile următoare revoluţiei, neutralitatea nu a putut fi menţinută într-o lume din ce în ce mai violentă şi mai înclinată spre abuz şi distrugere. Dar intervenţiile militare ale Americii au fost întotdeauna îndreptate spre salvarea lumii şi eliberarea altor naţiuni, niciodată spre invazie şi acaparare de teritorii străine. Aşa cum a spus Ronald Reagan: „Avem în multe părţi ale lumii numai acel pământ pe care l-am cumpărat ca să ne îngropăm morţii, pe cei care s-au sacrificat pentru ca acele naţiuni şi ţări să fie libere“.

Note

11. Vezi Robert Hieronimus, *The United Symbolism of America*, Book-mart Press, 2008.

12. Newt Gingrich şi Callista Gingrich, *Rediscovering God in America*, Thomas Nelson Inc., Nashville, Tenn., 2009.

13. Paul Johnson, *Napoleon*, Penguin Books, New York, 2006.

Scrisoarea a cincea

Zice-se că americanii sunt egoişti şi se gândesc numai la bani – La cât se ridică donaţiile individuale în Statele Unite – Sora Judy – Eugene S. şi apa potabilă dintr-un sat din Guatemala – Despre asigurările sociale în America – După o tornadă în preajma oraşului Chattanooga – Uraganul Wilma din Florida – După atacurile teroriste din septembrie 2001 – Ayn Rand şi filozofia individualismului american – Marii individualişti americani – Cum trebuie definită „sărăcia americană“ – Mecanismul alegerilor preliminare în campania prezidenţială americană

21 februarie 2012

Dragul meu,

Am să încep prin a-ţi vorbi astăzi despre unul dintre cele mai răspândite locuri comune care circulă în lume – dar cu precădere la noi – despre americani. L-aş formula cam aşa:

Nu am văzut o naţiune mai egoistă decât cea americană. Nicăieri nu ai să întâlneşti atâta lăcomie ca în America. E lucru bine ştiut că americanii sunt obsedaţi numai de bani şi câştig. Muncesc ca smintiţii şi uită să mai trăiască. Cum spunea un prieten al meu, după ce s-a întors din prima lui vizită transoceanică: „Toată viaţa lor e muncă–mâncare–somn. Fie la ei! Oricum, banii nu aduc fericirea. Cu sau fără dolari, tot acolo ajungi. Dar americanii ţin la bani, dom'le! De groază ce ţin la bani! Vezi asta în toate filmele şi serialele lor: nu ai bani, nu eşti respectat. Eşti nimeni!“

Doamne, cu câtă siguranţă intră în lume judecăţile tuturor şi ale nimănui! Şi ce haine bine croite poartă, de gândire sănătoasă, zdravănă, care se impune de la sine! Aruncăm cu piatra câte unui gând de felul ăsta în ograda vecinului, dar nu ne uităm nici o clipă în preajmă, să vedem cum stau lucrurile la noi. Şi când aud judecata asta rostită răspicat şi cu un aer de modestie ţanţoşă, îmi vin spontan pe buze următoarele întrebări: *Dar, ia spune-mi, cât de respectaţi sunt oamenii săraci şi lipsiţi de toate cele din România? Câţi dintre ei au uşă deschisă la un azil care să le astâmpere foamea şi să le dea un adăpost curat peste noapte? În câte oraşe din ţara noastră se găsesc adăposturi pentru cei fără casă? Ce capacitate au? Şi câţi oameni îşi deschid uşa străinilor în nevoie?*

Societatea americană nu e perfectă. Departe de aşa ceva. Ştii mai bine decât mine (via Platon) că paradisul nu aparţine acestei lumi. Iar pentru cine a vrut neapărat să-l „construiască“ aici, preţul plătit până la urmă a fost iadul pe pământ (pe ăsta, da, oamenii îl pot construi!) şi multe zeci de milioane de morţi.

Ştiu, în schimb, că lumea poate deveni mai bună şi că în America noastră există multiple forme de ajutor prompt pentru cei nevoiaşi, că ajutorul e organizat, tare bine organizat, că există mult interes în a ajuta şi a face bine, că preocuparea pentru caritate este pe primul loc în agenda oamenilor, şcolilor, bisericilor, organizaţiilor nonprofit, a celor guvernamentale şi profesionale. Când apare o criză internă, aşa cum se întâmplă în cazul catastrofelor naturale (de care această ţară s-ar părea că nu duce lipsă), primul ajutor vine din partea guvernului din statul respectiv, care mobilizează formaţiunile de intervenţie şi de primă reacţie şi declară starea de urgenţă locală, regională sau, dacă e nevoie, la nivel de stat. În acelaşi timp cu declararea stării de urgenţă,

guvernatorul cere ajutorul guvernului federal, care activează Agenţia Federală pentru Intervenţii de Urgenţă (Federal Emergency Management Agency – FEMA). Deşi ajutor federal pentru sinistraţi a existat în America de mai bine de două sute de ani, el nu a fost generalizat. Abia începând cu anul 1978, prin ordinul semnat de preşedintele Jimmy Carter, s-a înfiinţat FEMA, care răspunde situaţiilor de urgenţă indiferent de locul în care apar. FEMA are filiale în zece regiuni care acoperă partea continentală a Statelor Unite şi o filială care răspunde de insulele din Pacific. Această agenţie cuprinde sistemul naţional medical de urgenţă, echipele pentru căutare şi salvare în cazul dezastrelor urbane, echipele mobile de intervenţie şi ajutor, echipele de pregătire antinucleară, echipele de antrenament ale profesioniştilor şi voluntarilor, echipele de strângere de fonduri şi repartiţia lor. În minutele care urmează declarării stării de urgenţă, guvernul federal deblochează fondurile FEMA deja existente şi antrenează Congresul în pregătirea unor resurse pentru nevoile anticipate.

Din anul 2001, după tragedia atacurilor teroriste, s-a creat Departamentul de Securitate a Patriei (DHS), iar din anul 2003 acesta a încorporat FEMA. Am urmărit intervenţiile agenţiei FEMA pe teritoriul SUA în cazul mai multor uragane (Andrew, Katrina, Hugo, Wilma), inundaţii catastrofale, al unui cutremur (San Francisco, 1989) şi, mai ales, după atacurile Al-Qaeda din 11 septembrie 2001. Volumul efortului, organizarea, eficacitatea cu care se îndeplinesc evacuări masive, transporturi de apă, de mâncare, haine şi medicamente pentru milioane de oameni aflaţi în nevoie sunt impresionante. Şi, cu toate astea, FEMA este invariabil criticată de ziare şi de canalele de televiziune ori de câte ori intervine. Asta e! Şi e în firea lucrurilor să fie aşa. Totdeauna cei care stau în tribune îşi vor revendica *savoir-*

faire-ul şi acuitatea privirii şi îi vor huidui pe jucători. În situaţiile catastrofale din lume, cum au fost megacutremurul urmat de acel tsunami din Oceanul Indian în 2004, sau cutremurul din Haiti din 2009 şi multe altele, intervenţia americană a fost întotdeauna pe primul loc atât ca amploare, cât şi ca promptitudine.

Paralel cu FEMA, intră în acţiune Crucea Roşie şi sute de organizaţii de intervenţie (Armata Salvării, Corpurile Cetăţeneşti, Baptiştii din Sud, Punga Samariteanului – Samaritan's Purse – sunt doar câteva exemple). Ele mobilizează ajutoare, adresându-se populaţiei pe toate căile. La fel procedează canalele de televiziune şi ziarele. Cu spiritul lor practic, americanii transmit de la bun început un mesaj simplu: pentru ajutorarea celor de la distanţe mari, cea mai bună formă de ajutor sunt banii, corturile, hrana şi îmbrăcămintea. Iar FEMA rămâne cea mai eficientă cale de a aduce în zona afectată tot ce s-a colectat. Publicul e informat permanent cu privire la stadiul colectelor, şi datele cele mai recente sunt afişate continuu pe *scroll*-urile de la baza ecranelor TV.

Dar, pe lângă intervenţiile guvernamentale, profesionale şi ale organizaţiilor, există întotdeauna donatori individuali gata să sară în ajutor. În anul 2009, donaţiile în scopuri de caritate în State au atins cifra de 300 de miliarde de dolari, cu următoarele provenienţe: 38 de miliarde donate de fundaţii, 23 de miliarde adunate prin acţiuni colective, 13 miliarde donate de corporaţii şi 226 de miliarde adunate de la donatorii individuali.

Ca să se poată atinge nivelul donaţiilor individuale făcute de un american în fiecare an, ar fi nevoie să se adune fie donaţiile a trei francezi, fie a şapte germani, fie a paisprezece italieni. 70% din populaţia Americii face *donaţii constante* şi volumul mediu al darurilor în scop caritabil reprezintă în jur de 3% din venitul anual (sunt scoşi din acest calcul cei care şi-au pierdut complet

slujba). Eu cotizez constant la patru organizaţii care ajută veteranii (Veteranii Orbi, Veteranii Paralizaţi, Ajutor pentru Veteranii Războaielor din Străinătate şi Ajutor pentru Veteranii Spitalizaţi), două spitale de copii (Spitalul de copii din Chattanooga şi Spitalul St. Jude din Memphis – o instituţie medicală de excelenţă, pionieră în cercetare şi care primeşte orice copil, cu orice boală, de oriunde ar fi) şi Asociaţia Americană pentru Diabet. Mai trimit contribuţii unei organizaţii a cărei misiune îţi rupe inima. Se numeşte Make-A-Wish (Pune-ţi o dorinţă) şi se adresează copiilor care au boli incurabile. Când primesc informaţii despre un asemenea caz, reprezentanţii acestei organizaţii vin să stea de vorbă cu copilul şi află care ar fi dorinţa lui cea mai mare. Mulţi vor să meargă la Disney World, şi atunci organizaţia îi trimite acolo pe copil şi familia lui, acoperind toate cheltuielile. Alţii doresc să întâlnească vreun sportiv celebru pe care-l admiră, sau vreun actor faimos, sau membrii unui grup muzical favorit: invariabil, în doar câteva zile, acest lucru se înfăptuieşte, înseninând ultimele zile ale unui copil nefericit. Familia mea sprijină financiar biserica ortodoxă din oraş. De câte ori ni se solicită ajutorul pentru sinistraţi, bolnavi sau diverse „cauze altruiste“ (găsirea tratamentului pentru paralizie, orbire, scleroză multiplă etc.) cărora oameni de suflet le dedică ani buni din viaţa lor, încercăm să găsim calea cea mai potrivită de a-i ajuta.

Am cunoscut-o pe Sora Judy în anul 1995. Atunci, prietenul meu D.C. primise o scrisoare din ţară de la un prieten comun, care ne fusese şi pacient mulţi ani. De la o boală reumatică din adolescenţă, se alesese cu o stenoză a valvei mitrale, una dintre cele patru valve care reglează fluxul sângelui în interiorul inimii. Blocajul valvei a fost mai întâi rezolvat printr-o dilatare a ei, care a ajutat câţiva ani, dar după aceea valva, iremediabil

bolnavă, trebuia înlocuită. Era în anul 1978 şi acest gen de operaţii se făceau deja în Romania, dar cu risc şi cu mortalitate mare. Prietenul nostru a avut şansa să fie inclus pe lista celor câteva zeci de bolnavi operaţi la Spitalul Fundeni din Bucureşti de celebrul chirurg cardiac sud-african Marius Barnard, un pionier al intervenţiilor pe inimă şi al transplantului cardiac. El mai operase, în anii precedenţi vizitei lui în România, bolnavi din ţară, care ajunseseră la el, în Cape Town, Africa de Sud, pe diferite şi dificile căi. Vizitând România în 1977, fusese foarte impresionat de bolnavii care l-au înconjurat cu dragoste şi se hotărâse să facă, împreună cu o întreagă echipă, voluntariat pentru a ameliora nivelul chirurgiei cardiace din ţara noastră. Nu o dată, ci de patru ori a venit Marius Barnard în România, împreună cu alţi colegi chirurgi, cardiologi, anestezişti şi specialişti în circulaţia artificială. Niciodată nu a fost recompensat altfel decât cu mulţumirile noastre şi ale bolnavilor. Vizitele lui au schimbat totul. Chirurgii, anesteziştii şi cardiologii români au căpătat acasă o experienţă de care aveau nevoie ca de aer, dar care le fusese întotdeauna interzisă de autorităţile comuniste, cinic indiferente la nevoile oamenilor bolnavi, într-o ţară pe care o conduceau după bunul lor plac şi în care proclamau că sănătatea poporului este universală şi gratuită. Îmi amintesc că, după o vizită la spital şi după ce îi fuseseră prezentate lipsurile materiale, nevoile acute şi problemele chirurgiei cardiace, un mare „demnitar“ al acelor timpuri ne-a spus fără ruşine: „Degeaba, orice aţi face voi cu chirurgia voastră cardiacă, tot nu scoateţi nimic din ei. O să rămână pensionaţi medical şi neproductivi“. Într-o complet diferită înţelegere a rostului medicinei şi facerii de bine, la o vizită ulterioară, când se vedea deja efectul marelui dar pe care Marius Barnard îl făcuse absolut dezinteresat medicinei româneşti, acesta ne-a spus: „Când am să mor, singurul lucru

pe care aş vrea să-l am ca epitaf este ce am făcut în România“. Între primii săi pacienţi români a fost prietenul nostru: valva lui a fost înlocuită cu succes şi evoluţia lui a fost foarte bună mulţi ani.

Însă, şaptesprezece ani mai târziu, boala a revenit într-o formă mult mai gravă, şi bolnavul a făcut să ne parvină în oraşul nostru din statul Tennessee, prietenului meu şi mie, întreaga documentaţie a noii sale situaţii. Era un caz cu adevărat grav: proteza valvulară mitrală era blocată, o altă valvă, cea aortică, se îngroşase şi se blocase, toate arterele coronare, care hrănesc muşchiul inimii, erau blocate şi aveau nevoie de bypass şi, în plus, se formase o comunicare anormală între aortă şi artera pulmonară, care avea nevoie să fie închisă. Bolnavul nostru ar mai fi avut de trăit câteva săptămâni. O intervenţie de această amploare nu se făcuse niciodată în România, şi – presupunând că cineva s-ar fi încumetat să încerce – şansele de succes erau minime. Prietenul meu şi cu mine am socotit că spitalizarea şi intervenţia operatorie ar fi costat în SUA peste 120.000–150.000 de dolari, sumă imposibil de strâns. Mai întâi am vorbit cu cel mai bun chirurg cardiac din oraş şi cu anesteziştii, care ne-au promis că vor face intervenţia fără să emită nici o notă de plată pentru ei. Apoi m-am dus la directorul spitalului Memorial şi i-am spus povestea. „Fii bun, scrie câteva rânduri pe o foaie despre situaţia medicală a prietenului tău şi las-o secretarei mele“, mi-a spus el. Era luna decembrie şi se apropia Crăciunul. Pe 24 decembrie, directorul m-a chemat şi mi-a înmânat zâmbind hârtia cu povestea mea, pe care scrisese „Aprobat fără cost“, şi mi-a spus: „Acesta este cadoul nostru de Crăciun pentru bolnavul român. Cât de repede poţi să-l aduci? Pentru detalii vorbeşte cu Sora Judy“. Cu ajutorul Sorei Judy, toate formalităţile au fost simplificate şi, la câteva zile după sosire, bolnavul a fost operat. Totul s-a terminat cu bine.

Spitalul în cauză este un spital nonprofit, deschis în oraşul nostru în anul 1948 de un ordin catolic de călugăriţe din Michigan, „Surorile din Nazaret“. Ordinul are alte şaisprezece spitale în Statele Unite şi câteva în America Latină şi în India. La început, spitalele aveau numai călugăriţe ca surori, apoi ele au fost înlocuite cu asistente şi tehnicieni cu pregătire corespunzătoare noului stadiu al medicinei. Dar, în fiecare dintre spitalele acestea, câteva călugăriţe au rămas să asigure partea de misionarism a muncii medicale. Dintre cele trei spitale cu programe cardiace complete aflate în oraşul nostru, spitalul catolic are cel mai avansat program şi cel mai mare volum de intervenţii. Spitalul Memorial din Chattanooga este numai unul dintre miile de spitale din Statele Unite care au regimul de spital „nonprofit“. De fapt, ele au, ca toate celelalte spitale, un profit realizat din businessul medical. Dar, fiindcă acest profit nu ajunge în buzunarul nimănui şi este reinvestit în dotare, clădiri, personal, aparatură şi cercetare, el nu este taxat de guvernul federal. Prin acest mecanism, mii de spitale care au plecat de la stadiul de mici aziluri pentru bolnavi anexate bisericilor, sinagogilor şi asociaţiilor de caritate, au ajuns – prin mijloace generate de ele însele – adevăraţi coloşi de asistenţă medicală, învăţământ şi cercetare.

Unul dintre bolnavii pe care îi vedeam de ceva timp, Eugene S., venea la control numai o dată pe an. Multă vreme, singura lui problemă de sănătate a fost hipertensiunea arterială. Îi ajustam tratamentul cu ajutorul înregistrărilor pe care, cu multă conştiinciozitate, le făcea el însuşi. Cea mai mare parte a anului, Eugene era plecat din ţară: timp de optsprezece ani, ca trimis al bisericii evanghelice al cărei membru era, a făcut misionarism. Profesia de bază a lui Eugene fusese de mecanic de utilaje grele, dar, cu mulţi ani în urmă, făcuse ceea ce fac foarte mulţi americani: se

înscrisese voluntar pentru o misiune a bisericii. Din relatările unui credincios care vizitase Guatemala, membrii bisericii aflaseră că exista un sat în Guatemala în care nu se găsea nici o sursă de apă potabilă neinfestată şi fiecare generaţie de locuitori se îmbolnăvea de infecţii cronice, care le scurtau viaţa şi le aduceau multă suferinţă încă din copilărie. Membrii bisericii lui Eugene strânseseră bani să cumpere o instalaţie de filtrare a apei, o transportaseră în satul cu pricina şi îi trimiseseră acolo pe Eugene şi nişte ajutoare să instaleze pompa şi să-i instruiască pe câţiva localnici pentru menţinerea ei în funcţiune. Lucrul ăsta i-a schimbat viaţa lui Eugene: a fost atât de fericit de ce a făcut acolo, încât a convins biserica să continue acţiunea în satele vecine, apoi în alte regiuni din Guatemala, din ce în ce mai îndepărtate. Erau multe aşezări care aveau nevoie de apă curată. După ce îl examinam pe Eugene, la fiecare vizită acesta îmi povestea ce se mai întâmplase cu misiunea lui, în ce locuri mai fusese în ultima vreme. Aşa am aflat că era bine primit peste tot, că era cunoscut şi protejat. „Nu ţi-e frică de bandele de traficanţi de droguri, de gangsterii locali?“ îl întrebam. „Păi de-acum mă cunosc“, îmi răspundea Eugene. „Îmi zâmbesc când ne întâlnim, mă salută şi îşi spun unul altuia: «Ăsta e gringo ăla care aduce apă curată». Şi apoi, ştiu bine că n-au nimic de luat de la mine“.

La ultima vizită, Eugene mi-a descris simptome clare de angină pectorală, pe care le avusese când era la lucru în Guatemala. În câteva zile, urma să se întoarcă. Nu l-am lăsat, explicându-i că are mari şanse să facă un infarct miocardic în acea ţară îndepărtată şi cu medicină precară. I-am spus că nici nu poate fi vorba de Guatemala înainte de a face o arteriografie coronariană. Atunci am aflat că Eugene nu are asigurare medicală. La ce i-ar fi folosit, se gândise el, atâta vreme cât cea mai mare parte a anului trăia în Guatemala şi nu se ştia

bolnav? Salariul modest pe care îl primea în SUA, de la biserica sa, abia ajungea pentru întreţinerea şi cheltuielile micii case în care locuia nevasta lui. Am căutat-o amândoi pe Sora Judy şi i-am povestit situaţia. A doua zi Eugene era internat, cu aprobare pentru orice act medical necesar. „Lucrăm amândoi pentru acelaşi *boss*“, mi-a spus, zâmbind, Sora Judy. Şi a adăugat: „Isus ştie de ce a venit Eugene la tine“.

Boala lui Eugene s-a dovedit de fapt mai gravă decât bănuisem. Avea mult mai multe blocaje coronariene decât poţi rezolva prin angioplastie cu stenturi. A fost operat pe cord deschis cu succes, cu multiple bypassuri coronariene. A doua zi după operaţie, m-am dus să-i mulţumesc Sorei Judy. N-am găsit-o. Plecase în noaptea dinainte în India, în zona în care tsunamiul din Oceanul Indian abia lovise cu o putere înfricoşătoare. Sora Judy primise, mai mult ca sigur, mesajul de „intervenţie rapidă“ de la „patronul“ ei şi al lui Eugene. Recuperarea după operaţie a lui Eugene a fost rapidă. A făcut şi programul de reabilitare cardiacă de şase săptămâni şi, imediat după aceea, s-a întors la lumea lui din Guatemala rurală, căreia îi aducea de fiecare dată cadou instalaţiile de filtrare a apei. Când l-am văzut la primul control, l-am întrebat ce mai fac traficanţii de droguri. „Ce să facă? Fac ce ştiu. Fiecare cu patronul lui“, mi-a spus Eugene. Şi a adăugat: „Ştiţi doar, pentru ei sunt gringo-care-aduce-apă-curată. Aşa că toţi continuă să-mi zâmbească şi să mă salute“.

La spitalul Memorial, în optsprezece ani de practică în Chattanooga, am mai adus alţi trei bolnavi cardiaci din România, operaţi cu succes şi fără costuri. La un alt spital din oraş, de data aceasta „cu profit“, am găsit înţelegerea de a-mi fi primiţi, cu costuri minime sau chiar zero, pentru tratamente complexe şi costisitoare, mai mulţi prieteni. Dar, ai să mă întrebi, cum funcţionează asistenţa medicală pentru un american obişnuit

care îşi plăteşte asigurările medicale de-a lungul vieţii? În SUA, când un bolnav aflat într-o condiţie medicală cronică, neurgentă, este trimis la un spital pentru internare, situaţia asigurării lui medicale este analizată, şi bolnavul poate să fie sau nu internat. Majoritatea oamenilor sunt asiguraţi şi de multe ori asigurările au contracte preferenţiale cu anumite spitale, nu cu toate. În cazul salariaţilor, asigurarea medicală este plătită 80–90% de angajator, cu o contribuţie mică din partea salariatului. Cei care nu au venit sunt asiguraţi prin programul federal *Medicaid*, care e o componentă a asigurărilor sociale.

Când problema unui bolnav este o urgenţă, oricare ar fi situaţia lui în privinţa asigurării medicale, el este internat şi tratat fără întârziere. Reglementarea costului este amânată pentru zilele următoare şi formularele sunt completate şi rezolvate de salariaţi ai spitalului, a căror muncă este exclusiv aceea de a rezolva cât mai eficace problemele financiare. De cele mai multe ori, în cazul bolnavilor care nu au nici un fel de asigurare, statul plăteşte spitalului 50–60% din cost, bani care ajung pentru compensarea materialelor, fără ca spitalul să obţină vreun profit. În aceste cazuri, nici doctorii participanţi nu sunt plătiţi, şi în ultimii ani procentul de colectare a plăţii pentru doctori a scăzut de la 80% (anii ’90) la sub 50% (în prezent). Dar nu am întâlnit decât foarte rar o situaţie în care un doctor chemat la urgenţă să refuze pacientul pe motiv de solvabilitate. Iar spitalele au interdicţia legală de a refuza o urgenţă, de orice natură ar fi ea.

În luna aprilie a anului 2011, zona în care trăim a fost lovită într-o singură noapte de peste 150 de tornade. Tornadele, care distrug cam tot ce le iese în cale, pulverizând literalmente case şi ridicând camioane uriaşe la sute de metri în aer, acţionează devastator numai în porţiunile limitate în care ating pământul. Aşa se face că într-un oraş un grup

de case este complet distrus, în timp ce casele vecine scapă cu pagube minime. Într-un oraş de câteva mii de locuitori din vecinătatea oraşului nostru, Chattanooga, distrugerile din aprilie 2011 au afectat câteva zone, au ucis câteva zeci de oameni şi au lăsat mulţi alţii fără adăpost. Herman şi Elizabeth S., un cuplu de oameni vârstnici, ai căror copii se stabiliseră de mulţi ani în oraşe îndepărtate, erau singuri în casă când aceasta a fost lovită de tornadă. Neştiind ce altceva să facă, s-au aşezat în genunchi în mijlocul casei, ţinându-se strâns îmbrăţişaţi. Au trăit clipe de groază şi au fost convinşi că vor pieri. Când vacarmul s-a mai potolit şi cei doi au deschis ochii, au văzut cerul deasupra capului, în timp ce în jurul lor nu mai erau decât fragmente din fosta casă. În afară de ce era pe ei, au pierdut totul. Pentru restul nopţii, ca şi în săptămânile următoare, au fost găzduiţi de vecini. Apoi, o familie din apropiere care avea două locuinţe le-a dat lor una, în care să stea până se va găsi o soluţie. Aflând de povestea lor, le-am trimis bani şi haine. „Am îmbrăcat cu bucurie şi uşurare haina de la tine“, mi-a scris Herman, „căci afară de cămaşă nu mai aveam nimic“.

Oamenii din oraş au făcut echipe care au îndepărtat enormele cantităţi de materiale rezultate din distrugerea caselor, pomii scoşi din pământ şi tot ce fusese luat de furia devastatoare. Unei femei din oraş i s-a adus portofelul cu acte găsit la peste o sută de mile distanţă.

Cu banii din asigurare, cei doi bătrâni au cumpărat materialele de construcţie şi fiecare membru activ al comunităţii a lucrat voluntar în fiecare al doilea weekend la casa lor sau a altor familii aflate în aceeaşi situaţie. La Crăciunul 2011, am primit o felicitare de la Elizabeth şi Herman, cu o fotografie a noii lor case, în care urmau să se mute la începutul acestui an.

Uraganul Wilma, care a lovit Florida în octombrie 2005, a fost cel mai puternic ciclon

înregistrat vreodată în bazinul Atlanticului. A atins categoria a cincea de intensitate, cu vânturi de aproape 300 km/h peste ocean, şi a scăzut la 180–200 km/h când a trecut peste Florida centrală şi de sud. Nu au fost multe tornade, dar distrugerile cauzate de vânt au fost enorme şi larg răspândite. Reţelele de electricitate au fost distruse şi zone întinse au rămas fără energie electrică timp de câteva săptămâni. Un detaliu: cu toată puterea lor tehnologică, Statele Unite au – în cea mai mare parte – reţele electrice aeriene, cu cabluri pe stâlpi, ceea ce le face foarte vulnerabile la furtuni, îngheţuri şi descărcări electrice. Motivul acestei situaţii: distanţele mari la care au trebuit conectate aşezările umane şi costul mult mai mic al reţelelor aeriene faţă de cablurile îngropate.

La numai două zile după ce trecuse Wilma, aveam programat un congres medical la Miami, care trebuia să se ţină la hotelul Intercontinental, aşezat în punctul cel mai sudic al oraşului, chiar lângă port. Cerând informaţii de la hotel despre situaţia din oraş, mi s-a spus că acel congres se va ţine, fiindcă hotelul are electricitate, drumurile sunt în întregime practicabile şi că – foarte probabil – aeroportul se va deschide într-o zi sau două. Am hotărât să conduc, cu gândul că maşina îmi va da mai multă independenţă, şi, împreună cu nevastă-mea, am plecat spre Florida în Fordul meu F-250 cu zece cilindri, pe care ştiam că mă pot baza. Încă din Georgia, am remarcat că întâlneam din ce în ce mai des pe autostradă camioane de depanare electrică, acele *basket trucks* care au o nacelă foarte manevrabilă, pentru lucrul la înălţime. Pe anumite porţiuni de drum, vehiculele în cauză mergeau în coloană. Plăcile de înmatriculare erau din state diferite şi am remarcat că multe erau din state nu prea îndepărtate, ca Tennessee, Georgia, Arkansas, Alabama, dar altele aveau numere de Ohio, Illinois şi chiar New Jersey.

Am traversat sudul Floridei pe înserate şi am văzut la tot pasul urmele marii distrugeri: acoperişuri, pomi, panouri publicitare, stâlpi – toate împrăştiate la întâmplare. Nici o localitate nu avea curent electric şi nici o staţie de benzină nu funcţiona. În Miami, pe care l-am străbătut de la nord la sud, era întuneric beznă şi toate clădirile înalte aveau mai bine de jumătate din geamuri sparte. Tabloul era lugubru, nimeni nu circula şi am mers la lumina farurilor până în port, unde numai trei clădiri aveau lumină, una dintre ele fiind hotelul nostru. Am primit camera: totul era normal, cu excepţia faptului că hotelul nu părea să aibă mulţi clienţi. Am lăsat bagajele în cameră şi am coborât pentru masă. Cele două săli mari ale restaurantului erau aranjate ca pentru un banchet. Mai erau mese şi în holul vecin. *Maître d'hotel* s-a apropiat de noi şi ne-a spus noutăţile. Ne-a explicat că personalul care a putut veni la bucătărie şi pentru servit e foarte limitat, de asemenea că o mare parte a celor înscrişi la congresul medical pentru care hotelul fusese rezervat contramandaseră rezervarea fiindcă aeroportul nu se redeschisese. Aveau deci multe camere libere. Hotelul anunţase dispeceratul şi pusese la dispoziţia liniorilor (tehnicieni de electricitate) veniţi din alte state să lucreze în Miami camerele rămase libere. Totodată, ofereau o masă comună celor ca noi, ca şi liniorilor, deveniţi invitaţi de onoare. Neavând destui chelneri, ne rugau să ne servim singuri, dintr-o mare varietate de mâncăruri apetisante şi frumos aranjate. În frapiere erau apă minerală şi bere. Abia ne-am aşezat şi au început să apară liniorii, în grupuri de câte patru-cinci, în salopetele lor groase şi cu bocancii lor solizi. Am lungit-o cu masa noastră ca să-i urmărim. Ne-am bucurat să-i vedem mâncând cu poftă, dar măsurat şi liniştit. Semănau cu ţăranii noştri când îşi mâncau prânzul pe câmp, gustând şi mâncarea, dar şi odihna de după munca istovitoare. Câte unul îşi

lua şi o bere, cei mai mulţi însă nu: am ghicit că nu se simţeau la petrecere, şi ce văzuseră pe unde lucraseră nu fusese prilej de bucurie. Am aşteptat ca un grup să termine de mâncat şi m-am apropiat, cerând permisiunea să pun întrebări. Am aflat că se dăduseră anunţuri în toate statele şi că se ceruse ajutor pentru cea mai stringentă nevoie: refacerea reţelei de energie electrică. Voluntarilor li se plăteau cheltuielile de drum, întreţinerea şi materialele. Estimau că vor avea de lucrat în Florida două sau trei săptămâni. „Şi faceţi asta fără nici o plată?“ am întrebat eu. „Dar şi ei ar fi făcut la fel, dacă noi am fi fost cei afectaţi“, mi-au răspuns simplu.

În zilele următoare, carpeta elegantă din holuri, lifturi şi de pe coridoare nu a putut fi complet curăţată de praful şi noroiul uscat aduse de liniori. „O să aveţi multă treabă cu curăţenia în zilele ce urmează“, i-am spus recepţionerului când făceam plata de plecare. „E o onoare!“ mi s-a răspuns.

Ştii, mă gândesc, în timp ce-ţi scriu toate astea, că pentru urechea blazată a românului nostru asemenea poveşti pot suna melodramatic, dacă nu de-a dreptul „kitschos“. Unde mai pui că şi filmele americane sunt pline de ele. Ceea ce le e greu să înţeleagă oamenilor care-i văd pe americani prin geamul despărţitor al ecranului TV este că de fapt, statistic, *ei chiar aşa sunt*, un amestec înduioşător de bunătate şi generozitate încuibate în sufletul unor copii mari. Din aceeaşi specie de „copii mari“ fac parte şi cei care s-au dus, în anii ’40, să se bată pentru Europa şi, deopotrivă, cei care iau drumul din Ohio până în Florida ca să repare, gratis, reţeaua electrică distrusă de o furtună. Şi asta e în firea marii majorităţi a americanilor-egoişti-şi-avizi-de-câştig. Când se poartă astfel, se poartă firesc, pentru că aşa simt ei că se cuvine. Şi o fac fără emfază şi fără să aştepte vreo răsplată. O fac pentru că au aflat că e bine (ba chiar rentabil!) să faci binele.

Şi totuşi, nu lucrul ăsta, când vine vorba de americani, e cel care iese primul la iveală. Ne este întotdeauna mai la îndemână să ponegrim pe cineva. Nimeni nu-şi spune că nu e tocmai rea o societate în care 3% din venitul fiecăruia se întoarce – benevol! – la cei aflaţi în nevoie. Imaginează-ţi o clipă cum ar arăta lumea dacă în toate ţările s-ar naşte, organic, această formă de omenie şi solidaritate. Şi asta *în mod practic* (ei, da, pragmatismul american înseamnă şi asta!), dincolo de perdeaua de fum a vorbelor aruncată peste ochii oamenilor, în majoritatea ţărilor lumii, de demagogia politicienilor de stânga. Căci una e să ţi se ia cu forţa banii din buzunar sub formă de taxe şi impozite, invocându-se cauza celor neajutoraţi (luăm de la bogaţi şi dăm la săraci!), banii adunaţi astfel dispărând în hăul unui buget şi neatingându-şi decât într-o mică măsură ţinta declarată; şi alta e să educi o societate în sensul ajutorului benevol, spontan şi perfect organizat. M-am enervat, ce naiba! Dar să continui cu poveştile mele cu alură de basme pentru oameni mari.

În august 2010, la o mină de aur din Chile, o explozie a fost urmată de blocarea într-o galerie îndepărtată a 33 de mineri. Mina este aşezată într-o regiune îndepărtată şi muntoasă, în deşertul Atacama, greu accesibilă. Când s-a aflat că minerii sunt în viaţă, mai multe zeci de companii de foraj din lume, inclusiv câteva din Canada, Australia şi SUA, renumite pentru performanţa lor, s-au grăbit să sară în ajutor. Prima realizare a fost că s-au forat mai multe tunele, prin care s-a dat acces la aer, apă şi mâncare şi s-a stabilit comunicarea audio şi video. Dar adâncimea la care erau captivi minerii, de peste 700 de metri, făcea ca încercarea de a-i aduce la suprafaţă să fie fără precedent. O echipă de la agenţia spaţială NASA a venit şi a proiectat sistemul de extragere, fabricat pe loc cu ajutorul mai multor companii şi al marinei chiliene. În a

69-a zi de la accident, toţi minerii au fost scoşi la suprafaţă în viaţă şi redaţi familiilor lor.

Atacurile teroriste din septembrie 2001 au lovit, după cum ştim, New Yorkul şi Washingtonul. Şi poate îţi aminteşti povestea tragică a avionului United Airlines, zborul 93, pe care teroriştii intenţionau să-l transforme în a patra rachetă devastatoare, având probabil ca ţintă fie Capitoliul, fie Casa Albă. Mai mulţi pasageri curajoşi i-au luat prin surprindere pe terorişti atacându-i cu mâinile goale. Văzând că s-ar putea să fie dovediţi, aceştia au prăbuşit avionul pe câmpul de lângă localitatea Shanksville din Pennsylvania. Ştim cu toţii că cele mai teribile distrugeri s-au petrecut în sudul Manhattanului, unde s-au prăbuşit turnurile World Trade Center, câteva alte clădiri şi biserica greacă ortodoxă St. Nicholas. S-au pierdut aproape 3.000 de vieţi omeneşti. Din rândul pompierilor şi poliţiştilor care au sărit în ajutor, 350 au murit. La sfârşitul unei săptămâni de căutări, cei peste 1.500 de agenţi şi 400 de câini nu au putut extrage decât 11 victime în viaţă. Numai pentru îndepărtarea muntelui de resturi rezultate s-a apreciat că urma să fie nevoie de cel puţin un an. Dar cei 14.968 de lucrători, mulţi voluntari, au sfârşit treaba într-un timp record: în mai 2002, muntele de dărâmături a fost îndepărtat. Cei care au muncit acolo au cumulat 1.700.000 de ore de lucru/om şi s-au schimbat în ture de câte 1.000 de oameni. Multe săptămâni, înainte să poată fi folosite utilajele grele, s-au format zeci de „brigăzi ale căldării“. Formând lanţuri umane, ei şi-au transferat din mână în mână căldări de 10 kg, în care se puneau manual fragmentele mici, ce ajungeau apoi la câteva străzi distanţă. Acolo aşteptau câteva sute de lucrători care triau conţinutul în trei grupe: gunoi, materiale destinate aducerii aminte şi resturi umane. Aceşti eroi au fost expuşi, pe lângă efort, la prelungite traume psihice şi emoţionale. Iar mulţi dintre ei s-au îmbolnăvit de o boală necunoscută

până atunci: o afecţiune pulmonară severă şi incurabilă, produsă de inhalarea prelungită a unor gaze şi amestecuri de pulberi care conţineau ciment, azbest şi cristale de sticlă. Sigur că au primit compensaţii şi asistenţă medicală, dar, de fapt, nimic nu poate răsplăti ce au făcut aceşti oameni care veniseră din toate colţurile Americii.

Am prezentat câteva cifre semnificative şi am povestit câteva experienţe de viaţă ca să pot expune convingerea mea: naţiunea americană nu e o naţiune de egoişti, ci una de oameni generoşi, care împărtăşesc problemele altora şi care, în mod constant, au dovedit şi dovedesc generozitate pe o scară mai înaltă decât alte naţiuni.

Am să mai spun ceva. O confuzie larg răspândită amestecă în mod nefericit noţiunea de *individualism american* cu cea de lăcomie. Prima este pozitivă, a doua nu. În anii de început, emigranţii europeni au adus cu ei obiceiuri şi tradiţii specifice locului lor de origine. Confruntate cu noile condiţii, acestea au suferit schimbări adaptative. Pionierii intraţi în zone încă neumblate au fost expuşi greutăţilor de tot felul, adversităţilor vremii, pericolului indian, lipsurilor. Această situaţie i-a făcut să dezvolte un spirit de individualism, de independenţă şi încredere în forţele proprii, care l-a transformat pe nou-venit din „european“ în „american“. Individualismul – ca motor al performanţei – a devenit o trăsătură şi a celor care s-au născut ulterior şi care, chiar dacă s-au stabilit în mediul citadin, au adus cu ei tenacitatea de la fermă în viaţa mediilor industriale şi de afaceri. „Cel care simte că are o vocaţie şi puterea de a înfăptui ceva se va strădui şi va ajunge la succes, fără ca această pornire să fi fost vreodată îndreptată în dauna altuia“, a spus Ayn Rand, filozoafa individualismului american.

Individualiştii de succes au fost în cele mai multe cazuri *self-made men*, care n-au plecat de la ceva moştenit sau dăruit pentru a pune pe picioare

proiecte care le-au adus lor şi celor pe care i-au antrenat în proiectele lor bunăstarea. În istoria businessului, a inovaţiei şi a curajului antreprenorial, exemplele abundă atât în timpurile mai vechi (Andrew Carnegie, Thomas Edison, Henry Ford etc.), cât şi în cele mai noi (Steve Jobs, Bill Gates, Jeff Bezos, Mark Elliot Zuckerberg etc.). Iar cei mai de succes dintre ei au fost şi cei care au împărţit cu alţii roadele reuşitei lor. Iată ce spunea Henry Ford: „Visul meu a fost de la început să fac cele mai bune produse, să le vând cel mai ieftin şi să plătesc cele mai mari salarii din lume“. Lista donaţiilor, a construirii de şcoli şi spitale, a burselor şi fundaţiilor realizate de Ford e foarte lungă. Iar Carnegie a lăsat moştenire urmaşilor săi doar 10% din enorma lui avere, restul fiind destinat operelor de caritate şi culturale, de care s-a ocupat direct în ultimii lui ani de viaţă.

Fundaţia Bill şi Melinda Gates, în colaborare cu Warren Buffett au introdus conceptul de *philanthrocapitalism*, care, în afara unor mari iniţiative de succes deja împlinite, şi-a stabilit ca scop recrutarea unui număr mare de oameni cu averi considerabile, care erau dispuşi să folosească o parte din acestea pentru a ajuta umanitatea în „Iniţiativele Universale de Sănătate, Dezvoltare şi Educaţie“. Fundaţia Gates a raportat în 2009 o rezervă de 34 de miliarde de dolari, din care, prin lege, e obligată să cheltuiască cel puţin 5% în fiecare an.

În lungul mers al istoriei adevărate, şi nu în interpretarea istoriei de către cei orbiţi de utopii, s-a dovedit că varianta economică cea mai capabilă să genereze avuţie este capitalismul. Profitul este substratul progresului în economie, fără ca de aici să rezulte că folosirea lui se face în scopuri exclusiv egoiste. Nu ştiu dacă ai reţinut această vorbă a lui Milton Friedman: „Orice societate e bazată pe *lăcomie*. Problema pentru o organizare

socială corectă este cum să reglementeze situaţia, astfel încât lăcomia să facă răul cel mai mic posibil. Capitalismul este acest gen de societate“. Şi tot el a spus: „Istoria arată că sistemul capitalist e o condiţie necesară pentru libertatea politică“. Iar celor sceptici şi suspicioşi faţă de capitalism le dau sfatul de a se uita prin comparaţie la China de dinainte şi de după introducerea sistemului economic dublu. Care o face să semene din ce în ce mai mult cu Germania împărţită din epoca Războiului Rece.

Aşadar, „lăcomia“ este pozitivă când este nesaţ de succes, de înfăptuire şi de realizări palpabile, de muncă şi de schimbare în bine. Şi când o parte a averii e folosită pentru ajutor şi caritate. Devine condamnabilă când se asociază cu egocentrismul nesătul şi cu indiferenţa faţă de celălalt.

Încercând să redefinim *individualismul american* în partea lui cea mai bună şi cu cele mai bune efecte sociale, trebuie să remarcăm că el presupune aglomerarea într-o personalitate puternică a câteva calităţi esenţiale. Le înşir şi încerc să nu omit nici una: valoarea morală, spiritul independent şi curajos, asumarea riscului, munca exemplară şi intensă, bazarea pe ideile şi forţele proprii, analiza lucidă permanentă a rezultatelor, corectarea promptă a strategiei, respectul competiţiei şi multă, multă creativitate. Fără să se fi născut în America, individualismul a avut cel mai mare succes pe pământul american, unde perseverarea în calităţile pe care le-am înşirat înainte a făcut să se nască vorba „singura limită acceptată a fost cerul“. În Lumea Veche, acestui individualism deopotrivă realist şi romantic, chibzuit şi năvalnic i se opuseseră mai multe secole la rând forţe considerabile: nobilimea, Biserica, Statul, şefii familiei sau ai comunităţii, birocraţia, barierele sociale de clasă şi castă, tradiţia şi altele. Multe dintre acestea sunt active şi astăzi.

„Concepţiile vulgare vor să ne facă să credem că principala motivaţie a oamenilor este pornirea materialistă şi, pe această cale, se încearcă discreditarea capitalismului, deşi el este sistemul care a dat oamenilor cel mai înalt grad de confort material“, a spus Ayn Rand. Nu sunt puţine exemplele de intelectuali lucizi care, hrănindu-se în tinereţe cu generozitatea vidă a utopiilor socialiste, şi-au revizuit pe drumul vieţii şi al maturizării lor felul de a privi lumea şi economia. Mi-a rămas în minte o vorbă a celebrului scriitor peruan Mario Vargas Llosa: „Trebuie să alegi“, a spus el, „între prosperitate şi egalitarism. Eu sunt întotdeauna pentru libertate, dar ştiu că egalitatea nu poate fi niciodată realizată: dacă persişti, pur şi simplu sacrifici prosperitatea pentru o iluzie“.

În prelungirea prejudecăţilor despre America pe care le-am discutat până acum şi care sunt bine înfipte în mintea oamenilor, vine o alta: *În America, după cum citesc în multe ziare şi după cum văd şi la ştiri, este multă sărăcie şi sistemele de asigurare socială nu sunt bune.*

Cea mai importantă parte a opiniilor despre Statele Unite este generată de „America văzută“*,* în speţă cea prezentată de majoritatea canalelor de televiziune. Căci, după cum ştim, veştile proaste se vând mai bine decât cele pozitive, sunt mai spectaculoase, iar dacă mai sunt şi despre alţii (darămite despre americani!) ne mângâie cu gândul că nu suntem singurii la care lucrurile nu merg cum trebuie. Scopul acestor pagini este de a deschide privirea către adevărurile *Americii nevăzute, mai puţin văzute sau văzute şi greşit înţelese.*

În statistica anului 2000, 46 de milioane (15%) din populaţia SUA s-a plasat în categoria populaţiei sărace, pe criteriul de bază că o familie de patru membri (doi părinţi şi doi copii) a înregistrat un venit anual mai mic de 22.314 dolari, aproximativ 1.860 de dolari pe lună. O analiză din

2010 a nivelului de viaţă al acestor familii ne arată că 99% au frigider şi aragaz, 66% au televizor, televiziune prin cablu şi DVD player, 50% au jocuri video, 43% folosesc Internetul, 75% au automobil, 80% aer condiţionat, 90% trăiesc în case individuale cu suprafaţa medie de 156 mp. Un chestionar care a pus întrebări legate de alimentaţie a furnizat următoarele răspunsuri: 84% au întotdeauna hrană suficientă pentru adulţii şi copiii din familie, 14% au avut ocazional nevoie de hrană suplimentară şi 4% au declarat că nu au hrană suficientă.

În ajutorul acestor familii, pe lângă suma de 950 de dolari pe lună pentru fiecare membru (adulţi şi copii sub 18 ani), se adaugă beneficiile rezultate din posibila încadrare a acestor familii în peste şaptezeci de programe guvernamentale. Înşir câteva dintre ele: asistenţă financiară temporară pentru familiile nevoiaşe, alocaţia pentru completarea venitului, tichete de masă, programul de asistenţă suplimentară de hrană pentru femei, copii şi nou-născuţi, cazare gratuită în locuinţe sociale, asistenţă medicală gratuită *Medicaid* pentru toţi membrii familiei, învăţământ gratuit, masă gratuită la şcoală, împrumuturi pentru studii şi multe altele. Aceste programe, care au cumulat peste 910 miliarde de dolari în anul 2011, fac venitul lunar al familiilor „sărace“ din SUA să depăşească 35.000 de dolari pe an, cu o medie de peste 3.000 de dolari pe lună. „Sărăcimea americană“ trăieşte cu mult mai bine decât majoritatea familiilor lucrătoare din restul lumii.

Când un ziarist preia datele din presa americană şi scrie într-un articol din România că 46 de milioane de americani, reprezentând 15% din populaţia SUA, trăiesc sub nivelul de sărăcie, el este corect numai parţial. Dacă nu adaugă explicaţiile legate de definiţia americană a sărăciei şi nici informaţiile referitoare la volumul ajutorului primit sub diverse forme de aceste familii, el este

incorect şi-şi dezinformează într-o modalitate neprofesionistă publicul.

Când politicienii americani se înfruntă în campanii care precedă alegerile, la toate nivelurile, ei combină în mod diferit, legat de experienţa, priceperea şi realizările lor, discutarea „problemelor“ (*issues*) din toate sferele care pot interesa publicul cu critica şi atacurile îndreptate spre oponentul lor, atacuri adeseori foarte personale. Cu cât un politician este mai solid, are principii mai corecte şi mai stabile şi o carieră în care nu şi-a schimbat ideile şi planurile după sondaje şi influenţe, cu atât mai mult în discursul său ponderea mare o vor avea „problemele“. Politicienii slabi, schimbători sau cei care se află în dificultate recurg la tactica atacurilor personale, distructive, eschivându-se de la abordarea subiectelor importante şi totodată dificile.

În campania prezidenţială actuală, ca şi în cea mai mare parte a confruntărilor dintre republicani şi democraţi, revine mereu una dintre cele mai stringente teme: cea a asigurărilor sociale şi, mai ales, componenta lor de „beneficii îndreptăţite“ (*entitlements*). Acestea sunt beneficiile garantate prin legi şi regulamente, ceea ce face ca destinatarii să se considere îndreptăţiţi să le primească, indiferent de situaţie. O primă observaţie: deşi acest tip de beneficii sunt confirmate prin legi şi regulamente, ele nu au fost niciodată incluse în Constituţie, unde este menţionat dreptul de a-ţi căuta şi făuri fericirea, nu dreptul de a primi fericirea, în orice formă ar fi ea înţeleasă.

Asigurările sociale sunt un lucru relativ recent în istorie. Bănuiesc că nu sunt mulţi care să ştie că asigurările sociale au apărut pentru prima dată într-o ţară cu un regim autoritar şi mult mai rigid decât în alte ţări: Imperiul Prusac din timpul cancelarului Otto von Bismarck (1815–1898). Cel care era poreclit Cancelarul de Fier şi care se făcuse

cunoscut pentru intransigenţă şi conservatism, a creat primul sistem de pensii, stabilind şi vârsta limită la care oamenii se puteau retrage din activitate: şaizeci şi cinci de ani. El a mai introdus şi asigurarea de boală, cea de accident, de bătrâneţe şi de incapacitate temporară. Sisteme comparabile au fost introduse de multe ţări europene în prima parte a secolului XX. Deşi forme de ajutor asigurate de guvernul federal au existat încă de pe vremea Războiului Civil (numit şi Războiul de Secesiune, 1861–1865), dar numai pentru veterani sau văduve, Statele Unite au avut de aşteptat până în anul 1935 ca să adopte un sistem naţional de pensii.

Ca mecanism financiar, sistemele de pensii sunt scheme piramidale, care au succes atâta timp cât numărul celor care contribuie depăşeşte pe cel al beneficiarilor. Cum la sfârşitul secolului XIX şi începutul celui următor speranţa de viaţă era sub şaizeci de ani, aceasta menţinea numărul pensionarilor sub numărul deponenţilor. Azi, aşa cum ştie toată lumea, multe state au fost deja obligate să împingă vârsta limită de pensionare la şaizeci şi şapte de ani sau chiar mai mult, fără ca în felul acesta să obţină altceva decât o amânare a momentului când greutăţile de a menţine sistemul în echilibru vor fi şi mai mari decât sunt astăzi. Creşterea duratei de viaţă şi scăderea natalităţii, combinate cu progresele medicinei şi asistenţei medicale măresc procentajul bătrânilor din populaţia globală, fenomen general în lume.

Nu sistemul de pensii este problema cea mai mare a asigurărilor sociale în SUA, ci sistemele de sănătate *Medicare* şi *Medicaid*, ca şi securitatea socială (*welfare*) pentru cei fără venit sau cu venituri mici, a şomerilor şi a familiilor lor. Costul lor este exorbitant şi creşte întruna.

Sistemul de pensii garantat de guvernul federal a fost înfiinţat în 1935, sub preşedinţia lui F.D. Roosevelt. Atunci, în anii de plină criză

economică, s-a introdus şi sistemul de ajutor social sub diverse forme, de la cantina săracilor, până la distribuirea de bani celor fără venit.

În anii ’60, Statele Unite se aflau la apogeul puterii economice, resursele erau mari şi majoritatea populaţiei credea că anii viitori urmau să aducă venituri tot mai mari. Atunci, preşedintele Lyndon Johnson a introdus sistemul *Medicare* (asistenţa gratuită în timpul spitalizării acordată tuturor celor care trecuseră de şaizeci şi cinci de ani) şi, curând după aceea, a declarat „războiul împotriva sărăciei“, care urma să edifice pe meleagurile americane „Marea Societate“, o societate în care nimeni nu era lipsit, flămând, neajutorat. Căci, dacă prosperitatea şi-a făcut loc printre noi, este firesc ca fiecare să aibă un loc la masă. Să crezi altfel era un lucru ruşinos, să critici ideea era nepotrivit. Apoi s-a introdus sistemul *Medicaid* (asistenţa medicală gratuită pentru cei fără venit sau cu venit mic), iar *Medicare* s-a extins la acoperirea plăţii pentru consultaţii şi, mai recent, la plata medicamentelor.

Dar, ca toate utopiile, nici această utopie nu a avut o viaţă lină şi nici nu a ajuns acolo unde fusese plănuit să ajungă. Mai mult, ca în toate intervenţiile de inginerie socială, efecte secundare neanticipate au apărut şi au creat schimbări aproape ireversibile.

Discuţia despre aceste subiecte e de o vastitate care intimidează, dar câteva exemple ar putea ajuta. În zilele noastre, şomajul e mai mare la tineri, ca şi în sânul minorităţilor. Când guvernul american raportează care este nivelul şomajului (ultima cifră – 8,3%), în ea sunt incluşi numai cei care caută activ o slujbă, nu şi cei care nu au căutat niciodată vreuna sau au abandonat căutările. O tânără mamă necăsătorită, care părăseşte şcoala din cauza sarcinii, primeşte imediat 950 de dolari pe lună, de asemenea i se plăteşte chiria. Ea preferă să nu se căsătorească, pentru a nu risca

astfel să piardă ajutorul social. De cele mai multe ori continuă să aibă copii. Fiecare dintre ei primeşte 950 de dolari pe lună până la vârsta de optsprezece ani, precum şi alte forme de ajutor: tichete de masă, mâncare gratuită în şcoală, asistenţă medicală gratuită. Această mamă, când are trei copii, costă numai pentru ajutorul social 45.600 de dolari pe an, la care se adaugă asistenţa medicală, ajutorul de chirie, benzina, asistenţa socială sub diverse forme. Bineînţeles că ea nu contribuie cu nimic la fondurile federale şi de stat, neplătind taxe. Sunt numeroase familii în care profesia de „asistat social“ se transmite de la o generaţie la alta, fără cea mai mică intenţie de întrerupere a acestui ciclu dezastruos pentru întreaga societate. Acesta este *generational welfare*, care apasă greu pe sistemul deja îndatorat, obligat să meargă înainte cu susţinerea celor care, de vreme ce au trăit aşa o viaţă întreagă, se consideră îndreptăţiţi să trăiască mai departe la fel.

În cazul celor care şi-au pierdut serviciul şi se declară şomeri, ajutorul de şomaj este singura modalitate decentă de sprijin pe care ar accepta-o astăzi populaţia de la guvern. Dar pe ce durată? Cât timp ajutorul de şomaj este decent şi la ce limită se preschimbă în abuz? În prezent, Congresul a votat prelungire după prelungire a ajutorului de şomaj pentru cei care şi-au pierdut slujbele în anul 2008. Sunt ei stimulaţi, în felul acesta, să caute un loc de muncă? Ori sunt plătiţi ca să perpetueze ceea ce între timp a devenit obişnuinţă, fiind încurajaţi să nu mai caute o altă slujbă?

De la cea mai convingătoare variantă a ajutorului social, pentru cei incapabili să muncească sau fără venit, s-a ajuns, prin iniţiative ale politicienilor care au creat noi şi noi programe de ajutor, la situaţia ca aproape 50% din populaţia activă a Statelor Unite să primească astăzi, într-o formă sau alta, ajutor social parţial. Familiile al

căror venit e considerat insuficient (baremul din 2010 era 49.317 de dolari pe an pentru o familie de patru membri) primesc alocaţii pentru copii, masa gratis a copiilor la şcoală, reduceri sau scutiri de taxe, ajutor material pentru reşcolarizare, asistenţă medicală etc. Ajutoarele sociale, în toate formele lor, au fost gândite ca „plasă de siguranţă“ pentru cei cu nevoi temporare, dar s-a transformat – în tot mai multe cazuri – în forme de abuz. În concepţia lui Newt Gingrich, plasa de siguranţă a asistenţei sociale poate deveni o „plasă de păianjen“ care-i înhaţă, fără să le mai dea drumul, pe cei care se complac în poziţia de întreţinuţi social. Rick Santorum a adus în dezbaterea publică „efectul narcotic“ al asistenţei sociale nelimitate, iar Mitt Romney avertizează că ţara riscă să devină una de „întreţinuţi“, înlocuind tradiţionala Americă, acea „societate de oameni care îşi caută şi exploatează şansa“.

Adaugă la asta şi faptul că 50% din cetăţenii americani nu plătesc taxe, şi vei vedea cum ceilalţi 50% se îndreaptă către o situaţie de nerezolvat, chiar dacă democraţii le vor impune taxe din ce în ce mai mari.

Alegerile care vin în noiembrie 2012 sunt pentru mulţi esenţiale, în primul rând pentru că vor stabili dacă americanii contemporani vor opta pentru refacere economică, cu reducerea cheltuielilor statului, reducerea taxelor şi relansarea creşterii, sau dacă vor continua să meargă pe drumul de astăzi, riscând să ajungă la o situaţie asemănătoare celei în care se zbate Grecia azi.

Deşi sunt perfect informaţi despre perspectiva critică a „beneficiilor îndreptăţite“, politicienii, conştienţi de riscul politic, se tem să le abordeze deschis şi mulţi dintre ei încearcă să amâne o schimbare. Formula politică a secolului trecut, „taxează şi cheltuieşte“, a fost înlocuită cu formula adaptată „cheltuieşte şi împrumută“. Acesta este

codul celor care sunt adepţii „guvernului Moş Crăciun“.

Numai că dificultăţile prezente şi viitoare, creşterea datoriei externe şi mai ales schimbările de atitudine şi concepţie ale multor membri ai societăţii au devenit astăzi teme inevitabile ale dezbaterii publice. Trezirea cetăţenilor îngrijoraţi a născut o formaţiune politică „plecată de jos“, fără o conducere fermă încă, dar cu un program simplu şi limpede şi cu o mare vigoare a intervenţiei în viaţa politică, în selectarea candidaţilor şi în cererea ca aceştia să-şi asume riscurile şi responsabilitatea. În forma prezentă, această mişcare politică a ales să se numească Tea Party, ca să amintească puterea micului grup care a stârnit Revoluţia Americană în 1776, aruncând în mare încărcătura de ceai pentru care coloniştii englezi măriseră taxele. Ea îşi aşteaptă liderul care să o coaguleze într-un adevărat partid, să-i dea o strategie de succes pe măsura dorinţelor şi scopurilor ei: schimbarea mersului ţării spre refacere economică, diminuarea rolului guvernului în economie, reafirmarea libertăţilor puse în pericol de multele intervenţii neconstituţionale caracteristice pentru istoria ultimilor ani. Un conducător dotat cu optimismul şi inspiraţia lui Ronald Reagan, pentru care „un sistem de asistenţă socială bun nu e acela care înregistrează tot mai mulţi asistaţi, ci acela pe care un număr tot mai mare de oameni îl părăsesc, pentru a se întoarce la viaţa activă“. Cred că s-a spus, cu aceste vorbe, tot. Reagan şi echipa lui au înţeles că asistenţa socială prelungită sau permanentă creează dependenţă şi duce la pierderea libertăţilor individuale. Şi tot Reagan este cel care a spus: „Dacă pierdem libertatea aici, nu mai e nici un loc în care să găseşti scăpare. Acesta este ultimul bastion de rezistenţă al libertăţii pe pământ“. Din păcate, ca şi în cazul sănătăţii, de care nu devii pe deplin conştient decât atunci când te îmbolnăveşti,

oamenii nu ajung să ştie ce înseamnă libertatea decât atunci când o pierd.

Şi pentru că am ajuns iar în faţa căii (alegerile) prin care, periodic, se reconfirmă conservarea libertăţii, am să mă opresc asupra altei nedumeriri pe care o au mulţi români în privinţa unui sistem electoral ce li se pare, cel mai adesea, lung, greoi şi complicat. Dacă aş face o medie a tot ce am auzit de la mai mulţi prieteni şi cunoscuţi atunci când comentează alegerile preliminare din campania prezidenţială a Statelor Unite, obiecţia ar suna cam aşa: *Eu nu înţeleg nimic din această lungă şi plictisitoare campanie preliminară, care pare mai degrabă un show nesfârşit de televiziune. Este inutilă, scumpă şi neconvingătoare. Nu înţeleg de ce nu pot vota toate statele o dată candidatul pe care vor să-l numească. De ce o lungesc atât de mult? Cine plăteşte?*

Alegerile prezidenţiale americane sunt întotdeauna în noiembrie, într-o zi de marţi, care trebuie să cadă între 2 şi 8 ale lunii. Procesul s-a desfăşurat fără nici o abatere din 1792 şi până în zilele noastre şi asta ar trebui să ne facă să înţelegem ce rol uriaş joacă continuitatea în viaţa unei naţiuni. Vorbind despre acest subiect şi făcând o comparaţie între stabilitatea sistemului politic american şi situaţia din alte ţări, Ronald Reagan (îl invoc mereu pentru că omul a fost cu adevărat mare, o combinaţie rară de bun-simţ, consecvenţă şi eficacitate) a spus: „Ceea ce nouă ne apare de multă vreme ca fiind ceva normal şi obişnuit este văzut de alte naţiuni ca un miracol la care nici măcar nu pot să spere“.

Iată, mai întâi, criteriile pe care trebuie să le îndeplinească potenţialul candidat: să fie cetăţean al SUA, să aibă cel puţin 35 de ani şi să se fi născut pe teritoriul Statelor Unite. Sunt şi câteva criterii „negative“, care descalifică un candidat la preşedinţie: dacă a fost condamnat într-un proces

care l-a pus sub acuzare, dacă a manifestat vreodată public împotriva Constituţiei americane şi dacă în trecut fie a fost preşedintele SUA, fie a servit mai mult de doi ani ca locţiitor de preşedinte, aşa cum se întâmplă când preşedintele ales e bolnav, este incapabil să conducă pentru o vreme, şi-a dat demisia, a fost înlăturat prin intervenţia Congresului american sau a decedat. Singurul caz de demisie este cel al lui Richard Nixon, când funcţia de preşedinte pentru restul mandatului a fost îndeplinită de Gerald Ford vreme de doi ani şi cinci luni. Deşi doi preşedinţi au fost puşi sub acuzare de Camera Reprezentanţilor din Congres (Andrew Johnson în 1868 şi Bill Clinton în 1998), nici unul din ei nu a fost îndepărtat din funcţie, ceea ce se întâmplă atunci când – după punerea sub acuzare – Senatul votează decizia de îndepărtare a preşedintelui cu mai mult de două treimi din voturi.

În istoria preşedinţilor americani, 43 de preşedinţi aleşi au funcţionat pentru 55 de mandate a câte patru ani fiecare, cu o excepţie datorată celui de-al Doilea Război Mondial: cel de-al treizeci şi doilea preşedinte, Franklin Delano Roosevelt, a stat în funcţie 12 ani (1933–1945) şi a câştigat patru alegeri (1932, 1936, 1940 şi 1944). După moartea sa, vicepreşedintele Harry Truman a preluat preşedinţia (*Acting President*), iar Congresul a votat Amendamentul XXII, care limitează termenele de preşedinţie la două mandate, fără excepţie (aşadar, la maximum opt ani), şi a introdus clarificarea care exclude de la candidatură un politician care a fost *Acting President* mai mult de doi ani. Întrucât acest amendament a fost votat în timp ce Truman era preşedinte activ, el a fost exceptat de la clauza limitatoare, aplicată de atunci înainte.

Cum am spus într-o scrisoare premergătoare, alegerile prezidenţiale americane sunt indirecte şi se bazează pe sistemul Colegiului Electoral. După

terminarea alegerilor generale din luna noiembrie a anului prezidenţial, electorii victorioşi din fiecare stat se întâlnesc în capitala statului lor, pe la mijlocul lui decembrie, nu înainte de a doua miercuri din lună, şi confirmă votul pentru candidatul lor. După Constituţie, ei sunt liberi să aleagă ce candidat vor, chiar un altul decât cel pentru care s-au angajat când ei au fost aleşi electori. Această situaţie, în care electorul în cauză devine „elector necredincios“ şi depune un vot pentru un alt candidat decât cel pentru care făcuse un angajament moral, înseamnă de fapt sfârşitul carierei politice a celui în cauză, dar în câteva state această situaţie se soldează şi cu punerea sub acuzare legală.

Voturile electorilor sunt transmise Congresului american. Într-o şedinţă comună solemnă a celor două camere, vicepreşedintele, care este preşedintele Senatului, deschide plicurile ce conţin rezultatul voturilor electorale şi confirmă numele preşedintelui ales. Preşedintele ales îşi va începe funcţia şi va prelua puterea la ora 12 în ziua de 20 ianuarie a anului care succedă anului alegerilor generale. În perioada dintre confirmare şi preluarea puterii, preşedintele ales se întâlneşte frecvent cu preşedintele în funcţie la Casa Albă, comunică membrii Cabinetului şi supraveghează cum echipa lui preia de la echipa preşedintelui precedent toate elementele administraţiei. Pe 20 ianuarie, preşedintele ales depune jurământul într-o ceremonie care are o intensă coregrafie şi simbolistică. Jurământul se face cu mâna pe Biblie, care este ţinută de către Judecătorul Suprem. Cum până acum nu a existat nici un preşedinte american care să nu fie creştin, Biblia pe care se depune jurământul este cea creştină, în varianta cunoscută ca Versiunea regelui Iacob (King James Version, prescurtat KJV) şi care a fost rezultatul traducerii din ebraică, greacă şi latină a originalelor Noului şi Vechiului Testament, precum

şi a fragmentelor apocrife elaborate între anii 1604–1611, la ordinul şi sub supravegherea regelui Iacob I al Angliei (1566–1625). Ceremonia are loc pe treptele Congresului american, de pe dealul Capitoliului din Washington, indiferent de vreme. O singură excepţie de la această regulă s-a făcut în anul 1945, când, bolnav şi slăbit, Franklin D. Roosevelt a depus a patra oară jurământul de preşedinte, de data aceasta în grădina Casei Albe. A fost şi anul morţii sale.

Toate cele de mai sus sunt părţi ale finalului alegerilor prezidenţiale americane. Începutul este însă reprezentat de alegerile preliminare, care sunt o parte a acţiunii de selectare şi nominalizare a candidaţilor. Celelalte părţi ale procesului sunt campania candidaţilor (care începe cu un an înaintea primelor preliminare şi cu doi ani înaintea alegerilor generale), alegerile preliminare propriu-zise (între lunile ianuarie şi iunie ale anului prezidenţial) şi convenţiile de nominalizare ale celor două partide, care confirmă oficial cei doi candidaţi (iulie–septembrie).

Alegerile preliminare sunt, ca şi cele prezidenţiale, alegeri indirecte. Votanţii îşi exprimă opinia prin vot pentru unul dintre candidaţi, dar câştigul nu se exprimă prin numărarea voturilor directe, ci prin numărul de delegaţi obţinuţi de fiecare candidat. Fiecare stat are un număr de delegaţi, şi ei se vor duce la convenţiile de nominalizare să-şi exprime votul pentru un anume candidat. Numărul de delegaţi al fiecărui stat e proporţional cu populaţia şi este hotărât de fiecare din cele două partide. În anul 2012, nu sunt decât alegeri preliminare republicane, democraţii având deja candidatul oficial desemnat în persoana preşedintelui Barack Hussein Obama.

Pentru alegerile preliminare republicane din 2012, numărul total de delegaţi este de 2.286, iar câştigătorul va trebui să aibă peste 1.144 de voturi ca să-şi adjudece victoria. State cu număr mare de

delegaţi sunt California cu 172, New York cu 95 şi Florida cu 90. Toate statele şi teritoriile americane au alegeri preliminare, cu un program alcătuit de partidul respectiv. Fiindcă multe state consideră că există un avantaj pentru cele programate în prima fază (Iowa, New Hampshire), ele încearcă să schimbe ordinea, care este mai mult sau mai puţin aceeaşi în fiecare ciclu prezidenţial. Când nu pot obţine de la partidul lor o programare mai favorabilă, unele state îşi schimbă data preliminariilor cu de la sine putere, dar asta le aduce o penalizare asociată cu pierderea a jumătate din numărul de delegaţi, deci o scădere a ponderii lor în succesul unui candidat. Într-o astfel de situaţie s-a pus Florida anul acesta şi a rămas cu numai 45 de delegaţi din cei 90 cu care era programată să contribuie dacă şi-ar fi aşteptat rândul.

Alegerile preliminare se deosebesc în mai multe feluri: după cum se face alegerea, după criteriile care permit cine are dreptul să voteze în alegerea respectivă şi după cum se atribuie delegaţii câştigaţi.

Dacă avem în vedere modalitatea de desfăşurare a alegerilor preliminare în diferite state, constatăm că există trei variante. Una este prin alegeri primare la urne, când un alegător exprimă un vot pentru un candidat, cu nimic deosebite de alegerile pentru membrii congresului din acel stat sau pentru Congresul american, alegerile pentru guvernator, şerif, unii judecători, trezorierul statului, comisarul pentru şcolile publice etc.

O variantă originală este alegerea prin *caucus*-uri. *Caucus* este un cuvânt de origine amerindiană şi înseamnă o adunare în scopul alegerii unei soluţii, un fel de sfat al bătrânilor. Când l-am întâlnit prima dată, am fost înclinat să cred că este un cuvânt latin, din cauza terminaţiei, dar s-a dovedit că este unul dintre acele elemente de cultură indiană („nativ-americană“, în

terminologia corectitudinii politice) care a fost absorbit de primii europeni veniţi pe aceste meleaguri, ca şi multe altele, mai numeroase decât s-ar crede la o privire superficială. Nume de regiuni, râuri, localităţi, state, plante şi animale sunt de fapt în majoritate indiene (Utah, Illinois, Tennessee, Chattanooga, Pisgah, Wyoming, Mississippi, *squash*, *opossum*, *hickory* etc. etc.).

În statele care au adoptat varianta *caucus*-urilor, acestea sunt organizate de partidele politice şi de voluntari, nu de organizaţiile guvernamentale ale statelor, care sunt responsabile pentru organizarea alegerilor primare cu voturi în secţii de votare. Adunările de cetăţeni care participă la *caucus*-uri se fac în şcoli, biserici, cluburi, cafenele, locuinţe particulare, sedii de organizaţii neguvernamentale, şi la ele participă acei votanţi care s-au înscris dinainte. Într-un cartier al unui oraş, de la ciclu la ciclu de alegeri, majoritatea participanţilor se cunosc deja. Ei intră în conclavul cu pricina cu o anumită opinie şi apoi discută diferite aspecte legate de candidaţi, mulţi schimbându-şi opinia iniţială. Sfârşitul e un vot care se transmite comisiei electorale a statului, într-o variantă scrisă şi semnată de participanţi. Voturile tuturor *caucus*-urilor decid candidatul câştigător pentru statul în cauză. Şaisprezece state americane au adoptat această variantă, însă cele mai multe au alegeri primare la urnă şi câteva le folosesc pe amândouă.

După criteriul care hotărăşte cine are dreptul să participe la alegerile preliminare, există trei variante de alegeri: deschise, semideschise şi închise. În prima modalitate, participă doar votanţii care sunt înscrişi oficial pe listele de votanţi ale partidului respectiv, liste care se păstrează la comisiile electorale ale statului şi sunt actualizate. În a doua, pot participa toţi votanţii oficial înscrişi, indiferent de partid. În varianta deschisă, poate vota oricine, înscris sau nu.

Delegaţii se atribuie câştigătorilor în trei feluri diferite. Multe state au sistemul simplu, dar ucigător pentru concurenţă, al soluţiei câştigătorul-ia-totul. Alte state fac o alocaţie de delegaţi de asemenea după principiul câştigătorul-ia-totul, dar acesta se aplică la fiecare district electoral în parte. Într-un stat cu 50 de districte electorale, câştigătorul oficial poate obţine delegaţii a 37 de districte, dar pierde alte 13, care se duc la cei care nu au câştigat decât acele districte, şi nu statul. În fine, sistemul proporţional alocă fiecărui candidat numărul de delegaţi corespunzător procentajului voturilor individuale.

Cum am spus, alegerile preliminare sunt programate pe durata a şase luni, între ianuarie şi iunie din anul alegerilor, şi sunt un proces întrerupt. Şi votanţii, şi specialiştii în analize politice sau strategii electorali ştiu care sunt deosebirile legate de profesie, nivel social, etnie, religie, orientare politică, nivel de educaţie, felul în care s-a votat în trecut şi diferenţele de nevoi dintre state. Rezultatele sunt interpretate prin această grilă şi ele reflectă cum vor vota subgrupele electorale. Astfel, printre statele cele mai mari, care sunt cele mai liberale şi au votat întotdeauna democrat de la al Doilea Război Mondial încoace, sunt New York şi California. State sărace, dar încă „pur americane“, foarte religioase, dominant protestante şi baptiste, conservatoare şi devotat republicane sunt Carolina de Sud, Alabama, Kentucky şi Tennessee. State sărace cu tradiţie democrată sunt Iowa, Wyoming şi New Mexico. Din 1960 încoace, nici un candidat republican care a avut succes nu a reuşit dacă nu a câştigat statul Ohio (opt alegeri au confirmat aceasta şi fiecare candidat republican la preşedinţie intră în cursă cu o strategie care include obligatoriu deviza „Trebuie să câştigi în Ohio“). După cum alegerile primare confirmă cele ştiute deja despre istoria electorală a statelor,

strategii candidaţilor finali aranjează programul de vizite şi mitinguri de preferinţă acolo unde se aşteaptă să aibă şansele cele mai mari.

Ca şi Colegiul Electoral, alegerile prezidenţiale primare americane sunt un unicat. În alte ţări, dacă există astfel de alegeri, ele nu sunt un element general, poate cel mult un test făcut de unul, dar nu de toate partidele participante în alegeri. Ele nu atrag atenţia marelui public şi nu au mare influenţă asupra alegerilor.

În SUA, alegerile primare sunt un proces complex, prezentat intens de toate mass-media, care durează mult şi costă foarte mult. Care e rostul şi care sunt câştigurile? În primul rând, într-o ţară enormă şi cu o diversitate regională atât de mare ca SUA, alegerile preliminare îi fac cunoscuţi pe candidaţi, le dau şansa să-şi expună ideile şi programele, îi pun să se confrunte între ei în numeroase dezbateri şi aduc în atenţia lumii întrebări şi investigaţii despre trecutul lor, acţiuni şi iniţiative politice care le aparţin, unele subliniindu-le meritele, altele fiind „un bagaj“ – neplăcut sau chiar compromiţător. Pe durata preliminariilor, candidaţii se „fac“ sau „se distrug“, câştigă sau pierd în relevanţă, sunt obligaţi să se dezvăluie, chiar în aspecte personale şi, uneori, de-a dreptul intime. În întâlnirile televizate cu oameni de presă sau în cele cu publicul (*town hall meetings*), nici o întrebare nu e tabu. Dacă priveşti ordinea cu care setul de candidaţi intră în alegerile preliminare şi cea care rezultă în final, descoperi că, de cele mai multe ori, ea se schimbă pe parcurs, o dată sau de mai multe ori. Să ne amintim cum, la începutul campaniei din 2008, candidatul democrat „inevitabil“ era, pentru cei mai mulţi, Hillary Clinton, pentru ca apoi, la sfârşitul procesului, candidatul să recunoască imposibilitatea de a obţine succesul scontat. Ceea ce a rezultat până la urmă a fost un târg mediat de abilul ei soţ: dăm votanţii noştri, estimaţi la

şaisprezece milioane, lui Obama, îl susţinem în campania generală şi primim în schimb postul de secretar de stat (ministru de externe) pentru Hillary. Ceea ce a însemnat un succes parţial în loc de înfrângere. Altfel spus, troc în vederea obţinerii celui mai mare succes posibil în condiţiile date, şi nu inevitabilul pierderii.

Însuşi partidul câştigă experienţă pe drumul preliminariilor şi defineşte cine e cel pe care îl va susţine, făcând efortul de a descoperi candidatul cu cele mai mari şanse de a deveni învingător. Susţinerea oficială din partea partidului este un mare avantaj şi constă în dobândirea de resurse financiare, declararea publică a sprijinului, contactarea celor de pe lista marilor donatori fideli respectivului partid, punerea în slujba candidatului favorit a oamenilor de presă cunoscuţi şi cu putere de convingere asupra unei largi audienţe. Anul acesta favoritul ales de oficialii Partidului Republican este Mitt Romney. Electoratul se pare că nu e de acord, şi Comitetul Naţional al Partidului Republican face tot ce poate să-i schimbe părerea, fără prea mult succes deocamdată.

Criticii procesului menţionează caracterul întrerupt şi ponderea inegală a efectului rezultat din voturile statelor, în funcţie de cum sunt aşezate pe lista preliminariilor. Astfel, un stat care are preliminarii în iunie poate să se găsească în situaţia ca, la acea dată, să fie deja cunoscut cel care va fi nominalizat, şi astfel, nemaicontând, preliminariile lui să se desfăşoare cu participare şi entuziasm slabe. Un stat care e pe la mijlocul alegerilor preliminare poate fi influenţat de rezultatele premergătoare, şi alegătorii votează mai puţin ghidaţi de păreri personale şi mai mult prin imitaţie. Acest fenomen e numit „efectul urcării în trenul aflat în mers“.

Dar susţinătorii sistemului au şi ei argumente valide: selectarea candidatului celui mai potrivit

trece prin multe teste, şi iată de ce ea n-are cum să fie lăsată într-o zonă de eroare cu atât de multe confruntări publice şi de presă. Scormonirea trecutului candidaţilor, căutarea de persoane care îi cunosc pe aceştia de pe vremea când erau necunoscuţi marelui public, adunarea de date care urmează să fie confruntate cu candidaţii înşişi, dezbaterile în care fiecărui candidat i se pun întrebări dure, de la care nu se prea poate eschiva – toate acestea fac parte dintr-o practică comună celor mai multe organizaţii de presă şi de televiziune, care nu precupeţesc nimic pentru a obţine cele mai multe, mai inteligente şi mai neaşteptate dezvăluiri.

Nimic rău în acest sistem, îţi vine să spui: lumea îl vrea, îl acceptă şi aşteaptă ca el să-i ofere elemente cu care să-i judece – comparativ – pe candidaţi. Necazul a fost când, pentru prima dată în istoria alegerilor prezidenţiale americane, media nu i-a aplicat acelaşi sistem şi lui Barack Obama, introducând un standard diferit de investigaţie şi dându-i acestuia enorme avantaje în faţa unui public văduvit în mod deliberat de informaţie. Pe lângă alte elemente, alegerea lui Obama ca preşedinte a fost un rezultat al presei americane orbite de admiraţie, dacă nu de adoraţie. Unele aspecte ale acestui fenomen sunt de-a dreptul ridicole. Astfel, Chris Matthews, cunoscut comentator al postului de televiziune CNBC, cel care ţine emisiunea *Hardball* („Jucând tare“), a spus în timpul campaniei electorale din 2008 că se simte străbătut de fiori de câte ori îl aude vorbind pe candidatul Obama. Nu de mult, acelaşi comentator politic a făcut o emisiune în care, fără să amintească de frisoanele din trecut, l-a criticat foarte tare pe actualul preşedinte, întrebându-se dacă mai poate exista cineva care să-şi dorească alţi patru ani „ca cei de până acum“. Trebuie să rămânem consecvenţi cu vechiul şi înţeleptul sfat: judecă singur, nu-i asculta pe cei care trăiesc din a

te convinge cu orice preţ de ceva, indiferent că e vorba de o simplă reclamă la un produs sau de „vinderea“ prin suprasolicitare a unui candidat politic. Şi adu-ţi aminte că tot ce are nevoie, pentru a se vinde, de reclame TV ar trebui să-ţi trezească suspiciuni. Nu e nici o diferenţă între o maşină coreeană sau un depilator şi un politician care se visează preşedinte.

În alegerile preliminare prezidenţiale din SUA se cheltuiesc foarte mulţi bani. Ei sunt exclusiv bani obţinuţi prin contribuţii: donatori individuali, grupuri de interese, organizaţii neguvernamentale, asociaţii, companii, bănci, grupuri financiare etc. Cu frica logică legată de faptul că banii ar putea deveni un factor prea important în selecţie, obliterând alte elemente de judecată, Comisia Federală de Alegeri a hotărât în trecut – un trecut, din păcate, de mult uitat – o limită de 1.000 de dolari pentru fiecare donator. Politicienii înşişi – căutând căi de eschivare de la limitări – au votat introducerea PACS (*political action committees*), care sunt grupuri de acţiune active în colectarea de fonduri pentru candidaţi. Acestea au permisiunea să comunice cu echipele candidaţilor, dar şi obligaţia să raporteze frecvent Comisiei Electorale sumele primite, numele donatorilor şi sumele cheltuite. Pentru PACS, limitele au fost de 5.000 de dolari pentru un donator care trimite bani unui candidat şi 15.000 de dolari pentru donaţiile destinate unui partid. Anul acesta, pentru prima dată, ambele partide au căzut de acord să creeze Super PACS, organizaţii care au permisiunea să primească orice sumă de bani pentru un candidat, dar au obligaţia să nu comunice în nici un fel cu politicianul candidat sau cu membrii echipei lui. Aşa se face că, încă de la începutul campaniei prezidenţiale, anul 2012 a stabilit un record fără precedent în materie. Astfel, în luna februarie 2012, cu peste şapte luni înainte de alegerea preşedintelui şi înainte de a se stabili finaliştii

pentru alegerile generale, cele 313 Super PACS înregistrate până la această dată au strâns peste 98 de milioane de dolari şi au cheltuit peste 46 de milioane de dolari, mai mult decât întreaga sumă consumată de alegerile prezidenţiale din 2008.

Suntem pe calea cea bună? Oare banii reprezintă cea mai mare necesitate pentru alegerea celui mai bun preşedinte? Ştiind că majoritatea acestor sume vine de la organizaţii de lobby şi de la grupuri de interese, sunt oare votanţii şi donatorii individuali împinşi la periferia procesului din care se va alege cel încă numit „omul cu cea mai mare putere din lume“?

Scrisoarea a şasea

Scurt buletin electoral – Ce se întâmplă cu „drepturile omului“ când ne gândim la soarta indienilor americani? – De la Karl May la realitatea istorică – Bijuteriile Noleekăi M. – Thanksgiving Day sau „Ziua Curcanului“ – Cum s-au petrecut lucrurile în ciocnirea dintre două civilizaţii – Se poate vorbi, în cazul amerindienilor, de un genocid? – Povestea Sarei C., care trecuse de 90 de ani – Cazinourile indiene din SUA

7 martie 2012

Dragul meu,

Voi începe această epistolă cu un scurt buletin al alegerilor preliminare în urma cărora se va stabili candidatul republicanilor la alegerile prezidenţiale din 2012. Apoi mă voi opri la tema centrală a acestei scrisori.

Care era părerea generală până acum două zile? Se credea că Super Marţi 2012, cu alegeri preliminare în zece state şi cu peste 400 de delegaţi care să fie împărţiţi între câştigători, va fi capabilă să desemneze câştigătorul preliminariilor şi viitorul candidat republican la preşedinţie. Dar n-a fost aşa. Mitt Romney a câştigat şase din zece state şi are deja cei mai mulţi delegaţi. Trebuia să câştige zdrobitor. Nu a făcut-o. Trebuia să-i facă knockout pe ceilalţi candidaţi. Nu i-a făcut. Trebuia să convingă votanţii ezitanţi. Nu i-a convins. Trebuia să câştige majoritatea voturilor republicanilor conservatori. Nu le-a câştigat.

Unde a câştigat, Romney a făcut-o la limită. În Ohio, marele premiu de la Super Marţi, l-a învins pe Santorum cu numai un procent (Romney 38%, Santorum 37%). A fost susţinut de alegătoare:

femei cu profesiuni, femei nemăritate, femei cu familie şi copii. A mai fost susţinut de cei cu venituri mari şi – bineînţeles – de aparatul Partidului Republican, care continuă să-l vrea câştigător şi continuă să creadă că Romney este cel mai puternic adversar pe care poate să-l opună cu succes lui Obama. Dar Romney a pierdut la conservatorii sociali, la conservatorii religioşi, la protestanţi, la cei din clasa de mijloc, cu venituri medii, la cei fără studii universitare. Adică la pătura cea mai „tipic americană“, un fel de „talpa ţării“.

Astfel, a doua zi după Super Marţi şi cu alegerile preliminare terminate în 22 din cele 50 de state, situaţia candidaţilor arată după cum urmează: Romney a câştigat 13 state, Santorum 7, Gingrich 2, Ron Paul nici unul. Delegaţii acumulaţi de Mitt Romney sunt 419, Santorum are 178, Gingrich 107, Paul 48.

În luna următoare sunt 14 preliminare. Multe în Sud, unde Romney nu este favorit. Multe în state cu sistemul de alocare a delegaţilor proporţional cu voturile, astfel că cel care câştigă un stat îşi împarte delegaţii cu ceilalţi candidaţi. Aproape sigur, Romney se îndreaptă spre câştigarea nominalizării republicane, dar o face neconvingător, târâş-grăpiş. S-ar putea să reuşească, fără să poată acumula cei 1.144 de delegaţi care l-ar face de necontestat. Dacă cel de-al doilea plasat va avea un număr de delegaţi apropiat de lider, Convenţia Republicană s-ar putea afla într-o dificultate rar întâlnită: să nu poată preciza candidatul câştigător, la data la care se ţine Convenţia, fără să rişte contestarea. Aceasta, ca şi durata prea lungă a preliminariilor, poate slăbi atât de mult poziţia republicană, încât şansele cele mai bune se vor deplasa spre Barack Obama, cu un electorat propriu încurajat de ce vede pe câmpul de bătaie şi de poticnelile republicane.

Ne apropiem de alegerile generale şi mulţi republicani nu simt că au un candidat pentru care să se bată şi nu au primit din partea partidului acele răspunsuri care să le risipească toate dubiile.

Şi acum, să trec la tema scrisorii mele de astăzi. Iată cum aş formula o altă obiecţie frecvent întâlnită, pe care, sunt convins, ai auzit-o şi tu de zeci şi zeci de ori atunci când vine vorba despre Statele Unite:

Mi-e greu să accept poziţia de moralizator pe care o iau Statele Unite când se răţoiesc la un alt stat în care „nu sunt respectate drepturile omului". Cine vorbeşte? Ţara care s-a format pe cadavrul altei naţiuni, cea a amerindienilor, exterminaţi prin cel mai autentic genocid.

Destinul populaţiei nord-americane originare a fost o tragedie, nu un genocid. Şi acest lucru a fost prezent de la început şi a continuat permanent, de la primele întâlniri cu exploratorii cuceritori spanioli până în secolul XX, când problema *americanilor nativi* a fost „rezolvată". Pentru această parte a tristei istorii a amerindienilor de pe teritoriul a ceea ce astăzi poartă numele de Statele Unite ale Americii, vina ar trebui împărţită între colonişti europeni care au devenit cetăţenii Uniunii de mai târziu, politicienii mai multor generaţii din Statele Unite şi unele triburi incapabile de adaptare, înţelegere şi renunţare la violenţă, care – nu arareori – au făcut alegeri greşite, accelerând astfel ciclul violenţă – reacţie – răzbunare. *Ambele părţi* au păcătuit punând în mişcare şi alimentând acest ciclu.

E bine de asemenea să ştim, dar nu ca o scuză pentru ce s-a întâmplat în State, că agresiunea împotriva populaţiei locale a fost de şi mai mari proporţii în America Centrală şi de Sud, unde violenţa conchistadorilor spanioli, superioritatea lor militară bazată pe folosirea cailor şi a unor arme mult mai eficiente şi, mai ales, introducerea (involuntară) a unor agenţi de îmbolnăvire pentru

care nu exista imunitate au distrus 90% din populaţie şi au adus pieirea a zeci de milioane de oameni într-o singură generaţie.

Iarăşi, să nu ne imaginăm că nu există în clipa de faţă, în America, o vie conştiinţă critică la adresa generaţiilor care au dus la îndepărtarea indienilor. Această critică are ramificaţii în învăţământ şi politică, dar nu am auzit sau citit nimic despre organizaţii, asociaţii sau curente care forţează naţiunile spaniolă, portugheză şi franceză să se întoarcă în trecut, să-şi reconsidere acţiunile legate de acea epocă în care au contribuit la anihilarea populaţiilor precolumbiene şi să-şi asume acea parte de vină care e legată de propriile lor greşeli. Acest detaliu e important în pregătirea pentru o discuţie legată de un subiect viitor, asupra faptului că – în toată istoria lor – cetăţenii americani au analizat cu sinceritate propriile lor erori şi fapte reprobabile şi le-au corectat întotdeauna fără să fie nevoie, ca în alte cazuri, de o intervenţie externă. Iar exersarea acestei conştiinţe critice întoarse asupra unor culpe trecute s-a făcut, nu arareori, cu sacrificii. Nu la fel s-a întâmplat cu alte naţiuni, în viaţa şi istoria cărora îndepărtarea acţiunilor reprobabile sau chiar criminale a fost impusă de alte ţări sau de uniunea unor naţiuni (fascismul german şi italian, comunismul rusesc, naţionalismul criminal sârb). Ca să nu mai vorbim de situaţiile în care naţiuni vinovate continuă să nu admită opinia generală a vinovăţiei lor (genocidul armean comis de statul turc în 1914 e un exemplu).

Permite-mi o altă mică digresiune, legată de numele dat localnicilor din perioada precolonizatoare. Numiţi multă vreme *indieni americani*, datorită confuziei iniţiale a primilor exploratori, confuzie făcută între teritoriile nou descoperite şi Indiile pe care le căutau, acestora li s-a dat ulterior de către istoricii, publiciştii şi comentatorii adepţi ai corectitudinii politice

neinspiratul nou nume de *americani nativi*. După părerea mea, confuzia creată de acest surogat de nume e şi mai mare decât în cazul celei dintâi, care cel puţin era intrată în uz după ce toată lumea înţelesese eroarea de la început. Nimeni nu mai crede astăzi că indienii americani au vreo legătură cu India asiatică. Copiii născuţi din părinţi ajunşi la un moment dat pe meleagurile americane sunt, şi ei, „americani nativi“. Cum îi deosebeşti pe copiii vecinilor mei – şi ei *nativi* ai locului –, ai căror părinţi au emigrat din Ucraina acum câţiva ani, de ceilalţi nativi găsiţi aici acum peste şase sute de ani de primii europeni? Pentru mine, numele de „indieni americani“ este preferabil şi-l voi folosi în textele mele, chiar dacă lucrul acesta mă transformă automat într-un „incorect politic“.

După cele mai prudente estimări, pe teritoriul pe care se întind astăzi Statele Unite ale Americii, erau – înainte de venirea primilor europeni – peste 500 de triburi, însumând o populaţie de 12–20 de milioane. Astăzi, indienii americani numără mai puţin de două milioane, reprezentând sub 1% din populaţia SUA. În douăzeci şi şase de state ei sunt în jur de 0,1%, ating 0,4% în California, Arizona, Utah şi Nevada şi 8,7% în Hawaii.

În engleza americană, mai mult de 2.200 de cuvinte au fost identificate ca provenind din limbile vorbite de populaţiile locale. Din lumea animală, intră în această categorie denumirile: *skunk*, *moose*, *jaguar*, *raccoon*, *opossum*, *caribou*, *barracuda*, *puma*. Denumiri din regnul vegetal de origine indiană sunt: *pecan*, *mahogany*, *hickory*, *tobacco*, *mesquite*, *avocado*, *tomato*, *potato*, *tapioca*, *papaya*, *squash*, *maize*.

În traducere, Nebraska înseamnă „Râul Lat“, Massachusetts – „Dealurile Stâncoase“, Michigan – „Apa Mare“, Iowa – „Pământ Frumos“, Mississippi – „Râul cel Mare“, Texas – „Prieten“, Alabama – „Deschiderea“.

De la „nativi“ naţiunea americană a luat simbolul ei cel mai cunoscut: vulturul pleşuv. El este imaginea forţei, a libertăţii, a mândriei înălţimilor. Penele de vultur din decoraţia cefalică a războinicilor indieni erau semnul libertăţii şi independenţei.

Pe cupola Capitoliului, care adăposteşte Congresul american, există o statuie care, privită de departe, te poate face să crezi că reprezintă un senator în togă romană. Este de fapt o femeie indiană, care are pe cap penele de vultur ale libertăţii. Trimiterile sunt multiple: o făptură a locului, nu una din lumea veche, o femeie, nu un bărbat, aşa cum în cultura americanilor indieni descendenţa se stabilea în sistemul matriliniar şi organizarea vieţii sociale conţinea multe elemente matriarhale, o fiinţă paşnică, neînarmată, nu un războinic, o femeie de vârstă mijlocie, nu o tânără zeiţă frumoasă, fiindcă experienţa şi înţelepciunea contau mai mult decât atracţia frumuseţii efemere.

O legendă spune că, înainte de a redacta marile documente care stau la baza acestei naţiuni, Benjamin Franklin ar fi avut o lungă convorbire cu şeful indian Canassatego, lider al triburilor irocheze din nord-est. Discutând cu el despre problemele care-i frământau la acea dată pe cei care aveau să devină Părinţii Fondatori, în legătură cu ce fel de stat urmau să croiască, acesta l-ar fi sfătuit să facă ceva asemănător cu sistemul confederaţiei irocheze, care funcţiona de peste o mie de ani şi care se baza pe *uniunea pentru binele poporului*. Franklin a găsit că această variantă se potriveşte mai bine viitoarei uniuni a statelor americane decât modelele antice ale republicii ateniene şi republicii romane, care fuseseră luate în discuţie, şi a insistat ca la primul Congres Continental expresia *a more perfect union* („o uniune mai perfectă“ [decât ce se ştia până atunci]) să fie inclusă în documentele de făurire a Statelor Unite. Să nu uităm că, la acea dată, nimic din

experienţa statelor europene contemporane cu formarea uniunii americane (regate şi imperii) nu era de ajutor. Expresia „o uniune mai perfectă“, conţinând acest grad de comparaţie greşit, a avut puterea de a arăta imensa preocupare pentru ceva care trebuia să fie şi complet nou, dar şi cu adevărat superior şi neegalat până la acea dată.

Pentru noi, europenii, informaţiile despre indienii americani au venit din câteva surse discutabile şi subiective, cum ar fi cărţile lui Karl May şi filmele hollywoodiene cu indieni. Chiar şi după ce televiziunea a făcut progrese mari, aducând în casele noastre o informaţie documentată, mulţi dintre noi, cei care nu călătoriserăm în Statele Unite sau o făcuserăm pentru un timp prea limitat, am rămas cu impresia că influenţa „nativilor“ asupra istoriei şi culturii nord-americane e minusculă, că naţiunea indienilor americani s-a stins într-o mizerabilă evoluţie asociată cu violenţe, jafuri, cruzimi, sărăcie şi alcoolism, că amintirea lor e obturată de o evitare jenată a subiectului şi că problema indienilor americani ţine de trecut. Existau şi cărţi clarvăzătoare despre America şi americani, începând cu faimoasa relatare de călătorie a lui Alexis de Tocqueville din secolul XIX, dar impactul ei asupra publicului nici nu se putea compara cu scrierile ulterioare ale lui Karl May.

După ce trăieşti în această ţară suficient timp ca să afli adevăruri altfel intangibile pentru un vizitator obişnuit, descoperi că atitudinea dominantă faţă de istoria popoarelor locale aproape dispărute este una de respect, însoţită de compasiune. Cei care „au sânge indian“ se mândresc cu asta, aşa cum cei care îşi pot trasa genealogia până la primii colonişti privesc o asemenea ascendenţă ca pe o trăsătură aproape aristocratică.

Noleeka M. este o frumoasă doamnă vârstnică, măsurată în gesturi, politicoasă, prietenoasă şi

calmă. Eleganţa ei nu vine de la valoarea îmbrăcăminţii, ci de la felul cum o poartă. Este una dintre acele persoane pe care „totul stă bine“. Îi plac bijuteriile şi e împodobită întotdeauna cu câteva inele, coliere cu mai multe şiraguri şi cercei mari. Niciodată n-am văzut pe ea o bijuterie pe care s-o fi ştiut de la alte amatoare de podoabe. E înaltă, slabă, are obraji prelungi, un profil interesant şi ochi mari, negri. Până să încep discuţia despre originea numelui ei, n-am avut nici cea mai mică bănuială că ar fi de origine cherokee. Bunica ei, care i-a ales numele în memoria străbunicii Noleekăi, s-a măritat tânără cu un emigrant scoţian şi i-a lăsat nepoatei multe amintiri din tradiţia tribului din care venea. I-am cerut Noleekăi să-mi spună câteva povestioare legate de bunica indiană, şi una dintre ele ne-a descoperit conexiuni peste distanţe şi ani. Când copila Noleeka nu se simţea bine, bunica făcea un foc în curte şi, stând lângă el, cânta încetişor ceva de neînţeles. Apoi lua un vas cu apă, în care punea cărbunii încă aprinşi, şi, cu apa din vas, îi umezea fruntea, tâmplele, gâtul, încheieturile mâinilor şi gleznele. „Dar asta e exact ce făcea străbunica mea din Ialomiţa, care ne descânta de deochi cu cărbunii stinşi în apă!“ i-am spus eu. „Greu de crezut că străbunica ta avea sânge cherokee“, mi-a răspuns zâmbind.

Noleeka şi-a terminat studiile şi s-a măritat. Pe Charles l-a întâlnit la facultate şi a rămas singura ei dragoste. Cei doi soţi aveau o situaţie materială bună şi, după pensionarea lui Charles, călătoreau mult. Charles era un gentleman politicos, tăcut, care punea rar întrebări, întotdeauna potrivite şi bine gândite. Erau sănătoşi şi în putere şi starea Noleekăi rămăsese stabilă după o intervenţie cardiacă făcută cu mulţi ani în urmă. Erau vizibil devotaţi unul altuia şi foarte înlănţuiţi încă în dragostea lor de lungă durată.

Într-o zi, la o oră foarte matinală, când abia îmi începeam vizita la primul spital, Noleeka m-a întâmpinat din uşa unei rezerve, unde stătea la pândă să mă vadă venind. „Charles e internat, are pneumonie“, mi-a spus cu sufletul la gură şi foarte speriată. Am asigurat-o că pneumonia e o boală care se poate trata şi am intrat cu ea în rezervă ca să-l salut pe Charles, dar am observat că acesta părea cu mult mai bolnav decât m-aş fi aşteptat. Deşi nu eram doctorul lui Charles, am căutat filmele lui radiologice pe computer: nu arătau bine. Procesul începuse ca o pneumonie unilaterală, dar se extinsese la celălalt plămân şi, peste ambii plămâni, se instalase în ultimele ore o opacitate difuză de rău augur. Când vezi acest semn radiologic, te gândeşti la posibilitatea unei complicaţii numite sindrom de detresă respiratorie, situaţie gravă, cu mortalitate ridicată. În plămâni se creează o condiţie care permite invadarea lor cu lichid provenit din vasele de sânge capilare, care *nu pot menţine apa în vas.* Pe acest drum a luat-o bietul Charles, şi doctorii lui au fost nevoiţi să-l pună la aparatul de respiraţie artificială, la doar câteva ore de la întâlnirea noastră. Fără îmbunătăţiri în zilele următoare, cu un proces care i-a distrus practic plămânii, bolnavul era dependent de ventilaţia artificială şi s-a ridicat problema dacă trebuia sau nu resuscitat, în eventualitatea în care ar fi suferit un stop cardiac. I s-a cerut Noleekăi să decidă asupra chestiunii şi ea mi-a cerut sfatul. Ca întotdeauna în astfel de situaţii, i-am spus că înţeleg ce greu e să decidă, dar că cea mai corectă abordare este să încerce să-şi amintească dacă a auzit de la bărbatul ei care ar fi opţiunea lui într-o situaţie de mare gravitate ca aceasta: prelungirea resuscitării, chiar în condiţiile unui prognostic foarte nefavorabil, sau continuarea tratamentului cu asigurarea confortului, a unei bune oxigenări şi a unei circulaţii stabile, dar fără măsurile invazive de şoc electric, pacemaker şi

stimulente farmacologice dacă s-ar fi întâmplat să i se oprească inima. Principiul este: tratează bolnavul câtă vreme mai există o speranţă, dar *lasă natura să-şi urmeze cursul* când boala se dovedeşte mai puternică decât noi. A doua zi patul lui Charles de la reanimare era gol.

Ne-am revăzut la câteva săptămâni: Noleeka era la fel de îngrijit îmbrăcată, inelele şi cerceii erau, ca întotdeauna, de bun-gust şi asortaţi cu îmbrăcămintea, dar era profund deprimată, nu zâmbea şi nu putea vorbi despre altceva decât despre faptul că-l pierduse pe Charles. Niciodată nu-şi imaginase că nu va fi ea cea care se va duce prima. Peste alte câteva luni, lucrurile erau şi mai rele: Noleeka mi-a spus că nu poate mânca, dormi sau citi şi că evită lumea. Slăbise şi mai mult. „Noleeka, am întrebat, cât timp a trăit bunica ta după moartea bunicului?“ „Peste cincisprezece ani“, mi-a răspuns. „Şi cum se purta? Era activă sau retrasă, vorbea despre el şi viaţa lor, avea grijă de nepoţi, sau rămăsese agăţată numai de moartea lui?“ „A fost cea mai bună bunică. Ne povestea adesea despre viaţa ei cu bunicul, ne-a învăţat multe lucruri. Avea şi orele ei în care păstra tăcerea, şi acum îmi dau seama că era timpul în care se concentra asupra amintirii celui dus, numai ea cu ea.“ „Dar, dacă ar fi încă în viaţă, ce sfat crezi că ţi-ar da bunica astăzi? Cum ţi-o imaginezi că te priveşte de acolo de unde e, văzându-ţi zbuciumul?“ „Ştiu ce vrei să spui“, mi-a spus Noleeka, cu o urmă de zâmbet. Spre sfârşitul primului an de văduvie, Noleeka reluase călătoriile, însoţită de prieteni, mergea de câteva ori pe săptămână la sala de sport, citea şi se asociase cu un grup activ în acţiuni de caritate. Vreun descântec al bunicii cherokee din *lumea spiritelor*, echivalentul raiului la indienii americani, ajutase de la distanţă. Poate că ceruse şi primise încuviinţarea să aprindă un foc acolo şi să stingă în apa celestă cărbunii vindecători.

Cea mai frumoasă tradiţie americană legată de amerindieni este Thanksgiving Day (Ziua Recunoştinţei), devenită sărbătoare naţională, a cărei celebrare se face în a patra zi de joi din luna noiembrie. În anul 1620, grupul de protestanţi numit Pelerinii, originar din zona Germania–Olanda, s-a îmbarcat pentru plecarea în Lumea Nouă, în căutarea libertăţii religioase. Au avut o călătorie grea, lungă şi istovitoare; mulţi s-au îmbolnăvit, câţiva au pierit pe drum. Au atins ţărmul în regiunea Noua Anglie, pe teritoriul a ceea ce este astăzi statul Massachusetts, unde au pus bazele aşezării Plymouth. Când au ajuns, era toamnă târzie, vremea era rece şi abia au avut timp să-şi înjghebe câteva adăposturi, că au intrat în iarnă. Indienii locali patuxet, tribul wampanoag, i-au ajutat cu alimente, i-au învăţat să pescuiască somon şi ţipar, să vâneze curcani sălbatici şi căprioare. În primăvară le-au arătat ce recolte trebuie să semene şi anul a fost foarte bogat, umplându-le hambarele şi scăpându-i de pericolul foametei. Pentru a-şi arăta recunoştinţa, Pelerinii au făcut în luna noiembrie a anului 1621 un mare ospăţ, la care au invitat nouăzeci de localnici, în frunte cu şeful lor Massasoit şi cu cel care fusese cel mai apropiat îndrumător şi translator, legendarul Squanto. Mâncarea, pregătită din alimentele locului, după reţetele indiene, a fost de ajuns să hrănească oaspeţii şi cei cincizeci şi trei de Pelerini la un festin care a durat trei zile.

Această întâmplare a creat o tradiţie locală, care ulterior s-a răspândit la toate statele americane. În 1863, în timpul Războiului Civil, Abraham Lincoln a proclamat-o zi naţională. Ca importanţă, „Ziua Curcanului“, cum e poreclită ziua de Thanksgiving, este a doua sărbătoare după Crăciun, întrecând Paştele, Ziua Independenţei şi Anul Nou. Fiecare familie face tot posibilul să se adune de Thanksgiving, când, pentru masa de cină, se pregătesc aceleaşi bucate cu cele preparate la

Plymouth în 1621: curcan la cuptor, cartofi, mazăre, porumb şi tarte de porumb, peşte, cartofi dulci (*yams*), gem de merişoare, tartă de dovleac şi de *yams*, salate şi multe alte variante. Acest meniu se mănâncă în toate casele, în şcoli, spitale, internate, cazărmi, puşcării, ca şi la cantinele pentru săraci, invalizi şi oameni ai străzii. În orice parte a lumii s-ar afla o unitate a armatei sau flotei americane, Thanksgivingul se sărbătoreşte la fel. Cantinele de la toate instituţiile oferă masa tradiţională gratuit tuturor salariaţilor şi, acolo unde se lucrează în ture, mâncarea e păstrată şi echipe speciale o servesc celor care ies din schimb. Ca să ai onoarea de a fi printre cei care servesc la cantinele de săraci masa de Thanksgiving, trebuie să te înscrii cu luni înainte. Toate celebrităţile, inclusiv familia prezidenţială, fac voluntariat la şcoli şi unităţi militare. Cei care contribuie la ajutorul pentru săraci în fiecare oraş sunt chemaţi să participe la echipele mobile care duc pachetele cu cina de sărbătoare la casele celor care nu se pot deplasa. *Thanksgiving is a big deal!*

Pătrunderea descoperitorilor spanioli, urmaţi repede de misionari, colonişti şi căutători de avere, care au venit ca un val asupra Caraibelor, Americii Centrale, nordului Americii Latine, Mexicului de azi şi sudului Statelor Unite actuale în secolele XVI şi XVII, a avut câteva scopuri clare şi a folosit metode brutale şi deschis agresive: luarea în stăpânire a teritoriilor şi avuţiilor, distrugerea sistemelor statale şi a autorităţilor, uciderea şi luarea în sclavie a populaţiei, răspândirea paşnică sau forţată a creştinismului catolic. Nimic nu trebuia să oprească succesul; băştinaşii, priviţi ca sălbatici, trebuiau supuşi sau îndepărtaţi.

Coloniştii englezi de primă generaţie, în majoritate creştini protestanţi, nu credeau în violenţă, n-au avut intenţia să-i domine pe localnici şi, în majoritatea locurilor în care s-au stabilit, au menţinut relaţii paşnice multă vreme. Ei

voiau să creeze comunităţi independente, pentru care obţinuseră aprobare şi contracte de la regii europeni, stăpânitori ai coloniilor, şi îşi doreau liniştea care să le permită câştigarea existenţei, cultivarea pământului, creşterea copiilor şi practicarea propriilor religii. Nu au fost ameninţători, nu veneau cu o armată înfricoşătoare, ca spaniolii, şi nu-şi făceau un titlu de glorie din uciderea semenilor. Dar intenţiile lor paşnice au devenit irelevante când numărul din ce în ce mai mare de colonişti a reprezentat o ameninţare care a stârnit şi menţinut conflictele: localnicii au privit ca pe o agresiune pătrunderea fermierilor europeni care le luau terenurile de vânătoare, ai căror stăpâni exclusivi se consideraseră dintotdeauna.

După crearea primei uniuni a statelor americane, cei mai mulţi politicieni, şi în primul rând Thomas Jefferson, al treilea preşedinte american, au susţinut nevoia de asimilare şi „civilizare“ a indienilor americani. El a insistat ca indienii să nu fie forţaţi să-şi cedeze pământurile, să fie atraşi, prin înţelegere şi comerţ, în comunităţile nou înfiinţate, să fie educaţi prin exemplu ca să renunţe la nomadism şi să-şi asume viaţa de fermieri de bunăvoie. Pătrunderea coloniştilor spre sud şi vest, cu transformarea din ce în ce mai largă a fostelor terenuri de vânătoare în zone agricole, trebuia să se facă astfel încât triburile indiene să păstreze încă suficiente spaţii, la est de râul Mississippi. Sub îndrumarea şefului Copită Neagră, o parte a tribului shawnee a urmat calea paşnică din viziunea lui Jefferson şi s-a stabilit în zona Ohio, dedicându-se agriculturii. Dar o şi mai mare parte a aceluiaşi trib, sub conducerea lui Tecumseh, a ales calea războiului şi chiar a organizat o uniune panindiană care s-a opus guvernului american şi a declanşat numeroase conflicte.

În regiunea sudică (Carolinele, Tennessee, Georgia, Alabama, Florida), triburile numite „cele

cinci naţiuni indiene civilizate“ (creek, cherokee, choctaw, seminoli şi chickasaw) au colaborat multă vreme la menţinerea păcii, dar fracţiuni ale aceloraşi triburi au făptuit masacre, distrugeri ale aşezărilor de colonişti şi acte de violenţă, de multe ori neprovocate.

Concepţia lui Jefferson era că există şansa pacificării şi civilizării triburilor indiene, pe care el şi mulţi adepţi ai săi le priveau ca pe nişte grupuri de „sălbatici nobili“, înţelegând prin aceasta că indienii aveau o demnitate şi un spirit de independenţă care-i puteau ajuta să convieţuiască în linişte cu nou-veniţii. Era, într-un fel, o atitudine paternalistă, binevoitoare şi optimistă, care a fost ulterior contrazisă de realitate.

Înainte de colonizare, între cele peste cinci sute de triburi, care se priveau ca popoare diferite, cu obiceiuri şi limbi diferite, au existat nenumărate conflicte, asocieri şi alianţe care se făceau şi se desfăceau, încălcări repetate ale unor înţelegeri privind pacea şi împărţirea teritoriului. Prin tradiţie, tribul învingător omora toţi prizonierii, sclavia nefiind decât rar întâlnită. Copiii şi adolescenţii erau adoptaţi. Din tradiţia războaielor indiene făcea parte şi torturarea şi scalparea victimelor înainte de moarte, pentru ridiculizarea adversarilor.

Indienii au aplicat aceleaşi metode şi în conflictele cu albii. Poveştile despre cruzimea indienilor şi soarta celor intraţi pe mâna lor au alimentat multe legende care s-au dovedit reale şi au fost meticulos documentate în istorie, sub numele de „masacre indiene“. Între 1623 (masacrul din Jamestown) şi 1911 (ultimul masacru din Nevada), lista acestor sute de evenimente păstrează detalii cu datele, locul faptelor şi numărul victimelor. Nu e un capitol din istoria americană pe care să-l citeşti cu plăcere.

Relaţia colonişti–amerindieni a fost mereu schimbătoare. Zeci de ani au trecut fără nici o

tulburare într-o anumită regiune, pentru ca apoi un şir de violenţe să izbucnească şi să aducă distrugeri şi moarte. Pacte de convieţuire au fost frecvent încheiate, în anumite zone triburile indiene au primit compensaţii financiare pentru cedarea drepturilor asupra anumitor regiuni favorabile agriculturii. Şi totuşi, în aceeaşi generaţie, sau într-una ulterioară, pactele au fost încălcate şi conflictele reluate.

În toate marile conflicte militare în care a fost implicată naţiunea americană aflată în situaţia de a se apăra pe aceste pământuri, unele triburi indiene s-au aliat contra americanilor, când cu armata britanică, încă din primele zile ale Războiului de Independenţă al coloniilor, când, ulterior, cu trupele franceze sau mexicane.

Câteva dintre războaiele cu indienii, care s-au întins pe sute de ani, au rămas celebre. Mă voi opri mai întâi la bătălia de la Horseshoe Bend, „Cotul Potcoavei“ (1814). Conducătorul armatei americane în această bătălie a fost generalul Andrew Jackson (1767–1845), al şaptelea preşedinte american. El a înfrânt triburile reunite sub comanda lui Tecumseh, „Profetul indienilor“, care ameninţau permanent aşezările de colonişti fermieri. Ajuns preşedinte în anul 1828, Jackson a introdus „Actul de îndepărtare a indienilor“ (Indian Removal Act), votat de Congres în anul 1830, care dădea ca sarcină armatei americane să transfere toate triburile dincolo de Mississippi, în zona Oklahoma, la acea vreme o regiune foarte puţin populată, neconstituită încă într-un stat, cu limite vagi şi denumită „teritoriul indian“. Jackson era reprezentantul unei noi generaţii americane, convinsă nu numai de faptul că intenţiile „civilizatoare“ erau o simplă utopie, ci şi de nevoia de a rezolva definitiv problema indiană, din moment ce, după cum se dovedise, amerindienii erau „necivilizabili“.

Ca urmare, trupele americane au făcut cunoscute deciziile guvernului federal tuturor indienilor şi au supravegheat direct adunarea şi deplasarea lor din sudul Statelor Unite spre teritoriile rezervate din Oklahoma, între anii 1831 şi 1839. Această deportare s-a soldat cu multă suferinţă şi este cunoscută în istorie sub numele de „Drumul lacrimilor“, soldat cu pierderi umane considerabile. Indienii, supravegheaţi de militari, au făcut această lungă călătorie în cea mai mare parte pe jos, urmând trei rute terestre şi una pe apă. În primii ani, unele convoaie au fost transportate – cel puţin parţial – pe calea ferată sau cu şlepurile, dar altele au fost forţate să meargă pe jos, pe drumuri desfundate şi în condiţii grele de frig şi ploaie. Dintre cei peste cincisprezece mii de indieni cherokee care au început drumul, patru mii au pierit pe drum (26%). Alte estimări citează ca victime mii de indieni choctaw (16%), cinci sute chickasaw (12%) şi trei mii cinci sute creek (13%). Cauzele principale de moarte au fost epuizarea, subnutriţia, expunerea la frig, holera şi alte boli şi, în cazul bătrânilor, abandonul.

Iată un citat dintr-o scrisoare adresată mamei sale de Alexis de Tocqueville, care, fiind în călătorie prin ţară, a întâlnit o coloană de indieni deportaţi trecând prin Memphis: „Întreaga scenă avea un aer de ruină şi distrugere, ceva care trăda un rămas-bun final şi irevocabil; nu te puteai uita fără să-ţi simţi inima rănită. Indienii erau liniştiţi, dar sumbri şi tăcuţi. Unul dintre ei ştia engleza şi l-am întrebat de ce indienii chactas îşi părăsesc pământurile. Ca să fie liberi, mi-a răspuns şi nu a adăugat nici un alt motiv. Am fost martorii expulzării uneia dintre cele mai vechi şi mai respectate naţiuni ale Americii“.

Steve M. este tehnician perfuzionist şi lucrează la unul dintre cele trei spitale din oraşul meu unde se practică chirurgia cardiacă pe cord deschis. Perfuzioniştii sunt cei care manevrează aparatele

inimă–plămân artificiale, care fac posibilă oprirea circulaţiei sangvine şi a respiraţiei, dând timp chirurgilor cardiaci să repare defectele din interiorul inimii, temporar oprită. Munca lor e complexă şi de mare responsabilitate şi le formează un anumit tip de personalitate, foarte răspândit la acei profesionişti activi în domeniile care cer concentrare şi decizii rapide: sunt exacţi, vorbesc puţin când lucrează, sunt logici, riguroşi, controlaţi. Steve e mândru că are 25% sânge cherokee şi vorbeşte cu plăcere despre asta. Dar arată ca cel mai tipic irlandez: statură mică, corp îndesat, gât scurt, păr blond, ten deschis şi ochi albaştri. Moştenirea cherokee nu a venit, în cazul lui, însoţită de trăsături fizice, dar o recunoşti în puterea de concentrare şi în eficienţa tăcută. Pe Steve te poţi baza în cele mai grele situaţii.

Cu Kevin R. şi Jeff H. la marşul anual al motocicliştilor, „Drumul lacrimilor“, septembrie 2012.

Împreună cu prietenii săi, Jeff H., care e asistent medical, şi Kevin R., tehnician de radiologie, fac pregătiri din vreme în fiecare an, ca să participe la evenimentul comemorativ al motocicliştilor, „Drumul lacrimilor“. Această tradiţie a început în

anul 1994 şi, de atunci, are loc în fiecare a treia sâmbătă din septembrie.

Bill Cason locuieşte în Whitwell, o mică localitate din Apalaşi, situată la numai câteva mile vest de Chattanooga. El şi câţiva prieteni au lansat iniţiativa să refacă pe motociclete itinerariul marşului agonizant pe care l-au avut de parcurs amerindienii în 1830. Traseul începe din centrul istoric al oraşului Chattanooga, pe malul râului Tennessee. Merge către vest, traversând nordul Georgiei şi al Alabamei, apoi reintră în Tennessee, trece peste fluviul Mississippi şi intră în Arkansas, pe care-l traversează de la est la vest, intră în Oklahoma şi se termină la Tahlequah, locul rezervaţiilor indiene. Drumul se face numai pe şosele secundare, nu pe autostrăzi, şi coloana este ajutată şi dirijată de poliţia rutieră din toate statele prin care trece. Noi participanţi se adaugă pe drum, iar alţii, dintre cei care au început marşul, se opresc pe drum după voie. Mulţi însă fac întregul traseu, care însumează circa o mie de mile.

La început, ideea a fost susţinută numai de câţiva participanţi, dar a căpătat cu repeziciune popularitate şi, la ultimele ediţii, au fost peste o sută cincizeci de mii de motociclişti. În anul 2010, lungimea coloanei a fost de peste cinci mile. Pe drum sunt multe popasuri, târguri, festivaluri. Mersul coloanei masive e impresionant: participanţii rulează în tăcere, roată la roată, nu sunt gesturi de voioşie, nu se claxonează, nu se ambalează fără rost motorul, nu se depăşeşte. Pe marginea drumului sunt oameni adunaţi care salută coloana, poartă steaguri, dar nici ei nu strigă, nu se agită. E o sobrietate tăcută şi respectuoasă, e împlinirea unei datorii, nu o distracţie. Miile de motoare în mers constant umplu aerul cu un zgomot care este auzit de la mari distanţe şi care seamănă cu un muget prelungit.

Mulţi motociclişti poartă simbolul „trandafirului cherokee“. Tradiţia spune că pe „Drumul

lacrimilor“, în fiecare loc unde lacrima unei mame a căzut pe pământ, a răsărit un trandafir alb cu şapte petale şi cu centrul auriu. Albul e simbolul lacrimii, şapte e numărul clanurilor triburilor cherokee, iar auriul din centru este simbolul aurului naţiunii indiene acaparat de invadatori. Astăzi, trandafirul alb cherokee este floarea-simbol a statului Georgia.

Mulţi ani am fost doctorul lui Joe C., urmaşul lui John Ross, supranumit „Moise al indienilor“. Pe numele indian Guwisguwi (o pasăre mitologică), Ross (1790–1866) a fost liderul naţiunii cherokee începând din anul 1828 şi până s-a sfârşit. Tatăl lui era scoţian şi mama aparţinea clanului „Păsării“ din tribul cherokee. Ross era educat, a avut succes în afaceri, mai ales în comerţ, şi a fost activ politic, reprezentându-şi naţiunea în negocieri cu Washingtonul. A fost respectat şi ascultat şi a contribuit la menţinerea păcii în zona de sud a statului Tennessee şi în nordul Georgiei. La vremea „Drumului lacrimilor“ s-a aflat în fruntea coloanei de deportare şi şi-a însoţit propriul popor în Oklahoma.

Oraşul meu, Chattanooga, care este aşezat pe râul Tennessee şi pe graniţa dintre statele Tennessee şi Georgia, s-a numit multă vreme *Ross’s Landing* (Locul de debarcare a lui Ross), după numele dat porţiunii de râu unde se făcea comerţ între indieni şi europeni, cu mult înainte de existenţa statului Tennessee. Nepotul lui Ross a fost bunicul pacientului meu. Era adolescent când a fost încolonat pentru deportare, dar a fugit pe drum, înainte de a ajunge în rezervaţie. S-a adăpostit în oraşul Washington şi s-a reîntors la Chattanooga după mulţi ani. A cumpărat pământ, şi-a făcut o fermă, şi-a dat copiii la şcoală şi a murit la o vârstă înaintată. Joe a trăit toată viaţa la Chattanooga, a lucrat pe un vapor care făcea curse pe Tennessee şi a luptat în războiul din Vietnam. Arată ca un indian tipic, e înalt, are faţa lată şi

smeadă şi poartă părul lung, prins într-o codiţă de cal. Se îmbracă întotdeauna în cămăşi largi, colorate într-o singură culoare, roşu, verde sau galben. E citit şi păstrează acasă câteva obiecte din vechea casă a străbunicilor, pe care le-a recuperat: tocuri, cărţi, pipe. De mai multe ori am stat cu el de vorbă despre soarta indienilor americani din Sud, pe care o ştie bine, cu detalii citite sau transmise prin amintirile de familie. „De ce crezi că nu a fost posibil ca influenţa unor oameni de bine, ca străbunicul tău, să menţină pacea şi să evite războaiele şi deportările rezultate din ostilităţi?“ îl întreb eu. „Mai întâi trebuie să ştii că cea mai mare parte a indienilor cherokee au păstrat pacea, numai o mică parte din ei s-au angajat în ostilităţi. A mai fost o parte din seminoli, care erau mai războinici, dar ei se aflau mult mai la sud, în partea de jos a Georgiei şi în Florida. Apoi, în fiecare trib, chiar şi în cele mai paşnice, s-au format mereu grupuri de răzvrătiţi, care nu s-au supus autorităţii tribului şi au luat-o razna. Preţul l-au plătit însă toţi, şi mai ales cei mai mulţi care erau nevinovaţi.“ „Dar de ce crezi că indienii americani nu s-au lăsat convinşi de avantajele vieţii stabile de fermier, cum a făcut bunicul tău?“ „Erau prea mândri“, îmi spune Joe cu un zâmbet care-i încreţeşte faţa lată.

În mai multe generaţii, conflictele armate cu indienii americani nu au fost simple încăierări locale, ci au devenit războaie în care a fost antrenată armata regulată. Războaiele indiene au început de pe vremea dominaţiei engleze şi au continuat în câteva state americane. Războiul de la Est de Mississippi (1775–1842), la care m-am referit mai sus, a avut mai multe etape şi a sfârşit cu înfrângerea şi deportarea indienilor.

După această dată, marile conflicte s-au mutat la vest şi la nord, cu repetatele lupte pentru Marile Câmpii, Războiul de la Vest de Mississippi (1811–1923), războaiele din Texas (cu comanşii),

Colorado, California şi din nord-vest, războaiele din sud-vest (cu indienii navajo şi apaşi) şi războaiele cu triburile sioux, numite Războiul din Dakota, apoi războiul cu indienii sioux din 1865 şi, în sfârşit, Războiul Dealurilor Negre (1875–1877). În ultimul dintre ele, pe teritoriul a ceea ce este astăzi Dakota de Sud, cea mai celebră a fost Bătălia de la Micul Berbec (Little Bighorn), în care indienii sioux au înfrânt armata americană. Aici a pierit generalul George Custer. În acea luptă, indienii conduşi de Crazy Horse (Calul Nebun) au dovedit nu numai curaj, ci şi un acut simţ al strategiei.

Când vizitezi Monumentul Naţional de la Muntele Rushmore din Dakota de Sud, cu bine-cunoscutele statui ale celor patru mari preşedinţi americani (Washington, Jefferson, Lincoln şi Theodore Roosevelt) sculptate direct în stânca muntelui, afli câteva amănunte mai puţin ştiute. Monumentul a fost proiectat ca o sărbătorire a o sută şi cincizeci de ani de istorie americană, a fost început de sculptorul american de origine daneză Gutzon Borglum în anul 1927 şi a fost completat în 1934. Încă din timpul lucrărilor, care au fost aprobate şi subvenţionate de Congresul american, s-au iscat controverse legate de dreptul de proprietate asupra muntelui, reclamat de triburile sioux. De asemenea, amplasarea sculpturilor a fost interpretată de localnici ca o ofensă care clama superioritatea rasei albe, deşi victoria nu fusese a lor. Ca urmare, o asociaţie de voluntari care sprijineau memoria indienilor sioux a ales un munte din vecinătate, numit Vârful Tunetului, şi l-a angajat pe sculptorul american de origine poloneză Korczak Ziolkowski să facă o statuie a şefului Crazy Horse, care să întreacă în mărime dimensiunile preşedinţilor. Sculptura se apropie de sfârşit abia acum, deşi a fost începută în anul 1947, şi este o impresionantă reprezentare a războinicului erou călărind în goana calului, cu

torsul dezgolit. Pe parcurs, guvernul american a oferit fonduri asociaţiei care a iniţiat proiectul, dar ele au fost refuzate. Te-aş întreba, prietene, în câte ţări din lume ai întâlnit monumente proeminente care întreţin gloria unui personaj istoric celebru pentru înfrângerea naţiunii locuitoare? Ştii cumva despre vreo statuie a lui Bonaparte în Rusia, sau a lui Sir Winston Churchill în Germania?

În zona acestui monument al lui Crazy Horse mai sunt şi alte atracţii, între care o alee a celebrităţilor, cu busturi de marmură plasate pe coloane, opere ale aceluiaşi Ziolkowski. Vizitatorul român va fi foarte surprins să-l întâlnească acolo pe George Enescu, al cărui bust a fost comandat de către organizatorii Expoziţiei Universale de la New York din 1901, expoziţie al cărei laureat a fost compozitorul român.

Puţini contemporani se pot mândri că au întâlnit indieni americani din vechile generaţii. Când am cunoscut-o pe Sarah C., trecuse de nouăzeci de ani şi era o bătrână uscată, încăpăţânată şi neprietenoasă. Ostilitatea se datora mai puţin firii ei. Nu după mult timp am descoperit că această trăsătură de caracter era în primul rând legată de faptul ca Sarah era aproape surdă. Ne-am tot războit cu problemele ei medicale şi sugestiile mele; când venea vorba despre investigaţii invazive sau intervenţii, se loveau mereu de refuzuri. Partea proastă era că, tot pierzând noi timp în a face ceva mai energic, starea sănătăţii Sarei se deteriora şi mă temeam că, în curând, vom avea de-a face cu ceva periculos. Dar Dumnezeu i-a luminat mintea şi Sarah a apărut la vizita următoare cu o prietenă de vârsta ei ca însoţitoare. S-a dovedit că cea mai mare parte a încăpăţânărilor şi lipsa ei de cooperare se datorau faptului că Sarah nu înţelegea ce-i spuneam. Cu ajutorul prietenei, am convins-o să se opereze şi totul a mers bine, în afară de vindecarea inciziei de pe piept. Sarah era atât de slabă, literalmente piele şi

os, că nu avea destul ţesut să formeze cicatricea în mod normal. Primeam toate reproşurile din lume, pe un ton răstit, aşa cum vorbesc surzii, şi Sarah îmi arunca în faţă faptul că numai eu eram de vină, că nu trebuia să se opereze şi că uite unde am adus-o. Încet-încet cicatrizarea s-a produs şi, cum era de aşteptat, debitul cardiac al Sarei s-a îmbunătăţit, ea neavând o inimă deteriorată, ci numai una care nu lucra normal înainte de operaţie, din cauza fluxului foarte mic de sânge cu oxigen şi nutrienţi pe care, prin vasele ei coronare rău bolnave, îl putea primi. Cam la câteva săptămâni după operaţie, Sarah a început să câştige în greutate, obrajii i s-au colorat, respiraţia a devenit mai bună şi, în sfârşit, arăta că intră în faza finală a unei convalescenţe sperate şi mult întârziate. Am asigurat-o pe Sarah că, pe lângă îmbunătăţirea stării cardiace, chirurgia îi dădea şansa să trăiască mai mult decât s-ar fi întâmplat dacă rămânea neoperată. Numai că şi această încurajare a fost primită cu obişnuitul scepticism. Sugestia de a se integra într-un program de reabilitare a stârnit alte reacţii de nemulţumire, dar, până la urmă, a fost acceptată. Au trecut alte câteva săptămâni şi Sarah a apărut într-o bună zi la cabinet cu primul ei zâmbet pe faţă. O adusese iar pe prietena ei cea cumsecade şi cu auz întreg, care era un fel de ambasador-translator. În timp ce prietena ei îmi dădea toate detaliile despre îmbunătăţirea stării Sarei, care recunoştea acum că se simte mai puternică pe măsură ce progresa cu exerciţiile fizice, Sarah ne urmărea, pe prietena ei şi pe mine, în timp ce vorbeam, cu aprobări din cap şi zâmbete care se lăţeau continuu. La un moment dat ne-a întrerupt şi mi-a spus că de fapt fusese speriată de moarte, nu putea dormi, vedea cum merge tot înspre rău, dar nu avea încredere în tratament şi operaţie şi se crezuse pierdută. Relaţia noastră s-a schimbat complet şi am devenit, abia în această fază, prieteni. Ca pe mai toţi bolnavii

trecuţi de optzeci de ani, am început s-o întreb pe Sarah despre locurile în care crescuse, despre amintirile cele mai îndepărtate. Din răspunsurile ei, pe care le notam cu grijă, învăţam mereu lucruri noi despre trecut, obiceiuri, oameni şi istorie.

Tatăl Sarei era fermier şi locuia cu familia la Dayton, Tennessee, unde cumpărase pământ de fermă pe care-l cultiva cu porumb şi tutun. În primii ani după 1900, a înţeles că nu va progresa mult doar muncind la fermă, a strâns ceva bani şi a plecat în sudul Floridei, unde a cumpărat o livadă de portocali, nu departe de Miami. Şi-a făcut planul ca în fiecare an să lucreze acolo în timpul iernii şi să se reîntoarcă pentru munca la ferma din Tennessee pe durata verii şi a toamnei. A îngrădit livada din Florida, a ridicat o cabană de scânduri cu o singură cameră, s-a reîntors acasă cu trenul şi, în pragul iernii, şi-a încărcat familia formată din nevastă şi patru copii, plus calabalâcul de gospodărie, într-un car mare, tras de patru catâri. Drumul de la Dayton la Miami a durat două săptămâni. La scurt timp după ce au ajuns la livadă, s-a apropiat vremea culesului de portocale.

Într-o zi, la poartă s-a oprit un indian seminoli, pe care Sarah şi-l aminteşte ca fiind înalt şi foarte arătos, sobru şi vorbind calm şi politicos. El i-a cerut tatălui Sarei să le dea voie, lui şi grupului care-l însoţea, să culeagă fructele căzute la pământ în jurul arborilor de portocali. „La ce vă trebuie?“ a întrebat tatăl Sarei. „Facem whisky-ul nostru“, a răspuns indianul. După ce au primit aprobarea, indienii au cules tot ce se adunase pe pământul fermei, au pus fructele în coşurile de nuiele pe care le aduseseră şi au vrut să plătească, înainte de a pleca. Motivând că de fapt i-au venit în ajutor curăţând livada de fructele căzute, proprietarul i-a refuzat. S-au despărţit prieteni şi indienii au revenit în anii următori. „N-am văzut în viaţa mea oameni mai frumoşi“, mi-a spus Sarah şi a trecut la descrierea amănunţită a îmbrăcăminţii şi ţinutei

lor. Hainele erau din piele brodată cu şuviţe de piele în culori, erau frumos ajustate pe corp şi foarte curate. Ţinuta seminolilor era mândră şi elegantă şi erau foarte tăcuţi. „Nu s-a auzit o şoaptă în tot timpul cât au lucrat, nu s-au atins de nici un fruct din copaci şi nu au clintit o crenguţă din loc“, mi-a spus Sarah, bucurându-se de amintirea îndepărtată. „N-am să-i uit niciodată.“

Triburile de seminoli, care făceau parte din cele cinci naţiuni civilizate, au avut mai puţin de suferit în epoca deportărilor. Ei s-au refugiat în Florida, care la acea vreme era încă spaniolă, şi s-au ascuns în locuri îndepărtate şi greu accesibile. Mai târziu, pe măsură ce coloniştii americani au ocupat Florida, au avut loc două războaie cu seminolii, dar nu au fost urmate de o altă strămutare forţată.

După 1930, indienii americani nu au mai reprezentat un pericol: căile ferate, pătrunderea în masă a coloniştilor, dezvoltarea aşezărilor urbane, industrializarea, reducerea numerică a războinicilor, numeroasele forturi ale armatei au fost rapide şi covârşitoare. Supravieţuitorii indieni s-au integrat sau au rămas limitaţi la existenţa, nu prea fericită, din rezervaţii. O ciudată întorsătură a istoriei e legată de evoluţia lor de după pacificare. Prin tradiţie, jocurile de noroc, inclusiv loteria, erau interzise în Statele Unite, deşi se practicau ilegal aproape peste tot. Curând după înfiinţarea rezervaţiilor, Congresul a crezut că face un act de mărinimie stipulând că, pe teritoriul acestor zone populate exclusiv de indieni, sunt permise jocurile de noroc. Nu s-a întâmplat mare lucru până după 1980. Un trib foarte sărac, cabazon, stabilit lângă oraşul Indio din California, care nu avea nici pământ agricol şi nici alte mijloace de existenţă, a deschis un cazinou rudimentar, care a atras o mulţime de clienţi entuziaşti neindieni. Poliţia a închis cazinoul, dar, în procesul care a urmat, avocaţii indienilor au câştigat, prevalându-se de vechea aprobare a Congresului american. A urmat

un val de cazinouri indiene, din ce în ce mai mari, toate pe teritoriile rezervate lor, cu o industrie înfloritoare şi mari profituri. La un an după ce preşedintele Reagan a semnat în 1988 Actul de Reglementare a Activităţii Cazinourile Indiene din SUA, venitul însumat era de o sută de milioane de dolari, dar a depăşit şaptesprezece miliarde pe an în 2006. Aceşti bani au antrenat o mulţime de efecte, între care şi crearea unui lobby indian puternic, cu influenţă politică şi electorală. Astăzi sutele de cazinouri indiene, care merg de la aşezăminte improvizate până la coloşi de lux care concurează cu echivalentele din Las Vegas şi Atlantic City, atrag numeroşi amatori de jocuri, care trebuie să facă drumul către rezervaţiile unde sunt amplasate. Bănuiesc că, dacă există, lacrimile nu sunt vărsate de astă dată la ducere, ci pe drumul de întoarcere, de către cei care şi-au irosit banii.

Privind înapoi, istoria indienilor americani este istoria unei lumi de triburi dezbinate, abia ieşite din civilizaţia primitivă, peste care s-a năpustit tăvălugul imens al unor valuri de nou-veniţi, puternici şi hotărâţi să obţină în cel mai scurt timp ce nu avuseseră în ţările lor. Erau lacomi de pământ roditor, de aur, de minerit, de câştig în orice formă şi aveau forţa de a lua în piept orice greutăţi ca să le obţină.

Indienii americani nu avuseseră niciodată ceva care să semene cu o formă de stat, nici măcar o uniune de amploare şi durată. Alianţele erau temporare şi motivate de nevoia de a se ajuta în luptele cu alte triburi. Nu aveau, cu excepţia unui mic segment al civilizaţiei cherokee, un alfabet, nu cunoşteau roata, calculele, navigaţia. Au devenit curând dependenţi de ce obţineau, prin comerţ, de la albi: arme, cuţite, praf de puşcă, alcool. În nici o parte a continentului american, în perioada precolonizatoare, nu era dezvoltată producţia de hrană pe scară largă şi supravieţuirea depindea de rezultatul vânătorii şi culesului fructelor. Aceasta

nu a permis dezvoltarea comunităţilor şi nici o structurare a societăţii mai sofisticată decât asocierea câtorva familii înrudite. În relaţiile cu albii, confuzia şi neînţelegerea cu privire la ce se întâmpla sub ochii lor au contribuit la reacţiile greşite, cu consecinţele lor. Consumul tradiţional de droguri naturale, completat ulterior cu abuzul de alcool, a facilitat fie pasivitatea, fie agresiunea.

În *rezolvarea* problemei indiene, politicienii, armata şi autorităţile locale s-au contrazis adesea, au făcut greşeli, şi-au schimbat de multe ori tactica şi şi-au călcat cuvântul şi obligaţiile asumate. Dar albii au câştigat, în ciuda greşelilor lor, în timp ce indienii americani au pierdut constant, micşorându-şi numărul şi văzându-şi puterea mereu diminuată. Chiar dacă unele triburi nu au făcut greşeli de care să poată fi învinovăţite. Buni şi răi au continuat să piardă şi s-au pomenit slabi, fără teritoriile pe care le ştiau ca fiind ale lor, dispărând în uitare şi trecut.

Cu toate evenimentele dezastruoase din care s-a făurit o istorie de peste şase sute de ani, ceea ce s-a întâmplat aici nu a fost un genocid. Genocidul este strategia sistematică şi constantă de a suprima o minoritate sau un grup, care este pusă în practică de un stat prin folosirea tuturor mijloacelor de care acesta dispune. Naţiunea americană formată din nou-veniţi a înglobat prea puţini dintre cei care existau aici înainte de sosirea lor, dar acesta a fost rezultatul unor conflicte repetate şi însumate în care amândouă părţile au greşit şi care nu s-au înfăptuit niciodată cu un plan general de suprimare. Cei care au reacţionat violent şi cu arma în mână au fost mult mai mulţi decât cei de la care păstrăm tradiţia zilei de Thanksgiving. Dar nici părintele indian, nici cel alb nu şi-au putut înfrâna dorinţa de răzbunare când şi-au găsit nevasta şi copiii ucişi. Şi cum ar fi putut-o face? În vârtejul furios al colonizării americane, care rămâne cea mai mare deplasare de mase umane din

istorie, în multe zone s-au născut tornade de violenţă distrugătoare. Dar, ca şi tornadele, distrugerea a fost limitată la petice izolate, înconjurate de mari zone neafectate de furtuna prin care au trecut.

Astăzi poţi să dai cu tunul şi nu mai găseşti în cărţile de istorie de şcoală şi facultate cuvintele *masacru indian*, *scalp*, *torturi indiene*, *stâlpii caznelor*, *rugurile cu foc mic* şi altele asemenea. Prezentul e generos cu amintirea naţiunii indiene americane şi este poate singurul loc în care sunt de acord cu corectitudinea politică. Indienii americani au suferit şi au pierdut prea mult pentru a mai fi şi blamaţi. Din lumea spiritelor, unde se află acum, ei privesc nerecunoscând nimic din această parte de continent, care a fost mai bine de zece mii de ani lumea lor.

Dar prezenţa lor persistă în sufletul acestei naţiuni, care şi-a impus să-i privească şi să-şi aducă aminte de ei numai cu admiraţie şi compasiune. Prin genele lor, curajul lui Crazy Horse, eleganţa şi clasa seminolilor, puterea de a răbda a strămutaţilor care au presărat cu lacrimi pământul devenit brusc străin, înţelepciunea bunicilor-vraci, asumarea destinului de către John Ross şi mândria de vultur a unei întregi naţiuni se transmit Noleekăi şi lui Steve şi lui Joe şi urmaşilor lor, şi vor continua să facă astfel, necedând prezenţa lor pe un tărâm din care au fost îndepărtaţi de o soartă tragică.

Scrisoarea a şaptea

Despre justiţie în America – Despre Curtea Supremă şi despre păţaniile legii Obamacare – Punerea sub acuzare formală a unui preşedinte de către Congresul american – Despre credinţa unui judecător bătrân (dar şi a mea) că libertatea americană este singura completă din lume

12 aprilie 2012

Dragul meu,

În scrisoarea aceasta voi „ataca“ un subiect în privinţa căruia mulţi, prea mulţi dintre cei care privesc America din afară, se simt competenţi. Şi asta, în virtutea numeroaselor filme americane pe care le-au văzut şi în care o grămadă de scene se petrec la tribunal, în care apar judecători, procurori, inculpaţi, avocaţi şi jurii formate din cetăţeni. Şi, ca de obicei, voi începe prin formularea unei obiecţii standard, care ar putea suna aşa:

Îţi aminteşti procesul de crimă al lui O.J. Simpson? O lume întreagă l-a urmărit şi n-am găsit o persoană care să se îndoiască de vinovăţia lui. Şi totuşi, verdictul a fost „nevinovat“, iar O.J. fost pus în libertate. Crezusem până atunci că sistemul juridic american e bun sau, oricum, mai bun decât al nostru, al europenilor. De atunci, această credinţă a fost zdruncinată, în ce mă priveşte, pentru totdeauna. Alte cazuri, despre care am citit în presă sau pe care le-am urmărit cu detalii la televiziune, m-au convins, din ce în ce mai mult şi cu tot mai multe exemple (am în vedere şi punerea sub acuzaţie a preşedintelui Bill Clinton), că justiţia americană ţine în mare parte de publicitate şi show, că e mai puţin intransigentă

şi mai puţin eficientă decât cea europeană, pedepsind uneori nevinovaţi şi achitând mulţi vinovaţi, care, astfel, rămân nepedepsiţi.

Un eveniment neobişnuit, petrecut în ultimele zile în lumea politică americană, face foarte potrivită o discuţie despre sistemul juridic american şi o evaluare a ceea ce are el bun sau rău, mai ales atunci când este comparat cu echivalentul lui din alte ţări. Permite-mi ca, înainte de a trece mai departe, să fac limpede o părere personală referitoare la acest subiect. Sistemul juridic american este un sistem complex, sofisticat, ierarhic, cu mai multe niveluri de apel (recurs). El este, de asemenea, constituţional, într-o ţară în care, aşa cum am spus într-o altă scrisoare, Constituţia nu s-a schimbat niciodată de la naşterea ei. Judecătoriile şi judecătorii nu sunt subordonaţi ramurii executive a guvernului, nici preşedintelui şi nici Departamentului de Justiţie al guvernului. Ultimul are autoritate asupra procurorilor şi agenţiilor de investigaţie, inclusiv FBI, dar nu şi asupra judecătorilor, tribunalelor şi deciziilor lor. Este un sistem bun şi care funcţionează în marea majoritate a cazurilor, cu excepţii care sunt mult mai cunoscute decât numeroasele cazuri de rutină cu care e asaltat în permanenţă sistemul şi care sunt rezolvate în mod corect. Publicul, inclusiv eu şi cei apropiaţi mie, reacţionează emoţional ori de câte ori sentinţele nu se potrivesc cu ceea ce s-ar fi aşteptat, mai ales în cazurile care stârnesc un mare interes general, aşa cum sunt cele care implică celebrităţi. Dar sistemul funcţionează, este balansat de mecanismele de control şi apel, implică poporul în procesele care se judecă cu juraţi şi, după mine, este mai bun decât sistemele de justiţie din alte ţări.

Care este evenimentul care readuce în discuţie justiţia americană? Este o foarte nefericită intervenţie a preşedintelui Obama, care, într-un discurs televizat adresat naţiunii, a interpelat

Curtea Supremă într-un mod critic şi ameninţător, într-un subiect de care depinde cariera lui politică, cel al reformei sistemului medical american. Legea, care este deja trecută prin Congres şi semnată de preşedinte, sub numele de Legea asistenţei medicale posibile (Affordable Care Act), urmează să intre în vigoare în anul 2014 şi a ajuns la Curtea Supremă deoarece există întrebări şi dubii despre constituţionalitatea ei. Curtea Supremă a audiat şi dezbătut legea în trei zile consecutive, câte două ore în fiecare zi. De obicei, Curtea Supremă dedică o oră de dezbateri legate de un subiect, astfel că atunci când a alocat şase ore problemei legii medicale a făcut clar, de la bun început, că vede importanţa şi complexitatea problemei. Dezbaterile, care s-au încheiat acum câteva zile, au fost făcute publice şi au fost amplu comentate de presă. Obţinerea unui loc ca spectator sau reprezentant al presei a fost o aventură rar întâlnită: oamenii au dormit pe trotuarul din faţa instituţiei zile şi nopţi înainte de a se elibera publicului puţinele bilete pentru cei care ţineau morţiş să fie martorii unui eveniment istoric. Decizia este aşteptată cu înfrigurare în orice zi între ziua prezentă şi luna iunie 2012. Dacă legea va fi anulată de Curtea Supremă, preşedinţia lui Barack Obama, sprijinită pe concepţia unui socialism radical, cu care ar vrea să fie înlocuită tradiţia americană, intră în domeniul ridicolului, fiind marcată de eşec şi ineficienţă, de lipsa contactului cu realitatea şi conflictul cu ceea ce vrea, de fapt, naţiunea americană. Dacă legea este aprobată de *supremes*, America va fi schimbată pentru totdeauna. Într-un recent sondaj de opinie, la întrebarea „Va influenţa decizia Curţii Supreme asupra legii medicale alegerile prezidenţiale din noiembrie anul acesta?“, 93% dintre cei întrebaţi au răspuns DA.

Înainte de a comunica decizia, Curtea Supremă a fost interpelată de preşedinte, care i-a dat un

avertisment amenințător. Președinții americani nu fac asta. Argumentația președintelui s-a bazat pe o afirmație care este fie un exemplu de ignoranță crasă (puțin probabil la un absolvent al Facultății de Drept de la Harvard University, care ulterior a predat dreptul constituțional la University of Chicago), fie o minciună deliberată. El a spus că „este fără precedent ca o lege votată de Congres să fie anulată de Curtea Supremă". Dar Curtea Supremă, pe lângă alte atribuții, chiar asta face: veghează asupra constituționalității legilor elaborate de Congres sau de statele americane. De o sută și cincizeci și nouă de ori în istoria ei, Curtea Supremă a anulat legi după votarea lor. Precedentele sunt tipărite în toate manualele de drept constituțional, începând cu dezbaterea *Marbury versus Madison*, din anul 1803. Cu acea ocazie, faimosul judecător suprem John Marshall a spus: „Un act legislativ care se opune Constituției nu este lege… Trebuie să subliniez apăsat că este de datoria Curții să arate ce este în realitate acest act".

Pe lângă afirmația incorectă de mai sus, Obama a mai adăugat că, dacă ar anula legea sanitară, Curtea Supremă ar dovedi spirit partizan, punând la îndoială cea mai puternică armă pe care se bazează autoritatea celui mai înalt for juridic al țării: imparțialitatea. Și această afirmație e fără precedent. Nimeni n-a acuzat vreodată Curtea Supremă de partizanat politic. Obama a mai spus și că membrii Curții Supreme nu sunt aleși, ceea ce este o altă enormitate. Când un loc de judecător suprem devine vacant, candidații sunt propuși de președintele în funcție, analizați și intervievați de membrii Congresului, de Comisia Juridică a Congresului și apoi votați de Senat.

Atacul în care s-a aventurat actualul președinte, singular în istoria americană, trădează nesiguranța lui în privința hotărârii Curții Supreme și lasă să se

întrevadă o panică pe care echipa actuală de la Casa Albă nu o poate masca.

La douăzeci şi patru de ore de la întâmplare, judecătorul Jerry Smith de la Curtea de Apel a Circuitului 5 (care acoperă statele Texas, Louisiana şi Mississippi) a adresat procurorului general o cerere scrisă, solicitând ca, în interval de trei zile de la declaraţia nefericită a preşedintelui, procurorul general să dea un răspuns public în care să clarifice punctul de vedere al Departamentului de Justiţie cu privire la capacitatea tribunalelor americane de a anula legi care au „infirmităţi constituţionale“, să facă o analiză a afirmaţiilor preşedinţiei şi să explice amănunţit şi specific care este adevărul în relaţia dintre ramurile executivă şi judiciară ale guvernului american. „Aştept să primesc din partea Departamentului de Justiţie un text de minimum trei pagini, la interval de un rând, care să explice specific şi detaliat afirmaţiile preşedintelui şi să facă o analiză juridică a subiectului“, a spus Jerry Smith. Astăzi se împlineşte termenul de trei zile şi toată suflarea aşteaptă replica Departamentului de Justiţie.

Statele Unite au nevoie de o reformă a sistemului medical şi acest punct de vedere este aproape general acceptat. Dar problema este fals prezentată de media atât aici, cât şi în restul lumii. La o populaţie de 311.800.000 de locuitori (statistică din 2011), patruzeci de milioane (după unii, aproape cincizeci de milioane) de oameni nu au asigurare medicală. Ceea ce spune lumii presa de stânga este că aceştia sunt săracii şi bătrânii. Fals. Şi săracii sunt asiguraţi, prin sistemul federal *Medicaid*, şi bătrânii, care sunt incluşi în sistemul federal *Medicare*, după împlinirea vârstei de şaizeci şi cinci de ani. Cine sunt neasiguraţii? În mare, sunt două categorii: imigranţii ilegali şi oamenii tineri, cu sau fără familie, care au venituri profesionale, dar nu vor să cheltuiască bani pe asigurarea medicală, simţind că tinereţea şi

sănătatea lor îi protejează. Amândouă grupurile grevează sistemul medical căruia i se adresează când apar boli neprevăzute, când au accidente, când femeile nasc şi când copiii fac boli intercurente care nu pot fi tratate acasă. Prin lege, spitalele nu pot refuza nici un bolnav şi toţi neasiguraţii sunt trataţi ca şi cei care au protecţia asigurărilor. Aranjamente ulterioare, tolerante şi încurajatoare, îi fac pe mulţi dintre neplătitori să accepte un plan de acoperire a cheltuielilor în rate, măcar pentru o parte din cost. Cei mai mulţi însă nu plătesc. Spitalele şi doctorii pierd. O parte din bani se recuperează de către spitale, nu şi de către doctori, cu mare greutate şi cu birocraţie cât cuprinde, de la guvernul statului şi de la municipalităţi. O altă parte din bani se recuperează prin încărcarea notei de plată a celor asiguraţi, cu redirijarea acestui fond către cheltuielile neplătitorilor.

În situaţia în care nevoia de a merge la camera de gardă apare din nou la cei neasiguraţi, aceştia o fac fără ezitare: nu există penalizare pentru cheltuieli anterioare neplătite şi cei în cauză primesc aceeaşi asistenţă medicală ca oricine.

Povara neasiguraţilor şi costul mereu crescând al asistenţei medicale, în condiţiile unei medicine de performanţă care face progrese continue, dar şi cheltuieşte din ce în ce mai mult, a supraîncărcat bugetele organizaţiilor *Medicaid* şi *Medicare*, a crescut costul asigurărilor private şi, într-un viitor apropiat, ameninţă sistemul însuşi. Şi datoriile acumulate de guvernul federal pentru costul sănătăţii cresc mereu. Este nevoie de o reformă a sistemului de sănătate din SUA.

O primă încercare s-a făcut în anul 1993, când, la un an de la alegerea sa ca preşedinte, Bill Clinton a desemnat-o pe soţia lui, la vremea respectivă fără nici o funcţie oficială, să conducă un grup de studiu care să se documenteze şi să propună un proiect de reformă. Acest proiect,

poreclit *Hillarycare*, a fost înaintat Congresului, unde a căzut lamentabil. În esenţă, proiectul cuplului Clinton era crearea unui monstru birocratic legat de guvern, care să dirijeze sistemul medical în toate componentele lui: aprobări pentru internări şi investigaţii, aprobări pentru deciziile doctorilor, aprobări pentru plată, aprobări pentru activitatea spitalelor etc. Acoperirea cheltuielilor urma să se facă din venitul rezultat din creşterea taxelor. După falimentul acestei încercări, Bill Clinton nu s-a mai atins de problemă timp de şapte ani, a schimbat macazul guvernării spre centrul spectrului politic (ceea ce i-a permis realegerea pentru al doilea mandat) şi a tras toate foloasele unei creşteri economice susţinute, de care nu era responsabil. Au urmat cei opt ani de preşedinţie ai lui George W. Bush, apoi a fost ales, după cum ştim, Barack Hussein Obama. Acesta a fost susţinut masiv de Ted Kennedy, patriarhul liberalismului american, al cărui vis era votarea unui sistem medical universal. Moştenirea acestui vis a devenit obsesia lui Obama după moartea senatorului Kennedy. El şi-a dedicat toate eforturile primilor doi ani de preşedinţie reformei medicale. A avut sprijinul majorităţii şi în Camera Reprezentanţilor, şi în Senat. Deşi democraţii aveau o majoritate de 75 de locuri în Camera Reprezentanţilor, *Obamacare* a fost votată cu o majoritate de numai şapte voturi şi fără nici un vot republican. Senatul, unde trei republicani au dezertat de la consemnul propriului partid, a votat proiectul cu şaizeci de voturi. În octombrie 2011, Obama a semnat proiectul transformându-l în lege. La doar câteva minute după semnare, treisprezece state americane au dat legea în judecată, la câteva săptămâni, alte treisprezece s-au aliat în opoziţia faţă de legea abia votată.

Votarea legii nu a fost deloc lină: preşedintele şi aliaţii lui din Camera Reprezentanţilor, conduşi de şefa majorităţii, Nancy Pelosi, au manipulat

folosind avansări, alocând avantaje materiale pentru districtele congresmenilor nehotărâţi (adevărată mită) şi rezervând pentru alţii ameninţările, şantajul şi forţa. În anul 2010, la alegerile de la jumătatea mandatului prezidenţial, mulţi dintre cei care făcuseră compromisul de a vota legea medicală, cedând presiunii preşedintelui, au plătit preţul, pierzând realegerea. Alţii, la care termenul de realegere este în 2012, se aşteaptă la ceva asemănător.

Publicul larg a fost şi a rămas constant împotriva variantei Obama a acestei legi (aproape 70%). Calculul economic a prezis iniţial că aplicarea reformei medicale va costa în jur de 670 de miliarde de dolari în deceniul următor aplicării legii, iar ultima estimare a biroului de planificare economică al Congresului a ajuns la concluzia că legea va adăuga la buget un cost de un trilion şapte sute de miliarde de dolari. Tot împrumutaţi de la chinezi? În fruntea celor care se opun legii *Obamacare* este noua formaţiune politică neoficială Tea Party.

Chiar la începutul preşedinţiei Obama, îşi făcea apariţia în forţă criza financiară şi economică europeană, care o urma pe cea americană şi era în mare parte rezultatul ei. Alarma era mare, perspectivele sumbre, prognosticul pe termen lung nefavorabil. Cele mai importante sarcini ale guvernului ar fi trebuit să fie controlarea crizei, crearea de noi locuri de muncă, limitarea cheltuielilor şi a deficitului. Deşi necesară, reforma sistemului medical nu era o urgenţă imediată. Dar echipa Obama avea nevoie ca ea să fie votată de un Congres în care democraţii erau încă majoritari şi ştiau că majoritatea legislativă va dispărea curând. Din aceste motive, legea a fost imperfectă la data votării, cererile celor care voiau să amâne votarea pentru şlefuirea legii nu au fost ascultate şi, la data votului, mulţi membri ai Congresului au mărturisit că nu citiseră decât o foarte mică parte

din cele două mii şapte sute de pagini ale proiectului mamut. Legea a fost împinsă cu forţa şi îndopată pe gâtul politicienilor. Criticile, chiar bine intenţionate, nu au fost luate în serios, versiuni mai puţin radicale nu au fost discutate. Democraţii şi-au văzut visul cu ochii, să aibă legea votată, dar şi-au asumat în întregime responsabilitatea pentru defectele ei. Şi iată, acum, legea care se numeşte *Obamacare* a ajuns să fie analizată de Curtea Supremă.

De ce majoritatea naţiunii americane este împotriva acestei legi? În primul rând pentru că trece 16% din activitatea economică a ţării, cât reprezintă medicina, industria farmacologică, industria asigurărilor medicale, cercetarea şi învăţământul medical împreună, din sectorul privat, în cel guvernamental, numit cu pudoare *sistemul public.* Cu alte cuvinte, medicina şi industriile legate de ea *trec la stat.* Un fel de naţionalizare deghizată. Experienţa secolului XX a dovedit constant că administrarea de către guverne a unor sectoare economice este dezastruoasă şi duce inevitabil la faliment. Asta s-a întâmplat şi în ţări socialiste, cum era lagărul socialist european, dar şi în ţări nesocialiste. Amintirea naţionalizării porturilor, băncilor, industriei siderurgice de către laburiştii englezi este un bun exemplu de ineficienţă a birocraţiei guvernamentale în gestiunea economică şi a producţiei.

În plus, cei care au cunoscut direct medicina socialistă ştiu cum s-a făcut, câţi oameni au plătit cu viaţa lipsa ajutorului medical competent, lipsurile cronice de medicamente şi materiale sanitare şi rămânerea în urmă a medicinei socialiste faţă de cea vestică şi capitalistă. În discuţiile cu colegii, administratorii de spital şi oamenii din asigurări din SUA, le-am spus în repetate ca rânduri că tot ce am văzut în medicina est-europeană, *accesibilă tuturor, egală în orice regiune şi gratuită*, aşa cum era definită de

fondatorii ei, era o combinaţie de lipsuri, de proastă organizare şi de corupţie. Lasă că medicina socialistă mai era şi scumpă, în primul rând din cauza proastei gestiuni şi a risipei, a supraîncărcării cu personal, a conducerii centralizate dictatoriale şi incompetente şi a lipsei aproape complete a medicinei preventive.

Dacă modelul Obama de sistem medical se aplică, mulţi oameni care au un loc de muncă se aşteaptă să piardă asigurarea existentă, în prezent suportată de patroni. Legea Obama dă voie patronilor să renunţe la planurile medicale pentru salariaţi, ceea ce se va întâmpla de îndată ce costul asigurărilor va creşte, aşa cum este prezis. Ce se va întâmpla cu foştii asiguraţi? Vor fi vărsaţi la planul de asigurare al guvernului, cu multiplele lui restricţii şi aprobări birocratice foarte asemănătoare cu cele din fostele sisteme medicale socialiste europene. Între multele reglementări din noul plan, există cele legate de comisiile de aprobări pentru actul medical, comisii care vor tăia la sânge investigaţiile şi intervenţiile cu cost ridicat şi, după cum a transpirat de la cei care au avut acces la textul legii, vor judeca în cazurile legate de bătrâni când *are rost* şi când *nu mai are rost* să se investească în îngrijirea lor medicală. Medicina socializată a Canadei vecine şi partea de asistenţă medicală socială gratuită din Anglia au deja astfel de comisii. Presa face cunoscute din când în când exemple înfricoşătoare de restricţii, unele care frizează eutanasia. Cu perspectiva aproape sigură că fiecare asigurat plătitor va avea de plătit prime de asigurare mai mari decât în prezent pentru servicii medicale mai limitate, ca şi cu concluzia analiştilor economici că aplicarea noii legi sanitare va fi urmată de inevitabila creştere a taxelor, oamenii sunt speriaţi şi doresc respingerea legii şi rescrierea ei într-o formă moderată în ambiţii, mai puţin dependentă de guvern şi care

lasă oamenilor şi statelor mai multă independenţă şi mai multe opţiuni.

Textul legii *Obamacare* nu a fost făcut public decât după votarea în Congres şi după semnarea lui de către preşedinte. Dar după aceea, detalii *monstruoase* pentru cei care vor trebui să suporte această lege, de fapt toţi contribuabilii, au fost aduse la lumină şi au devenit cunoscute publicului larg. Astfel, în secţiunea 152, legea prevede asistenţă medicală completă şi gratuită pentru toţi imigranţii, legali sau ilegali. În aceeaşi secţiune apare amănuntul că guvernul va avea acces electronic la conturile bancare individuale şi că va face transferuri automate de bani din ele. Doctorii vor fi plătiţi egal pentru serviciile lor, indiferent de specialitate, iar valoarea retribuţiei va fi decisă de guvern (paginile 241 şi 253 din secţiunea 152). Îngrijirile cazurilor de cancer vor fi *raţionalizate în conformitate cu vârsta* (pagina 272 din aceeaşi secţiune).

Cei care au asigurare *Medicare* vor fi obligaţi să participe, o dată la cinci ani, la *seminariile pentru planul de sfârşit de viaţă* şi guvernul va decide cine sunt doctorii care vor avea dreptul să semneze *ordinul de sfârşit de viaţă.*

Cei care trăiesc din ajutorul social, care nu plătesc taxe şi nici nu intenţionează să devină independenţi financiar sunt adepţii şi susţinătorii noii legi şi, în numele lor, politicienii care-i reprezintă creează tabăra care împinge înainte acest proiect foarte neamerican în concepţie, în contradicţie cu tradiţia de caritate, respect pentru viaţă şi pentru cei în vârstă, tipică pentru istoria societăţii americane.

În acest loc m-am oprit ieri-seară, dar am rămas cu senzaţia că nu am apucat să spun tot ce voiam. Mai mult, de ieri, de când am încheiat textul, a sosit răspunsul Departamentului de Justiţie cerut de judecătorul texan. El confirmă autoritatea Curţii

Supreme, aşadar faptul că ea poate să modifice sau să anuleze o lege, chiar după votarea ei în parlament, dacă legea este neconstituţională. Ministrul de justiţie infirmă astfel afirmaţiile preşedintelui, şeful său direct. Afirmaţiile preşedintelui au fost eronate în conţinutul lor şi neelegante în modalitatea în care au fost adresate Curţii Supreme, care, legal vorbind, este egala, iar nu subordonata preşedinţiei.

Pentru a atrage companiile de asigurări medicale de partea lor – practic ele au fost momite cu promisiunea de a primi cadou aproape cincizeci de milioane de noi asiguraţi – şi pentru a genera un volum de bani, în prezent inexistent, constructorii proiectului *Obamacare* au introdus în lege *obligativitatea asigurării medicale* pentru toţi cetăţenii. Cei care nu subscriu urmează să fie penalizaţi financiar. În istoria Statelor Unite nu există un precedent în care guvernul să fi încercat să facă din cumpărarea unui produs comercial o obligaţie legală. Asigurarea medicală este un produs comercial. Orice cetăţean ar trebui să fie liber să decidă dacă vrea sau nu să-l cumpere. Dar forţarea oamenilor de a cumpăra asigurări medicale, numai pentru că locuiesc pe teritoriul SUA, este, în ochii multora, o ilegalitate, un act dictatorial. S-a adus argumentul că este obligatoriu să ai asigurare auto. Da, dar asta numai dacă ai un automobil sau conduci automobile. În varianta Obama, cumpărarea obligatorie a asigurării medicale este ca şi când guvernul i-ar obliga pe toţi cetăţenii să cumpere asigurare auto, chiar şi pe cei care n-au maşină sau nu conduc un automobil.

Unul dintre cele patru puncte majore de analiză a legii sanitare Obama pe care o face Curtea Supremă este această obligativitate. În şedinţa deschisă de dezbateri, unul dintre membrii Curţii l-a întrebat pe avocatul guvernului, care pleda în favoarea legii: „Care este deosebirea dintre a obliga un cetăţean să cumpere asigurare medicală

sau să cumpere broccoli?“ Celelalte trei puncte litigioase sunt: 1. dacă legea sanitară trebuie examinată de Curtea Supremă înainte de punerea în aplicare sau după aplicare; 2. dacă legea trebuie considerată pentru respingere în totalitate sau doar în părţile care sunt găsite neconstituţionale; 3. cât de neconstituţională este această lege, care obligă toate statele americane să aplice legea federală fără să li se dea opţiunea de a avea o lege sanitară proprie.

Sistemul judiciar federal al SUA este cea de a treia ramură a guvernului, independentă de ramura legislativă (Congresul) şi cea executivă (preşedinţia şi departamentele). Forul conducător al sistemului judiciar este Curtea Supremă. O hotărâre a acesteia este de necontestat şi nu mai poate fi apelată de alt for. Curtea Supremă dezbate şi dă hotărâri în circa o sută cincizeci de cazuri pe an. Ea are dreptul să preia un caz referit ei sau să-l respingă. Fiecare preşedinte încearcă, atunci când se iveşte ocazia unei numiri la Curtea Supremă, să insereze un judecător care trebuie să aibă calităţi etice şi intelectuale deosebite, care să fi scris lucrări sau analize juridice în cazuri deosebite şi care să aibă o experienţă majoră în magistratură. De asemenea, selecţia preşedintelui are în vedere orientarea ideologică a candidatului, care se va reflecta – în măsura în care aceste lucruri pot fi prezise – în ce va hotărî Curtea în anii următori. Dar lucrurile nu ies întotdeauna aşa: judecători cotaţi la vremea numirii ca fiind conservatori s-au dovedit în cariera ulterioară înclinaţi spre concepţiile liberale. Şi invers. Pe măsură ce îmbătrânesc în poziţia de judecători supremi, confruntaţi zilnic cu dificultatea cazurilor şi trăind în lumea elevată a celor mai înalte logici juridice ale prezentului şi trecutului, aceşti oameni îşi schimbă reacţiile şi felul în care privesc lumea, naţiunea şi viitorul. Dumnezeul lor este Constituţia americană şi devin din ce în ce mai preocupaţi de

exemplele pe care le lasă ei magistraţilor de mai târziu, care vor căuta argumentele şi dreptatea în judecăţile lor de azi. Publicul este foarte interesat de dezbaterile Curţii Supreme şi de comentariile făcute de media pe marginea lor. Ele nu sunt niciodată transmise direct de radio sau televiziune, ci reproduse, cu detalii şi ample comentarii explicative, imediat după închiderea şedinţei.

De altfel, publicul american este avid de detalii legate de cazurile juridice majore, şi acest lucru se regăseşte în marele număr de opere literare şi cinematografice care şi-au datorat succesul redării dramelor ce se petrec în tribunale. Cine nu-şi aminteşte romanele *O tragedie americană* de Theodore Dreiser şi *Să ucizi o pasăre cântătoare* de Harper Lee, ca să nu mai vorbim de celebrele filme *12 oameni furioşi* şi *Verdictul* de Sidney Lumet, *Procesul maimuţelor* de Stanley Kramer, *Anatomia unei crime* de Otto Preminger sau *Cărările gloriei* de Stanley Kubrick?

Când au decis ca membrii Curţii Supreme să nu fie aleşi prin vot direct, ci de către Senat, şi să primească numirea pe viaţă, Părinţii Fondatori au fost conştienţi că formează un nucleu de oameni de elită, oarecum scoşi din viaţa socială şi care acţionează deasupra politicii. Dar au vrut să le confere o imunitate politică pe care nu o are nici o altă categorie de politicieni sau angajaţi ai guvernului, o independenţă faţă de viaţa politică care trebuie ţinută la distanţă de ei, ca să le dea şansa unei cât mai mari imparţialităţi. Şi numirea pe viaţă conferă această independenţă, asociată cu statutul unic al unui judecător suprem.

Sub autoritatea Curţii Supreme sunt elementele *sistemului judiciar federal*: tribunalele districtuale, circuitele de apel şi tribunalele speciale (Curtea plângerilor financiare împotriva guvernului federal, Curtea federală a taxelor şi tribunalele militare, inclusiv curţile marţiale).

Întreg teritoriul Statelor Unite este împărţit în 94 de districte juridice, fiecare cu Curtea sa federală. Recursurile acestora sunt judecate de tribunalele federale de apel, unul pentru fiecare dintre cele douăsprezece circuite de apel.

La nivelul statelor, *în sistemul juridic statal*, tribunalele de la baza sistemului sunt tribunalele comitatelor (numite *counties* în 48 de state, „parohii“ în Louisiana şi *burroughs* – un nume arhaic pentru un spaţiu teritorial – în Alaska). Pentru cele 3.143 de comitate sau echivalentele lor, câte există în toată ţara, sunt tot atâtea tribunale, la care se adaugă tribunalele din oraşe mari şi din Districtul Columbia. Aceste tribunale „inferioare“ sunt cele care funcţionează cu juraţi. Fiecare stat are tribunalele lui de recurs şi câte o Curte Supremă în fiecare stat.

O primă diferenţă dintre tribunalele americane şi cele europene, inclusiv tribunalele din sistemul românesc, care derivă din cel francez, este că în Statele Unite *nici un tribunal sau judecător nu este implicat în acţiunile de investigare*. Acelea sunt rezervate procurorilor, şi ei ierarhizaţi la nivel federal şi de stat, dar subordonaţi Departamentului de Justiţie (parte a executivului), echivalentul Ministerului de Justiţie în România şi în multe alte ţări. Aşa se face că, atunci când un caz ajunge la judecată, judecătorul şi, dacă e nevoie, juriul sunt arbitrii disputei dintre cele două părţi, apărare şi acuzare, faţă de care sunt situaţi la o distanţă egală. Acest sistem este numit *sistem judiciar de tip acuzatorial*, pe când variantele franceză şi românească sunt *sisteme judiciare de tip inchizitorial.* Fiind angajate încă din faza de investigare a cazurilor, prin propriii lor procurori şi judecători de instrucţie, tribunalele neamericane pierd, vrând-nevrând, o parte a imparţialităţii lor.

Sunt şi alte deosebiri. Una majoră este că în Statele Unite acuzatul ajunge în faţa Curţii sau a juriului cu prezumţia de nevinovăţie. Sarcina grea

revine acuzării, care trebuie să prezinte faptele, în permanenţă atacate de către apărători, astfel ca să-i convingă pe juraţi şi pe judecător „dincolo de orice dubiu“ de vinovăţia celui judecat.

Odată reţinut pentru a fi judecat, cel care va deveni acuzat primeşte avertismentele grupate sub numele de „drepturile Miranda“. În esenţă, această procedură este o enumerare a drepturilor (ai dreptul să nu răspunzi, ai dreptul la avocat, dacă nu ai mijloace financiare poţi primi un avocat din oficiu, trebuie să înţelegi că orice spui acum poate fi folosit ulterior împotriva ta etc.), şi formalitatea este foarte cunoscută publicului român din filmele şi serialele poliţiste. Numele procedurii vine de la un caz, *Miranda contra statul Arizona*, judecat în 1966. În acel caz, Ernesto Arturo Miranda, care era judecat pentru răpire, viol şi jaf armat, a declarat că nu-i fuseseră citite drepturile şi procesul a căzut prin viciu de procedură. Miranda a fost ulterior rejudecat şi condamnat, după ce a fost găsit vinovat. Cum obiceiul american este să transforme multe expresii în verbe noi, inventate, poliţiştii se întreabă între ei dacă i-au „mirandizat“ pe suspecţi.

Urmând această procedură de informare şi avertizare, care trebuie îndeplinită înaintea primului interogatoriu al suspecţilor, agenţii de ordine fac ca informaţiile ulterior obţinute prin interogare să fie admise la tribunal, nefiind încălcări ale Amendamentelor V şi VI.

Există şi alte elemente care deosebesc drepturile acuzaţilor din ţara asta de cele din alte ţări. Nimeni nu poate fi reţinut fără să fie pus sub acuzare. Interogatoriile, confruntările, testele de analize, testul de detectare a minciunii sunt obţinute numai după informarea şi aprobarea de către acuzat şi avocaţii săi. Orice acuzat are dreptul să fie tratat corect, decent şi să fie informat despre mersul investigaţiei. Mai are dreptul la un proces cu juraţi, la care intră cu prezumţia de nevinovăţie. Contactele cu avocaţii sunt nelimitate. Avocaţii

trebuie informaţi în detaliu de toate probele acuzării, ca şi de căile strategice pe care le va urma acuzarea în proces. Cum am arătat mai sus, mersul judecăţii este de tipul competiţie între adversari egali, juriul şi judecătorul fiind obiectivi. Când nu sunt, apărarea are dreptul să ceară înlocuirea judecătorului sau a unor martori.

Aş vrea să pot spune că sistemul judiciar american este impecabil. Dar nu pot. Sunt mai multe aspecte care, în zilele noastre, îi subminează valoarea şi rezultatele, dar mă voi opri la două: *principiile justiţiei sociale* şi *nulificarea judecăţii de către jurii.*

Printre principiile liberalismului extrem se numără şi acela care consideră că legile, inclusiv Constituţia, au defecte care produc efecte negative atunci când aplicarea lor nu este asociată cu *corectarea* de către *judecătorul mai-bine-ştiutor* a deciziei, astfel ca deciziile să fie în conformitate cu justiţia socială nescrisă, cu datele existenţei celui acuzat, care îl disculpă de o parte din vină, căci societatea a greşit faţă de el, înainte ca el să se abată de la lege. Mulţi judecători din generaţia actuală, educaţi în mediile academice foarte stângiste, înclinate spre contestare, permisivism şi cu simpatii clar manifestate pentru filozofiile sociale utopice, schimbă sentinţele aşa cum cred ei că ar trebui să fie legea, şi nu după cum este documentată. Presa numeşte aceasta *a legifera din scaunul de judecător.* Din păcate, fenomenul *nu e izolat* şi a devenit deja o caracteristică a anumitor tribunale districtuale şi de recurs.

Atunci când au scris Constituţia şi au pus bazele judecăţii cu juriu, Părinţii Fondatori nu au putut anticipa cât de diferiţi vor deveni oamenii în viitor, de la credinţe şi principii până la logică şi judecată. În vremea lor, cei doisprezece membri ai juriului erau, aproape toţi, bărbaţi de vârstă mijlocie, capi de familie, albi de origine europeană, religioşi, protestanţi, morali, sinceri, responsabili, etici.

Când jurau cu mâna pe Biblie, chiar credeau în obligativitatea judecăţii imparţiale şi îşi luau foarte în serios obligaţia de a face dreptate.

Atunci, ca şi astăzi, selectarea membrilor juriilor era şi este extrem de importantă. Dar din chestionarea candidaţilor la juriu din zilele noastre nu poţi afla tot ce se ascunde în mintea şi judecata lor, cât de mult îşi doresc unii să *dea o palmă societăţii*, care, cred ei, le-a făcut o mare nedreptate în trecut. Sunt doritori să ajungă în jurii şi oameni normali şi cinstiţi, dar şi oameni cu concepţii anarhiste, ateiste, antisociale, rasiste, contestatare a tot ce există şi este tradiţional. Pentru mulţi, jurământul de onestitate nu înseamnă mare lucru şi îşi exprimă votul după cum simt ei, chiar atunci când au înţeles foarte bine valoarea dovezilor şi ştiu fără echivoc unde este dreptatea. Ei votează concepţia lor socială, şi nu dreptatea în cazul respectiv, pe care o sfidează şi o *nulifică*. Aşa s-a întâmplat în cazul O.J. Simpson, judecat fără imparţialitate, de un juriu orbit de prejudecăţi şi părtinitor.

Congresul american a pus de două ori sub acuzare formală un preşedinte în funcţie: în anul 1868, când acuzatul a fost Andrew Johnson, cel de-al şaptesprezecelea preşedinte, şi în anul 1998, când acuzatul a fost cel de al patruzeci şi doilea preşedinte, William Jefferson Clinton.

Deşi a fost amplu investigat pentru acţiunea ilegală de spionaj politic, cunoscută drept Afacerea Watergate, Richard Milhous Nixon (1913–1994), cel de-al treizeci şi şaptelea preşedinte, nu a ajuns să fie pus sub acuzare formală, votată de Congres. Numai Comitetul Juridic al Congresului a formulat o acuzare parţială, pe care a înaintat-o Congresului, dar nu s-a ajuns la vot. În mai 1974, Nixon a demisionat, iar succesorul lui, Gerald Ford, a semnat *iertarea prezidenţială* cu care acţiunea juridică s-a oprit. Intervenţia justiţiei în cazul Nixon a fost că, la cererea Congresului,

Curtea Supremă l-a obligat să depună benzile cu înregistrările faptelor incriminatoare.

Nici în cazul lui Andrew Johnson justiţia americană nu a avut o confruntare intensă cu preşedintele acuzat. Motivele celor care au înaintat Congresului punerea sub acuzare a lui Johnson au fost pur politice şi ascunse sub formularea vagă din articolul 2 al Constituţiei de *high crimes and misdemeanors* (acte criminale deosebite şi comportament greşit). Senatul a votat în acest caz şi preşedinţia lui Johnson a supravieţuit cu un singur vot majoritar.

Dar, în cazul Clinton, justiţia a fost activă, agresivă şi a investigat multiple aspecte şi acuzaţii de afaceri imobiliare, tranzacţii financiare, abuz sexual, folosirea abuzivă a puterii de guvernator şi preşedinte, interferenţa cu acţiunile de investigare a justiţiei, influenţarea martorilor, declaraţii false etc.

Cazul Clinton face notă aparte şi pentru faptul că este cunoscut de aproape o întreagă lume sub o falsă aparenţă. Astfel, nu numai oamenii obişnuiţi, ci şi diverşi autori de articole politice, comentatori, scriitori au prezentat cazul în trecut, şi continuă să-l prezinte şi astăzi, ca pe un caz de răzbunare politică pentru un scandal amoros. Complet greşit. Acuzarea oficială a preşedintelui Clinton, votată de Congres, a cuprins: declaraţie falsă sub jurământ la ancheta marelui juriu, declaraţie falsă sub jurământ în cazul civil împotriva Paulei Jones, obstrucţionarea justiţiei în cazul Jones, abuz de putere prin oferirea de declaraţii false Congresului, la 81 de întrebări. Cam mult pentru un preşedinte, a cărui obligaţie este să vegheze la corectitudinea aplicării legilor. A existat un scandal sexual, care este bine-cunoscut de toată lumea, dar nu acesta a fost motivul declanşării investigaţiei juridice. În dezbaterea privind legătura sa cu astăzi faimoasa Lewinski, preşedintele Clinton a folosit o doamnă care era prietenă şi confidentă a Monicăi Lewinski

pentru a încerca să schimbe declaraţia făcută de un martor în procesul său.

Deşi nu a fost demis prin votul Senatului, preşedintele Clinton a primit o sancţiune istorică, care rămâne, deşi este minimalizată de el însuşi şi de către suporterii lui, de neclintit. În plus, i s-a ridicat dreptul de a practica avocatura sau de a avea o funcţie juridică în statul Arkansas. Iar atunci când justiţia americană e acuzată că nu a făcut dreptate în cazul Clinton, acuzaţia e nedreaptă: nu ramura juridică e cea care l-a absolvit; ramura legislativă (Senatul) e cea care poartă răspunderea. Calcule şi interese politice au stat la baza votului senatorilor, care au *nulificat dreptatea* şi au ignorat opinia publică americană. Într-o lume modernă, din ce în ce mai cinică şi permisivă, aflată la distanţă cosmică de ce gândeau fondatorii sistemului de drept american, un criminal ca O.J. Simpson poate păşi liber din sala Curţii, în pofida tuturor dovezilor incriminatoare, iar un preşedinte sperjur rămâne nepedepsit şi se bucură de răsfăţul acelei părţi a publicului care continuă să-l aduleze. Juraţii, ca şi politicienii de cel mai înalt nivel, pot învinge, din când în când, sistemul. Dar asta nu e greşeala sistemului, ci a lumii contemporane care-şi dă mâna pentru a-l învinge.

Am cunoscut o groază de avocaţi, mulţi jurişti, dar doar doi judecători în ţara asta. Primul este John S., care s-a stabilit în Chattanooga la o vârstă înaintată, după ce a trăit cea mai mare parte a vieţii în Florida. Astăzi John are nouăzeci şi doi de ani, pe care îi poartă foarte bine. Exceptând o pierdere parţială a auzului – e prea mândru ca să poarte aparat auditiv –, el este capabil de multe lucruri pe care cei de vârsta lui nici nu le visează: merge la bazin cu noaptea în cap şi înoată o oră întreagă, apoi vine acasă şi citeşte toate ziarele, ia micul dejun şi scrie până la prânz, în prima parte a după-amiezii face o plimbare de două ore, apoi vine

acasă şi trage un pui de somn. Nu se uită la televizor până seara şi citeşte în pat până aproape de miezul nopţii. De câte ori ne întâlnim, mi se plânge de ginerele lui, doctor radiolog pensionat, care bea mult şi nu face mişcare. Lui John îi place să aleagă o temă de conversaţie, apoi să te lase pe tine să spui cât mai multe, recunoscând că astfel învaţă lucruri din domenii pe care nu le cunoaşte suficient. Dacă mă descurc binişor cu câte un subiect şi îi câştig aprobarea, John mă gratulează cu „eşti un adevărat om al Renaşterii“, ceea ce, pentru el, înseamnă că l-ai uimit cu cunoştinţe neaşteptat de bune din altă sferă profesională decât a ta. Un foarte mare interes îi stârnesc povestirile despre cum era viaţa în comunism, cu exemple concrete: mâncarea, salariile, pensiile etc. Trimite contribuţii la ziarul local şi multe i se publică. Scrie despre subiecte legate de oraş, despre politicienii locali, dar şi despre moravuri, controverse contemporane, subiecte culturale. Tonul e autoritar, de judecător sentenţios, dar argumentaţia e logică şi scrisul concis. Conservatorismul unui gentleman din Sud este plăcut şi convingător, deşi puţin desuet. Lui John *îi pasă* de ţara asta şi patriotismul lui e de necontestat. Când avem o discuţie mai lungă, la un prânz în oraş, John ajunge să depene amintiri vechi, legate de copilăria şi tinereţea lui din Florida. Dar e din ce în ce mai ataşat de zona în care s-a reaşezat, ca şi mine. Fiindcă am citit mai mult decât el despre istoria oraşului, îi împărtăşesc din cele găsite în lecturile mele istorice şi-mi dă, din când în când, un premiu ca „al dracului să fiu dacă nu ştii mai multe despre locul ăsta decât orice localnic puturos, ca ginerele meu“.

Cu celălalt judecător povestea e diferită: nu ne cunoaştem direct, dar el a fost cel care a ţinut discursul de bun venit când am primit cetăţenia americană. Ţinuta, vorbele şi tonul bătrânului judecător pensionar ales pentru acea ocazie m-au

impresionat profund şi vor rămâne pentru totdeauna în memoria mea. În vremea aceea trăiam şi lucram în Carolina de Nord, în oraşul Winston-Salem. Era în anul 1991. Trecuseră cinci ani de la intrarea mea în Statele Unite şi, conform legii imigraţiei, primisem dreptul să fac cerere de cetăţenie. Am trimis formularele prin poştă şi, câteva zile mai târziu, am primit invitaţia la interviul de cetăţenie, la Biroul de Imigraţie din Charlotte, cel mai mare oraş din zonă. Odată cu invitaţia am primit şi un pachet de cărţi de istorie a SUA, broşuri despre organizarea politică, un exemplar din Constituţie şi un set de pagini cu informaţii despre cum avea să fie interviul şi ce întrebări urmau să se pună, toate din istoria, geografia şi organizarea politico-administrativă a ţării. Le-am tocit, am învăţat pe de rost capitalele tuturor statelor, ca şi toate articolele şi amendamentele Constituţiei, şi am trecut cu bine examenul. Cetăţenia se decide pe baza corectitudinii răspunsurilor, a gradului de cunoaştere a limbii engleze şi pornind de la ceea ce ai făcut, bun sau rău, în cei cinci ani de viaţă americană.

Funcţionarul de la Imigraţie cu care dădusem examenul m-a felicitat şi mi-a spus că voi fi chemat pentru primirea oficială a certificatului după câteva săptămâni. Invitaţia pentru festivitate a avut loc nu peste mult timp, în sala vechiului tribunal din oraşul Greensboro. M-am dus cu familia, toţi îmbrăcaţi pentru ceremonie şi însoţiţi de o duzină de prieteni. Erau sute de oameni în vasta sală, care semăna mai mult cu o aulă universitară decât cu o sală de tribunal. Europenii erau în minoritate, ca şi africanii. Predominau mexicanii, indienii, şi erau şi câţiva chinezi şi vietnamezi. Hărmălaia făcută de grupurile de familii şi prieteni, fiecare vorbind în limba lui, era considerabilă. La masa de prezidiu stăteau calmi, aşteptând să se facă ora de începere, o doamnă mai

voluminoasă, de vârstă mijlocie, şi un domn vârstnic, înalt, cu trăsături anglo-saxone ale feţei, a cărei albeaţă era contrazisă de o vagă roşeaţă a pometilor, rozaceea atâtor albi de origine europeană. Avea ochi albaştri şi privea cu mult interes audienţa, dintr-o parte în alta, de parcă era în căutarea cuiva cunoscut pe care nu-l localizase încă. În faţa mesei de prezidiu se afla o altă masă dreptunghiulară, lungă, pe care erau clădite sute de pachete din carton alb.

La ora stabilită s-au deschis uşile laterale şi a intrat un grup de trei militari, ducând cu respect şi demnitate steagul Statelor Unite şi cel al statului Carolina de Nord. Militarii aveau uniforme diferite, cea a armatei americane, a marinei şi a forţelor aeriene. Larma s-a potolit, fără să dispară. Doamna trupeşă s-a ridicat, ne-a dat bună ziua şi ne-a adresat un scurt salut, anunţând că urmează imnul naţional. Din primul rând de scaune s-a ridicat o negresă adolescentă, a mers în faţa steagurilor şi a cântat imnul cu o voce clară şi puternică. Aplauzele tunătoare au fost urmate de reluarea discuţiilor din sală.

Fără să se ridice din scaun şi fără să meargă la pupitrul de vorbitor, domnul cel vârstnic şi-a început discursul, cu o voce subţirică şi tremurătoare: „Am aproape optzeci şi opt de ani şi am fost judecător în oraşul ăsta patruzeci de ani încheiaţi“, ne-a spus el, adăugând: „M-am pensionat în anul 1975. Din când în când mi se face onoarea să adresez cuvântul de bun venit unei noi serii de cetăţeni şi asta mă tulbură întotdeauna. Nu mai pot dormi câteva nopţi, de fiecare dată mă frământ, aşa cum mă frământ şi acum şi aşa cum m-am frământat de la bun început. Am o grijă care nu-mi dă pace: cum să aleg ce trebuie să vă spun, în aşa fel încât să nu fac o greşeală, să nu vă spun ceva care nu e adevărat? Am tot schimbat discursul, de când am început să-l fac, de mai multe ori, şi tot nu sunt convins că am găsit calea

cea mai bună. Daţi-mi voie să mai fac o încercare“.

La acest punct, rumoarea sălii a dispărut şi liniştea a crescut, ajungând ca liniştea dintr-o biserică. Cumva, toţi cei prezenţi am înţeles că auzeam ceva special, cu totul deosebit de cuvântările formale la care ne-am fi putut aştepta. Un *speech* foarte sincer, dar pe un ton şovăitor, spus de cineva care părea aproape neîncrezător că va putea să o facă. Vocea firavă a bătrânului judecător se auzea din ce în ce mai bine în sala prinsă de-acum într-o tăcere respectuoasă. Până atunci, judecătorul privise spre noi, dar de aici înainte şi-a îndreptat privirile spre fereastră, şi în acea direcţie s-a uitat până la sfârşit.

„La început le-am spus noilor cetăţeni *Bun venit în această ţară!*. Numai că nu este exact o ţară, ca multe dintre cele din care veniţi. Nu e chiar un continent, dar e aproape un continent, şi într-o viaţă întreagă trăită numai aici eu însumi nu cunosc decât o mică parte din ea, deşi am călătorit mult. Nu e prea mare legătură între câmpiile din Dakota, deşertul din Arizona, munţii din Colorado şi Virginia de Vest şi mlaştinile din Louisiana. Şi de fapt sunt cincizeci de ţări, intrate în uniune în momente diferite, fiecare cu istoria ei. Vastitatea teritoriului american e mult mai mult decât o ţară, e o lume, căreia la începuturi îi spuneam – şi noi, şi europenii – Lumea Nouă.

Apoi, o vreme, le-am spus noilor cetăţeni *Bine aţi venit în naţiunea americană!*, dar asta ar fi şi mai greu de dovedit că e adevărat. Printre primii veniţi, locuitorii statului Massachusetts au evoluat foarte diferit de cei din Texas, obiceiurile lor nu se aseamănă, nici felul de a fi, şi încă şi mai puţin limba. Mulţi nu se pot înţelege în ceea ce se numeşte engleza americană, care diferă de la est la vest şi de la nord la sud. Nou-veniţii aduc cu ei alte tradiţii, limbi, dialecte şi atitudini. Grupaţi pe etnii,

locuitorii acestei lumi nu sunt o naţiune, ci mai multe.

Multe ţări au religii dominante, dar sunt mândru să spun că aici avem sute de religii diferite, toate egale în faţa legii, nici una dominantă. E foarte interesant să urmăreşti cât de mulţi dintre nouveniţi îşi schimbă religia în viaţa americană. După cum alţii rămân puternic legaţi de religia în care s-au născut şi o transmit, nemodificată, copiilor lor. Sunt bine-veniţi să o facă şi unii, şi alţii. Gândiţi-vă cât de mulţi au fost aceia care au ales aceste pământuri în primul rând din cauza opresiunii religioase din ţările lor, şi care au găsit aici libertatea deplină să se roage aşa cum vor.

Noi, americanii, avem mândria să spunem că generaţii de imigranţi s-au topit în creuzetul miraculos american, devenind americani în suflet, chiar dacă şi-au păstrat accentul străin sau tradiţiile legate de locurile din care vin. Şi e adevărat: nouveniţii, în cea mai mare parte, vor să devină şi devin americani foarte repede după sosire, începând cu limba şi mergând până la toate aspectele vieţii. Să vă spun cât de mare e numărul celor care au luptat în armata americană împotriva Germaniei naziste, deşi cu trei generaţii în urmă străbunicii lor sosiseră aici din Germania? Şi au făcut-o fără să le treacă prin cap că sunt mai mult germani decât americani. Şi câţi negri americani au luptat în toate războaiele Statelor Unite, începând cu Războiul Civil? Noi i-am adus aici ca sclavi şi generaţii întregi au avut o viaţă mizerabilă, dar descendenţii lor sunt tot atât de americani ca toţi ceilalţi şi au luptat şi au murit ca orice alt american, simţindu-se americani.

Ceremonia de acordare a cetăţeniei americane, 21 februarie 1992.

De ce intră aceşti oameni în creuzetul din care ies americani? Ce-i face să vrea să fie, cât se poate de repede, americani? Cred că ştiu răspunsul: fiecare dintre ei, fiecare dintre străbunicii străbunicilor mei, fiecare dintre cei abia veniţi şi fiecare dintre dumneavoastră descoperă ceva ce e unic aici: Libertatea americană. Pot să vă spun, fără să-mi mai fie frică că voi greşi, că libertatea de aici nu seamănă cu cea din vreo altă parte a lumii, că libertatea, aici, e adevărată şi completă, singura libertate completă din lume. Aşa că acum cred că am găsit formula de salut cu care să vă întâmpin: *Bun venit în spaţiul Libertăţii americane!* Şi, întâmpinându-vă aşa, sunt sigur că nu greşesc, că nu vă spun un lucru care nu e pe deplin adevărat.“

Judecătorul şi-a îndreptat din nou privirea către noi şi poate că a văzut, sau a ghicit, cât de mulţi aveam ochii umezi. În timp ce el vorbea, noi toţi, albi şi galbeni şi negri, ne-am amintit de marile nedreptăţi pe care le-am suferit, de privarea de libertate la care am fost supuşi şi de marile

suferinţe pe care le îndurau încă cei pe care-i lăsaserăm în urmă.

Am primit fiecare certificatele de cetăţenie americană şi câte unul din pachetele albe în care era împăturit câte un steag american, fiecare înălţat câteva minute pe Capitoliul din Washington, apoi trimis fiecăruia dintre noi, ca o urare de bun venit în ceea ce tocmai învăţasem că este Spaţiul Libertăţii Americane. Despre care bătrânul judecător, în memorabila lui cuvântare, ne asigurase că este un lucru ce nu poate fi pus la îndoială. Şi care ne bine primea, după lungile şi grelele noastre călătorii. Mă gândesc adeseori la cel care mi-a fost deschizător de uşă în ţara asta şi, cum bănuiesc că nu mai e printre noi, îi doresc să se odihnească în pace şi să fi fost întâmpinat acolo, în lumea care nu e o ţară, nici o naţiune, nici o limbă sau religie, de cineva care să-i fi spus, cu o voce tremurătoare şi de neuitat: *Bine ai venit în Spaţiul Liniştii!*

Scrisoarea a opta

Din nou despre asistenţa medicală în Statele Unite şi despre constituţionalitatea legii Obamacare – Apoi despre partidele politice şi despre forţa şi slăbiciunile actualului sistem politic american – Un gând despre iertare

28 iunie 2012

Dragul meu,

În scrisoarea de astăzi mi-am propus să reiau – şi asta pesemne provocat de verdictul dat, în urmă cu două zile, de Curtea Supremă în privinţa legii *Obamacare* – discuţia privitoare la sistemul de asistenţă medicală în Statele Unite. Şi aici parcă îmi sună în urechi muzica obiecţiilor de sorginte socialistă venite din ţările Europei Occidentale. Iată cum sună ele:

În privinţa asistenţei medicale universale – vorbim aici de o normă obligatorie a unei societăţi civilizate –, americanii se dovedesc retrograzi, obtuzi, egoişti. Cei mai mulţi dintre ei se opun unor schimbări menite să introducă în societatea americană ceea ce trebuia introdus de mult: dreptul tuturor la asigurarea medicală.

Este oare asigurarea medicală un drept natural, ca libertatea şi dreptul de a-ţi face propriul destin fericit? Sau este un privilegiu social la care se ajunge prin efort, aşa cum se dobândesc titlul profesional, rangul social, averea, siguranţa financiară, reputaţia în comunitate, onorurile şi prestigiul? Trebuie să o primeşti gratis? Sau trebuie să munceşti pentru ea, aşa cum trebuie să munceşti pentru a asigura familiei tale toate celelalte lucruri esenţiale vieţii?

În varianta statului asistenţial, guvernul paternalist preia şi această sarcină, pe care o prezintă publicului înfăşurată în scutecele mieroase ale grijii pentru popor, pentru cei săraci şi nedreptăţiţi de societate. Dar, în realitate, guvernul extrage banii necesari asigurării medicale a întregii populaţii de la acea parte a populaţiei lucrătoare care creează avuţia, foloseşte acei bani pentru cheltuielile de sănătate ale tuturor membrilor societăţii şi stabileşte el un sistem supracontrolat, în care serviciile medicale sunt raţionalizate şi profesioniştii din medicină sunt controlaţi, nu rareori limitaţi în proiectele şi posibilităţile lor, de funcţionari şi organisme guvernamentale. Medicina este distribuită de guvern, ultimul care hotărăşte cine, ce şi cum primeşte în domeniul asigurării de sănătate.

Canada vecină are un astfel de sistem medical, universal şi complet controlat de stat. La fel Marea Britanie, Suedia, Franţa şi Germania. Au devenit de notorietate publică şi sunt criticate şi ridiculizate situaţiile în care pacienţii care necesită pacemakere, protezări de articulaţii sau operaţii cardiace sunt amânaţi cu lunile. Consultarea unui specialist cere săptămâni de aşteptare, lucrările dentare sunt respinse, dacă pacientul nu plăteşte din buzunar o mare parte a costului. Valul de doctori canadieni care trec graniţa şi se stabilesc în Statele Unite continuă de mulţi ani şi este în creştere. De ce ar pleca, dacă sistemul lor medical este mai bun decât cel din Statele Unite? Tot ei, doctorii canadieni, sunt cei care ne spun ce implică sistemul socialist medical din ţara lor de origine şi asta îi uimeşte pe colegii mei americani, în timp ce mie îmi aminteşte încă neuitatul sistem medical românesc din anii comunismului, în care am fost obligat să lucrez douăzeci de ani şi despre care un spiritual coleg spunea: *asistenţa medicală în România este complet gratuită, dar nici nu face două parale.* Mai puţin de râs sunt nou-apărutele

comisii care hotărăsc în ce situaţii trebuie întreruptă terapia, căror bolnavi de cancer nu li se mai dau citostatice, de la ce vârstă intervenţiile chirurgicale majore şi costisitoare nu se mai aprobă… Acestea sunt măsurile de *eutanasie mascată*, care rezultă atunci când puterea de decizie asupra duratei vieţii, a momentului morţii şi a dreptului la îngrijire este lăsată în mâna unor funcţionari. Cele mai *progresiste* state din Europa, în frunte cu Olanda, au instituit deja comisiile de *eutanasie pe faţă*, care nu mai sunt limitate la mediul spitalelor: echipe mobile de eutanasie se deplasează la domiciliul bolnavilor, iau semnătura pe o declaraţie a celui în cauză (sau iau semnătura *responsabililor legali*) şi apoi administrează drogurile letale. Judecători şi călăi în aceleaşi persoane. Gândul la câte greşeli, dacă nu abuzuri, se pot strecura în această practică te îngrozeşte.

Americanii îşi doresc un sistem universal de asigurare medicală. Dar nu unul precum cel din exemplele de mai sus şi nici unul precum cel care le-a fost băgat pe gât de echipa Obama. Ei vor ca toţi pacienţii să fie trataţi egal şi decent, ca dreptul de decizie asupra vieţii şi morţii să nu fie delegat cuiva din afara familiei. Ei vor ca atunci când bunica a căzut, are o fractură şi are nevoie de o protezare de şold să o primească de îndată, fie că este o zi obişnuită, fie că este weekend sau sărbătoare naţională. Şi să nu i se spună că are nouăzeci şi trei de ani şi deci a trăit destul, aşa că poate să-şi petreacă ultima parte a vieţii fără o proteză scumpă de şold. Ei ştiu, mai bine decât comisiile guvernamentale, că bunica este încă ageră la minte, că vârsta îşi arată efectele în mod diferit de la individ la individ şi că nu vor s-o vadă pe bunică sfârşind cu complicaţii şi dureri, la capătul câtorva săptămâni de chin invalidant.

În cazul unei extraordinare paciente pe care am tratat-o începând de la vârsta de nouăzeci de ani, pentru un infarct miocardic, lucrurile au mers bine

un timp. Dar după şase ani, o insuficienţă cardiacă rezistentă la terapia medicamentoasă s-a instalat şi ameninţa să ducă la un sfârşit apropiat. I-am propus un pacemaker special, care măreşte eficacitatea contracţiei cardiace. Primul ei răspuns a fost negativ: „De ce vrei să mă operezi la vârsta asta?“ „Pentru că aş vrea să-ţi prelungesc viaţa şi s-o fac mai bună şi pentru că – în afara unor elemente de modificări normale la anii tăi – eşti o persoană funcţională şi independentă“, i-am răspuns. După instalarea pacemakerului, starea pacientei mele s-a ameliorat substanţial, în câteva luni funcţia cardiacă s-a normalizat şi bolnava a atins venerabila vârstă de o sută cinci ani, conducând maşina până cu doi ani înaintea morţii.

Americanii mai vor ca sistemul medical universal să nu fie însoţit de o mărire a taxelor. Dar atunci, de unde banii? Sunt căi prin care guvernul ar putea face ca extinderea sistemului medical la întreaga populaţie să aibă loc fără amenzi punitive şi fără costuri exorbitante. Specialiştii în asigurări medicale au sugerat deja câteva formule foarte atractive. Una dintre ele este aceea care îi încurajează pe cei neasiguraţi să se înscrie la o societate de asigurări pe care o aleg ei şi o parte din suma plătită să fie extrasă din taxele pe venit. O alta este ca un grup de angajatori să se constituie într-o asociaţie care, aducând un număr considerabil de noi asiguraţi, poate negocia o reducere de la compania de asigurări. În fine, o asociaţie medicală largă, formată din zeci de angajatori şi mii de asiguraţi, poate face contracte directe cu un centru medical, pentru asigurare completă, scurtcircuitând societăţile de asigurare şi economisind profitul care s-ar duce la acestea.

În prezent, în Statele Unite este încă în vigoare o lege care interzice să închei asigurări medicale cu o societate care nu este licenţiată în statul respectiv. Aceasta micşorează competiţia între asigurări şi menţine preţurile ridicate. Dar în baza

a ce funcţionează această lege? Este un abuz introdus şi menţinut de lobby-ştii asigurărilor. Locuind în Tennessee, pot foarte bine să-mi comand o maşină în Texas, să cumpăr vin din California direct de pe Internet şi să obţin orice marfă existentă, fără nici o limită. De ce nu pot face la fel dacă găsesc o companie de asigurări medicale convenabilă în Connecticut? Suprimarea acestei legi nedrepte şi neamericane ar contribui la o rapidă reducere a preţurilor, aşa cum s-a întâmplat cu toate categoriile de marfă când au fost expuse competiţiei.

Orice cale prin care guvernul poate fi ţinut la distanţă e preferabilă unui sistem de stat cu tendinţă monopolistă şi cu nesfârşite regulamente şi aprobări. Birocraţia şi ineficienţa întreprinderilor ajunse sub control guvernamental sunt bine cunoscute şi dovedite în repetate rânduri prin toate încercările făcute în diverse ramuri de activitate. Cum zice vecinul meu Melvin: „Guvernul strică tot pe ce pune mâna“.

Astăzi, sau într-una dintre puţinele zile care au mai rămas până la sfârşitul lui iunie, se aşteaptă – cu mare nerăbdare şi emoţie – decizia Curţii Supreme în cazul legii de modificare a sistemului medical american, deja votată şi cunoscută de public sub numele de *Obamacare*. Şedinţele de dezbatere ale Curţii nu au fost publice şi membrii lui nu au făcut nici o declaraţie de presă. Puţinele zvonuri care au circulat până acum descriu dezbaterile ca fiind aprinse şi Curtea divizată de mari diferenţe de opinie. De aceea se aşteaptă ca votul Curţii să fie strâns, probabil la limită, adică de cinci la patru.

Aşa cum fac adeseori când vreau să aflu cum gândeşte „talpa ţării“ într-un subiect controversat şi care împarte opinia publică în curente adversare, l-am luat pe prietenul meu Melvin la o discuţie, punând întrebări legate de legea care reformează sistemul medical şi care ar trebui să se aplice, dacă

rămâne în picioare, cu începere din anul 2014. „Ce crezi tu despre legea sanitară?“ l-am întrebat. Melvin, pe care ai apucat să-l cunoşti, este vecinul şi prietenul meu care mă ajută la multe treburi legate de grădină, casă, barcă, maşini – toate, aşadar, treburi pe care fie nu pot să le fac singur, fie nu am timp să le fac. Adeseori stăm de vorbă despre câte în lună şi-n stele şi mereu sunt surprins să aflu cât de sănătoasă este judecata lui, cât bun-simţ există în lucrurile în care crede şi în regulile de viaţă după care se conduce. S-a născut într-o localitate vecină cu cea în care trăim acum amândoi, Soddy Daisy. A făcut şcoala locală şi, după terminarea liceului, a intrat ca ucenic la atelierul de tipografie al companiei Tennessee Valley Authority, o mare întreprindere înfiinţată de guvernul federal Roosevelt, în cadrul programului de refacere economică New Deal. TVA, cum e cunoscută această imensă corporaţie guvernamentală, este prezentă şi activă în toate statele de pe valea râului, adică în Kentucky, Tennessee, Georgia, Alabama, Carolina de Nord, şi are ramuri şi filiale în foarte multe domenii: centrale electrice termice sau nucleare, reţele electrice, drumuri şi poduri, stăvilare, hidrocentrale, hidroameliorare, industria fertilizatoarelor, industria chimică, construcţii, porturi, aeroporturi, transporturi, materiale de construcţie şi multe altele.

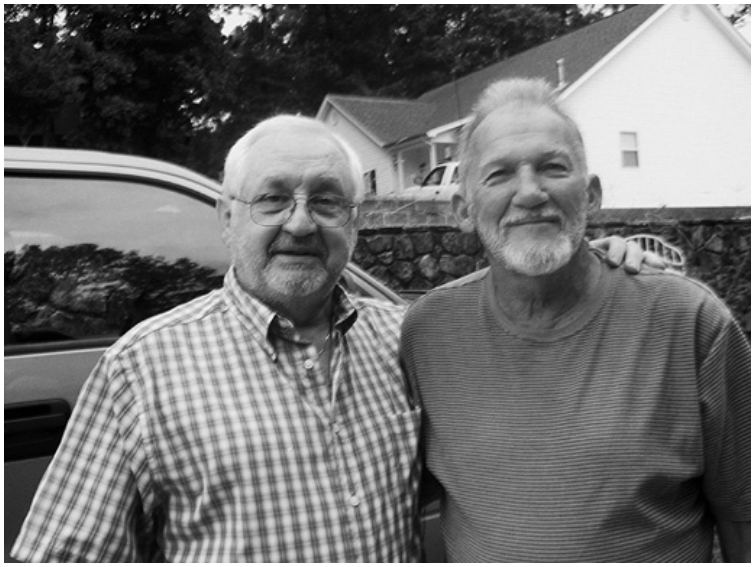

Cu Melvin G., vecinul şi prietenul meu, care mă ajută cu grădinăritul; el este pentru mine „talpa ţării“ americane şi reprezentantul Americii „simple, morale şi generoase“.

„Nici eu şi nici nevastă-mea nu sunem de acord cu legea lui Obama“, îmi răspunde la prima întrebare Melvin. „Eu cred că dacă guvernul este lăsat să impună ceva populaţiei, cum ar fi să cumpere asigurarea medicală, fie că vrea, fie că nu, atunci nu poţi fi sigur că mâine acelaşi guvern nu-ţi trimite o hârtie în care te anunţă că eşti obligat să cumperi, vrând-nevrând, un frigider. Şi că, dacă nu vrei, te va amenda.“

Încerc să joc rolul de avocat al diavolului: „Dar nu e bine ca toată populaţia să aibă asigurare medicală şi să nu mai existe oameni sau familii care nu au asigurare?“ „Ba da“, răspunde foarte prompt prietenul meu, „dar şi acolo este un lucru în care suntem forţaţi de legea Obama. Eu accept să fiu responsabil, aşa cum am fost toată viaţa mea, pentru cheltuielile medicale ale mele şi familiei mele. De asemenea, accept să suportăm, eu şi toţi cei care plătim taxe, din taxele noastre, cheltuielile medicale pentru cei care nu pot munci, pentru cei care sunt bătrâni sau bolnavi, pentru copiii care nu au ajutor de la taţii lor dispăruţi fără urmă, dar nu şi pentru cei care pot munci şi nu vor

să muncească. Cheltuielile lor pentru hrană, casă şi asistenţă medicală nu sunt şi nu trebuie să fie responsabilitatea mea, a copiilor şi nepoţilor mei. Dacă suntem forţaţi să plătim pentru ei de către guvernul meu, guvernul îmi face mie o nedreptate, îmi fură munca şi-i favorizează pe cei care-şi bat joc de noi. Şi mai e ceva: n-am nici o încredere în legile care trec aprobate prin Congres numai cu majoritatea voturilor partidului la putere, fără nici un vot al opoziţiei. Aşa a trecut, cu chiu, cu vai, legea *Obamacare* prin Congres. Dacă ei n-au putut convinge nici un parlamentar din opoziţie, nici pe congresmenul şi senatorul meu, care sunt republicani, cum se aşteaptă să mă convingă pe mine şi să-mi câştige încrederea? Eu zic aşa: pe ce a pus mâna guvernul – serviciile poştale, transporturile din oraşe, sistemul de securitate socială şi multe altele – nu merge bine. Toate sunt înglodate în datorii şi ameninţate cu falimentul".

De ce or fi spunând politicienii că oamenii simpli nu pot înţelege subtilităţile politicii, că e nevoie de ei, politicienii, ca să gândească, plănuiască şi aplice politici sociale, chiar dacă votul popular e negativ? În subiectul *Obamacare*, sute de sondaje de opinie au arătat de mai bine de un an că cel puţin 60% din populaţie respinge această variantă de reformă a legii sanitare.

I-am arătat lui Melvin un articol în care autorul specula despre cum ar putea să fie decizia Curţii Supreme: 1. respingere totală a legii; 2. anularea prevederilor celor mai nepopulare articole – obligativitatea sub ameninţarea penalizărilor financiare, comitetele de aprobare a actelor şi deciziilor medicilor şi a comisiilor care decid acordarea sau întreruperea asistenţei medicale, aşa-zisele „comisii ale morţii" –, dar menţinerea restului de articole ale legii; sau 3. aprobarea legii în totalitate. „Cred că cel mai bine ar fi să abroge legea complet şi politicienii să se apuce să lucreze

din nou la un proiect. Nu ştiu pe nimeni căruia să-i placă legea sanitară aşa cum e“, conchide Melvin.

Au trecut doar câteva zile de la discuţia mea cu Melvin şi astăzi, 28 iunie 2012, Curtea Supremă şi-a anunţat decizia: cu o majoritate de 5 la 4 legea a fost, în cea mai mare parte, declarată constituţională. Partea respinsă se referă la acel paragraf din lege care ar da dreptul guvernului federal să penalizeze guvernele statelor. Astfel, în legea sanitară, aşa cum a fost ea votată, guvernul federal vrea să ceară statelor să încorporeze în rândul asiguraţilor un mare număr de persoane noi, care să fie absorbite în programul de asistenţă medicală *Medicare*, pentru săraci. În schimb, el ar aloca o anumită sumă de bani fiecărui guvern statal, ca un adaos la sumele deja trimise de Washington pentru programele *Medicare* existente în fiecare stat. Guvernatorii se plâng că suplimentul e calculat mult sub cât ar fi necesar ca să se plătească asistenţa noilor asiguraţi şi că aceasta nu le lasă altă şansă decât să pună noi taxe cetăţenilor din statele lor. Fiindcă în lege se stipulează că guvernele statale care vor refuza adaosul vor fi penalizate prin retragerea de către guvernul federal a întregii alocaţii *Medicare*, inclusiv cea care se plăteşte pentru vechii asiguraţi. Cu asta, guvernatorii ar fi puşi cu spatele la zid, şi Curtea Supremă a găsit că este un abuz: guvernul federal nu are dreptul să penalizeze un stat numai pentru că acesta îşi declară limitele financiare.

Într-o altă scrisoare, spuneam că adeseori Curtea Supremă surprinde prin deciziile sale. Cei care încearcă să ghicească în ce direcţie va merge ea înainte de pronunţare greşesc de cele mai multe ori. În afara motivaţiei conforme cu ce se întâmplă în momentul istoric al deciziei, membrii Curţii Supreme ţin cont de precedente, de efectul pe care îl va avea o decizie asupra societăţii, asupra prestigiului Curţii şi – mai ales – de cum va fi privită acea decizie din perspectiva analizei

juridice de peste decenii şi secole. Curtea Supremă a Statelor Unite se uită cu un ochi la prezent şi cu celălalt la viitor.

Cum s-au împărţit voturile? Cei patru membri ai Curţii care sunt *constant de stânga* (Ruth Bader Ginsburg, Stephen Breyer, Sonia Sotomayor şi Elena Kagan) au votat pentru lege. Împotrivă au votat cei *constant conservatori* (Antonin Scalia, Clarence Thomas şi Samuel Alito) şi cel care *de cele mai multe ori e conservator, dar câteodată alunecă spre stânga* (Anthony Kennedy). Marea surpriză a venit de la judecătorul-şef al Curţii Supreme, John Roberts, care a înclinat balanţa în favoarea legii. El era cunoscut ca fiind de fapt un magistrat conservator şi istoria voturilor sale anterioare, înainte şi după numirea lui ca judecător suprem, dovedeşte asta. Multe explicaţii şi interpretări au apărut în zilele următoare deciziei.

În motivaţia votului său, Roberts a echivalat obligativitatea de a cumpăra asigurare medicală cu o taxă impusă de guvern, şi nu cu o acţiune de creare a unui domeniu comercial impus abuziv întregii populaţii. După Constituţie, guvernul are dreptul să aplice taxe, astfel legea este – cu excepţia penalizării statelor descrisă mai sus – constituţională. Guvernul Obama este furios: pe tot parcursul luptei date în jurul proiectului de lege a asistenţei medicale, el a negat cu încăpăţânare că ar aduce o nouă taxă, temându-se de efectul negativ la alegeri. Dar, preluând această aprobare a Curţii, guvernul trebuie să recunoască implicit că, de fapt, este vorba de o nouă taxă. Prin aceasta, Roberts le pune democraţilor în cârcă o povară greu de dus în campania electorală a apropiatelor alegeri. Mai mult, John Roberts a precizat în textul său: „Nu este rolul Curţii Supreme să anuleze o lege *rea*, dacă ea este constituţională“. Cu aceasta, judecătorul trimite un mesaj naţiunii care ar suna, explicat în termeni laici, aşa: guvernul v-a dat o lege rea, este datoria voastră să luptaţi schimbând

mai întâi politicienii, apoi legea. Noi suntem doar arbitri, şi rostul nostru este să facem astfel ca lupta să se ducă potrivit regulilor. Atât lupta *pro* şi *contra* legii lui Obama, cât şi dezbaterile şi decizia finală a Curţii Supreme vor intra în istoria politică a ţării. Ele vor fi completate de rezultatele alegerilor din noiembrie 2012, care vor decide: stat asistenţial cu capitalism controlat de stat, guvern puternic, larg şi dominant? Sau stat de iniţiativă particulară, cu piaţă liberă, nereglementată politic, şi capitalism clasic, completat cu un program de asistenţă socială care să stimuleze munca şi responsabilitatea, nu parazitismul social? Între cele două filozofii sociale antagoniste, care împart America zilelor noastre, cea lucidă – după părerea mea – este cea care limitează atribuţiile şi puterea guvernului. Un avertisment foarte elocvent ne este trimis din trecut, de la mare distanţă, dar cu o voce încă puternică şi convingătoare, de George Washington: „Guvernul nu este raţiunea şi nu este elocvenţa. El este forţa. Ca şi focul, el poate fi un slujitor periculos sau poate deveni stăpânul de temut. Nici un moment nu trebuie să i se permită acţiunea iresponsabilă“.

Primele sondaje ale opiniei publice confirmă că mesajul lui John Roberts a fost auzit. Unul dintre cei mai respectaţi specialişti în sondaje, Scott Rasmussen, a comentat ieri că „după decizia Curţii Supreme furia conservatorilor atinge niveluri stratosferice“ şi că, în privinţa contribuţiilor pentru campanie, Romney se detaşează, în timp ce echipa realegerii lui Obama lasă să se vadă unele dificultăţi financiare îngrijorătoare, până acum nemaiîntâlnite.

Am întrebat-o pe Patricia Y., soră medicală de peste douăzeci de ani, mamă devotată şi femeie cu judecată sănătoasă, ce crede despre aprobarea de către Curtea Supremă a legii *Obamacare*. „A dispărut ultimul lucru care l-ar fi convins pe un individ trăind pe seama asigurărilor sociale să se

întoarcă la muncă, acela că ar fi dorit să aibă o asigurare medicală mai bună“, mi-a răspuns. „Nu mai are nevoie să se zbată, nu va mai avea nici un interes să-şi găsească o slujbă. Pentru el şi familia lui vom plăti tu şi cu mine, iar ei vor primi – gratis – o asigurare identică cu a noastră. Noi luăm în piept toate pierderile, leneşii vor primi câştigurile.“

Indiferent ce sistem medical va fi introdus în anii care vin în Statele Unite, că va fi sistemul Obama, sistemul Obama modificat, un sistem cu totul nou sau o combinaţie între sistemul vechi şi o nouă componentă pentru cei încă neasiguraţi, două lucruri sunt sigure: va fi un sistem universal şi va costa foarte mult. Prima estimare a costului pe durata unui deceniu de la instalare, în varianta guvernului, a fost de opt sute de miliarde de dolari. Un studiu al specialiştilor, publicat după votarea legii sanitare, a ridicat costul estimativ la un trilion şapte sute de miliarde, iar o reevaluare recentă l-a ridicat la două trilioane cinci sute de miliarde.

Ca şi celelalte programe sociale federale, cunoscute sub numele de *entitlements*, asigurarea medicală universală va fi finanţată din taxe, aşa că se anticipează o creştere a acestora. De câte ori guvernul federal a micşorat taxele, economia a suferit o schimbare în bine şi, invers, creşterea taxelor s-a asociat cu o stagnare economică. Ştiind că deficitul federal este mai mare decât în orice alt moment istoric, aproximativ paisprezece trilioane de dolari, nu ne putem aştepta decât la un efect negativ sau, poate, chiar la agravarea recesiunii deja existente, dacă ne înjugăm acum la noile cheltuieli. Căci, în materie de economie, bunele intenţii nu sunt de ajuns; indiferent de scopuri, nobile sau nu, cheltuielile duc la datorii şi dobânzi, mari şi crescătoare. În SUA, datoriile s-au extins deja la generaţia viitoare şi, dacă ele vor continua în acelaşi ritm, vor fi făcute în contul celor nenăscuţi încă.

Care este istoria taxelor în Statele Unite? De la înfiinţare şi până în anul 1862 nu au existat taxe individuale pe venit. Fondurile cu care funcţiona guvernul federal proveneau din taxarea comerţului cu anumite forme de marfă: alcool, trăsuri, căruţe, zahăr, tutun, sclavi. Temporar, între anii 1862 şi 1868, a fost percepută o taxă generală pe venit pentru cheltuielile de război şi de refacere. Prin cel de al şaisprezecelea amendament al Constituţiei, adoptat sub preşedinţia lui William Taft (cel de-al douăzeci şi şaptelea preşedinte,1857–1930), s-a introdus pentru prima dată taxarea veniturilor individuale şi ale corporaţiilor în anul 1913. Sub preşedinţia lui Franklin D. Roosevelt, şi asta din anul 1943, taxele individuale au început să fie reţinute direct din statele de plată. Guvernul federal percepe de la corporaţii taxe de 15–35% din profit. La taxele individuale, guvernul reţine 10–35% în funcţie de venitul anual, dar mai reţine taxa de asigurări sociale de 6,2%, taxa *Medicare* (asigurarea medicală de bază după vârsta de 65 de ani) şi FICA (contribuţia din taxe pentru asigurarea federală), pe care le plătesc şi salariaţii, şi patronii, şi care este de 4,2–5,65%. În cele mai multe state se plătesc şi taxe de stat, care variază între 5 şi 8%. La orice obiect achiziţionat, se plătesc taxe comerciale, care în statul meu sunt de aproape 10%. Taxele de stat şi cele comerciale merg la statul respectiv. Moştenirile se taxează cu 35% din valoarea totală, iar câştigurile rezultate din investiţii sau dobânzi cu 15–35%. Statele mai percep şi taxele anuale de proprietate, care în unele state sunt foarte mari. Multe metropole taxează proprietăţile încă o dată, pentru a-şi acoperi cheltuielile.

În funcţie de regimul de taxe, care e diferit de la stat la stat şi de la regiune la regiune, oamenii îşi aleg unde se stabilesc atât în perioada activă, cât şi după pensionare. Taxele federale nu diferă de la o regiune la alta. În cel mai bun caz, oamenii cu

venituri mari cumulează în jur de 50% bani taxaţi, cu care acoperă toate formele de taxe de mai sus. Sunt regiuni unde totalul taxat depăşeşte 60% din venit. Fiindcă taxele de venit cresc odată cu venitul (10% pentru o familie care câştigă sub 17.000 de dolari pe an; 35% pentru o familie care cumulează un câştig anual mai mare de 379.000 de dolari), contribuţia populaţiei la venitul ţării apare astfel: 50% din populaţie nu plăteşte nici un fel de taxe, 25% acoperă 86% din total, iar 1% (cei mai avuţi) produc 38% din venitul federal.

Mai mulţi preşedinţi americani au introdus reduceri majore la taxele de venit. În anul 1963, John F. Kennedy a redus taxele de la 20–90% la 14–65%. În 1986, Ronald Reagan a micşorat taxele de la o medie de 50% la 28%, iar în 1997, William Clinton a redus totalul taxelor pe naţiune cu 152 de miliarde de dolari. În anul 2003, George W. Bush a tăiat taxele de la 28–40% la 25–35%. Toate aceste reduceri de taxe au fost urmate prompt de relansări economice spectaculoase şi de durată.

După cum vezi, în scrisoarea asta, discutând decizia dată de Curtea Supremă în privinţa legii *Obamacare*, te-am readus la un fragment din viaţa americană curentă, cu gândul că aşa se vor putea înţelege mai bine mecanismele funcţionării ei. Şi, având în vedere alegerile prezidenţiale care vin în noiembrie, mă voi opri în continuare la structura vieţii politice americane, bazată în principal pe două mari partide. Credincios retoricii folosite până acum, voi formula mai întâi reproşul „criticilor“ sau, mai bine zis, „locul comun“ pe care-l avem la îndemână când discutăm un aspect sau altul al lumii americane. Iar apoi, voi încerca să explic cum cred eu că trebuie înţelese lucrurile dacă le privim mai îndeaproape.

Sistemul politic al Statelor Unite, se spune*, cu numai două partide, este rigid, limitează opţiunile alegătorilor, nu are deschiderea sistemelor*

multipartidice. El este inferior celui european, micşorează şansele de exprimare a unor nuanţe de ideologie politică, aşa cum găseşti în ţările cu mai multe partide concurente în interiorul fiecărei zone a spectrului politic.

Să spunem mai întâi că în SUA nu există doar două partide politice, ci o multitudine de partide, dintre care două sunt dominante şi reuşesc să aibă controlul asupra alegerilor locale şi federale. De la Războiul Civil (1861–1865), cele două partide dominante au rămas aceleaşi: Partidul Democrat (numele corect este Partidul Democratic), cu origini istorice mai vechi, şi Partidul Republican, creat de Abraham Lincoln şi aripa politică opusă sclaviei (1854). Dintr-o lungă listă a partidelor politice existente astăzi, cu menţionarea anului de înfiinţare în paranteză, citez câteva mai puţin numeroase: Partidul Prohibiţiei (1869), Partidul Comunist al SUA (1919), Muncitorii Lumii (1959), Partidul American (1969), Alternativa Socialistă (1986), Partidul Laburist (1996), Partidul Marijuanei în SUA (2002), Partidul „America-în-primul-rând“ (2002), Partidul Socialismului şi al Libertăţii (2004). Există însă doar patru partide care au jucat – şi încă mai pot juca – un rol în politica americană. Înţeleg prin asta partidele care apar într-o alegere prezidenţială ca oferind al treilea candidat, pe lângă cel democrat şi republican. Iată care sunt cele patru partide de acest tip: Partidul Libertarian (1971), Partidul Verde (1991), Partidul Constituţional (1992) şi Partidul Reformei (1995).

În fiecare etapă istorică, două partide dominante s-au înfruntat în alegeri, fiecare din ele punând un accent specific în felul de a interpreta Constituţia americană: democraţii de astăzi, dar şi cei care au fost premergătorii lor, încearcă să diminueze prevederea constituţională care acordă cea mai mare parte a autorităţii fiecărui stat federal. La democraţi, accentul cade pe un guvern federal

puternic, capabil să influenţeze mersul economiei şi al vieţii sociale în toate statele. Partidul Democrat vrea să limiteze rolul SUA în lume, e mai orientat spre rezolvarea problemelor interne, s-a dovedit mai ezitant şi nehotărât în problemele de securitate naţională şi e văzut – de către alegătorii din clasa mijlocie – ca fiind mai favorabil păturilor situate jos pe scara veniturilor, uniunilor sindicale, celor care au nevoie de asistenţă socială şi minorităţilor. Pe eşichierul politic, democraţii ocupă zona de centru-stânga.

Deşi a fost elementul politic determinant în eliberarea sclavilor, Partidul Republican nu se bucură de acest credit astăzi, minorităţile sunt mai ataşate de democraţi, iar electoratul mijlociu îi vede pe republicani mai înclinaţi să-i susţină pe cei bogaţi, pe cei cu venituri mari, corporaţiile şi băncile. Republicanii au fost întotdeauna mai hotărâţi în problemele de apărare, mai direcţi în susţinerea intereselor americane în lume şi mai înclinaţi să controleze cheltuielile sociale. Ei au o tendinţă mai conservatoare şi mai legată de tradiţia libertarianismului. Scopul lor declarat este limitarea guvernului şi a rolului lui, restrângerea taxării individuale şi de întreprindere şi sprijinirea întreprinzătorilor şi a celor productivi. Republicanii se situează în zona de centru-dreapta a spectrului politic american.

La data semnării Constituţiei americane, în anul 1787, nu existau partide politice şi, ca atare, nu există nici o menţiune constituţională despre politica partidică. Părinţii Fondatori au fost suspicioşi în privinţa separării publicului după opţiuni politice, temându-se de partizanatul excesiv şi de posibila blocare a vieţii politice din exces de aderenţă la o anumită ideologie. Nu li se poate da îndeajuns dreptate astăzi, când asistăm la numeroase blocaje de guvernare generate tocmai de controlul exercitat de partidele care ajung să nu mai colaboreze, să prefere boicotul sau să opună

rezistenţă, plasând interesele publice în urma celor de partid.

Primul preşedinte american, George Washington, a fost fără partid. Apoi, după apartenenţa la un partid, lista preşedinţilor arată astfel: un federalist, patru democrat-republicani, patru whigs, un federalist galben, şaisprezece democraţi şi optsprezece republicani. Istoricii politici împart istoria partidelor politice americane în cinci sisteme: primul sistem (1790–1828), cu Partidul Federalist şi cu Partidul Democratic-Republican; al doilea sistem (1828–1850), cu noul Partid Democratic condus de Andrew Jackson, rezultat din scindarea Partidului Democratic-Republican şi Partidul Whig; al treilea sistem (1854–1890), cu noul Partid Republican şi Partidul Democrat. În acest sistem, ambele partide au devenit largi coaliţii multistatale, care au înlocuit partidele puţin numeroase care le-au precedat. A urmat al patrulea sistem (1896–1932), cu realinieri şi redefiniri atât în Partidul Republican, cât şi în cel Democrat. Şi, în sfârşit, cel de-al cincilea sistem, care începe din generaţia F.D. Roosevelt – New Deal (1933) şi se continuă şi în prezent.

În Statele Unite, un cetăţean de rând, care nu candidează la nici o funcţie, poate fi *republican*, *democrat* sau *libertarian* numai fiindcă el se declară ca atare. Nu are nevoie de legitimaţie, nu plăteşte cotizaţie, face contribuţii pentru partidul sau candidatul în favoarea căruia va vota dacă vrea, dar nu fiindcă are o obligaţie. El îşi poate schimba opţiunea politică fără să aibă nevoie de o aprobare pentru asta. Cel mult, se va înregistra la secţia de votare teritorială pentru unul sau altul dintre partidele dominante. Mulţi nu vor să facă nici măcar asta, preferând să rămână şi să se declare *independenţi*, tocmai pentru a nu fi siliţi la o loialitate stingheritoare şi pentru a-şi putea schimba neîngrădiţi opţiunile politice.

Partidul Democrat american este cel mai vechi partid politic din lume. În epoca actuală, are o politică socială *liberală* şi *progresistă*, este partidul american care se apropie cel mai mult de social-democraţia europeană şi are cel mai larg electorat din SUA. În anul 2004 a avut 72 de milioane de votanţi (42,6% din totalul de 169 de milioane de alegători înscrişi pe listele electorale). Sondajul Gallup din 2009 a arătat că democraţii controlau circa 31% din electoratul american. Din anul 2008 a început să piardă susţinători, cei care au dezertat ajungând în 2011 la 1,7 milioane (3,9%). Pe plan intern, Partidul Democrat este în favoarea avorturilor nerestrictive, a liberalizării drogurilor, a imigraţiei libere, a căsătoriilor între indivizi de acelaşi sex, a limitării religiei în şcoli şi a controlului armelor individuale. A iniţiat şi se luptă să continue o grămadă de programe sociale, unele foarte indicate şi utile, altele exagerate, excesiv de costisitoare, care risipesc banii contribuabililor. Este adeptul neintervenţionismului pe plan extern şi înclină spre rezolvarea crizelor din lume prin intervenţia organizaţiilor supranaţionale, de tip ONU.

Are patru subgrupe principale: liberal, centru, libertarian şi progresist. În ultimii ani au căpătat o mare influenţă în partid subgrupele liberale de extremă stângă, puternic anticapitaliste, antiglobaliste, unele chiar anarhice. Mişcarea Occupy!, dezvoltată în 2011–2012, a dat un exemplu de nesupunere socială, comportament violent, aberant, ilogic, distructiv. Lunile în care grupurile Occupy au blocat centrele administrative ale majorităţii oraşelor americane au fost exemple de terorism urban organizat, de anarhie cu intenţii de intimidare.

Mulţi dintre democraţii intelectuali, angajaţi în presă şi televiziune, şi-au arătat în mod deschis de-a lungul timpului simpatia şi sprijinul pentru comunismul sovietic, pentru Cuba castristă, pentru

doctrina Mao şi anarhismul revoluţionar al falsului erou Che Guevara.

Încă de la origine, acesta a fost partidul antifederalist. Democraţii din Sud au susţinut secesiunea din uniune şi lor li s-au alăturat Democraţii pentru Război (War Democrats) din Nord. Cealaltă parte a democraţilor nordişti, Democraţii Anti-Război (Anti-War Democrats), s-au unit cu republicanii lui Lincoln. După terminarea Războiului Civil, democraţii din Sudul ocupat au format miliţii secrete, între care şi organizaţia Ku Klux Klan. Nimic din toate acestea nu e amintit astăzi la mitingurile electorale democrate adresate populaţiei de culoare. Dacă pui întrebări legate de această temă unor afroamericani contemporani, vei întâlni o totală ignorare a subiectului. Un simbol al Partidului Democrat american este măgarul. Şi acest lucru are o istorie. În timpul alegerilor prezidenţiale din 1828, adversarii lui Andrew Jackson l-au atacat cu insulte personale, inclusiv aceea că „este un măgar“ (*Jackson is a jackass*). În loc să protesteze, cel atacat a început să folosească în materialele lui electorale această poreclă, care a prins. Partidul nu a adoptat niciodată măgarul ca o emblemă oficială, dar a tolerat imaginea care evocă – pe lângă trăsăturile ades ridiculizate ale animalului – şi calităţi: modestia, umilitatea, încăpăţânarea productivă, existenţa legată de muncile grele şi puţin răsplătite. Republicanii, în schimb, au făcut din elefant o mascotă oficială a partidului lor, prin care vor să sugereze puterea, calmul, stabilitatea, mărimea dominantă şi lipsa de grabă în decizii şi acţiuni.

Earl S., democratul convins.

Puţini dintre bolnavii mei au avut parte de atâtea intervenţii grele în doar câţiva ani cum a avut Earl S. Mai întâi au fost câteva angioplastii coronariene cu stenturi, apoi o operaţie de bypass aortocoronarian. La un an, a fost operat de urgenţă pentru o disecţie acută de aortă ascendentă, care a plecat de la zona de inserare în aortă a unuia dintre bypassuri, situaţie foarte periculoasă, în care peretele aortic se sfâşie, separând straturile, iar sângele pătrunde în falsul canal. A ieşit cu bine din toate. Ultima complicaţie a fost o altă disecţie de aortă, de data aceasta intersectând aorta descendentă, pentru care a fost tratat medical, cu controale la intervale mici vreme de mai mulţi ani. Până la pensionarea medicală, Earl a fost un inspector coordonator al statului pentru organizaţiile sindicale. A ajutat mii de oameni şi zeci de uniuni, a bătut statul în lung şi-n lat, a vizitat fiecare întreprindere industrială, fiecare mină, fiecare şantier de construcţie sau mare firmă comercială. Viaţa şi munca lui l-au făcut un democrat ale cărui convingeri nu ar fi putut fi zdruncinate nici de un cutremur. Când se oprea la vreo benzinărie sau când intra într-un restaurant, Earl era invariabil salutat, oamenii veneau să-i

vorbească, să-i amintească de cutare sau cutare acţiune care-i legase în trecut. Când îmi exprimam scepticismul în legătură cu ce sunt astăzi sindicatele (acolo unde mai sunt), Earl îmi spunea: „Tu nu ştii la ce s-ar fi ajuns în ţara asta dacă n-ar fi fost sindicatele. Pe măsură ce economia americană şi-a luat zborul, după al Doilea Război Mondial, dacă n-ar fi existat solidaritatea de protest, exploatarea muncitorilor ar fi devenit sălbatică. America ar fi fost incomparabil mai rea dacă n-ar fi existat sindicatele“. La care îi replicam: „Sindicatele au fost un lucru bun în trecut, dar au încetat să fie aşa când s-au politizat excesiv şi au devenit formaţiuni de putere şi influenţă politică. În anii ’50–’60 sindicatele tale au fost luate în stăpânire de mafia americană, care i-a exploatat pe muncitori mai mult decât au făcut-o patronii. Capitalismul american a adus succesul şi bunăstarea tuturor, patroni şi muncitori, în vreme ce rolul sindicatelor astăzi e mai mult negativ, drenând profiturile întreprinderilor şi oprind dezvoltarea. Dacă sunt aşa minunate sindicatele tale, de ce nu i-au făcut fericiţi pe muncitori în URSS şi România, unde de fapt au colaborat strâns cu dictatura comunistă?“ Dar n-am fost niciodată răsplătit cu acordul lui Earl.

Întindeam coarda numai până la un punct, ca să nu-i cresc tensiunea arterială şi să-i fac disecţia să progreseze. Dar eram buni prieteni şi ne bucuram să avem, fiecare din noi, un interlocutor informat. Earl era şi artist amator, cânta la banjo şi cu vocea şi era îndrăgostit de muzica gospel alb şi country. Mi-a dat mai multe dintre discurile lui şi nu sunt rele deloc. Publicul lui de artist amator era cel de la festivalurile rurale, târguri, aniversări, adunări de familie în biserici sau case de bătrâni. Când mama mea a ajuns să trăiască într-o casă de *assisted living* („viaţă asistată“), pentru cei care nu mai au putere să se îngrijească singuri, dar sunt încă mai mult sau mai puţin funcţionali, am putut

descoperi ce mare lucru fac aceşti artişti amatori pentru oamenii ajunşi la capătul existenţei. Aproape în fiecare după-amiază erau adunaţi în salon bătrânii firavi, şi un muzician, un grup muzical sau de dansatori le dădeau un spectacol de o oră. Duminica dimineaţa, pentru cei care nu mai aveau putere să meargă la biserică, doamne din comitetele parohiale veneau să le citească Biblia şi să cânte psalmii şi imnurile cele mai cunoscute. Earl îşi dedica mai multe zile pe săptămână unor astfel de vizite şi spectacole, unele în alte oraşe.

La una dintre discuţiile noastre politice, întotdeauna contradictorii, exasperat de poziţia mea conservatoare, m-a somat: „Dă-mi măcar o sugestie în privinţa a ceea ce ar trebui schimbat în politica americană! Până acum n-am auzit decât critici antidemocratice!“ N-am ezitat, fiindcă mă gândisem de multă vreme la problemele politice americane, citeam presa cu regularitate şi parcursesem şi câteva cărţi de analiză a sistemului politic american. I-am spus: „Cel mai important lucru care poate reforma în bine politica americană este limitarea mandatelor pentru membrii Congresului, în ambele Camere“.

Ce aveam în minte când i-am spus asta lui Earl? În Statele Unite, mandatele preşedinţilor şi guvernatorilor sunt limitate. Un preşedinte ales poate avea două mandate, fiecare de patru ani. În treizeci şi şase de state, guvernatorii aleşi pot avea doar două mandate, dar în alte şaisprezece state nu există o limitare legală.

Congresul american a devenit un loc în care majoritatea membrilor sunt *politicieni de profesie*, asigurându-şi prin multiple mijloace perpetuitatea în funcţie. Cei care au scris Constituţia au anticipat pericolul unei astfel de situaţii, care duce la crearea unei oligarhii politice, cu drepturi pe care nu le are nici o altă categorie de profesionişti. Până la Războiul Civil a existat un sistem de rotaţie, care întrerupea menţinerea aceleiaşi funcţii pentru

un timp prea îndelungat, dar în epoca recentă a fost uitat. Efortul senatorilor şi congresmenilor este dedicat în bună parte strângerii de fonduri pentru campaniile electorale şi aranjamentelor care le asigură realegerea. „Permanentizarea membrilor Congresului riscă să antreneze corupţia prin exercitarea puterii nelimitate în timp şi este un fenomen foarte neamerican“, i-am spus lui Earl. „În plus, aş introduce o clauză obligatorie pentru toţi cei care candidează la funcţii politice: să facă dovada unei profesiuni preexistente, nu să devină de la începutul carierei lor politicieni de profesie.“ Răspunsul meu a stârnit entuziasmul lui Earl. „Să mă ia naiba, asta este exact ce-i trebuie Americii. Cum de ştii tu, un nou-venit în ţara asta, că lucrul cel mai de dorit, pentru care ne zbatem mulţi, este limitarea mandatelor? Dar să ştii că nu e deloc uşor. Rezistenţa politicienilor de meserie este puternică şi au multe mijloace să refuze ceea ce ar dori cei mai mulţi cetăţeni.“ Am continuat: „În lumea din care vin, am văzut ce periculos e când întreaga putere se dă pe mâna unor indivizi care n-au fost nici muncitori, nici ţărani, nici profesori, nici preoţi, nimic… Indivizi selectaţi de la o vârstă tânără, pregătiţi să devină cadre de conducere şi care nu ştiu nimic decât ideologia care le-a fost inoculată. Aceşti oameni nu au scrupule, nu au afecţiune pentru nici o categorie socială, nu aparţin ei înşişi nici uneia. Când Părinţii Fondatori au creat primul Congres, membrii lui erau fermieri, negustori, pastori, militari, profesori care veneau la Washington pentru unul sau două mandate, pe care le priveau ca pe o datorie civică, nu ca pe un mod de a-şi câştiga existenţa, bunăstarea şi un loc de frunte în ierarhia socială“. „Ei“, mi-a raspuns Earl, „tare mi-aş dori să fim amândoi mai tineri şi să începem împreună o campanie puternică pentru limitarea mandatelor şi pentru desfiinţarea politicienilor de profesie“.

Acum câţiva ani, nevasta lui Earl l-a găsit în casă inconştient şi respirând cu greutate. Echipa de salvare a trebuit să-l resusciteze, dar rămăsese destul de mult timp fără oxigen. S-au produs tulburări ireversibile care au indus moartea cerebrală. Funcţiile vitale au fost restabilite, Earl a fost reechilibrat pe ventilator, dar, după mai multe săptămâni de aşteptare, nu şi-a recăpătat cunoştinţa şi neurologii erau foarte pesimişti. Nevasta lui a hotărât, după multe ezitări, să renunţe la terapia de suport. Earl s-a stins la câteva după oprirea ventilatorului şi a perfuziilor.

Partidul Republican este, din punctul de vedere al vechimii, cel de-al doilea partid american. S-a coagulat în anii 1850 din mişcarea antisclavie, devenită mai intensă după ce a apărut tendinţa de a *exporta* sclavia în noile state din Nord. O înţelegere politică, la care conveniseră toţi participanţii în 1820, numită „Compromisul Missouri“, stabilise interdicţia de a practica sclavia la nord de paralela de 36 de grade şi 30 de minute. Acest acord a căzut în 1854, odată cu „Actul Kansas–Nebraska“, rezultat din votul majorităţii Congresului, care stipula că un stat este liber să folosească sau nu munca sclavilor negri şi comerţul de sclavi, după cum hotărau prin vot cetăţenii săi. Sclavia a fost un fenomen social care s-a dezvoltat şi a supravieţuit din considerente multiple, dar în primul rând economice. Sclavii erau o valoare, o marfă şi o investiţie. Asemănările cu situaţia robilor din Principatele Române şi alte ţări est-europene sunt izbitoare. Atunci când vizitezi muzeele de azi, făcute pe plantaţiile de ieri din Louisiana, descoperi detalii cum sunt actele de moştenire sau zestre care precizau care sclavi erau moşteniţi sau primiţi ca dotă, ca şi listele cu atribuţiile fiecărui sclav de pe plantaţie, listele cu detaliile despre masa lor zilnică, haine, unelte, organizarea pe echipe cu sarcini diferite. Sclavii negri care lucrau pe câmpuri aveau un singur

nume; cei care erau aduşi în interiorul conacelor ca să fie cameriste, bucătari, grăjdari etc. primeau şi cel de-al doilea nume, ales de stăpân.

Unii istorici contemporani susţin ideea că principalul motiv care a declanşat cel mai distrugător război din istoria americană, Războiul Civil (1860–1865), a fost graba politicienilor. Peste doar patruzeci de ani, în condiţiile maşinismului, munca sclavilor ar fi devenit nerentabilă economic. Dacă politicienii înfierbântaţi şi intoleranţi ai generaţiei 1850–1860 ar fi găsit o cale de compromis, în două sau trei decenii SUA ar fi navigat fără riscul scindării şi fără conflictul care a costat atâtea vieţi şi a antrenat atâtea pagube şi suferinţe.

Dar în anii 1850 nu era loc nici pentru pacifism, nici pentru compromis. Partidul Republican a apărut ca expresie a dorinţei de a merge până la capăt în soluţionarea problemei.

S-a convenit ca formarea acestui partid să aibă loc în iulie 1854, cu ocazia unei adunări în oraşul Ripon, din statul Wisconsin. Primul candidat prezidenţial desemnat de republicani în 1856, John C. Fremont, a susţinut o campanie sub lozinca *Pământ liber, muncă liberă, libertate de expresie, oameni liberi*, dar a pierdut alegerile. Patru ani mai târziu, republicanii au câştigat Casa Albă prin candidatul Abraham Lincoln, deputat de Illinois. Ei au continuat să aibă succes în alegerile prezidenţiale în cea mai mare parte a secolelelor XIX şi XX.

Abraham Lincoln a adus guvernului o intransigenţă – care lipsise până la el – în rezolvarea problemei sclaviei şi întreruperea planului democrat de a o extinde la noile state. El a condus Uniunea nordistă (Statele din Nord) la victorie, într-un război foarte greu, a împiedicat scindarea naţiunii americane, a încercat să menţină un consens şi să pacifice marile pasiuni rezultate din conflictul de idei, interese şi acţiuni războinice.

A plătit cu viaţa aceste mari succese. Dacă Lincoln ar fi trăit după terminarea Războiului Civil, alta ar fi fost soarta refacerii Sudului american şi alta ar fi fost instaurarea normalităţii şi toleranţei. O poţi ghici din textele discursurilor şi adreselor prezidenţiale scrise de el, de o mare înţelepciune şi de o retorică impecabilă. Dar nu a fost aşa şi, după asasinarea lui Lincoln, conflictele Nord–Sud au continuat să existe, nu pe câmpul de luptă, ci în ideile şi voturile oamenilor, în acţiunile legale şi ilegale ale grupurilor organizate şi în persistenţa rasismului în diversele lui forme, cu efecte nocive până în zilele noastre.

În timpul Războiului Civil, Lincoln a semnat *Proclamaţia de emancipare*, urmată de votarea în Congres a Amendamentelor XIII şi XIV, care declarau sclavia ca fiind ilegală şi acordau drept de vot cetăţenilor americani de origine africană. Este adevărat că, deşi drepturile civile au fost votate în anii 1860, adevărata lor aplicare a avut de aşteptat o sută de ani şi a dobândit o recunoaştere reală în timpul preşedintelui John F. Kennedy.

Drepturile civile ale femeilor, inclusiv votul, au fost obţinute tot prin efort republican, în 1916, şi au fost consfinţite de Congres prin Amendamentul XIX.

Referirile la Partidul Republican se fac adesea utilizând porecle: GOP, de pildă, care înseamnă fie Grand Old Party (bunul şi vechiul partid), fie Galant Old Party (partidul vechi şi galant), amândouă introduse de cei din presă.

Partidul Republican a apărut ca o expresie a ideologiei antisclavagism, dar a devenit un partid al energiei antreprenoriale şi al expansiunii economice sub Theodore Roosevelt, un partid al stabilirii poziţiei Statelor Unite de supraputere în lumea de după cel de-al Doilea Război Mondial sub preşedintele Dwight Eisenhower, un partid anticomunist sub preşedinţii Richard Nixon şi Ronald Reagan şi un partid dedicat luptei

împotriva terorismului în anii preşedinţiei lui George W. Bush.

În zilele noastre, Partidul Republican este jumătatea conservatoare a universului politic, susţinător al libertăţii neîngrădite a întreprinderilor economice, al limitării guvernului şi cheltuielilor sociale. El este în favoarea menţinerii valorilor de bază ale culturii şi istoriei americane, a principiilor legislative şi morale derivate din concepţia iudeo-creştină, promovează imigraţia controlată, ordinea socială, libertatea de expresie şi libertatea religioasă. Pe plan extern, republicanii vor ca SUA să-şi menţină poziţia de arbitru al suveranităţii statelor şi al instaurării principiilor democratice, cu limitarea şi controlul statelor care ameninţă stabilitatea lumii şi devin agresori.

Formaţiunile neoficiale din componenţa partidului sunt conservatorii de centru-dreapta, moderaţii şi libertarienii. Ultimii sunt mai puţin reprezentaţi în Partidul Republican decât în Partidul Democrat, dar sunt prezenţi şi în GOP, deşi există un Partid Libertarian legal şi independent. Anul acesta, unul dintre candidaţii republicani pentru preşedinţie a fost Ron Paul, congresmenul de Texas. El este un fost doctor obstetrician, intransigent apărător al Constituţiei americane, al unei cât mai mari independenţe faţă de guvernul federal a indivizilor şi statelor şi al unei taxări minime. Susţine neintervenţionalismul total, este împotriva fondurilor de ajutor pentru străinătate şi a condamnat toate intervenţiile militare americane. Mulţi au fost surprinşi de amploarea sprijinului pe care Ron Paul l-a primit în primele faze ale alegerilor preliminare. Mai există o fracţiune republicană, numită în derâdere RINO (Republican In Name Only – „Republican numai cu numele“*),* formată din cei care ajung votaţi pe platforme republicane, ca apoi să aibă o activitate legislativă explicit liberală. Aceştia sunt ţinta principală a mişcării Tea Party, care

consideră, firește, că e total imoral ce fac RINO și vrea să-i elimine la alegerile care vin.

„Nu era ușor să fii catolic în Arkansas în anii tinereții mele. Erau uși închise mai peste tot, chiar și acolo unde ai fi zis că e vorba de lucruri simple sau firești, cum ar fi să-i dai întâlnire unei fete de vârsta ta. Am trăit scene cu tați care mă așteptau cu pușca în mână pe prispa casei, când le conduceam fata acasă. Se uitau la noi cum veneam și, când eram îndeajuns de aproape, îmi spuneau: «Fiule, dacă te mai prind pe lângă fata mea, o să ai de-a face cu obiectul ăsta pe care-l țin în mână»“, îmi povestește Tom H. Negăsind ceva mai bun de lucru, după terminarea liceului, Tom s-a angajat ca muncitor necalificat în construcții la firma unui antreprenor evreu american. Harnic și modest, a progresat repede și patronul i-a dat pe mână o parte dintre documentele de comenzi, materiale și costuri ale întreprinderii, apoi l-a învățat tehnica construirii de case: planuri, materiale, standarde, strategia angajării, relațiile cu clienții, publicitatea. Când Tom a împlinit douăzeci și cinci de ani, șeful l-a ajutat să-și înscrie propria firmă în statele Arkansas și Tennessee și i-a cedat câțiva clienți. L-a urmărit câțiva ani, ca să fie sigur că Tom înțelege cum să-și mențină clienții satisfăcuți și cum să împace nevoia de profit cu decența, rezultatele și buna reputație. Apoi șeful s-a retras și i-a transferat toată lista de clienți. Au rămas prieteni până la sfârșitul celui care-i fusese lui Tom primul și singurul patron. Tom s-a însurat devreme cu o fostă colegă de liceu, J. „La început, J. nu mă prea băga în seamă. Ce eram eu? Un irlandez catolic cu părul roșu și, pe-atunci, un simplu muncitor. Așa că se mai uita și în alte părți. A fost și mai rău când J. a început să aibă tot soiul de idei năstrușnice după o întâlnire sau două cu Elvis Presley, pe atunci coleg cu ea la liceul din Memphis și star în devenire. Numai că aceleași idei le-au avut, în scurtă vreme, încă vreo cinci mii de fete din

Memphis. Şi, după un an sau doi, când Elvis a devenit o glorie naţională, pe prima listă s-au mai adăugat vreo douăzeci de milioane de concurente pe puţin. Aşa că J. s-a întors la mine, ne-am căsătorit şi am avut doi copii.“

Tom H., republicanul cu părul roşu.

Astăzi Tom H. este un om foarte bogat, proprietar a mai multe firme de succes, în construcţii şi servicii. Îi place să-i spun poveşti din ţara mea şi să judece prin comparaţie. De câţiva ani, de când copiii i-au mai luat de pe umeri povara afacerilor, călătoreşte în lume şi se întoarce, de fiecare dată, cu informaţii şi observaţii interesante. Sprijinul lui pentru Partidul Republican este total şi ţine de o viaţă, de când a împlinit vârsta la care putea vota. „În cazul meu, fidelitatea pentru republicani nu se datorează faptului că i-aş vedea fără pată sau greşeală“, îi spun eu lui Tom. „Am însă două motive majore. Mai întâi, fără ei, ţara mea ar fi şi astăzi comunistă. Al doilea lucru decisiv este legat de credinţa mea că, datorită atitudinii conservatoare,

există şansa ca cea mai bună componentă a tradiţiei şi experienţei americane să fie păstrată şi transmisă viitorului. Însă tu, Tom, tu de ce eşti republican?“

„Păi, mai toate lucrurile care mi se par bune în America se află pe agenda republicană. Îmi primul rând am nevoie ca ţara în care trăiesc să fie respectată, ba, mai mult, vreau ca toţi ceilalţi să ne fie recunoscători pentru marile sacrificii pe care le-am făcut şi le facem pentru restul lumii. Când părinţii mei şi cam toţi cei din generaţia lor se zbăteau pentru fiecare penny, nimeni n-a ieşit în stradă să protesteze împotriva Planului Marshall, aşa cum fac antiglobaliştii de azi, care, pentru mine, nu sunt decât nişte derbedei care caută scandal. Şi n-au fost puţini cei care, abia întorşi de pe front, au avut mari greutăţi să-şi întreţină familiile.

Ştiu că ţara asta datorează mult imigraţiei şi vreau ca nou-veniţii să fie ca tine şi familia ta, nu ca indivizii care se înscriu la asigurări sociale de cum trec graniţa şi apoi mă fac pe mine responsabil să plătesc pentru nevoile lor şi ale familiilor lor tot mai numeroase. Nu vreau războaie, dar, odată ce armata noastră este angajată în conflicte în alte ţări, trebuie sprijinită, nu hărţuită de media şi criticată de aşa-zişii pacifişti. Vreau ca şi nepoţii mei să aibă şansa pe care mi-a dat-o mie America. De câte ori călătoresc, văd şi compar lucrurile, dar nu m-am întors niciodată acasă fără bucurie şi fără mândria că Dumnezeu mi-a dat norocul să trăiesc în cea mai bună ţară din lume.

În alegerea la care am dreptul, şansa ca America viitorului să semene cu America vieţii mele şi a părinţilor mei sunt, deocamdată, republicanii. Dacă se poate, periaţi şi scuturaţi de impurităţile şi greşelile pe care le văd foarte bine.“

Înfiinţat în 1971, Partidul Libertarian este, ca mărime, cel de-al treilea partid politic american,

care creşte cel mai repede. Nu a avut mare succes în alegeri, nu are nici un membru în Congresul american, nici un guvernator, nici un reprezentant ales în camerele superioare ale congreselor de stat şi nu se poate mândri decât cu un singur deputat în camera inferioară a statului New Hampshire şi cu mai mulţi oficiali aleşi sau numiţi la nivel local (primării, consilii municipale, comisii şcolare etc). Dar are organizaţii permanente în toate statele americane şi – începând din anul 1972 – a avut candidaţi la toate alegerile prezidenţiale. Anul acesta, participă cu echipa Gary Johnson–Jim Gray. În 1988, Ron Paul a fost candidatul partidului la postul de preşedinte al Statelor Unite. Acum el este candidat republican, dar are de fapt o agendă libertariană şi propune un program libertarian.

Ideologia libertariană aşază pe primul loc suveranitatea individuală în treburile personale şi economice şi limitarea influenţei şi controlului guvernamental. În *Declaraţia de principii* a partidului se spune în mod limpede: „Ne opunem cultului statului omnipotent. […] Ceea ce vrem să realizăm este o lume a libertăţii, în care indivizii sunt stăpâni pe propriile vieţi. Nimeni nu trebuie forţat să facă sacrificii în interesul altora. Ţara nu trebuie să se amestece în problemele altor naţiuni şi intervenţiile militare trebuie evitate, iar atunci când sunt obligatorii pentru siguranţa naţională, ele trebuie să aibă loc numai dacă sunt aprobate de Congres“. Constituţionalismul este un pilon al programului libertarian. Aşa încât, „atunci când forma de guvernare devine o forţă distrugătoare a libertăţii individuale, este dreptul poporului să o modifice sau să o desfiinţeze, propunând o variantă de guvernare nouă, şi anume una pe care o găseşte cea mai potrivită pentru păstrarea libertăţilor“.

Tineretul este din ce în ce mai atras de programul şi ideile libertariene, la fel profesioniştii

din clasa mijlocie şi unii intelectuali. Charles M. a trecut la libertarieni în ultimii ani, părăsind Partidul Democrat, căruia îi fusese fidel multă vreme. „Înţeleg şi aprob multe dintre ideile partidului tău“, îi spun lui Charles, „dar altele, cum ar fi neintervenţionalismul categoric, desfiinţarea totală a ajutorului pentru străinătate, suprimarea tuturor taxelor şi limitarea drastică a atribuţiilor guvernelor statale, mi se par că implică o întoarcere la trecut, că anulează multe din iniţiativele şi acţiunile care sunt tocmai acelea care au ridicat Statele Unite la prestigiul internaţional şi i-au consolidat puterea. Mai susţineţi că majoritatea funcţiilor guvernului pot şi trebuie complet privatizate, inclusiv apărarea, cercetarea spaţială, educaţia, agenţiile fiscale şi de taxare, forţele de ordine, practic, totul. Mi-e greu să văd cât de realiste sunt astfel de idei şi la ce bun atunci să mai existe stat în genere“.

„Te înşeli, prietene“, îmi răspunde Charles, „şi în primul rând judeci în perspectivă imediată. Cea mai bună formă de guvernare a acestei ţări a fost cea din epoca ei timpurie. Toate măsurile care au venit după Primul Război Mondial, prezentate publicului ca necesare şi salvatoare, au erodat treptat libertatea individuală şi de stat şi au dat o putere fără precedent preşedinţilor şi politicienilor din Washington. Dar dacă analizezi ce am câştigat pe plan internaţional cu intervenţiile şi ajutoarele, vezi că suntem mai urâţi astăzi în lume, mai contestaţi şi mai vulnerabili. Iar sumele fabuloase cheltuite ar fi fost mult mai de folos dacă erau destinate problemelor şi nevoilor interne. Cât despre privatizare, învaţă să gândeşti puţin mai nonconformist. Dacă transformi agenţia CIA într-o firmă particulară, care încheie contracte cu guvernul, va fi mai bine condusă, mai puţin costisitoare şi mai eficace. Sigur, s-ar putea obiecta că, devenind privată, agenţia va scăpa informaţii altora, că nu-şi va respecta promisiunile făcute, că

va introduce un element de nesiguranţă. Dar nu e aşa deloc: CIA-ul particular va fi mai strict decât cel sub control federal în toate privinţele. Ce, oare marile firme de detectivi devin generatoare de gangsteri şi criminali numai fiindcă au de-a face cu ei tot timpul? Sau rămân integre şi credincioase regulilor lor profesionale? Şi cu NASA e la fel: uită-te cât de multe programe se desfiinţează sau se limitează în prezent, din cauza tăierilor permanente de la bugetul naţional! Dar, odată devenită firmă particulară, ea îşi va genera propriile profituri, va fi rentabilă şi va realiza mai mult. Şi nu e oare la fel cu spitalele, şcolile şi universităţile particulare faţă de cele administrate de guvern? Nu sunt ele mai bogate, mai puternice în cercetare şi mai celebre? Nu plătesc ele salariile cele mai mari şi, în felul ăsta, atrag valorile de frunte?“ Greu de contrazis.

Partidul Reformei a fost înfiinţat de milionarul Ross Perot în 1995, la trei ani după ce acesta candidase la alegerile prezidenţiale. Deşi pierduse, stârnise o reacţie puternică, câştigase aproape 19% din voturi şi influenţase alegerile favorizându-l pe Bill Clinton. La următoarele alegeri prezidenţiale, Partidul Reformei a propus şi a susţinut candidaţi ca analistul politic Pat Buchanan şi independentul Ralph Nader, avocat al poporului, care însă nu au avut succes şi nici vreun efect cât de cât semnificativ. Dar Partidul Reformei a reuşit să câştige alegerile guvernatoriale din Minnesota în 1998, cu un candidat excentric, fostul luptător profesionist Jesse Ventura.

Subgrupele partidului sunt de aripă stângă şi centru, iar platforma ideologică principală este naţionalismul economic, conservatorismul liberal şi populismul. Reformiştii nu au o influenţă majoră în actuala competiţie politică.

Desprinzându-se din Partidul Socialist al Americii în anul 1919, un grup compus din Jay Lovestone, Bertram Wolfe, Louis Fraina, John

Reed şi susţinătorii lor au constituit Partidul Comunist al Statelor Unite, care s-a declarat adept al facţiunii bolşevice a Partidului Comunist Rus şi al revoluţiei mondiale. În câteva săptămâni, s-au înscris peste şaizeci de mii de membri, mulţi fiind cei expulzaţi de Partidul Socialist, care s-a micşorat considerabil. Administraţia lui Woodrow Wilson a intrat în panică în faţa pericolului roşu şi la 7 noiembrie 1919 a arestat zece mii de oameni suspectaţi de comunism *şi* anarhism*,* care au fost acuzaţi de propagarea violenţei şi a mijloacelor ilegale pentru răsturnarea guvernului. Majoritatea au fost eliberaţi nu după multă vreme, dar circa două sute cincizeci dintre ei, între care Emma Goldman, Alexander Berkman şi Mollie Steimer, au fost deportaţi în Rusia. Partidul a continuat să existe, şi-a înfiinţat propriul ziar (*Daily Worker*) şi a fost acceptat şi susţinut de Comintern. Comuniştii americani au susţinut fără echivoc URSS, inclusiv prigoana politică şi marile procese staliniste, politica lor internaţională, au participat la Războiul Civil din Spania şi au militat împotriva imperialismului american. După cel de-al Doilea Război Mondial, au avut de suferit limitările induse de Comisia pentru Cercetarea Activităţilor Antiamericane.

Două observaţii legate de Partidul Comunist American: nu a reuşit să câştige mulţi aderenţi în lumea muncitorească (a rămas mai mult un partid de intelectuali) şi nu a avut o relaţie bună cu uniunile sindicale. Prosperitatea societăţii americane a fost un mare adversar al comunismului şi intervenţia sistemului de asigurări sociale a prevenit mişcările de revoltă şi radicalizare masivă, caracteristice multor ţări vest-europene. Am putea oarecum spune că guvernul american „a cumpărat“ şansa de a nu avea revoluţie socială în anii în care familia unui şomer american trăia mai bine decât cea a unui lucrător activ din Franţa sau Italia anilor ’50 şi ’60.

Comuniştii americani nu au câştigat mari victorii politice, nu au contat şi nu contează în campaniile electorale pentru guvernele de stat sau cel federal. În schimb, putem spune că astăzi e vizibilă o reapariţie a comunismului în două variante. Prima e genul acela de anticapitalism care îmbracă forme aparent inocente: „protecţia mediului“, opoziţia faţă de globalizare sau „promovarea justiţiei sociale“, ultima fiind de fapt o contestare a Constituţiei. A doua variantă aş numi-o „comunismul de stradă“, practicat frecvent în timpul manifestaţiilor gen Occupy, la care s-au fluturat steaguri şi lozinci comuniste şi anarhiste. Ambele au susţinători mai mult sau mai puţin secreţi, care dedică efort şi bani unor cauze orientate direct, cu vehemenţă şi ură, împotriva sistemului economic şi politic american.

În Statele Unite, regulile de înscriere a candidaţilor pe listele electorale sunt diferite de la stat la stat. Aceasta este una dintre cauzele pentru care, în afara candidaţilor desemnaţi de cele două partide dominante, un al treilea partid sau candidaţii independenţi au greutăţi în participarea nemijlocită la alegeri. Originea stricteţei cu care statele acceptă candidaţii vine de la frica iniţială că, dacă admiterea s-ar face pe criterii prea laxe, un număr prea mare de candidaţi ar fi în competiţie pentru voturi şi cel care ar urma să fie câştigător nu ar întruni aproape niciodată o majoritate consistentă. Cu numai doi candidaţi, nu e nevoie de vot în mai multe etape, cum se întâmplă în multe state europene după ce la primul tur nici un candidat nu obţine peste 50% din voturile exprimate. Limitarea candidaţilor mai are un avantaj: face mai reală şansa ca o comunitate să vadă îndeplinite opţiunile majorităţii votanţilor. Iată cum se întâmplă lucrul acesta. Să luăm exemplul unei comunităţi (de la un oraş mic până la un stat, sau chiar până la întreaga naţiune) în care majoritatea de 55% doreşte să vadă ales un

candidat liberal. Ceilalţi 45% din votanţi înclină pentru un conservator. Dacă pe liste sunt permişi doi candidaţi liberali şi unul conservator, nici unul din cei doi liberali nu va câştiga, unul întrunind 30%, celălalt 25% din voturi, şi candidatul conservator cu 45% din voturi va fi ales, nemulţumind majoritatea de 55%. Asta s-a întâmplat la alegerile prezidenţiale din 1992, când au existat trei candidaţi: George H. W. Bush, William Clinton şi independentul Ross Perot. Ultimul a totalizat 18,9% din votul popular şi alegătorii lui au fost sustraşi, în marea lor majoritate, din grupul republican. Fără Perot, George H.W. Bush ar fi câştigat cu 56,4%, dar în situaţia creată a pierdut alegerile cu 37,5% din votul popular, în timp ce Clinton a câştigat cu numai 43%. Acea alegere a defavorizat şi nemulţumit 56,4% dintre votanţii americani, care nu îl voiau pe Clinton preşedinte.

După părerea mea, atât stricteţea în admiterea candidaţilor, cât şi limitarea partidelor dominante la cele două existente de multă vreme sunt avantajoase pentru viaţa politică americană: aduc mai multă stabilitate şi fac ca dorinţele majorităţii votanţilor să aibă şanse mai mari de a fi împlinite.

De ce în întreaga istorie politică a SUA au existat întotdeauna două partide dominante? Cred că ar fi două explicaţii. Mai întâi, populaţia americană a fost, până de curând, destul de omogenă şi fără diferenţe de nerezolvat în concepţiile social-economice şi politice. Astăzi, în schimb, este imposibil să nu vezi că s-a produs o adevărată polarizare atât la nivelul comportamentului celor două partide, cât şi la cel al electoratului. Cu toate acestea, diferenţele nu au ajuns atât de mari, încât să facă posibilă apariţia celui de al treilea partid, care, obţinând un succes real la scară naţională, să poată intra în competiţie cu celelalte două partide mari, puternice, posedând

mijloace financiare enorme şi aparate permanent menţinute de convenţiile naţionale.

Al doilea motiv este că, la toate nivelurile, alegerile în SUA au la bază principiul „câştigătorul ia totul“. Candidaţii unui partid care nu a câştigat majoritatea alegerilor în districtele electorale rămân candidaţi fără succes în obţinerea de mandate. În multe ţări, dacă un partid câştigă un anumit procent din voturi, el primeşte locuri în parlamentul naţional. Pragul minim este de 2% în Israel, de 0,67% în Olanda, de 4% în Italia, de 5% în Rusia, România şi Germania. În aceste sisteme cei care pierd sunt răsplătiţi proporţional. Mie îmi vine greu să văd motivele acestor principii electorale, care dau acces la puterea legislativă unor politicieni care nu au fost capabili să-şi convingă alegătorii de valoarea ideilor lor. Ce rezultă de aici? În primul rând fragmentarea electoratului. În sistemul multipartidic, în multe ţări (şi asta aproape că devine regula) guvernele sunt guverne de coaliţie. Guvernarea devine dificilă. Dezacordurile din guvern duc la crize guvernamentale. Partidul majoritar nu poate să-şi efectueze programul nestânjenit, supravieţuirea guvernului cere compromisuri. Iar crizele de guvern sunt frecvente. Numai în Italia „democratică“ de după cel de-al Doilea Război Mondial, primii cincizeci de ani au fost asociaţi, de cincizeci de ori!, cu crize guvernamentale. Poate număra cineva crizele de guvern ale statului Israel?

În SUA, guvernul e monocolor. În interiorul partidului sunt multe păreri, fiecare dintre cele două partide are extreme şi centrişti, dar disputele rămân interne. Partidul care a câştigat alegerile prezidenţiale va avea un guvern stabil, în care se operează modificări, dar care nu cade de la putere. El are şi libertatea să-şi pună în aplicare programul, dar şi responsabilitatea totală a ceea ce face. Recompensa sau respingerea vin la alegerile

următoare, care sunt aşteptate la data stabilită, fără să existe varianta alegerilor anticipate.

Părerile sunt – ca întotdeauna – împărţite, atunci când se discută avantajele şi dezavantajele sistemul partidelor politice în SUA. Susţinătorii au argumentul stabilităţii, discutat mai sus, care e regăsit atât în stabilitatea unui mandat, cât şi în stabilitatea sistemului însuşi. Una care, trebuie spus, nu a fost afectată niciodată în aproape 160 de ani. Un al doilea argument este acela că, în sistemul politic american, partidele sunt împinse spre un centru capabil să satisfacă majoritatea alegătorilor lor şi, astfel, sunt ferite de pericolul de a se transforma în partide extremiste. În fine, într-un astfel de sistem, probabilitatea tulburărilor sociale (revoluţii, lovituri de stat, războaie civile) este mică.

Oponenţii sistemului american menţionează cu titlu critic limitarea alegerii, lipsa de reprezentare a partidelor nemajoritare, tendinţa existentă într-un sistem de numai două partide de a iniţia şi susţine campanii negative, de defăimare a celuilalt partid, şi faptul că, într-o situaţie în care un partid îşi pierde din putere, celălalt ar putea deveni supradominant multă vreme. Tot aşa de adevărat este însă şi faptul că unul din partide, fie chiar şi cel minoritar, poate la rândul lui adopta o atitudine intens negativă, ajungând în felul acesta să blocheze orice efort legislativ al celuilalt partid.

Toate aceste argumente sunt poate întemeiate, dar îmi vine greu să cred că sistemul american bazat pe dominaţia politică a numai două partide se va schimba, în afară de cazul în care America va trece printr-o perioadă istorică în care ţara se va schimba ea însăşi. Până atunci, şi dacă o astfel de schimbare va avea loc, echilibrarea puterii politice şi a guvernării cu doar două partide răspunde la câteva dintre temerile majore ale Părinţilor Fondatori: ea urmăreşte să nu lase loc fracţionării excesive a lumii politice, să nu permită accesul la

putere al unor grupuri care nu pot fi controlate, să menţină puterea politică în nucleul centralizat şi să nu permită ameninţarea stabilităţii de către pasiunile politice ale „gloatei“ (*mob*).

Mi-a trebuit destul de multă vreme şi a trebuit să strâng multă informaţie şi să cer ajutor pentru a înţelege originea şi rostul elementelor-cheie din politica americană. Cel mai consistent sprijin l-am primi de la Julius P., un prieten a cărui lipsă o simt şi astăzi, la mulţi ani de când ne-a părăsit. Tatăl lui Julius se născuse într-o familie de evrei dintr-un sat foarte sărac din Galiţia. El le povestea celor doi fii că nu-şi amintea de nici măcar o zi dintre cele petrecute în sătucul acela în care să fi fost sătul. Mâncărurile de bază erau mămăliga şi varza, şi familia se zbătea într-o sărăcie lucie. A emigrat în America la nouăsprezece ani şi a găsit numai slujbe mici şi prost plătite. Dar a strâns câţiva bănuţi, a cumpărat câteva cratiţe şi tingiri şi, cu ele puse într-un sac şi cărate în spate, a umblat la fermele cele mai îndepărtate de oraş. Micul lui comerţ a devenit prosper şi i-a permis să deschidă o mică băcănie într-un cartier muncitoresc al oraşului, unde clienţii s-au înmulţit repede: tânărul băcan vindea cu mici reduceri şi dădea pe datorie. Într-o cameră din fundul prăvăliei şi-a făcut locuinţa; acolo şi-a adus nevasta, acolo s-au născut şi au crescut băieţii. „Dacă suna clopoţelul de la intrarea în prăvălie în timp ce mâncam“, povestea Julius, „fie eu, fie fratele meu săream să servim. Clientul nu trebuie să aştepte şi noi voiam să ne cruţăm părinţii. Din toată sărăcia, tata a economisit şi ne-a trimis la şcoli“. Cei doi fii au terminat facultatea şi studiile postuniversitare; Julius a devenit ziarist, fratele lui, avocat. Când l-am cunoscut eu, Julius se apropia de vârsta pensiei şi scria o rubrică săptămânală în ziarul local *No Nonsense* („Fără aiureli“). Alegea subiecte din viaţa curentă şi le găsea o chichiţă din care scotea înţelesuri morale, scria cu toleranţă şi modestie şi

încerca să găsească întotdeauna exemple de oameni pe care să-i laude. În tinereţe făcuse gazetărie activă, un timp la Washington, D.C., şi-i cunoscuse pe toţi politicienii de anvergură. Momentul culminant al carierei sale fusese un interviu cu John F. Kennedy în timpul campaniei prezidenţiale. Îl preluaseră majoritatea ziarelor din ţară.

Julius cunoştea foarte bine politica americană, studiase dreptul constituţional şi istoria politicii americane. Îţi putea da pe loc lista celor mai importante discursuri politice şi sute de citate. Îi plăcea cu deosebire istoria lumii şi citise şi multă literatură. Mi-a răspuns la sute de întrebări legate de mecanismele şi regulile alegerilor şi ale legislaţiei americane. Era democrat convins şi-l admira de Clinton, pe care îl numea „un politician strălucit“. „Mie mi se pare mai mult un cabotin, un oportunist inteligent şi fără scrupule“, îi spuneam eu, dând semnalul unei contraziceri pasionate. Cu toată lipsa de timp, rupeam amândoi câte o oră şi ne întâlneam pentru un prânz, de obicei la un restaurant chinezesc. Odată l-am întrebat: „De ce marea majoritate a evreilor americani votează cu democraţii, deşi, de la înfiinţarea lui, statul Israel a primit mai mult sprijin de la partidul şi de la preşedinţii republicani, decât de la cei democraţi?“ Mi-a răspuns: „Noi, evreii, votăm cu o jumătate din mintea noastră, cea conservatoare, pentru ordine în lume, securitatea Israelului, combaterea antisemitismului şi viitorul copiilor noştri. Dar când vine vorba de problemele sociale, majoritatea evreilor, indiferent de starea materială, au o concepţie liberală şi altruistă. Pentru asta, ei votează cu cealaltă jumătate a minţii, cea de stânga, şi cu sufletul. Toţi evreii americani pe care îi ştiu eu, inclusiv cei foarte bogaţi, când au venit în ţara asta – ei sau părinţii lor – au început prin a fi săraci“.

La unul dintre prânzurile noastre, Julius m-a pus în încurcătură. În acea zi discutam despre religie. „Am mare respect pentru religia creştină“, a început prietenul meu. „Ştiu credincioşi, preoţi, pastori, episcopi, călugări care sunt cu adevărat oamenii lui Dumnezeu. Am citit Noul Testament şi mai multe cărţi despre Isus. Dar nu mă împac cu un lucru: voi credeţi şi spuneţi că un păcătos, oricât de mare i-a fost păcatul, poate fi iertat de Dumnezeul creştin. Adică şi Adolf Hitler va obţine iertarea? Simţul meu de dreptate e ofensat de această idee. Eu nu vreau ca Dumnezeul meu să-l ierte pe Hitler. Tu vrei?“ N-am ştiut ce să răspund şi n-am răspuns. Fata mea avea pe atunci cincisprezece ani. Eu o duceam în fiecare dimineaţă la şcoală şi, în timpul călătoriei de aproape patruzeci de minute, vorbeam despre diverse subiecte. Ea începuse în acel an la liceu clasele de religie, pe care le-a urmat doi ani. I-am relatat discuţia cu Julius, pe care-l cunoştea. Peste câteva zile, Alexandra a deschis discuţia: „M-am gândit la argumentul tău cu Hitler şi uite ce cred. Orice păcătos, indiferent de crimă, inclusiv Hitler şi cei ca el, poate fi iertat de Dumnezeu. Dar el trebuie să se căiască sincer, fie în mod deschis, fie în sufletul lui. Şi nu va putea să-L păcălească pe Dumnezeu, e imposibil să-L facă pe Dumnezeu să creadă într-o falsă pocăinţă. Oamenii ca Hitler nu se pot pocăi cu adevărat, n-au puterea, curajul şi sinceritatea să-şi recunoască crimele, să sufere pentru ele, ca astfel să-L facă pe Dumnezeu să-i ierte. Iertarea nu e posibilă din cauza lui Hitler, nu din cauza lui Dumnezeu“. L-am sunat pe Julius, l-am invitat la prânz şi i-am spus concluzia Alexandrei. A ascultat cu foarte mare atenţie. M-a privit în ochi şi mi-a spus: „Întotdeauna Statele Unite au avut mult de câştigat de la imigranţii veniţi din toate colţurile lumii. Ei aduc talente şi calităţi de nebănuit. Îi mulţumesc lui Dumnezeu că

oameni ca fiica ta continuă să vină în ţara asta în fiecare generaţie“.

Peste câteva zile, Julius i-a trimis Alexandrei o carte a lui cu dedicaţie.

Scrisoarea a noua

Despre mâncarea americanilor – Ce datorează bucătăriile europene legumelor şi mirodeniilor venite din America – Un uriaş amalgam gastronomic – Povestea fraţilor McDonald – Po-boy-ul ca soluţie pentru băieţii hămesiţi (dar săraci) din Sud – Câte două feluri de mâncare din fiecare regiune a Americii – Ce se bea pe teritoriul Statelor Unite – Hotdog à la Chicago: „Mănânci, te mânjeşti şi te bucuri“

1 august 2012

Dragul meu,

Când ai venit aici în urmă cu şase ani, îţi aminteşti că am încercat (aproape programatic!) să te familiarizez cu specificul bucătăriei din Tennessee, fie mergând la câteva restaurante din Chattanooga sau din împrejurimi, fie gătind împreună (am şi acum în minte meticulozitatea cu care îţi pregăteai „frontul de lucru“) câteva mâncăruri din partea locului, dintre care una, *jambolaya*, căreia i-ai dedicat un capitol în *Scrisori către fiul meu*, se pare că a avut apoi un oarecare succes în România. Şi am insistat să te fac să pătrunzi în universul culinar al locului, pentru că mă izbisem în repetate rânduri de alt loc comun privitor la americani şi la felul lor de viaţă, de astă dată în domeniul gastronomiei. Rezumat, el sună aşa:

Am fost de mai multe ori în Statele Unite ale Americii şi unul dintre lucrurile care mi-au displăcut cel mai mult a fost mâncarea. Americanii nu ştiu să mănânce. Cei mai mulţi înfulecă aceleaşi lucruri în fiecare zi: hamburgeri, hotdogi,

pizza… Nu există o bucătărie americană, un stil distinctiv de a găti şi de a se bucura de hrana elaborată, aşa cum poţi găsi în multe ţări. Nici în România nu pun piciorul în fast-food-uri, deşi multă lume moare să mănânce acolo. Pentru mine, hrana de la fast-food este nu numai nesănătoasă, ci şi neplăcută, fără gust şi arome, fără personalitate. Un produs tipic american.

E adevărat că multe dintre bucătăriile europene sunt admirabile. De asemenea, felul de a găti din toate ţările din jurul Mediteranei: Italia, Grecia, Franţa de Sud, Spania, Maroc, Egipt, Liban, Siria. Multe asemănări şi multe deosebiri, gusturi şi arome definitorii şi de neuitat. O minune. La fel bucătăria chinezească, thailandeză, japoneză, rusească. Nimic rău nici cu armele grele ale bucătăriei româneşti, ungureşti şi ucrainene. Nu poţi termina cu exemplele faţă de care hamburgerii şi hotdogii rămân departe în urmă. Dar este bucătăria americană – care există, puteţi fi liniştiţi – numai o nesfârşită repetare de hotdogi şi hamburgeri?

Să încercăm să ne imaginăm cum ar fi bucătăria italiană fără roşii. Sau cea germană şi irlandeză fără cartofi. Sau cât ar rămâne din splendida cofetărie germană şi austriacă dacă nu ar exista cacao şi vanilie. N-ar pierde foarte mult mâncarea românească dacă i-ai lua tot ce foloseşte mălaiul şi porumbul? Să dispară deodată mămăliga, bulzul, alivencile, balmoşul, mămăliga cu ochiuri în cuiburi, mămăliga cu smântână şi brânză de burduf şi cea la cuptor cu şuncă şi brânză? Nenorocire!

Fiindcă, printre bagajele cu care s-au întors din primele lor călătorii transoceanice, europenii au adus multe lucruri ca aur, argint, tutun şi curcani, dar şi diverse plante, fructe şi legume nemaivăzute până atunci, dintre care zece au fost rapid adoptate pe o scară largă: porumbul, cartofii, roşiile, ardeii roşii iuţi (*cayenne*), dovlecii, dovleceii, cacaua, vanilia, arahidele şi ananasul. Altele nu au prins

masiv la europeni, deşi ele sunt foarte populare şi azi pe pământul american: cartofii dulci (*yams*), fasolea Lima, avocado, papaia, merişoarele, *collard greens* (un fel de varză care nu are căpăţâna cu frunzele strâns adunate) şi nucile pecan. Dar cele care au pătruns în bucătăriile europene au schimbat fundamental arta culinară a continentului, care datorează gratitudine pământurilor de unde au fost aduse.

În privinţa roşiilor, care sunt astăzi o legumă răspândită în toată lumea, intrarea lor în Europa a avut două destine diferite. În ţările din sud, ele au fost imediat adoptate şi răspândite: aduse de spaniolii care le găsiseră în America Centrală, ele au prins în regatul Spaniei, dar şi în teritoriile italiene (Sicilia, regatul napolitan) ocupate de spanioli între 1500 şi 1700. Acolo li s-a spus la început *pommi dei Moro* („fructele maurului“), dar numele a fost denaturat odată în *pommi di oro* („fructele de aur“), devenind, după ajungerea lor în Franţa, *pommes d'amour* („fructele dragostei“).

Nici în Franţa, nici în Anglia roşiile nu s-au bucurat de succes, ba chiar au avut o reputaţie de legume otrăvitoare vreme de mai multe secole. Una dintre explicaţii este că, în acele ţări, familiile din clasa de mijloc mâncau în farfurii făcute dintr-un aliaj de cositor şi plumb. Sucul de roşii, prin aciditatea lui, extrăgea cantităţi mici de plumb care se amestecau cu mâncarea şi puteau produce simptome de saturnism, după ce roşiile erau ingerate repetat. Confuzia a persistat multă vreme şi suspiciunea de otrăvire prin tomate s-a întors din Europa în America, unde roşiile nu au fost folosite pe scară largă decât după Războiul Civil. Povestea a fost uitată, odată cu schimbarea farfuriilor de metal cu cele de ceramică.

Bucătăria americană este un imens amalgam, caracterizat prin regionalism şi diversitate. Ea a rezultat din adaptarea – cu inventivitate şi talent – a produselor locale la reţetele aduse de emigranţi

din ţările lor şi din americanizarea hranei etnice, cu schimbări ale formulelor originale care au devenit astfel *tipice* pentru societatea americană. Ca un exemplu, chiftelele din carne pot fi găsite în toate bucătăriile europene şi asiatice, de obicei făcute din carne de porc sau miel. Dar, în Statele Unite, un emigrant inspirat a făcut chiftele din carne de vită pe plită, le-a turtit în formă de disc, le-a înghesuit între două jumătăţi de chiflă şi le-a adăugat o foaie de salată verde şi o felie de roşie. Succesul rapid s-a datorat faptului că un prânz consistent putea fi cumpărat ieftin, fără să aştepţi, şi putea fi mâncat în doar câteva minute de toţi cei foarte ocupaţi, care aveau doar o jumătate de oră disponibilă pentru pauza de masă. Poreclită „chifteaua de Hamburg“, această reţetă există astăzi în mii de forme, de la hamburgerul ieftin de la colţul străzii, până la cel sofisticat din marile restaurante, cu carne de bizon sau *Angus beef*, cu salată şi roşii organice, cu pâine specială, sosuri şi mirodenii complexe şi diverse garnituri. În toate variantele însă, un hamburger bun are acelaşi secret: carnea de calitate şi modul de a o frige pe plită care îi lasă şi savoare, şi crustă, pătrunzând-o în acelaşi timp bine la mijloc. Hamburgerii americani nu au multe în comun cu chiftelele europene, fie ele din Hamburg sau din alte oraşe.

Tot aşa, pizza din Statele Unite, cu sutele ei de variante şi combinaţii de ingrediente, nu seamănă deloc cu cea pe care o mănânci în Italia. În toate statisticile, pizza apare ca fiind cea mai frecventă mâncare, în toate regiunile Statelor Unite. Americanizarea pizzelor, a *bagel*-urilor (la origine, covrigi evreieşti din ţările germane, făcuţi din aluat de pâine, mai întâi fierţi în apă clocotită, apoi copţi în cuptor), a omletelor, a sendvişurilor englezeşti, a *burrito*-urilor şi *taco*-urilor mexicane, a supelor şi mâncărurilor chinezeşti, a patiseriei daneze şi belgiene (*danish* şi *waffles*), a altor variante de hrană care pot fi trasate până la origine, le-a făcut

să poată fi preparate repede, să fie gustoase, hrănitoare şi pregătite igienic. Înainte de a critica fast-foodul, trebuie să te gândeşti de câtă vreme hrăneşte el sute de milioane de oameni zilnic, cu meniuri în care poţi avea încredere şi accesibile ca preţ.

Istoria fast-foodului de mari proporţii începe în 1948 în San Bernardino din California, unde doi fraţi, Maurice „Mac“ şi Richard „Dick“ McDonald, au transformat restaurantul lor de *barbecue* (grătar), care făcea câteva zeci de preparate, într-un loc în care se vindea numai ce descoperiseră ei că are cea mai mare căutare: hamburgeri, cheeseburgeri, cartofi prăjiţi, băuturi răcoritoare şi plăcintă cu mere. Locului i-au zis „McDonald's“, şi au mai deschis câteva restaurante cu acelaşi meniu în alte părţi din California. Ray Kroc, care vindea maşinile de făcut *milkshake* şi era un furnizor de-al lor, i-a convins în 1954 să extindă afacerea sub formă de franciză. Succesul a fost rapid şi s-a răspândit în întreaga Americă, apoi în lume. În anul 2011, cifra de afaceri a fost de 27 de miliarde de dolari, generată de 33.000 de restaurante răspândite în 119 ţări.

Ideea de geniu a creatorilor celui mai mare lanţ de alimentaţie din lume este foarte asemănătoare cu ideea lui Henry Ford. Ultimul a înlocuit producţia de automobile făcute de mecanici experimentaţi cu linia de asamblare în care salariaţii, minimal instruiţi, executau o singură operaţie. Acesta a fost începutul producţiei de masă. Fraţii McDonald au angajat oameni care nu aveau habar de gătit, au făcut un program de pregătire a sortimentului redus de produse, împărţit în acţiuni foarte simple, dar care rezultau în prepararea rapidă şi uniformă a hranei. Lozinca a fost: calitate, serviciu prompt, curăţenie, valoare.

De-a lungul existenţei sale, compania McDonald's a dovedit inventivitate, flexibilitate şi

curaj. Ei au introdus serviciul *drive-in* în restaurantele lor, au făcut contracte masive cu şcoli şi colegii pentru asigurarea prânzurilor a milioane de elevi şi studenţi, au avut pentru prima dată ideea să cocoaţe pe stâlpi înalţi logoul firmei (arcurile aurii în formă de M), făcând restaurantele McDonald's vizibile pentru automobiliştii de pe şosea. În anii '90 a existat o criză a mâinii de lucru, din cauză că adolescenţii, care erau cei mai numeroşi angajaţi ai companiei, erau atraşi de companiile concurente de alimentaţie. McDonald's a lansat o campanie naţională de recrutare a pensionarilor, pe care i-a trecut printr-o şcoală rapidă, la absolvirea căreia primeau diploma de „Doctor în burgerologie".

Începând din anul 2009, salariul minim este de 7,25 dolari pe oră. Un muncitor din construcţii câştigă circa 15–20 dolari pe oră. O soră medicală de salon are 12–15 dolari pe oră, dar una supracalificată, cum sunt surorile din sala de operaţie, de anestezie, de dializă renală, poate ajunge la 35–40 dolari pe oră.

O cină sau un mic dejun la McDonald's este în jur de 6–7 dolari. O masă superabundentă la unul dintre restaurantele de tipul *tot ce poţi să mănânci* costă 9 dolari de persoană, dar ce ţi se pune în faţă este un festin cu toate felurile de salate, mâncăruri gătite, grătar, peşte, fructe şi deserturi.

Una dintre criticile aduse fast-foodului, aşa cum era el în faza timpurie, a fost legată de calitatea pâinii din care era făcută chifla sau sendvişul. De câte ori n-aţi auzit: *o pâine pe care nu o poţi mânca, ceva fără gust, parcă ai mesteca un şerveţel de hârtie, pâinea aia care ţi se lipeşte de dinţi?* Nici pâinea din magazin nu era mai bună, atunci când am ajuns noi în ţara asta. Puţinele feluri existente erau toate din făină albă rafinată, sub formă de calup, tăiate în felii pentru sendvişuri şi moale, fără consistenţă. Mulţi ani ne-am copt propria noastră pâine acasă. Nu mai e nevoie. Mai

întâi au apărut pâinile din făină nerafinată integrală, închise la culoare, apoi pâinea evreiască cu chimen şi cea germană brună, Pumpernickel. Brutăriile au răsărit ca ciupercile, avansând la reţete de pâine şi patiserie din ce în ce mai numeroase şi extinzând gama de făinuri folosite. Acum nu există supermarket unde să nu găseşti pitele mexicane, baghetele franţuzeşti, *ciabatta* şi *focaccia* italieneşti, *croissants*, adesea şi pâine cubaneză şi spaniolă. În magazinele de fast-food sunt folosite pâinea de grâu, pâinea *asiago*, pâinea italiană cu ierburi, brioşe (*muffins*) englezeşti, *biscuits* din aluat de făină cu lapte acru, pâinea crescută cu drojdie şi foile subţiri din aluat necrescut în care se rulează carnea şi legumele, sub formă de *wraps*.

Fiecare reţea de fast-food şi-a diversificat meniurile, foloseşte pe scară largă carnea de pui şi peşte, are produse vegetariene, produse cu conţinut scăzut de glucide, foloseşte prepararea pe grătar sau prin coacere, ca să evite prăjitul în grăsime, şi caută să inventeze produse noi în mod permanent, ca să ţină piept concurenţei, foarte dură în lumea comerţului alimentar.

Pe lângă preparatele de fast-food devenite *clasice*, pe care le găseşti pe întregul teritoriu al ţării, cum sunt *McChicken*, *Cheeseburger*, *Egg McMuffin* şi multe altele, în anumite regiuni sunt variante specifice. Doar două exemple: *hoagies* de Philadelphia şi *po-boys* (*poor boys*) de Louisiana şi Texas. În Philadelphia se prepară un sendviş într-o pâine lunguiaţă, cu fâşii de carne de vită şi ceapă prăjite pe plita încinsă, mirodenii şi brânză topită. Există variante cu sau fără ciuperci, ardei, şuncă sau carne de pui. Nu poţi vizita Philly fără să te opreşti la magazinele specializate exclusiv în *hoagies*, care umplu centrul turistic al istoricului oraş. *Hoagies* sunt grase, săţioase şi gustoase. *Po-boy*-ul este un monstru de cel puţin două ori mai lung de pâine (mai bine de jumătate de metru),

care să ajungă unor băieţi hămesiţi (dar săraci) din Sud; este umplut la mijloc cu o cantitate uriaşă de legume (salată, ceapă, roşii, ardei, ardei iute), şuncă, fâşii de carne friptă, fructe de mare, diverse sosuri şi condimente şi brânză. E greu de ţinut în mână, drept care e înfăşurat în hârtie, exceptând capul din care muşti deschizând gura mai mult decât o faci la orice altă masă. Dezveleşti treptat partea pe care urmează s-o mănânci, îngurgitând o hrană care-ţi aduce pe puţin o miişoară de calorii. *Po-boy*-ul meu favorit este cel cu creveţi şi sos picant de Louisiana. Este ziua în care trebuie să uiţi de promisiunile făcute dietei şi hranei sănătoase.

Vorbind de dimensiunile porţiilor, America este locul unde trebuie să-ţi revizuieşti ideile despre câtă mâncare trebuie pusă în farfurie. Peste jumătate din vizitatorii restaurantelor le părăsesc cărând cu ei cutiile de styrofoam în care-şi duc acasă ce n-au putut termina din meniul comandat. Mâncarea exagerată, combinată cu permanenta stimulare a poftelor prin reclamele de televiziune legate de miile de forme inventate să păcătuieşti, stă la baza epidemiei de obezitate americană. Dar nici nu te scoli flămând de la masă, după ce ai terminat din două guri ce se ascundea pe farfurie, cum se întâmplă în multe restaurante europene sofisticate, scumpe şi zgârcite.

De la indienii americani au rămas câteva reţete, dar cea care a prins în toată America este *cornbread* (pâine de porumb). E un amestec de mălai, sare, ulei şi unul sau două ouă, copt în vase de fontă. Nenumărate variante cu ingrediente suplimentare sunt răspândite în toate regiunile şi multe oraşe organizează festivaluri anuale de copt *cornbread*, răsplătite cu premii.

Mai puţin populare sunt *succotash* (un soté de fasole şi boabe de porumb), tocană de bizon, chili cu ardei verzi, fasolea bătută, *hush puppies* – bulete de porumb (mălai frecat cu sare, puţin

zahăr, lapte, un ou şi praf de copt din care se fac bule rotunde, care se prăjesc în ulei încins) şi mâncarea de dovleac – toate acestea sunt mai prezente în bucătăria statelor din Sud.

Exită apoi câteva reţete care trec drept tipic americane: somonul afumat, curcanul umplut, plăcinta de dovleac, sosul şi sucurile de merişor (*cranberries*), porumbul şi cartofii copţi, plăcinta cu carne, chili cu carne etc.

Neavând spaţiul unei cărţi de bucate, care să dea o imagine completă a bucătăriei americane, una, cred eu, de o enormă diversitate şi savoare, voi menţiona pe scurt doar două feluri din fiecare regiune. Şi am să încep de la nord-est. Mă voi opri mai întâi la celebra *New England clam chowder.* Este o supă groasă din fructe de mare, în principal scoici, dar şi altele, care aminteşte de *bouillabaisse*, numai că este dreasă cu lapte sau smântână. Din zona de origine s-a răspândit în toată ţara şi a apărut o mare varietate de *chowders*, cum sunt cele de porumb, cartofi, creveţi sau pui, toate având în comun structura de *consommé* şi faptul că sunt drese cu lactate. *Chowder* vine de la cuvântul francez *chaudière.* Tradiţia spune că în casele pescarilor din Noua Anglie, dintre care mulţi erau francezi protestanţi imigraţi din secolul XVI, în timpul iernii se lăsa pe plită un vas mare, cu o supă ţinută la foc mic, în care fiecare membru al familiei întors de la pescuit mai arunca ceva: peşte, homari, scoici sau creveţi. Fiecare mânca din supa groasă, care se reînnoia permanent.

Somonul afumat, tăiat în felii subţiri de filé, este baza unui mic dejun fin, preparat astfel: pe două jumătăţi de *bagel* prăjite în toaster se unge brânză frecată, peste care se aşterne câte o felie de somon afumat, ceapă şi capere. Combinat cu un ceai de calitate şi mâncat fără grabă, acest mic dejun poate să fie un foarte bun început al unei zile americane.

De-a lungul Coastei de Est, populaţia este de origine engleză, scoţiană, franceză, spaniolă,

olandeză, evreiască, rusă, greacă, africană şi câte altele. De aici numărul mare de restaurante etnice, dar şi feluri de mâncare *americanizate*, adoptate de toţi. În restaurantele de peşte, un fel favorit este *fried catfish* (peşte asemănător cu somnul, filetat şi prăjit după ce e dat prin făină de porumb). Se mănâncă cu cartofi, *hush puppies* şi *coleslaw* (o salată de varză crudă tocată, cu puţin morcov şi ceapă, dreasă cu o maioneză subţire sau smântână). Numele este rezultatul deformării prin americanizare a cuvântului olandez *koolsalade.*

O categorie de garnituri bazate pe fructe, care se mănâncă lângă cărnuri de toate felurile, e reprezentată de *cobblers.* Ele se pot face cu mere, piersici, afine, căpşuni sau citrice. În tava unsă şi presărată cu făină se aşază la bază fructele, stropite cu zahăr, peste care se aşterne un înveliş din aluat neîndulcit. După coacere, aluatul apare neregulat şi le-a sugerat creatorilor acestei garnituri suprafaţa străzilor pietruite cu piatră de râu (*cobblestone streets*). Pe lângă rolul de garnituri, *cobblers*, peste care se pune o porţie de îngheţată, pot fi un desert foarte bun.

Din bucătăria zonei de sud-est aleg tot două feluri de mâncare: *caserolele* şi *puiul fript*, dar încep cu o digresiune legată de preparatul simbol: *biscuits*. Numele e înşelător, căci nu există nici o legătură cu biscuiţii uscaţi şi sfărâmicioşi. Aceia se numesc *crackers*, sunt folosiţi la gustări şi însoţesc supele şi salatele. *American biscuits* sunt un fel de chifle care se coc la fiecare masă, făcute dintr-un amestec de făină, untură, praf de copt şi lapte bătut. Dacă se mănâncă la micul dejun, peste ei se toarnă un sos alb cald, făcut din unt, făină, piper şi sare, cu sau fără ciuperci, foarte asemănător cu sosul de ciulama. *Biscuits* se servesc cu puiul prăjit (bucăţi de pui presărate cu sare şi piper, care sunt întâi tăvălite în făină, apoi fripte în ulei încins; în loc de făină se pot folosi mălaiul sau cerealele de porumb, iar pentru gusturile îndrăzneţe se poate

adăuga boia). Bine făcut, puiul fript este un deliciu pe care nu te poţi opri să-l mănânci, cu toate că în crusta de piele crocantă se ascund toate grăsimile dăunătoare. Cel mai celebru lanţ american de restaurante care servesc preparate din pui, KFC, a introdus puiul fript pe grătar, după îndepărtarea pielii, ca să-i atragă pe cei preocupaţi de nivelul lor de colesterol, dar din când în când te laşi momit de savoarea variantei originale, spunându-ţi că – de fapt – termenul de *cholesterol free* poate să însemne doar că nu plăteşti pentru colesterol.

De la cuvântul francez *casserole*, care este denumirea unui vas cu suprafaţă mare şi margine ridicată, bun de copt mâncarea în cuptor, a apărut o categorie de mâncăruri pentru care se folosesc combinaţii nelimitate de ingrediente. Ce leagă aceste mâncăruri este coptul lent, în căldura uscată a cuptorului, fără fierberea care strică forma şi gustul alimentelor. Pot fi folosit toate tipurile de legume, carne, brânzeturi, paste clasice, dar americanii au adaptat pentru caserolele avansate vegetale exotice (castanele de apă, mugurii de bambus şi porumbul pitic chinezesc), toate fructele de mare, produsele mexicane ca *tacos*, diversele varietăţi de fasole, avocado şi ardei, brânzeturi speciale ca roquefort şi mirodenii asiatice.

Vestul Mijlociu, unde o mare parte din populaţie provine din ţările scandinave şi germane, este patria berii americane şi vei găsi multe restaurante etnice germane la fel de bune ca acelea din patria originară. Există multe preparate de carne, folosind puiul, vita şi porcul, precum şi o varietate largă de sendvişuri. Cele numite *reuben* sunt de obicei făcute din pâine cu aluat crescut, au trei straturi succesive de *corned beef*, varză acră şi slănină prăjită, la care se pot adăuga condimente (chimen, oregano, piper), maioneză sau ulei şi brânză.

Nu poţi călători în Texas fără să trăieşti experienţa unui adevărat *steak* texan. Cel demn de numele lui te dăruieşte cu 750 de grame de carne

de vită tânără (un „boulean“, am spune noi, abia trecut de faza de viţel), tăiată cam de două degete, cu desenul marmorat al cărnii traversate de fine poteci de grăsime). Fript la mama lui, suculent, dar pătruns, fără arsuri înnegrite, muşchiul e servit pe o farfurie ovală, cam de mărimea unui platou de sendvişuri din România, pe care abia încap carnea şi însoţitoarele ei. Căci lângă carne sunt cartofii albi sau roşii, copţi sau prăjiţi, şi fasolea roşie cu sau fără orez. Poţi să ceri şi alte garnituri, ca pătlăgele verzi pané, *coleslaw*, murături, mere coapte cu scorţişoară, ciuperci soté, pilaf sau bame pané. Apoi trebuie să-ţi rezervi destul timp ca să faci să dispară cea mai mare parte a prânzului pantagruelic.

O invenţie relativ nouă este bucătăria Tex-Mex, care combină cele două variante, adăugând ingrediente care nu au existat în varianta originală: peşte, creveţi, sosuri cu vin sau whisky, fructe, mirodenii. *Steak*-ul cu creveţi, *fajitas* cu pui, creveţi sau carne de vită, chili, supa de *tacos* sunt numai câteva exemple.

În Louisiana treaba se complică. Aici se înfrăţesc artele gastronomice franceză, creolă, spaniolă, caraibă, africană şi anglo-saxonă. Încercarea de a alege doar două exemple din comoara mâncărurilor locale este un efort fără prea mari şanse de reuşită. Ce să alegi şi ce să elimini? Din fericire pentru cititorul român, una dintre reginele locale, *jambolaya* (al cărei strămoş este *paella* spaniolă), poate fi găsită, cum spuneam la începutul scrisorii, magistral prezentată în *Scrisori către fiul meu*, cartea pe care ai scris-o după vizita ta aici în 2006.

Mă voi limita la supele *gumbo* şi la *shrimp creole. Gumbo* înseamnă „bame“, în mai multe limbi africane. Supele *gumbo* variază de la forma foarte lichidă, la o prezentare cu un pat de orez pe care se odihneşte un amestec semilichid de legume, cărnuri şi condimente. Trei lucruri nu

trebuie să lipsească dintr-un *gumbo*: bamele, orezul şi sosul de ardei iute. În rest, libertate absolută. Carnea de pui, cârnaţii sau creveţii pot fi singura componentă proteică, sau pot fi asociate câte două sau toate trei, la fel ca la *jambolaya*. E o supă care satură şi satisface şi cere un pic de odihnă la sfârşit.

Multe restaurante servesc *shrimp creole*, dar – aşa cum se întâmplă cu ciorba de burtă în România – numai în puţine locuri găseşti ce ţi-ai dorit. Prepararea începe cu un rântaş de făină în ulei, care aici se cheamă, ca şi în Franţa din care vine, *roux*. Trebuie făcut grijuliu şi negrăbit, să nu se ardă, şi în el se adaugă ceapă, ceapă verde, ţelină verde, ardei gras şi usturoi. Apoi roşiile, sucul de roşii, apă, sare, piper negru şi roşu, dafin, suc de lămâie, sos Worcester, câteva picături de sos de boia şi o lingură de smântână. Când combinaţia s-a legat, se aruncă înăuntru creveţii (de mărime mijlocie) şi se dă un clocot. Se servesc pe un pat de orez alb fiert şi se presară pătrunjel verde deasupra. Vinul alb, foarte rece, trebuie să aibă o singură proprietate: să poată stinge papilele încălzite.

O călătorie în Statele Unite poate fi o experienţă gastronomică greu de uitat, dacă cei care se aventurează vor şti să pregătească itinerarul şi să aleagă mâncărurile pe care vor să le încerce. Prejudecăţile despre monotonia şi lipsa de gust a hranei în America vor fi serios zdruncinate. Cu puţină informaţie şi cu un ghid bun poţi descoperi mâncăruri tipic americane, de la cele foarte simple la unele elaborate, dar toate, înclin să cred, savuroase şi surprinzătoare.

Serviciile în restaurantele americane sunt prompte şi politicoase. Înainte de a cere ceva, la doar câteva clipe după ce te-ai aşezat la masă, chelnerii îţi pun în faţă pahare mari de apă cu multă gheaţă. Fără să o pot dovedi, bănuiesc că acest obicei vine din epoca de dinaintea aerului

condiţionat ominprezent, când cel care intra într-un local era îndreptăţit să-şi astâmpere mai întâi setea, pentru ca abia apoi să fie întrebat ce doreşte să bea şi să mănânce. La orice băutură care urmează, gheaţa este de la sine înţeleasă, în afară de cazul în care faci cunoscut că vrei doar puţină gheaţă, sau deloc.

Aproape toate ingredientele alimentare de aici îi sunt familiare unui turist european. Am descoperit doar două ca fiind specifice locului: sasafrasul şi melasele (siropurile din trestie de zahăr). Primul este o plantă aromatică ale cărei frunze uscate şi măcinate dau o pulbere folosită la unele reţete de *gumbo*. Melasele, folosite în mod frecvent, fac ca multe sosuri americane de friptură, dar şi mâncarea de fasole, tocanele, unele legume la cuptor să aibă o tentă dulceagă, diferită de dulcele zahărului. Melasele leagă foarte bine sosurile şi le îngroaşă destul, nefiind nevoie de făină sau amidon.

O ultimă categorie de preparate culinare este cea din *nouvelle cuisine* americană, care creşte rapid în ultimii ani. Noii *chefs* ai marilor restaurante din toate oraşele se află într-o permanentă competiţie, propunându-şi să inventeze şi să promoveze noi mâncăruri, să aducă noi variante de cărnuri şi peşte. La efortul acesta, într-un business de foarte mare profit, sunt atraşi fermierii, crescătorii de animale şi viticultorii, ca şi firmele de publicitate.

Şi în materie de băuturi America s-a schimbat foarte mult în cei aproape treizeci de ani de când mă consider a fi unul dintre martorii acestei societăţi. În anii ’80, în afară de restaurantele scumpe, băutura obişnuită era berea sau apa, iar în Sud, ceaiul rece (*iced tea*). Rareori mai vezi acum pe cineva bând bere în restaurant la cină. Vinurile au pătruns definitiv, au fost adaptate şi diversificate şi vânzarea lor a luat, cum se zice, un real avânt. Combinaţiile de băuturi alcoolice se află de asemenea într-o revoluţie inovatoare. Mai tăcută, pasiunea pentru whisky-uri speciale are şi

ea adepţi şi cunoscători. *Oenologia*, *mixologia* şi *whisky-ologia* au astăzi reviste, cărţi, canale de televiziune, concursuri şi website-uri. Până acum câţiva ani, a existat o lege care interzicea vânzarea băuturilor alcoolice dintr-un stat în altul. Slavă Domnului, această lege neprietenoasă a fost abolită şi poţi primi prin poştă orice vinuri, whisky-uri scoţiene, *bourbon*, feluri rare de bere, orice te interesează sau eşti curios să încerci. Când mă opresc la un bar, adeseori îl întreb pe barman ce cocktail sugerează şi aşa învăţ o mulţime de reţete de băuturi amestecate.

Vei fi surprins, dar în ţara asta încă există locuri în care băuturile sunt interzise, care au persistat din epoca prohibiţiei. Chiar şi orăşelul meu are o interdicţie parţială: exceptând dimineţile de duminică, poţi cumpăra bere de la orice supermarket sau staţie de benzină, dar nu se dau licenţe pentru magazine de vinuri şi spirtoase, pe care trebuie să le cumperi de la câteva mile distanţă.

Înainte de a termina cu plăcerea mâncării, lasă-mă să mărturisesc un păcat. Mie îmi plac hamburgerii de la McDonald’s. Şi de câte ori merg la un eveniment sportiv, de-abia aştept să-mi iau *corndogs* (crenvurşti înfipţi într-un băţ, înveliţi în aluat de mălai şi fierţi în ulei încins) sau hotdogs à la Chicago (un crenvurst mai mare, uns cu muştar pe amândouă părţile şi acoperit cu două linguri mari de chili picant). Mănânci, te mânjeşti şi te bucuri.

Scrisoarea a zecea

Despre armata americană – În Statele Unite n-a existat niciodată serviciu militar obligatoriu – Mobilizări ale populaţiei civile şi voluntariatul – Militarul american ca profesionist – Cum a ajuns Joey D., la 19 ani, combatant în războiul din Irak – Când au devenit Statele Unite o supraputere? – O „armată a lumii“ – Cursa în viaţă a militarului de profesie american – Sam T., chirurgul cardiac autodidact, şi câinii lui – Războiul din Vietnam şi filmul Platoon al lui Oliver Stone – Restructurarea forţelor militare americane de către Ronald Reagan – Povestea lui Paul B. şi a drapelului de lângă pavilionul din curte

6 august 2012

Dragul meu,

Se intră în linie dreaptă în cursa pentru alegerile prezidenţiale. În lunile care au trecut, s-a clarificat situaţia candidatului republican la preşedinţie: Mitt Romney şi-a învins, cu ajutorul Partidului Republican şi, mai ales, al miezului lui de putere, oponenţii.

Acum îşi face campania electorală pe întreg teritoriul ţării, centrându-şi discursurile pe critica politicilor lui Obama, pe analiza greşelilor de abordare a problemelor economice ale echipei lui, pe creşterea fără precedent a cheltuielilor şi datoriilor statului american, pe faptul că şomajul se menţine ridicat (8,2%) şi pe atacul proiectului de asigurare medicală *Obamacare*. Argumentele sunt bune, cifrele bine alese, debitarea textelor este decentă, eforturile de convingere par să prindă la

auditoriu. Eu văd însă două lipsuri: Romney nu a formulat clar ce alternativă propune pentru refacerea economică şi continuă să fie opac când se referă la legea sanitară. Soluţia lui este respingerea totală a legii, şi asta – cred eu – îl situează greşit faţă de ce vrea cu adevărat naţiunea. Punctul corect de prezentare ar fi: „Da, toţi vrem universalitatea sistemului medical. Dar nu oricum, nu cu orice cheltuială, nu stricând ceea ce este bun în sistemul actual, nu creând riscul falimentului financiar şi nu punând tot sistemul sub control guvernamental. Asigurare medicală universală, dar cu un sistem eficace, creator de competiţie, care să controleze costurile şi să fie *fair*".

Romney a făcut şi un tur extensiv în străinătate. A fost plin de gafe, a provocat revolta palestinienilor când a ţinut un discurs în Israel, a nemulţumit mulţi comentatori de presă. Mai rău, lumea europeană a descoperit ceea ce noi ştiam deja: Romney e tern, neutru, nu stârneşte entuziasm, pare puţin personal când face afirmaţii şi încă şi mai puţin când răspunde la întrebări. Şi aşa se face că, unui preşedinte cu un bilanţ slab al primului mandat, cu idei şi concepţii foarte străine multor americani şi care părea foarte vulnerabil, republicanii îi opun un candidat neconvingător şi cu vizibile dificultăţi în a face faţă luptei.

Iar acum, de teama de a nu uita una dintre tuşele importante ale portretului negativ care se face Statelor Unite, mă voi opri pe scurt la felul în care este percepută de mulţi prezenţa în lume a armatei americane. Iată cum aş formula acest punct de vedere critic:

Puterea militară a Statelor Unite deranjează foarte mult alte state ale lumii. Armata americană şi-a pierdut prestigiul, în multe locuri prezenţa ei este de nedorit. Pe lângă excesul de forţă şi tot soiul de greşeli frecvente (arestările ilegale, centrele de tortură, menţinerea unor închisori şi

centre de detenţie în teritorii străine), mai stârneşte critică şi faptul că militarii americani domină şi intimidează guvernele altor ţări, controlează politica şi afectează independenţa acestora.

Mai multe instituţii, organizaţii şi elemente constitutive ale republicii americane sunt mai vârstnice decât ţara. Aşa sunt diverse universităţi (Princeton, Harvard, Yale), baroul avocăţesc din Virginia, unele tribunale, organizaţii civile şi religioase, forturi militare, oraşe… Şi toate au existat în epoca în care pământurile americane, locuite de emigranţi europeni, erau colonii britanice. Fără să fie înfiinţată de englezi, armata americană depăşeşte şi ea în vârstă republica a cărei apărătoare este. La Primul Congres Continental s-a hotărât să se elaboreze o Declaraţie de Independenţă, iar al Doilea Congres Continental a votat pentru constituirea forţelor armate independente, cu trei ramuri: Armata Continentală, Marina Continentală şi Corpurile Marine Continentale (Infanteria Marină). De fapt, înaintea celorlalte două ramuri, Armata Continentală a fost constituită oficial la 14 iunie 1775, dar confirmată la cel de-al Doilea Congres Continental. Aceste forţe militare s-au format prin mobilizarea celor apţi din populaţia civilă. La terminarea Războiului de Independenţă, prin pacea de la Paris semnată în anul 1783, forţele militare continentale au fost demobilizate, şi la Primul Congres al Confederaţiei Statelor Americane de la 3 iunie 1784 s-a schimbat denumirea de „continentale“ cu „americane“ pentru toate cele trei ramuri ale forţelor armate.

Încă de la începuturile ei, armata americană a avut o concepţie originală: ea este în subordinea Congresului, care „are puterea să recruteze şi să întreţină forţe armate, […] să instituie şi să menţină Marina de Război, […] să facă reguli pentru conducerea şi administrarea forţelor terestre

şi navale, […] să declare război […]“ şi să-i confere preşedintelui responsabilitatea de a fi „comandantul-şef al Armatei şi Marinei Militare a Statelor Unite“ (*Constituţia Statelor Unite ale Americii*)[14]. Mai mult, spre deosebire de alte ţări, conducerea directă a armatei este delegată secretarului apărării, care este un civil, cu atribuţii şi puteri de ministru, subordonat numai preşedintelui. Militarii americani nu au fost niciodată implicaţi în formularea politicii, chiar dacă unii au fost aleşi sau numiţi în funcţii de stat (preşedintele Dwight Eisenhower, secretarul de stat George Marshall), sau au fost candidaţi (Colin Powell). În perioada activităţilor politice, aceştia au fost sau au devenit ex-militari. Militarii americani votează, dar nu pot fi membri ai unui partid politic.

În Statele Unite nu au existat niciodată guverne militare sau lovituri de stat organizate de conducătorii armatei. Armata americană nu a fost niciodată subordonată unui dictator cu puteri absolute, cum s-a întâmplat în mai multe ţări şi în epoci istorice diferite chiar acolo unde dictatura a fost rezultatul unei revoluţii (Napoleon Bonaparte, Adolf Hitler, Iosif Stalin, Saddam Hussein). Statele Unite nu au fost şi nu sunt un stat militarist, cum au fost Imperiul Roman, Franţa napoleoniană sau cel de-al Treilea Reich.

Istoric, au existat mai multe perioade de mobilizare a populaţiei civile, ultima încheindu-se în anul 1973, la sfârşitul Războiului din Vietnam. De atunci, forţele militare americane sunt formate exclusiv din voluntari, care au contracte individuale cu Departamentul de Apărare. Niciodată nu a existat în SUA, în timp de pace, recrutare pentru serviciul militar obligatoriu. Militarii americani sunt profesionişti, şi alegerea carierei militare în ţara asta este echivalentă cu opţiunea pentru oricare altă profesie. Singura obligaţie legală a tinerilor americani este de a se

înregistra, acţiune care este de obicei realizată prin şcoli. După statisticile anului 2010, în Statele Unite, în fiecare an, ating vârsta de recrutare peste două milioane de bărbaţi şi peste două milioane de femei, ceea ce face ca populaţia potenţial militară a naţiunii să fie de peste şaizeci de milioane de bărbaţi şi peste cincizeci şi nouă de milioane de femei. Efectivul forţelor armate totale este de 2.800.000 militari şi 700.000 civili (inclusiv Gărzile Naţionale şi Forţele de Rezervă). În anul 2008, bugetul militar al Statelor Unite a fost de 623 de miliarde de dolari pe an, reprezentând 43% din totalul cheltuielilor militare din lume.

Armata americană este o instituţie de dimensiuni enorme, formată din profesionişti de excepţie, în imensa lor majoritate oameni morali şi responsabili. Aş atrage atenţia că, în puţinele ocazii în care au avut loc incidente dezonorante pentru forţele armate americane, unităţile în cauză erau, de obicei, în misiuni necombatante, legate de administrarea teritoriilor, controlul unor războaie civile locale, manipularea celor arestaţi, curăţarea unor străzi sau cartiere de terorişti etc. Intens speculate de mass-media antiamericane, aceste acte – multe reprobabile – subminează prestigiul unei armate cu o istorie admirabilă, care a adus lumii mult mai mult bine decât orice altă armată din istorie.

Fiul cel mare al unei asistente cu care lucrasem îndeaproape ani la rând în terapia intensivă, Joey D., tocmai începuse clasa a XII-a când au venit loviturile teroriste de la 11 septembrie 2001. Joey îşi dorea să devină ofiţer de poliţie, dăduse interviurile la Academia de specialitate şi primise asigurări că va fi primit de-ndată ce îşi va termina liceul. După ce a văzut ororile în care şi-au pierdut viaţa în jur de 3.000 de persoane, Joey şi-a schimbat planurile: a sunat la centrul militar de recrutare şi a semnat angajamentul de patru ani. Imediat după ce a terminat şcoala, a intrat în

programul de pregătire de bază (*boot camp*), unde a excelat: era bine clădit, sportiv şi mai ales hotărât să devină un militar bun. A fost repartizat la infanteria motorizată. Unitatea lor a fost unul dintre primele efective trimise în Irak, în martie 2003. Războiul din Irak, la care au participat trupe americane (148.000), britanice (45.000), australiene (2.000) şi poloneze (198) a avut douăzeci şi una de zile de acţiuni militare intense, al căror rezultat au fost anihilarea armatei irakiene, ocuparea Bagdadului, capturarea dictatorului Hussein, arestarea echipei care îl susţinuse în exercitarea dictaturii şi punerea bazelor viitorului regim politic. În tot acest timp, vorbeam cu înspăimântata mamă a lui Joey de mai multe ori pe zi, dându-i toate detaliile noi pe care le auzeam la radio sau le vedeam la TV despre divizia lui Joey. În general erau ştiri bune: avansarea era rapidă în fiecare zi şi nu se înregistrau multe pierderi. Dimineaţa, la ora şase, când intram în secţia de reanimare, mama lui Joey îmi spunea ce noutăţi aflase peste noapte de la nevasta căpitanului. Era micul joc secret al puternicei organizaţii neoficiale a mamelor şi nevestelor, apărut peste noapte şi funcţionând perfect. În timpul luptei, soldaţii americani nu au voie să folosească e-mailurile sau să telefoneze familiilor, din motive de securitate. Dar tocmai în acea perioadă anxietatea şi frica mamelor şi nevestelor era maximă, aşa că fiecare unitate înjghebase repede sistemul de informaţii feminin: căpitanul vorbea cu nevasta lui, care avea listele cu toţi militarii din unitate şi adresele şi telefoanele familiilor lor, şi îi dădea un mic raport general, apoi detalii despre cei care fuseseră răniţi sau aveau probleme. Căpităneasa îşi pierdea câteva ore din noapte cu e-mailuri şi telefoane, încurajând şi furnizând noutăţi celor care ardeau de nerăbdare să afle veştile şi răsuflau uşurate aflând că sunt bune.

Când Joey a avut prima permisie, la câteva luni de la plecarea în Irak, i-am invitat la masă pe el şi părinţii lui. Ştiind că-i place muzica, i-am cumpărat câteva CD-uri. Joey era un băiat care vorbea măsurat şi potolit, era foarte politicos şi a fost un pic mirat să fie invitat de oameni care nu-l cunoşteau direct. Noi am fost printre primii, dar mama lui ne-a spus că mulţi vecini, colegi de serviciu de-ai ei sau de-ai bărbatului ei, chiar şi necunoscuţi, au telefonat, au făcut invitaţii sau au trimis cadouri, mulţumindu-i şi urându-i succes lui Joey. Am fost curios să aflu care fusese cel mai dificil lucru din campanie. „Să nu faci duş trei săptămâni“, a răspuns Joey. „Cum a fost posibil să înaintaţi atât de repede?“ am întrebat eu, ca să primesc răspunsul: „Noi am fi luat întreaga ţară în mai puţin de o săptămână, dar nu ne-au lăsat şefii noştri. Ne-au tot oprit, de frica posibilelor pierderi“. Am adus vorba despre numeroasele articole critice din ziare sau reportaje de televiziune, nefavorabile militarilor americani, şi am vrut să ştiu câte ajung la ei şi cum le primesc. „Nu ne ating şi nici nu ne descurajează, ne întristează, mai ales că multe sunt inexacte sau pornesc de la ştiri greşite. Noi avem o meserie de făcut şi o facem, indiferent de ce spun ziarele. Unii oameni de presă încearcă să procedeze ca în anii războiului din Vietnam: să separe ţara de armată. Până acum n-au reuşit. Mulţi colegi au numai cuvinte de dispreţ pentru astfel de americani.“ „Ai avut pe cineva printre cei care au fost victimele atacurilor teroriste, un motiv personal să-ţi asumi această sarcină grea, pentru care ţi-ai schimbat viaţa?“ am întrebat cu puţin timp înainte de despărţire. „Am simţit că toţi sunt ai mei“, a răspuns abia maturizatul tânăr american. „La vârsta mea, pot sacrifica patru ani să fac ce ar trebui să facă orice om din ţara asta.“

Unitatea lui Joey s-a întors în Irak de încă două ori şi a stat acolo, în pericol din ce în ce mai mare,

câte şase luni de fiecare dată. Azi Joey este ofiţer de poliţie, e căsătorit şi are doi copii. A scăpat din Irak fără nici o zgârietură. Se gândeşte să reia studiile şi să urmeze o facultate. Îi păstrez amintirea unui tânăr american curat la suflet, generos şi curajos, care mi-a făcut cinstea să-mi dezvăluie câteva dintre gândurile şi amintirile lui şi să-mi explice, simplu, raţiunile atât de logice cu care plănuise şi înfăptuise lucruri atât de mari. Ce experienţă de viaţă acumulată înainte de a împlini douăzeci şi cinci de ani! Şi cât de mulţi sunt acei *Joeys* sau *Judys* pe care nu i-am întâlnit!

În deceniile trei şi patru ale secolului XX, Statele Unite ale Americii nu erau o supraputere. Erau o putere regională, cu o armată gândită să fie predominant defensivă, în timp ce ţara se baza pe conceptul de izolaţionism şi neintervenţionism. De la acest statut de putere militară limitată, America a trecut rapid la categoria de supraputere, în numai câţiva ani, fiind forţată să intre în cel de-al Doilea Război Mondial, de care se ţinuse până atunci la distanţă. În mai toate definiţiile, o *supraputere militară* este acel stat capabil să susţină operaţii militare de proporţii la distanţă de teritoriul naţional şi care poate domina şi influenţa lumea pe baza forţei sale militare. Două au fost statele care, în epoca modernă, s-au calificat pentru această definiţie: Regatul Unit al Marii Britanii înaintea celui de-al Doilea Război Mondial şi, după el, URSS.

Ca să devină o supraputere în numai câţiva ani, SUA au avut nevoie de un efort susţinut de întreaga naţiune: populaţia masculină validă a fost încorporată ca să asigure cele două teatre de război, cel din Atlantic şi cel din Pacific, în timp ce locul lor în economie, în vechile întreprinderi convertite la producţia de război, ca şi în multele întreprinderi noi apărute literalmente peste noapte, a fost luat de femei şi de către cei inapţi pentru serviciul militar. Produsul naţional brut între anii

1938 şi 1945 a crescut pentru Aliaţi de la 800 de miliarde de dolari la 1.474, în timp ce în statele Axei a scăzut de la 635 la 464 de milarde de dolari. Producţia de tancuri a Aliaţilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost de 227.235, cu 88.410 fabricate în SUA, în timp ce ţările Axei au produs doar 52.345 de tancuri. La capitolul „avioane de vânătoare“, Aliaţii au fabricat 212.459, dintre care 99.950 în Statele Unite, în timp ce Germania şi aliaţii ei au fost capabili să producă numai 90.684. La fel la bombardiere, vapoare de toate felurile, armament uşor, muniţii, bombe, transportoare, utilaj rutier, materiale medicale, hrană şi echipament individual. Al Doilea Război Mondial a fost în aceeaşi măsură o victorie militară, dar şi dovada unei formidabile capacităţi industriale pentru Aliaţi. Ca urmare, Statele Unite au învins resturile crizei economice, s-au transformat într-o supraputere economică şi şi-au menţinut statutul, câştigat cu acest prilej, de supraputere militară. Dispunerea în lume a bazelor militare americane şi a flotelor, menţinerea şi creşterea efectivelor militare şi dezvoltarea continuă a tehnologiei militare au permis SUA să ţină sub control efectiv lumea, stăpânind expansiunea comunistă, evitând un alt război mondial, câştigând Războiul Rece şi limitând conflictele locale, într-o *Pax Americana* care va împlini în curând şaptezeci de ani. Această pace a fost menţinută cu efort, cheltuială şi pierderi de vieţi. Şi cu acea crescândă atitudine antiamericană, precum şi cu apariţia expresă a mai multe ideologii care se împotrivesc valorilor şi acţiunilor statului american. Nu a fost o pace completă: mai multe conflicte militare majore au întrerupt anii de linişte militară; războaiele din Coreea, Vietnam, Grenada, Bosnia, Kosovo, Golful Persic, Irak, Libia şi Afganistan. Dar nu a mai existat nici un caz în care o ţară vestică să

atace o alta, în aşa fel încât în Europa a fost menţinută, de peste şase decenii, pacea.

Dacă vom lăsa la o parte pasiunile şi reaua-credinţă, vom putea spune că armata americană de astăzi este o *armată a lumii*, de care depind liniştea şi pacea tuturor. Ca să poată face faţă enormei sarcini de pacificare a lumii, Statele Unite au unităţi militare, aeroporturi, flote, porturi, baze marine, baze de rachete strategice şi unităţi medicale în multe ţări şi teritorii. Comanda lor este asigurată de Comandamentul de Nord (SUA, Canada, Mexic, Hawaii, Caraibe), de Sud (America Centrală şi de Sud), Comandamentul Central (zona de la Cornul Africii, întreg Orientul Mijlociu şi Asia Centrală), Comandamentul Pacificului, Comandamentul European, Comandamentul Forţelor Speciale, Comandamentul Unificat, Comandamentul Strategic şi Comandamentul de Transporturi.

„N-am văzut nici o bucată dintr-o ţară străină, în afară de teritoriul pe care era baza militară, n-am întâlnit nici un localnic şi n-am avut nici un contact cu civilii pe toată durata războiului pe care l-am făcut la aviaţie în Pacific“, îmi spune Tillman F., unul dintre cei mai plăcuţi, modeşti şi esenţialmente buni oameni pe care i-am întâlnit printre pacienţii mei americani. „Am fost navigator de bord, am avut sute de misiuni în Filipine, Indonezia şi Japonia, şi tot ce ştiu este legat de colegii mei de bord, micul meu loc înghesuit în care trebuia să fac permanent evaluarea poziţiei avionului şi discuţiile din dormitoare şi de la cantină. Avionul meu n-a fost niciodată lovit. N-am plecat în nici o misiune cu frica de a nu mă întoarce. Când am ajuns acasă, am stat să mă gândesc la ce văzusem în anii petrecuţi în străinătate: nimic! Tot ce ştiu este ce ştiam deja de la baza de antrenament şi de la aeroporturile militare americane.“

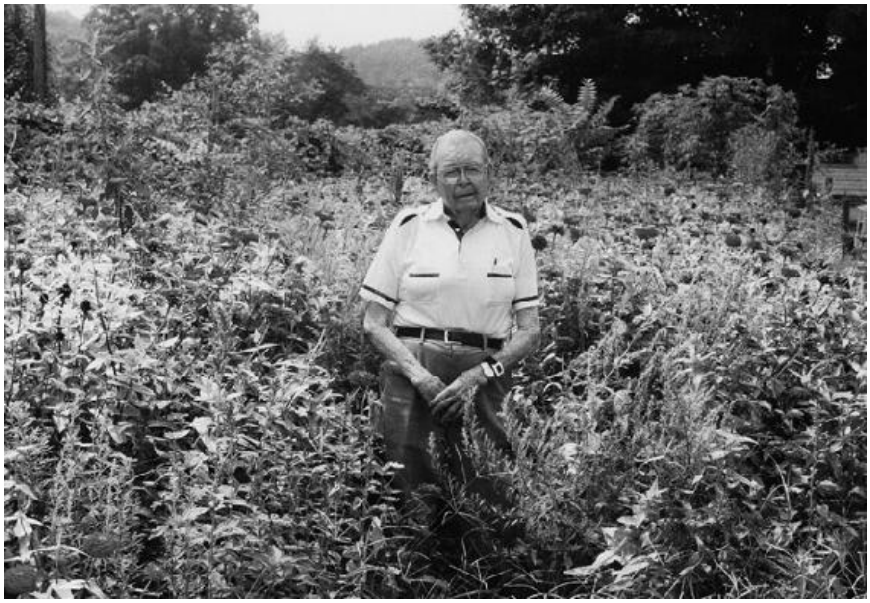

Tillman F., în grădina lui. Pe toată durata războiului din Pacific, nu a întâlnit nici un localnic.

Cu alţii nu a fost deloc aşa. Mai mulţi supravieţuitori ai unuia dintre marile raiduri aeriene făcute de aviaţia americană asupra Ploieştiului, care a avut loc la 1 august 1943 (operaţiunea *Tidal Wave)*, au răspuns unor interviuri realizate de o revistă locală de istorie[15]. O sută şaptezeci şi opt de bombardiere B-24 Liberator au decolat de pe aeroporturile din nordul Africii, având un efectiv total de 1.733 de oameni. „Am văzut cum un oraş zburător a înnegrit cerul Balcanilor“, a spus unul dintre ei, „şi cum am deschis deasupra Ploieştiului o gură a iadului“. Copilotul William C. Dabney Jr. îşi aminteşte că la instructajul dinaintea misiunii li s-a explicat că riscurile sunt foarte mari, dar că atacul aerian se va solda cu distrugeri care, în varianta unui atac pe uscat, ar necesita şase divizii, ar avea nevoie de luni de pregătire şi ar înregistra mari pierderi umane. Dar multe dintre avioanele trimise în această misiune nu s-au mai întors la baze, fie că au fost distruse, fie că s-au prăbuşit după epuizarea combustibilului în România, Bulgaria sau Turcia. „Mult mai târziu“, spune sergentul John H.

Clarkston, „ne-am dat seama că acel raid fusese de fapt o misiune sinucigaşă; mulţi au fost surprinşi că unii dintre noi s-au întors“. După părerea lui Owen J. Coldiron, mitralior de turelă, cea mai mare parte a distrugerilor făcute la sonde şi rafinării s-au datorat nu lovirii directe a ţintelor cu bombe şi obuze, ci direcţionării voite a bombardierelor, de către piloţii lor, în plină ţintă. Acel atac a tăiat cu o treime producţia de petrol românesc destinată armatei germane.

Singura naţiune care a folosit arma nucleară este America, prin lansarea celor două atacuri aeriene asupra oraşelor Hiroshima şi Nagasaki în august 1945. Punct de cotitură în istoria celui de-al Doilea Război Mondial, acţiunea a determinat imediata capitulare a Japoniei imperiale şi o scurtare drastică a ostilităţilor, care altfel ar fi continuat să genereze cohorte de victime militare şi civile. Reinterpretarea istorică, atât de dragă contestatarilor de stânga, încearcă să facă din atacul cu armă atomică împotriva Japoniei o crimă de război şi să acuze, retrospectiv, Statele Unite de genocid. Să recitim ce a spus preşedintele american care a luat decizia atacului, Harry S. Truman: „Decizia de a lansa o bombă atomică nu a fost o decizie crucială. Nu era nimic altceva decât folosirea unei arme puternice, care se afla în arsenalul celor care au făcut ce era drept să fie făcut“.

Mobilizarea populaţiei în scopuri militare a fost desfiinţată în anul 1973 de preşedintele Nixon. De atunci, forţele militare americane sunt în întregime voluntare. Militarii activi şi corpul ofiţeresc sunt profesionişti *full time*, în timp ce gărzile naţionale şi forţele de rezervă au o activitate combinată: o perioadă obligatorie anuală de exerciţii şi pregătire, urmată de reîntoarcerea la activitatea civilă.

În cele mai multe ţări din lume, miniştrii forţelor armate sunt militari de carieră, în timp ce în Statele

Unite funcţia de secretar (ministru) al apărării – care deţine locul doi în ierarhia militară – este dată unui politician civil, desemnat de preşedinte, acesta din urmă fiind comandantul suprem al armatei. Aşa cum arată Samuel P. Huntington (celebrul autor al cărţii *Ciocnirea civilizaţiilor*) în volumul său *The Soldier and the State*[16], ideologia americană cea mai larg răspândită este liberalismul, în timp ce Constituţia americană este profund conservatoare. Controlul civil al armatei este unul dintre aspectele sistemului *checks and balances*. Dualitatea în conducerea forţelor militare ale Americii asigură deopotrivă eficienţa şi siguranţa. Conducerea forţelor militare devine capabilă să îndeplinească, în cel mai bun fel, cele trei funcţii esenţiale ale apărării: profesionalismul militar asigură pregătirea, dotarea şi organizarea forţelor armate, secretarul civil al apărării acoperă partea administrativ-fiscală şi contactul politic, iar aceste două elemente, cel militar şi cel civil, fac posibilă elaborarea strategiilor politico-militare.

Pentru tineretul care nu are mijloacele financiare să intre la colegiu, armata americană este o cale de a obţine o profesiune de înaltă calificare. După liceu, tinerii recruţi, fete şi băieţi, care au fost acceptaţi după examenele fizice şi de cunoştinţe generale intră la pregătirea militară de bază, care durează un an, apoi în serviciul militar din ţară sau din străinătate, cu obligaţia de a servi cel puţin patru ani. După această perioadă, au mai multe opţiuni: carieră militară inferioară, Academia Militară pentru a deveni ofiţer sau înscrierea la un colegiu general ori specializat. Cei dotaţi pot înainta până la calificarea de ofiţer superior, inginer militar, medic, farmacist, pilot, personal de navigaţie aeriană sau maritimă, specialist în computere, inginer de orice specialitate. În general, toate profesiile. Principiul de bază al înţelegerii contractuale este următorul: pentru fiecare an de pregătire suportată de armată,

datorezi un an de serviciu militar în specialitate. Astfel, un tânăr căruia armata îi asigură patru ani de facultate de medicină cu salariu corespunzător gradului, taxe plătite şi asigurare medicală pe durata studiilor, va trebui să fie – după absolvire – medic general al armatei vreme de patru ani. Dacă vrea să facă rezidenţă de specializare, procedează la fel, plătind la sfârşit cu serviciu pentru armată un an pentru fiecare an de specializare plătită. După douăzeci de ani de serviciu militar, cel în cauză devine veteran, beneficiind de diverse avantaje: pensie, chirie plătită, asigurare medicală, taxe reduse. Cum la sfârşitul celor douăzeci de ani de serviciu militar majoritatea veteranilor au în jur de patruzeci de ani, ei intră în servicii civile (tehnicieni, sanitari, medici, ingineri, specialişti în computere şi telecomunicaţii, servicii în orice companie productivă, în învăţământ, în aviaţie, transporturi, administraţie de stat, business etc.). La angajare, experienţa militară este o bună recomandare.

Cu toate că ţara este angajată în două războaie active şi că pluteşte în aer spectrul unor conflicte şi mai mari în lumea periculoasă în care trăim, recrutările pentru toate ramurile armatei nu sunt în scădere. Dacă există o limitare, aceasta nu este din cauza lipsei de candidaţi interesaţi, ci se datorează faptului că, în condiţiile în care calitatea învăţământului general scade, recrutorii armatei nu mai găsesc decât unul din patru candidaţi care să aibă cunoştinţe corespunzătoare de matematică, fizică şi chimie. Cum sofisticarea din armată creşte rapid şi continuu şi se profilează o criză de personal, au apărut sugestii de recrutare de tineri studioşi din ţări străine, cu potenţial de cetăţenie pentru cei care au succes şi slujesc în această variantă modernă a armatei de mercenari.

Imediat după sosirea mea în această ţară, am fost angajat ca cercetător la Departamentul de cardiologie al Universităţii Wake Forest. La mai

puţin de o lună, departamentul a ajuns într-o fază finală cu negocierile pentru aducerea unui nou profesor asociat, un tânăr cardiolog deja celebru, care lucra la Facultatea de Medicină din San Antonio, Texas. Ulterior el a devenit *chairman*-ul cardiologiei de la Wake Forest şi un prieten apropiat al meu şi al familiei mele. Înainte de a semna contractul definitiv, candidatul la profesorat a spus că nu poate veni decât dacă cineva îi asigură efectuarea unor foarte complexe intervenţii chirurgicale pe câini mari, cărora să li se introducă prin chirurgie cardiacă senzori şi cristale piezoelectrice în inimă şi marile vase, dar să fie operaţi astfel încât să supravieţuiască vreme îndelungată după intervenţiile care trebuiau executate cu aceleaşi reguli, aceleaşi materiale şi aceleaşi rigori de sterilitate ca la pacienţii umani. Când a fost întrebat cine îi făcea aceste operaţii la San Antonio, a răspuns: „Sam T., un miracol de chirurg autodidact, sanitar venit din armată la pensionare, mai bun decât orice chirurg de acolo“. Problema era că Sam nu voia să se mute de la San Antonio în Carolina de Nord şi rezistase tuturor eforturilor insistente ale viitorului meu prieten, inclusiv unei promisiuni de salariu neobişnuit de mari. „Dar noi deja am angajat un chirurg cardiac român“, i-au spus cei de la Wake Forest candidatului mult dorit. „Nu vrei să vorbeşti cu el?“ Foarte sceptic că cineva ar putea să-l înlocuiască pe faimosul Sam, cardiologul în cauză m-a căutat, mi-a pus o mulţime de întrebări despre competenţele mele, mi-a descris operaţiile lui şi m-a întrebat dacă eu cred că pot face aşa ceva. „Nu văd de ce nu!“ am răspuns eu, dar am ghicit că nu-i câştigasem cu totul încrederea. A doua zi, Bill L., candidatul la profesorat, şi *chairman*-ul cardiologiei m-au chemat şi mi-au spus că s-au gândit că cel mai bine ar fi să merg o săptămână la San Antonio, să lucrez cu Sam şi să vedem în ce

măsură putem transplanta programul de cercetare la Wake Forest.

Am avut ocazia să văd oraşul San Antonio, care este foarte pitoresc, şi să-l cunosc pe Sam, care m-a găzduit în căsuţa lui de om singur şi cu care am lucrat o săptămână. Am petrecut cu Sam seri foarte interesante. Era un negru uriaş, cam de cincizeci şi cinci de ani, cu un zâmbet deschis şi care vorbea tare, rar şi folosea cuvinte şi expresii pe care le-ai fi aşteptat de la cineva cu educaţie superioară. De la început mi-a spus ce ştia despre România – şi ce ştia era corect. Mai târziu am descoperit că singurele canale de televiziune la care se uita Sam erau cele de ştiri, canalul de istorie şi Discovery. Tot de la el am învăţat multe lucruri despre armata americană, despre care nu aveam habar.

Dimineaţa plecam la spital, care era un complex enorm de construcţii legate între ele. Era şi spital al Administraţiei Veteranilor, şi Facultate de Medicină a Universităţii din Texas. Corpul de cercetare ocupa un bloc cu şase etaje. Laboratorul unde Sam era stăpân şi rege se afla la parter, avea mai multe încăperi de lucru, două săli de operaţie, dotate cu tot ce găseşti într-un spital modern, câteva birouri şi o sală de testări, unde se făceau analizele şi probele de efort la câinii operaţi. Vivariul se găsea la subsol şi cuprindea sute de animale: câini de toate mărimile, iepuri, şoareci şi şobolani, viţei, babuini, purcei şi capre. Fiecare cuşcă avea o etichetă cu numărul de identificare, tipul de tratament sau operaţie, numele celui responsabil cu îngrijirea, telefonul lui permanent şi problemele speciale. Zi şi noapte, vivariul era în grija a doi tehnicieni veterinari, care ţineau legătura cu departamentele şi anunţau orice problemă ar fi survenit cu animalele. După ce luam micul dejun la cantina universităţii, îl însoţeam pe Sam „la vizită“. Fiecare animal era văzut, scos din cuşcă, verificam temperatura, schimbam pansamentele, luam probele de sânge,

injectam calmantele şi antibioticele care se repetau la fiecare douăsprezece ore. Apoi mergeam la farmacie şi la depozitele de materiale, luam medicamentele şi materialele comandate care ajunseseră deja, le aranjam în laborator şi începeam operaţiile de dimineaţa. Ca să-mi uşureze sarcina, Sam programase un caz de instrumentare cronică în fiecare zi. Aduceam câinele de la vivariu după sedare, intubam animalul, îl conectam la aparatul de anestezie, pregăteam toracele după toate regulile. La fiecare operaţie venea să asiste câte unul dintre chirurgii aflaţi la specializare pentru chirurgia cardiacă. Toţi îi arătau mult respect lui Sam. Operaţia era chirurgie cardiacă adevărată. La sfârşit, câinele încă intubat, cu tuburi de dren menţinute la aspiraţie, era adus în camera de supraveghere din laborator, tratat pentru durere cu drogurile de rigoare şi ţinut la oxigen. După una sau două ore, când era perfect treaz şi respira bine, îl duceam la vivariu. În prima zi primea doar apă, în următoarele era hrănit şi plimbat.

Ne întorceam la laborator, schimbam hainele şi mergeam la prânz. După-masa efectuam una sau două probe de efort pe câinii refăcuţi după operaţie. Înainte de probă, în timpul efortului şi după administrarea drogului care era studiat, instrumentele implantate ne permiteau să vedem şi să măsurăm volumul ventriculului stâng, presiunea aortică, debitul cardiac şi electrocardiograma pe aparatele stivuite lângă carpeta rulantă. Scriam protocoalele operaţiei, ale testelor, apoi mergeam să vedem animalele operate, le administram medicamentele, lăsam scris tehnicianului de gardă tot ce anticipam că se poate întâmpla şi plecam acasă. Cunoştinţele chirurgicale, tehnica precisă şi delicată pe care o aplica Sam în operaţie, atenţia concentrată la detalii, spiritul de observaţie îl făceau un adevărat operator de clasă. Ce auzisem despre el nu era o exagerare. La ultima operaţie, eu

am fost operatorul principal, asistat de Sam. După întoarcerea la Wake Forest, am făcut această operaţie de multe ori, având ajutorul de anestezist şi reanimator al nevestei mele. La plecarea mea din cercetare, am instruit o colegă în tehnicile pe care le învăţasem la San Antonio.

La optsprezece ani, Sam părăsise liceul de doi ani fără să-l termine şi nu avea nici o ocupaţie. A fost luat în armată, instruit şi trimis în Vietnam. Unitatea lui nu avea sanitar şi soldaţii au fost întrebaţi cine se oferă să fie instruit ca sanitar pentru primul ajutor pe câmpul de luptă. Această poziţie era periculoasă, căci sanitarii sunt cei care se duc în locurile expuse unde au căzut răniţii, le dau primul ajutor şi îi scot din zonă. Sam s-a oferit, a fost instruit şi a făcut o treabă foarte bună, drept care a fost luat ca ajutor în sala de operaţie de la spitalul de campanie. Se operau toate rănirile: fracturi, plăgi, leziuni de organe interne, leziuni craniene şi vasculare. Inteligent, conştiincios şi interesat, Sam a descoperit că ce făcea acum era mai atractiv decât orice i se întâmplase în viaţa de dinaintea recrutării. La demobilizare, s-a angajat la spitalul armatei, şi-a completat liceul şi a făcut doi ani de colegiu de stat pentru calificarea ca tehnician de chirurgie. A lucrat până la patruzeci de ani în chirurgia cardiacă, apoi s-a pensionat de la armată şi a fost invitat să lucreze cu chirurg în laboratorul experimental. Chirurgul l-a învăţat multe lucruri de tehnică, l-a prezentat altor cercetători care aveau nevoie de cineva care să le opereze animalele şi, încet-încet, Sam a devenit un om de neînlocuit în instituţie. A citit mult: cardiologie, fiziologie, farmacologie, tehnică chirurgicală. Treptat a fost implicat în tot mai multe studii, a căpătat reputaţia că este conştiincios, talentat şi de încredere. Aşa a ajuns şeful laboratorului de chirurgie experimentală pentru cardiologie şi chirurgie cardiacă. În perfecţionarea tehnicii de instrumentare cronică a

animalelor, în care acum mă instruia pe mine, avusese contribuţii şi invenţii originale: făcuse cu mâna lui ataşarea cristalelor piezoelectrice de firele conductoare cu materiale care rezistau sterilizării, şi acestea erau acum folosite în mai multe centre din ţară, care le preluaseră de la el. Găsise cele mai adecvate manevre pentru implantarea materialelor în inimă, în jurul aortei, al arterei pulmonare şi al venelor cave, astfel ca operaţia să dureze cât mai puţin, cu cel mai redus şoc pentru animal. Mortalitatea lui operatorie era redusă, animalele trăiau multe săptămâni şi o seamă de produse farmacologice puteau fi testate pe câini reveniţi la sănătate, făcând rezultatele credibile. Lucrările la care contribuise Sam avuseseră succes şi erau frecvent citate.

După ce mi-a povestit evoluţia lui de la viaţa de tânăr fără meserie la situaţia lui profesională, Sam mi-a spus: „Toate astea s-au întâmplat datorită armatei. Armata a fost foarte bună cu mine, aşa cum e cu mii de tineri care se nasc fără posibilităţi. Ea s-a ţinut de cuvânt în tot ce mi-a promis, m-a ajutat să fac ce trebuie în fiecare etapă. Azi am un venit bun, primesc pensie întreagă de la armată, plus leafa de la laborator, am asigurare medicală completă, am siguranţă financiară şi pot s-o ajut şi pe fata mea, care are un copil şi nu are serviciu. Mai am şi nişte bani puşi deoparte. Pot să-mi cumpăr orice cărţi doresc, pot călători, pot să-i ajut pe alţii“.

În anul în care l-am cunoscut pe Sam se lansase filmul *Platoon* de Oliver Stone, care mie îmi plăcuse. I-am cerut prietenului meu părerea. „Filmul e foarte corect în ce priveşte scenele, situaţiile, costumele, zgomotele care te fac să retrăieşti atmosfera din Vietnam şi Cambodgia, dacă ai fost acolo în timpul campaniei. Când vine vorba de personaje, m-au mâhnit foarte tare: noi nu trăgeam unii în alţii, nu am omorât populaţie civilă nevinovată, din contră, oamenii simpli

vietnamezi ne cereau de multe ori ajutorul, pe care l-au primit: evacuări, hrană, medicamente, protecţie. Au fost situaţii în care au existat represalii faţă de centre populate, dar asta s-a întâmplat când acele centre erau cuiburi de partizani Vietcong. Dacă au murit civili este vina Vietcongului, care i-a folosit frecvent ca «scuturi umane». Când am văzut filmul până la sfârşit, mi-am spus că cei care l-au făcut şi-ar fi dorit probabil ca noi să pierdem războiul. De fapt, nici nu l-am pierdut, nici nu l-am câştigat. Atâţia ani, atâţia oameni care au murit, ca să ajungem la sfârşitul la care am ajuns, de nevoie. Dar cum să câştigi un astfel de război când politicienii şi media au atacat continuu armata? Nu numai că nu a fost ajutată, dar media au făcut astfel ca o mare parte din naţiune să devină adversara celor care se luptau. Armata americană a fost obligată să lupte cu o mână legată la spate.“

Sam a scos două beri din frigider, s-a întors în living, mi-a dat mie una şi, după ce a sorbit din berea lui, mi-a spus: „Până nu demult, nu puteam să vorbesc deschis, să spun tot ce gândesc: dacă erai negru în Sudul ţării, trebuia să-ţi ţii gura. Nu mai e aşa. Pot vorbi cu orice alb, coleg, doctor, student, vecin de la egal la egal. Kennedy a făcut asta. Mă uit în jur, citesc, caut să înţeleg şi văd lucruri care nu sunt bune, care ar trebui îndreptate. Pot să trimit şi un articol la ziar şi am şansa să fie publicat. Pot să-mi fac cunoscută părerea şi să mă aştept să fie ascultată. Dar numai dacă nu se referă la ceva legat de comunitatea neagră. Eu, african american, cu strămoşi de multe generaţii în ţara asta, nu pot să spun unor familii în care sunt adolescenţi sănătoşi, voinici, puternici, care au abandonat şcoala şi nu fac nimic: trimiteţi-i la armată! Eu sunt cel mai bun exemplu de ce poţi realiza ajutat de armată, dacă aduci cu tine cinste şi dorinţă de muncă. O să învăţaţi o meserie, o să vă schimbaţi viaţa… Nu-i interesează. Nu vor decât

bani, maşini, băutură, femei, droguri. E foarte trist. Mulţi mor în luptele dintre bande, mulţi ajung la închisoare. Peste 90% dintre deţinuţii din Texas sunt tineri negri. Principala cauză de moarte la tinerii negri este moartea violentă: accidente de maşină şi omoruri, majoritatea făcute tot de negri. Aş vrea să fac ceva să se schimbe toate astea. Mă tem că nu se poate…“

Sam mi-a lăsat amintirea unui om care a reuşit printr-un mare talent înnăscut şi printr-o şansă pe care a ştiut să o valorifice. M-am gândit la el, după mulţi ani de la întâlnirea noastră, când am văzut filmul *Ceva dăruit de Dumnezeu* (2004) de Joseph Sargent. Este povestea unui alt tehnician de laborator experimental, cu talente de excepţie, Vivien Thomas. În anii ’40 nu exista un tratament chirurgical pentru bolile cardiace congenitale. O cardiologă briliantă de la faimosul centru medical Johns Hopkins, din Baltimore, Maryland, Helen Taussig, i-a cerut celui mai bun chirurg de acolo, Alfred Blalock, să facă într-un fel ca sângele neoxigenat al copiilor cu maladia albastră să ajungă la plămâni. Acesta avea un laborator unde angajase un bărbat de vârstă medie, rămas fără serviciu. De la spălatul instrumentelor şi curăţenia în laborator, Thomas a fost luat să ajute la operaţiile experimentale şi a ajuns curând la o foarte mare îndemânare, aşa cum se întâmplase cu prietenul meu Sam. După multe încercări făcute de unul singur, el a găsit tehnica de creare a unei comunicări între artera pulmonară şi aortă, şi i-a arătat-o lui Blalock, care a folosit-o, salvând astfel copiii de la oribila moarte prin lipsa de oxigen. În timpul primei intervenţii la un copil, Blalock l-a chemat pe Thomas să participe la intervenţia chirurgicală, un act de mare curaj, în condiţiile în care drepturile civile nu erau încă instaurate şi segregaţia era un fapt natural în societatea americană din acei ani. Fiindcă Thomas, am uitat să spun asta, era negru. Operaţia Blalock–Taussig

este şi astăzi folosită pe scară largă în lume şi a deschis calea spre chirurgia care a dus la rezolvarea aproape a tuturor leziunilor congenitale ale inimii. Când a publicat lucrarea care a lansat noua tehnică chirurgicală pe traiectoria unui imens succes internaţional, Blalock nu l-a citat pe tehnicianul de laborator.

Facultatea de Medicină Johns Hopkins a reparat, după mai mulţi ani, această nedreptate şi i-a acordat lui Vivien Thomas titlul de doctor onorific în Medicină. Tabloul lui se află în holul mare al instituţiei. Filmul atrage atenţia că sunt oameni, ca Sam şi Vivien, care au ceva *dăruit de Dumnezeu.* Pentru unul, şansa a venit de la un mare chirurg, pentru celălalt, de la armata americană.

Încă înainte de sfârşitul războiului din Vietnam, comandanţii forţelor militare au ştiut că armata americană trece printr-o criză gravă. Stresul campaniei fusese enorm: peste 58.000 de morţi, peste 300.000 de răniţi. Alţi 1.761 de militari americani erau dispăruţi. Numai Războiul Civil, cu cei 600.000 de morţi ai săi, putea fi un termen de comparaţie. Şocul psihologic era din nou la nivelul celui care urmase marii conflagraţii din secolul XIX. Armata era subminată de indisciplină, droguri, nesupunere. La toate acestea s-a adăugat şi încercarea eşuată de a elibera membrii ambasadei americane din Teheran făcuţi captivi de armata revoluţionară a ayatollahului Khomeini: naţiunea americană era descurajată, pesimistă, convinsă că viitorul este sumbru şi plin de pericole.

Alegerea preşedintelui Reagan şi restructurarea forţelor militare şi-au arătat efectele în câţiva ani: a fost concepută o nouă armată. O armată de profesionişti, dotată cu o tehnologie fără precedent, supusă unor programe de pregătire intense, cu teste de eficienţă şi modernizări în toate domeniile. A fost elaborată o nouă doctrină militară: cea a dominaţiei şi planurilor de luptă

combinate aer–teren. Comandamentele au fost regândite, factorii decizionali au fost deplasaţi în vecinătatea trupelor, forţele şi rezervele au fost reaşezate. Armata lui Joey nu mai semăna deloc cu cea în care luptase Sam. După cele două războaie din Golf, nu au apărut filme negative şi diminuante ca *Platoon*. În oraşele americane nu au fost mitinguri de protest. Militarii nu au mai fost criticaţi şi insultaţi de populaţie, deşi nimeni nu a putut, încă, închide gura mediilor stângiste.

În timp de pace, două ramuri ale forţelor armate americane sunt cele mai active şi implicate în viaţa civilă: Gărzile de Coastă şi Corpul de Ingineri al Armatei. Prima asigură protejarea graniţelor marine şi coordonează toate operaţiile de salvare pe apă. Este subordonată Departamentului de Securitate Naţională în timp de pace, dar transferată marinei militare în vremuri de război.

Corpul de Ingineri al Armatei a fost înfiinţat încă din timpul războiului revoluţionar, odată cu Armata Continentală, în anul 1775. Astăzi el este activ în proiectarea, efectuarea şi menţinerea tuturor drumurilor strategice, a îndiguirilor, stăvilarelor, porturilor, aeroporturilor militare şi depozitelor speciale. Planifică şi controlează protecţia şi refacerea mediului şi ecosistemelor afectate de deteriorări naturale sau atacuri cu arme speciale. În război, conduce unităţile de geniu.

Iată cum este formulată misiunea marinei americane: „Menţinerea, antrenarea şi echiparea unor forţe navale capabile să câştige războaie, să descurajeze sau să înfrângă agresorii şi să menţină libertatea mărilor. Ea trebuie să fie capabilă să protejeze şi să apere Statele Unite şi pe aliaţii lor împotriva inamicilor, să le dea posibilitatea să se mişte în siguranţă în toate apele lumii“. La data formării primei flote americane de război, George Washington a spus: „Precum ziua urmează nopţii, e limpede că fără o flotă puternică nu vom putea

înfăptui nimic decisiv şi trainic, şi cu atât mai puţin ceva onorabil şi glorios“.

Marina americană are şase flote active: a treia, a cincea, a şasea, a şaptea şi a zecea, conduse fiecare de un amiral cu trei stele, şi a patra flotă, condusă de contraamiral. Iată ce spune amiralul Carlisle A.H. Trost: „De câte ori naţiunea e confruntată cu o nouă criză în lume, prima întrebare a celor care elaborează strategia este ce forţe navale sunt cele mai apropiate şi cât de repede pot ajunge acolo“.

La două zile de la tsunamiul din Oceanul Pacific din 2004, într-una din pauzele unui congres internaţional de aeronautică de la Paris, un francez s-ar fi adresat unui grup de participanţi astfel: „Aţi auzit ultima prostie a preşedintelui Bush? A trimis un portavion în Indonezia. Doar nu vreţi să-mi spuneţi că are intenţia să-i bombardeze!“ Anecdota ne spune şi care a fost replica dată de un inginer american de la Boeing: „Fiecare portavion american are trei spitale de bord, capabile să trateze şi să opereze câteva sute de răniţi pe zi. Cele trei restaurante pot pregăti trei mii de prânzuri pe zi, iar instalaţia de desalinizare asigură trei mii de galoane de apă potabilă pe zi. Generatoarele nucleare de la bord pot furniza energie electrică pentru multe reţele de pe ţărm. Mai sunt şase elicoptere sanitare, care pot da prim ajutor şi transporta sute de victime. Marina americană are unsprezece astfel de portavioane. Câte are ţara dumneavoastră şi câte vase de ajutor a trimis în Oceanul Indian?“

Marine Corps (Infanteria Marină) se deosebesc de infanteria obişnuită a armatei prin antrenamente speciale şi capacitatea foarte mare de mobilitate, putând să fie deplasate şi să devină active oriunde în lume, într-un interval de timp foarte scurt. Literatura şi filmele de aventuri au făcut cunoscute personaje cu antrenament de acest tip, care au fost foarte eficace în condiţii neobişnuit de dificile. Faptul că ai făcut parte, la un moment dat, din

Infanteria Marină este o recomandare de mare prestigiu mai târziu în viaţa civilă. Primele două batalioane au fost înfiinţate în 1775 şi anexate flotei din Philadelphia. Puşcaşii marini au participat la toate marile operaţiuni din secolele XX şi XXI, au fost şi sunt de mare folos în războiul împotriva teroriştilor. Un rol aparte îl joacă unităţile speciale ale marinei, numite Navy Seals (Sea, Air and Land Teams: unităţile de apă, aer şi uscat). Ele pot acţiona în orice teritoriu, pot lupta în mediile aerian, subacvatic sau terestru, fac acţiuni de recunoaştere, deschidere de drumuri şi anihilarea inamicului în pregătirea debarcărilor aeriene şi marine, recuperează, din zone greu accesibile, militari americani sau civili captivi şi pot da lovituri strategice în spatele liniilor inamice. Ultima lor performanţă: eliminarea lui Osama bin Laden şi capturarea unui mare volum de informaţii şi planuri teroriste din refugiul aflat în inima unui cartier militar din Pakistanul care-l găzduia în secret, dispreţuind obligaţiile de aliat al Statelor Unite.

Conform Actului de Securitate Naţională adoptat în 1947, forţele aeriene americane au misiunea de a menţine pacea şi securitatea în lume, de a apăra Statele Unite şi teritoriile americane printr-o ofensivă şi defensivă susţinute, de a descuraja şi anihila orice agresiune iniţiată de naţiuni ostile, de a implementa obiectivele naţiunii americane prin capacitatea de a zbura, a lupta şi a câştiga victoria în aer, spaţiu şi spaţiul cibernetic. În plus, aviaţia americană a susţinut cu succes operaţii umanitare de mari proporţii, începând cu „Podul aerian al Berlinului“ (1948–1949), când oraşul a fost blocat de armata sovietică, apoi „Babylift“, prin care mii de copii au fost evacuaţi din Vietnam în 1975, în sfârşit, „New Life“, care a transportat 110.000 de refugiaţi vietnamezi în acelaşi an. Şi multe altele.

Pentru a asigura o rezervă corpului ofiţeresc medical, în anul 1908 au fost formate primele unităţi de doctori rezervişti, ulterior transformate în forţe pregătite pentru a completa sau lua locul efectivelor din toate compartimentele militare. Rezerviştii au o zi de pregătire militară lunară şi un antrenament de câteva săptămâni pe an.

Gărzile Naţionale au început din anul 1607, cu constituirea miliţiilor de apărare a coloniei engleze din oraşul Jamestown, şi s-au înmulţit în multe comunităţi de colonişti. În anul 1903, ele au fost legiferate de Congres. Componenta Rezerva Aeriană a fost adăugată în 1947. Multe reglementări ulterioare au contribuit la perfecţionarea organizatorică a acestui larg efectiv militar, care şi-a făcut datoria cu onoare în conflictele militare din secolele recente. Mai mulţi preşedinţi americani au efectuat serviciul militar în unităţi de rezervă, începând cu George Washington, Thomas Jefferson şi James Madison şi sfârşind cu Harry Truman şi George W. Bush.

Este un lucru bine cunoscut că forţele americane din epoca modernă domină alte armate naţionale prin mai multe aspecte, cel tehnologic fiind doar unul dintre ele. Un altul la fel de important, dacă nu cel dintâi, este calitatea umană a militarilor americani. Ea poate fi văzută încă din faza de înscriere voluntară în forţele militare active, chiar atunci când ţara este angajată în confruntări militare, exemplul cel mai bun fiind ultimul deceniu. Fiecare stat american are o poreclă. De pildă, statului New Jersey i se spune *statul grădină,* Pennsylvania are porecla *cheia de boltă,* Texasul este *steaua unică*, iar California *statul de aur.* Tennessee poartă porecla de onoare de *statul voluntarilor,* fiindcă în fiecare război american, începând din 1812, a dat cel mai mare număr de voluntari raportat la populaţie.

Când cuplul Paul şi Stacy B. s-au mutat în casa vecină, nu am trecut prin formalitatea tradiţională

de bun venit, conform căreia vecinii le duc celor de curând mutaţi o prăjitură. Cred că eram plecaţi în concediu când s-a petrecut mutarea lor. Apoi am intrat în vorbă cu Paul în timp ce lucram amândoi în grădină. Ne-am apropiat unul de altul şi am pierdut ocazia să ne facem datoria cu prăjitura. Am observat două lucruri. Paul părea să aibă un defect şi şchiopăta, iar dacă erai aproape auzeai un sunet pe care îl făcea la fiecare pas, ca şi când avea o proteză metalică. Apoi, Paul a supravegheat o echipă care i-a aranjat grădina din spatele casei, cu peluza şi arbuştii de rigoare, dar la care s-a adăugat, în ultima fază a operaţiei, un mic rond cu o banchetă acoperită de un mic acoperiş, lângă care a fost instalat un catarg de drapel, cu un steag american mare şi frumos, care, când bătea vântul, flutura falnic. Paul venea să stea pe banca de sub steag adeseori, spre seară. Nu citea, nu făcea decât să se odihnească sub steagul înălţat pe catarg. S-ar putea ca lucrul ăsta să te mire, să-l percepi ca pe o bizarerie, dacă nu direct ca pe ceva de gust îndoielnic. Numai că aici, în America, e un lucru obişnuit ca o casă să arboreze drapelul naţional, şi asta nu neapărat la zile festive. Trebuie spus însă că e ceva rar ca cineva să înalţe steagul pe un catarg, ca într-o unitate militară.

Veteranul Paul B. în muzeul din propria casă, cu exponate din cel de-al Doilea Război Mondial.

Nu peste multă vreme ne-am cunoscut mai bine. Paul părea să aibă în jur de 75 de ani. L-am întrebat dacă numele lui de familie e german şi a confirmat. Ne-am vizitat reciproc, am băut câte un cocktail, când la unul, când la celălalt. Eu i-am povestit în mare lui Paul saga familiei noastre, el mi-a istorisit, în mai multe etape, destinul familiei sale. Bunicul lui Paul fusese husar şi luptase în armata prusacă. Paul avea un tablou cu bunicul său călare, într-o frumoasă uniformă, care, la origine, este ungurească. Tatăl lui Paul luptase în marina germană în Primul Război Mondial şi, după încheierea păcii, se angajase steward pe un vas de linie care făcea cursa Hamburg–New York. Cum situaţia din Germania se deteriora rapid, a rămas în Statele Unite, unde s-a căsătorit, a obţinut cetăţenia şi a avut doi băieţi. A trăit cu familia la Buffalo, în statul New York. La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Paul era în liceu. Când America a intrat în război, el şi cu cel mai bun prieten al său s-au înscris voluntari. Prietenul lui a ajuns pe frontul din Pacific, curând a fost recrutat de serviciul de informaţii al armatei şi a terminat războiul cu grad de ofiţer. A urmat cursurile speciale de instructaj şi, după război, a devenit membru al CIA. S-a pensionat cu gradul de colonel şi s-a stabilit, împreună cu nevasta lui, grav bolnavă şi ţintuită la pat, în Chattanooga.

Paul a luptat în Europa şi în nordul Africii. A participat la debarcarea din Normandia şi, sub comanda generalului Patton, pe care îl diviniza, a ajuns până la graniţa Germaniei. Acolo a fost rănit grav de un şrapnel. Unitatea lui s-a retras în grabă şi l-a lăsat pe Paul, inconştient, pe câmpul de luptă. Când s-a trezit, era într-un spital de campanie german. A dat alt nume de familie, ca să nu i se descopere originea germană. A primit îngrijiri

medicale şi medicamente şi a fost bine tratat de doctorii şi sanitarii germani. După două zile, americanii au contraatacat, au recucerit teritoriul abandonat şi i-au făcut prizonieri pe cei din spitalul german. Pe Paul l-au trimis mai întâi într-un spital din linia a doua, apoi la un spital al armatei americane din Scoţia. De acolo a ajuns la un spital din Boston, apoi la un sanatoriu pentru convalescenţi. A petrecut optsprezece luni în spitale. Paul a suferit mai multe operaţii ortopedice, una la craniu şi una abdominală. S-a refăcut şi a fost demobilizat. Cu alocaţia GI Bill (alocaţie acordată tuturor foştilor combatanţi pentru completarea studiilor de colegiu, incluzând plata taxelor şi un venit pentru întreţinere), Paul a terminat colegiul, specializându-se în mecanica de utilaj greu. A lucrat câţiva ani la un patron, s-a căsătorit şi a avut un fiu. Apoi şi-a deschis propria firmă, a avut mare succes, s-a îmbogăţit şi şi-a extins afacerile; comerţ internaţional, producţie de maşini-unelte etc. În succesul firmei lui proprii, un rol important l-a jucat cea pe care o angajase ca secretară, o femeie deşteaptă, energică, educată. Aceasta era Stacey. Paul a divorţat, s-a căsătorit cu Stacey şi au avut un mariaj fericit, dar fără copii. La vârsta pensionării, a vândut businessul şi a început să se întrebe unde ar fi mai bine să-şi petreacă restul vieţii. Se cam plictisise de iernile grele din statul New York. A ajuns la concluzia că ideea cea mai bună era să reînnoiască legătura cu cel care-i fusese întotdeauna cel mai bun prieten. Paul şi Stacey s-au mutat la Chattanooga şi au devenit vecinii mei. Se vedeau des cu prietenul lor Bill, de câte ori acesta găsea pe cineva să aibă grijă de nevasta lui bolnavă.

În casa lui Paul era o cameră-muzeu: acolo se aflau tabloul bunicului husar, fotografiile tatălui şi ale transatlanticului cu care ajunsese la New York, fotografii ale lui Paul militar, una cu generalul Patton, săbii şi baionete germane, o cască

Wehrmacht, un pistol Mauser, grenade, masca de gaze militară, lopata Lineman, hărţi militare, reviste şi ziare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, insigne, decoraţii, epoleţi germani SS, câte şi mai câte. Paul te purta agale prin muzeul lui, luând pe rând exponatele şi dându-ţi toate explicaţiile, pe care, probabil, de-a lungul anilor, le debitase de multe ori. Era vizibil că se bucura de ocazie mult mai mult decât vizitatorul muzeului său.

Am vrut să aflu de la Paul cum s-au petrecut lucrurile când s-a înscris voluntar să lupte împotriva Germaniei. Era american de primă generaţie, în vreme ce părinţii şi strămoşii lui erau germani get-beget. Amintirile de familie din Germania erau pentru el încă proaspete. „De fapt, eu m-am înscris voluntar să lupt împotriva Japoniei: eram sub puternica impresie a atacului de la Pearl Harbor. Mai târziu mi-am dat seama că voi lupta şi împotriva Germaniei. Dar eram numai pe jumătate german, nu ştiam limba, tatăl meu îmi vorbise numai în engleză, aşa cum se vorbea în casa în care am crescut. După ce aflasem şi lucrurile pe care le făcuseră germanii după invadarea Europei, nu mă simţeam deloc conaţionalul lor. Nici un pic.“

La puţin timp după ce ne-am cunoscut, s-a lansat filmul *Salvaţi-l pe soldatul Ryan* de Steven Spielberg. „Cât de veridice au fost scenele debarcării, acţiunile militare, dialogurile?“ l-am întrebat pe Paul, care văzuse filmul înaintea mea. „Foarte veridice“ mi-a răspuns Paul, „am recunoscut totul: zgomotele, senzaţia de irealitate din timpul acţiunii. Filmul e fără greşeală“. De la film am trecut la poveşti despre război: „Care crezi tu că au fost cauzele cele mai importante ale victoriei americanilor în Europa: strategia, dotarea, suportul material?“ l-am întrebat pe Paul, care a răspuns imediat, fără ezitare, ca şi când se gândise de mult la asta şi ştia deja răspunsul: „Vârsta.

Media de vârstă a combatanţilor în armata noastră era de 18–20 de ani, locotenenţii aveau 22 şi căpitanii 24 de ani. În timpul ăsta, media de vârstă a armatei germane era de peste 35 de ani. Când ai 20 de ani, te simţi nemuritor. Vezi camarazii căzând în dreapta şi stânga ta, dar nu crezi că ţi se poate întâmpla şi ţie. Îţi asumi riscuri aşa cum alegi să mergi cu motocicleta în viteză, fără să ţii ghidonul, deşi ştii foarte bine că este periculos. Am câştigat războiul datorită vârstei noastre“.

Am vorbit despre multe lucruri, legate sau nu de război, cu Paul. Câteodată îmi reproducea poveşti despre cariera din CIA a prietenului său, pe care acesta i le împărtăşise. Se amestecau coduri, călătorii secrete, discuţii confidenţiale cu politicieni din alte ţări, un fel de acţiuni James Bond. Paul îşi admira prietenul. Deşi avusese mare succes în business şi era bogat, ghiceai că ar fi preferat să fie sănătos şi să trăiască o viaţă palpitantă, ca Bill, chiar dacă la retragerea din activitate ar fi trebuit să se mulţumească cu o pensie.

O dată Paul mi-a spus că Germania trebuia să plătească pentru greşelile comise şi că războiul a avut un sfârşit drept. Dar continua să se mire de cât de diferit arătau doctorii şi sanitarii germani care-l îngrijiseră, faţă de cum şi-i imaginase el până la întâlnirea directă. „Erau foarte îngrijiţi şi politicoşi, se vedea clar că ştiu bine ce fac şi câţiva vorbeau engleza. M-au tratat foarte bine. M-am întrebat adesea ce s-o fi ales de ei după ce au devenit prizonieri.“

Când Paul a început să aibă simptome de angină, mi-a spus că preferă să fie tratat medical, fără intervenţii chirurgicale. A mers cum a mers până într-o noapte, când m-a sunat Stacey, spunându-mi că lui Paul îi este foarte rău. M-am dus la ei, am chemat Salvarea şi l-am internat de urgenţă. Până dimineaţa avea coronarografia făcută şi aflasem diagnosticul complet: boală

coronariană cu afectare de vase multiple. Era nevoie de operaţie de bypass coronarian. Numai că Paul avea şi o leucemie cronică, ce-i drept, stabilă de mulţi ani. Speranţa lui de viaţă nu era foarte mare, în primul rând din cauza leucemiei. Ce e mai bine? Să mori subit de un atac coronarian, sau să suporţi agonia prelungită a leucemiei? Nu am hotărât nici eu, nici Paul; Stacey a decis categoric: facem operaţia. Lucrurile au mers bine, Paul a ajuns acasă la o săptămână după intervenţia cardiacă, recuperarea a decurs binişor şi a continuat la fel încă două luni. Apoi leucemia s-a transformat într-o formă acută, foarte agresivă, şi Paul s-a prăpădit în câteva zile. Grele zile.

Una dintre mândriile oraşului meu este cimitirul militar: al doilea ca mărime din ţară, după cel de la Arlington, monument naţional, perfect întreţinut şi foarte impresionant. Sunt zeci de mii de morminte ale militarilor, începând cu Războiul Civil American. Paul a fost înmormântat cu onoruri militare în cimitirul militar din Chattanooga. Am fost puţini care l-am condus la groapă: Stacey, Bill, fiul lui Paul venit din statul New York, noi şi încă un cuplu de vecini. La sfârşit, Stacey a primit drapelul american împăturit după tradiţie, în formă de tricorn. Bill a coborât steagul de acasă la jumătatea catargului, unde a rămas aşa o lună întreagă.

Reluându-mi lucrul în grădină, am băgat de seamă că maşina lui Bill este adeseori parcată în aleea casei lui Paul. „Ce bine că vine s-o viziteze şi s-o încurajeze pe Stacey“, mi-am zis. Dar maşina a început să staţioneze în acelaşi loc pentru un timp din ce în ce mai lung, şi asta aproape în fiecare zi. Cum plecam la spital foarte de dimineaţă, am observat că maşina lui Bill se afla deja acolo în unele dimineţi, înainte de ora şase. Apoi, mi s-a întâmplat să văd uneori maşina ieşind din garaj. Bill ducea acum gunoiul, mătura curtea, tundea peluza. „O fi ştiut Paul ceva când s-a

hotărât să se mute la Chattanooga“, mi-am spus. „Sau a fost sfătuit de altcineva? De cineva care putuse lua decizii pentru altul, cum se întâmplase în cazul operaţiei?“

În munca mea, trebuia să merg mereu de la un spital la altul în cursul zilei. Cum cele trei spitale principale pentru cardiologie sunt toate în centru, drumurile mele treceau adesea pe lângă cimitirul militar. Din mers, fluturam mâna către mormintele militare aşezate pe verdele frumos al pământului şi murmuram în gând: „Te salut, prietene! Odihneşte-te în linişte şi nu înceta să crezi, aşa cum cred şi eu, că unul dintre cele mai minunate lucruri din viaţă este prietenia!“ Lăsând deoparte întorsătura vieţii lui Paul, care îmi stârnise suspiciuni (probabil greşite), m-am pomenit întrebându-mă de mai multe ori: cum se poate ca, în numai o generaţie, loialitatea cuiva faţă de o altă naţiune decât cea americană, căreia îi aparţine numai pe jumătate, să fie anihilată până într-acolo încât participarea la o agresiune faţă de prima patrie să fie nu numai scuzabilă, dar nici măcar să nu stârnească probleme de conştiinţă? De unde are ţara asta forţa de a-i lega pe nou-veniţi cu legături mai puternice decât cele care au existat cu ţara strămoşilor lor?

Armata americană a fost acuzată de mai multe ori de acţiuni inumane, printre care tortura, abuzul fizic şi psihologic asupra prizonierilor dovediţi a fi fost terorişti sau suspectaţi de terorism. Dintre cele mai mediatizate exemple: închisoarea Abu Ghraib din Bagdad şi închisoarea de maximă securitate de la baza militară Guantánamo din Cuba. La Guantánamo sunt ţinuţi teroriştii arestaţi în Statele Unite, prea periculoşi pentru a fi internaţi şi interogaţi în închisorile obişnuite de pe teritoriul SUA. Cei mai mulţi dintre teroriştii de la Guantánamo, dintre care unii au o legătură directă cu atacurile de la 11 septembrie 2001 şi aşteaptă procesele care trebuie să fie judecate de tribunalele

militare, s-au plâns de condiţiile de încarcerare, hrană, lipsa serviciilor religioase, lipsa asistenţei legale. Mediile de extremă stângă au mers până acolo încât au cerut pentru aceşti prizonieri drepturi ca acelea stipulate de Convenţia de la Geneva. Este o imensă aberaţie: aceşti terorişti nu sunt militari, nu au respectat nici o condiţie a războiului, au asasinat civili inocenţi şi, dintre cei eliberaţi, peste jumătate s-au întors la activitatea teroristă.

La Abu Ghraib acuzaţiile de cruzime, viol, umilire şi tortură au fost aduse unui grup de militari şi unor angajaţi civili, asociaţii unor firme contractate pentru paza şi interogarea prizonierilor, de asemenea terorişti. Armata a condus o investigaţie completă, a deferit Curţii Marţiale unsprezece militari, dintre care nouă au fost dezonoraţi şi concediaţi din armată, iar doi au fost condamnaţi la trei şi, respectiv, zece ani de închisoare. Alţi şaptesprezece militari au fost concediaţi, fără altă pedeapsă.

Ambele incidente, ca şi alte evenimente care s-au soldat cu anchete în Europa, legate şi ele de arestarea, tratamentul şi interogarea teroriştilor, au fost exemple de comportament aberant, patologic şi condamnabil. E frumos că se găsesc oameni care fac eforturi ca astfel de acte să fie descoperite, pedepsite şi eliminate. Aş vrea să văd un grup de acţiune care se pune în mişcare pentru capturarea şi pedepsirea acelora care au decapitat oameni de presă, ca Daniel Pearl, misionari creştini sau soldaţi americani şi aliaţi făcuţi prizonieri. Ultimii se încadrau în prevederile de protecţie ale Convenţiei de la Geneva. În materialele de presă dedicate acestor victime nu-mi amintesc să fi văzut aceeaşi energie în urmărirea dreptăţii. Oricât ar fi de ruşinoase şi insultătoare cazurile de la Abu Ghraib şi – mai puţin – de la Guantánamo, ele nu ştirbesc prestigiul de onoare şi umanism al

militarilor americani. Altfel spus, ele nu pot sta în cumpănă pe acelaşi cântar.

Ca supraputere militară, Statele Unite ale Americii au luptat în multe războaie şi au contribuit în mod esenţial la victoria binelui. Spre deosebire de celelalte supraputeri, de la Egiptul şi Persia antice până la imperiile britanic, sovietic şi german cu care am fost contemporani, Statele Unite nu au ocupat şi încorporat nici un teritoriu străin. În plus, acest fapt, pe care îl consider esenţial atunci când asprele judecăţi ale lumii se întorc asupra Americii, nu este îndeobşte asociat cu o recunoştinţă de durată, nici măcar din partea statelor care au fost eliberate cu preţul vieţilor americane.

În anul 1966, preşedintele Charles de Gaulle a decis retragerea Franţei din NATO şi a cerut secretarului de stat Dean Rusk (1909–1994) evacuarea imediată a Comandamentului NATO şi a tuturor militarilor americani de pe teritoriul francez. „Acest ordin include şi corpurile soldaţilor americani din cimitirele franceze?“ a întrebat Rusk[17]. Nu ştim ca marele preşedinte francez, căruia nu-i lipsea niciodată replica, să fi dat un răspuns.

Note

14. Vezi *Constituţia Statelor Unite ale Americii*, tradusă, comentată şi adnotată de Cătălin Avramescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010, pp. 222–223, 230 (*n. ed.*).

15. *History of Henderson County, Kentucky – Picturesque and Descriptive Illustrated and Biographical*, 1888–1978, Henderson Genealogical and Historical Society, 1980.

16. Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1957.

17. Theodore Schoenbaum, *Waging Peace and War. Dean Rusk in the Truman, Kennedy and Johnson Years*, Simon and Schuster, New York, 1988.

Scrisoarea a unsprezecea

Cum stăm cu politeţea în America? Să începem cu Thomas Mann – Politeţea americană este legată, vrând-nevrând, de democraţie – Ce deosebeşte aristocraţia americană de aristocraţia europeană – Despre ce nu se cuvine să întrebi – De ce e nepoliticos să insişti în a-i spune cuiva pe numele de familie – A sărbători un prieten sau un coleg – Politeţe şi umanitate – Politeţea într-o discuţie – Politeţe şi afaceri – Politeţea încrederii – Politeţea care păzeşte istoria: cimitirul din Arlington – Câteva vorbe despre Paul D. Ryan

11 august 2012

Dragul meu,

Pentru că ne apropiem de sfârşit, n-aş vrea să trec cu vederea ceea ce în mod curent în Europa – şi asta de multă vreme, de când americanii au început să călătorească pe bătrânul continent, mai cu seamă după Primul Război Mondial – trece drept proasta creştere americană, dacă nu de-a dreptul bădărănia lor, chiar dacă se acceptă uneori, cu un dram de bunăvoinţă, că ea este grefată pe o natură inocentă, oarecum etern-infantilă. În acest caz se face simţit un soi de înţelegere a europenilor, asemănătoare cu îngăduinţa pe care o manifestă un matur înţelept faţă de un copil prost-crescut. Îţi aminteşti poate de nuvela lui Thomas Mann, *Cea înşelată*, a cărei acţiune se petrece în anii ’20 şi în care apare un tânăr american, Ken Keaton, „adus de război în Europa“, spune Thomas Mann, şi care se stabileşte o vreme la Düsseldorf, unde începe să dea lecţii de engleză copiilor din familiile aristocrate ale oraşului. Ken

îi contrariază pe părinţii elevilor săi (este invitat adesea la masă) prin îmbrăcămintea lui, care lasă să se ghicească într-un mod aproape indecent musculatura corpului său zvelt şi atletic, prin inelul nu prea arătos pe care-l poartă pe un deget al mâinii stângi, prin mâna dusă în mod repetat la gură când se poticneşte la mâncat sau vorbit, prin libertatea exprimării, prin râsul nereţinut şi, una peste alta, prin tot comportamentul său, marcat, pentru lumea aristocraţiei culte din oraş, de o cu totul neobişnuită spontaneitate. Iată de ce îmi propun ca în scrisoarea de astăzi să răspund acestui loc comun:

Americanii sunt nepoliticoşi, chiar bădărani. Nu ai să vezi prea des pe un american dând întâietate unei femei sau ţinând uşa deschisă, ca ea să poată trece. Chiar în conversaţia obişnuită sunt abrupţi, prea direcţi, vorbesc şi râd mai tare decât trebuie, adesea îţi trag un cot în coaste sau o scatoalcă pe spate sau pe umăr, ca să mărească efectul celor spuse. Rar întâlneşti un tip cu adevărat manierat, şi asta se întâmplă, în general, doar atunci când individul a călătorit în lume, mai ales în Europa.

De unde să încep? Evident, am să spun mai întâi – şi aici îmi vin în minte câteva dintre minunatele eseuri ale lui Montaigne privitoare la felul în care se bat cap în cap pe mapamond, şi de la o epocă la alta, obiceiurile lumii – că politeţea e diferită de la ţară la ţară. În Europa, aşa cum a observat Alexis de Tocqueville[18], comunităţile aristocratice au un număr redus de membri şi cei mai sus-puşi dintre ei, o mână de oameni, sunt cei care stabilesc regulile de comportament şi politeţe, pe care, ulterior, cei din straturile inferioare le învaţă şi le aplică, obsedaţi să o facă din ce în ce mai bine şi, dacă se poate, fără greş.

Or, în America timpurie, nu exista aristocraţie. Sentimentul general era de egalitate în drepturi şi poziţie socială. Negând cu vigoare toate privilegiile şi inechităţile care ţineau de lumea

veche, americanii primelor generaţii au respins şi politeţurile formale, care nu s-ar fi potrivit deloc vieţii din această nouă lume. Ba mai mult, ele ar fi fost de-a dreptul ridicole. Astfel, ei au dat mai mare importanţă intenţiilor decât formelor, directeţea a înlocuit formalismul, toleranţa reciprocă a contribuit la a-l face pe fiecare să se simtă confortabil şi politeţea s-a tradus în sinceritate, respect şi lipsă de ostilitate. Asta a fost mai cu seamă în secolul XIX.

După 1900 s-a format şi în America o aristocraţie, compusă din două categorii: bogaţii şi celebrităţile. De fapt, la început, chiar marii bogaţi erau celebrităţile şi lumea era foarte interesată să afle detalii din viaţa lor. Apoi, desigur, pe măsură ce America s-a deschis către lume, oamenii au vrut să ştie şi cum trăiesc sportivii sau artiştii (actorii, în special) care dobândiseră o faimă internaţională. Dar, spre deosebire de aristocraţii de tip european, cei americani îşi câştigaseră singuri motivul celebrităţii, nu-l moşteniseră. De aici succesul mereu crescând al tabloidelor (aproape de aceeaşi vârstă cu naţiunea americană), care puteau, de fiecare dată, să se oprească asupra câte unui destin, mereu altul, în funcţie de noua stea care apărea pe cerul opiniei publice.

În planul relaţiilor interpersonale imediate, aproape că nu există interdicţii legate de ce poţi sau nu poţi întreba. Se întreabă şi se răspunde deschis la marea majoritate a întrebărilor, în convorbiri private, ca şi în interviurile destinate presei. Ca să fiu sigur că nu greşesc, am verificat lucrul acesta cu câţiva cunoscuţi sau colegi, toţi americani de multe generaţii. Există, desigur, câteva subiecte tabu. Nu e potrivit să încerci să afli cât câştigă cineva, nici măcar atunci când e vorba de colegi de serviciu, care îţi sunt şi buni prieteni. (Salariile vin la două săptămâni, în plicuri închise, şi serviciile de personal au consemn să nu dezvăluie aceste secrete individuale.) De

asemenea, nu e bine să pui întrebări despre convingerile politice ale cuiva sau să încerci să afli cum e înclinat să voteze cel cu care ai conversaţia.

Într-o adunare, creează surpriză şi neplăcere dacă cineva pune altcuiva întrebări despre cum merg lucrurile în mariajul respectivului. Adresând aceeaşi întrebare despre impoliteţe prietenului Melvin şi lui Phyllis, soţia lui, am aflat că e foarte jignitor pentru ei ca un invitat care ştie că în casa lor se spune rugăciunea înaintea fiecărei mese să înceapă să mănânce fără să aştepte ca întreaga adunare să se reculeagă. După părerea lor, lumea este mult mai nepoliticoasă decât era în generaţia trecută, deşi mie, de când mă aflu în America, adică de douăzeci şi şapte de ani, mi se pare foarte politicoasă şi respectând un cod al unei politeţi prietenoase, zâmbitoare, diferit de cel al europenilor. Nu ai să auzi pe cineva căruia îi adresezi banalul „Ce mai faci?“ răspunzându-ţi: „Fac pe dracu’“ sau „Nu mai pot de bine“, cum eram obişnuit să mi se răspundă în ţară. Ce rost are să arunci proasta ta dispoziţie asupra altora? De ce e vina altora că treburile tale nu merg bine? Şi la ce ajută să fii acru şi morocănos?

Într-adevăr, nu există prioritate de sex sau de grad ca să treci primul: trece primul cel care e mai ocupat. Salutul e obligatoriu, dar şeful nu aşteaptă ca subalternii să o facă primii. În multe regiuni, mai ales în sudul Statelor Unite, salutul între necunoscuţi este obligatoriu: el risipeşte temerile şi desfiinţează orice suspiciune de ostilitate. Nici o deosebire faţă de obiceiul din satele româneşti unde localnicii nu numai că-şi dau bineţe între ei, dar îi salută şi pe străinii întâlniţi în cale.

Câteodată te miri cât de mult durează schimbul amabilităţilor de rutină cotidiene. Astfel, doi necunoscuţi care se întâlnesc la lift schimbă următoarele replici, pe durata a câteva minute bune: – Cum te simţi astăzi? – Bine, mulţumesc, dar tu? – A, eu mă simt minunat! – Bravo! Îţi

doresc o zi bună (sau „minunată“ sau „grozavă“)! – Şi eu ţie! – Mulţumesc! – N-ai pentru ce. Iar când părăseşti un magazin, urările care se schimbă sunt: – Mulţumesc pentru că ai venit. Fii bun şi revino! – Cu plăcere. – La revedere. – Să ai o zi bună etc. (Sau: – Să ai grijă de tine! – O voi face, mulţumesc!)

Politeţea folosirii numelui mic, a prenumelui, se face de la primele contacte. Nu mi-a fost uşor să mă obişnuiesc de la început cu studenţii care îi spun şefului de catedră „Henry“, sau colegii care te tutuiesc din primele zile. Dar este un simbol al încrederii. Dacă întârzii să-i spui pe nume avocatului, bancherului, unui nou partener de afaceri, cuiva pe care-l vezi pentru prima dată la o adunare sau la o petrecere sau chiar preotului, stârneşti bănuiala că ai un motiv de neîncredere şi jigneşti, chiar dacă n-ai avut nici o clipă intenţia asta. La întâlniri în grup mare este foarte obişnuit ca un necunoscut sau o necunoscută să se apropie de tine şi să-ţi spună: „Eu sunt cutare. Tu cine eşti?“

O formă a politeţii relaţiilor imediate este sărbătorirea. În Europa, sărbătoritul aleargă şi se zbate să facă faţă tuturor greutăţilor şi eforturilor de a înjgheba o petrecere pentru cei care vin să-l sărbătorească. Nu şi în America, unde sărbătoritul este cel răsfăţat. Şi la serviciu, şi acasă greutatea cade pe colegi, prieteni, rude şi vecini. Adeseori, cel sărbătorit şi familia sunt invitaţi la unul dintre vecini, unde tot grupul a pregătit festinul, uneori sub forma unei surprize.

În preajma unei căsătorii sau a unei naşteri, un prieten organizează acasă, cu câteva săptămâni înainte de eveniment, adunarea celor sărbătoriţi pentru viitorul eveniment şi a tuturor celor apropiaţi, care aduc cadourile respective prin care îşi exprimă urările de bine şi fericire.

Eram de mai puţin de şase luni la Wake Forest University şi lucram în cercetare. Biroul meu,

laboratoarele şi sălile de chirurgie experimentală erau pe o latură a unui coridor în formă de patrulater, la parter, într-o clădire de şase etaje. Cu excepţia câtorva săli de clasă, toate celelalte încăperi erau ale diferitelor grupuri de cercetare. Pe mulţi îi cunoscusem, cu alţii relaţiile se rezumau la salut şi la câteva cuvinte de politeţe schimbate la lucru, în bibliotecă sau în sala de mese. Când cele două colaboratoare directe ale mele au aflat de la cei din Departamentul de cardiologie că familia mea va veni din România în câteva zile, au pregătit în secret o mică agapă şi mi-au cerut ca a doua zi după ce sosesc ai mei să nu îndrăznesc să vin la lucru înainte de ora nouă dimineaţa. Când am ajuns, am găsit încă de la intrare şi apoi pe toată întinderea coridorului lozinci cu *Bun venit familiei lui Martin*, *Bine aţi venit, Alexandra şi Maria* şi *Bun venit în America*, cu globuri, baloane şi panglicuţe legate de ele. În laborator erau flori, gustări şi băuturi. În orele următoare au venit absolut toţi cercetătorii, tehnicienii şi studenţii din clădire să mă felicite. Invariabil, prima întrebare care urma după felicitări era: „Ce pot să fac pentru tine şi familia ta?“ Am fost întrebat dacă am sau nu acasă tot ce ne trebuie. Mi-au fost oferite lămpi, un radio, televizor, covoare, cearşafuri, feţe de masă, veselă, haine şi tot ce se mai poate imagina. Seara ne-am trezit acasă cu şeful catedrei, Henry M., un adevărat gentleman sudist. Venise cu camioneta în care încărcase o superbă sufragerie veche din lemn de cireş. În timp ce o descărcam amândoi, mi-a spus: „O păstrez să i-o dau fiului meu când se va căsători, dar până atunci o ţin în garaj. Foloseşte-o şi cheamă-mă s-o iau când vei pleca. Iar dacă ai nevoie de camionetă, să ştii că este întotdeauna parcată în faţa casei mele şi cheile sunt sub covoraş. Nu trebuie să-mi spui când o iei; toţi studenţii şi rezidenţii mei fac la fel“, mi-a spus Henry.

Este foarte nepoliticos ca, atunci când aştepţi la rând, aşa cum se întâmplă la casă, la bancă, la ghişeele din gări şi aeroporturi, să te poziţionezi prea aproape de cel dinaintea ta. Distanţa minimă este de un pas şi jumătate. Dacă stai prea aproape, faci să se nască în cel aflat în faţa ta un sentiment de insecuritate; nu-ţi va reproşa direct, dar va încerca să-şi exprime neplăcerea prin gesturi sau mişcări.

Când treci prin uşi batante, trebuie să ţii uşa şi să fii sigur că ea nu va lovi pe cel care trece după tine. Dacă ajungi la casa unui supermarket cu un căruţ plin de cumpărături şi vezi o persoană care are doar unul sau două obiecte de cumpărat, se aşteaptă de la tine să cedezi rândul celui în cauză.

Copiii bine-crescuţi adaugă la sfârşitul răspunsului *Sir* şi *Madam* (*Ma'm*), ca semn de respect faţă de cei mai vârstnici decât ei, inclusiv faţă de părinţi. Şi dacă răspunsul este legat de o cerere (sau o sarcină), această particulă confirmă şi întăreşte acceptarea.

Politeţea rutieră e o regulă respectată de toţi. Şoferii americani, fără excepţie, dau prioritate de trecere cuiva care dă dovadă de nesiguranţă, care e blocat în trafic sau a cărui maşină are număr de înmatriculare din alt stat. La nevoie, dacă ceri informaţii prin fereastra deschisă, cel căruia i te-ai adresat opreşte, coboară din maşină şi încearcă să-ţi ofere lămuriri cât mai clare. Sau, pur şi simplu, îţi face semn să-l urmezi, îşi schimbă traseul şi te scoate pe direcţia cea bună.

Serviciile publice, administratorii, managerii businessurilor pe care-i abordezi îţi adresează, de îndată ce s-a făcut contactul vizual şi înainte de a spune care ţi-e păsul, întrebarea „Cu ce te pot ajuta?". După ce află despre ce este vorba, persoana respectivă îţi acordă timpul necesar pe loc sau îţi rezervă un timp când este disponibilă. Odată începută întrevederea pentru problema ta, te bucuri de întreaga sa atenţie, fără ca discuţia să fie

întreruptă de alte probleme. Dacă întrevederea are loc într-un birou, uşa e lăsată întredeschisă. De altfel, într-un loc în care oamenii lucrează în birouri individuale, toate uşile sunt deschise către coridor. Procedând altfel, ai crea impresia că ai ceva de ascuns şi ai fi nepoliticos faţă de ceilalţi.

O politeţe elaborată este parte integrantă a corespondenţei de afaceri şi ea este obiect de studiu în şcolile de business de toate gradele.

În toată lumea, politeţea este, în esenţă, un set de acte, atitudini şi formule menite să mărească încrederea şi confortul celorlalţi, să crească şansele de acceptare. Mie mi se pare că, în lumea afacerilor, politeţea americană este superioară echivalentelor ei din alte ţări.

Şi în relaţiile cu bolnavii, politeţea locală impune să acorzi mai mult timp explicaţiilor prin care bolnavii şi familiile trebuie să înţeleagă esenţialul despre boală, riscuri, procedurile indicate, şansele lor de succes. Mult mai mult timp decât alocam în ţară discuţiilor cu bolnavii şi cu familiile lor. După ce tot procesul de stabilire a diagnosticului a fost parcurs şi s-a stabilit un plan de tratament, trebuie să-ţi faci timp să dai toate amănuntele şi să răspunzi la toate întrebările bolnavilor internaţi. Dacă este vorba de un bolnav neinternat încă, vei stabili o întâlnire la cabinet, unde trebuie să rezervi destul timp pentru a acoperi toate întrebările şi detaliile.

În fiecare spital în care am lucrat există un fel de club al doctorilor, cu mobilier frumos, televizor, computer, baie, bibliotecă, frigidere şi câteva tablouri. Mai există o piesă centrală ca un bufet cu locuri pentru ţinut mâncare caldă, cafetiere, maşină de îngheţată şi recipiente de ceai. Aici se servesc două mese calde pe zi, micul dejun şi prânzul, iar între ele se lasă gustări şi băuturi în frigidere şi dulapuri. Medici de diverse specialităţi şi aparţinând diferitelor grupuri vin aici să mănânce, să citească ziarele sau pur şi simplu pentru o

pauză. Când stau la masă cu doctori din grupuri rivale, cea mai mare impoliteţe pe care aş putea-o face ar fi să aduc în discuţie probleme legate de competiţia noastră. Subiectele rămân familiile, copiii, călătoriile, spectacolele, noutăţile din oraş sau din ziare. Dacă un doctor din alt grup este bolnav, grupul meu trebuie să trimită scrisori de încurajare, iar iniţiativa de a face scurte vizite este bine-venită. În cazurile nefericite de deces, grupurile competitoare trimit condoleanţe, jerbe sau coroane de flori, sau participă la funeralii. Competiţia e prezentă în fiecare domeniu, dar ea nu trebuie să afecteze manierele şi eticheta, şi nici respectul pentru profesionistul cu care te întreci.

Politeţea în conversaţie cere ca, atunci când există păreri contradictorii, să-i laşi pe cei cu care nu eşti de acord să-şi expună, fără a fi întrerupţi, punctul de vedere. La rândul tău poţi să faci acelaşi lucru, dar fără să încerci să-ţi impui părerea. Şi, mai ales, nu trebuie să ridici glasul sau să dai o culoare excesiv de pasionată argumentaţiei. Am urmărit cum câţiva dintre cei care au încălcat aceste reguli au început să fie ocoliţi. Colegii care fuseseră antrenaţi o dată într-o discuţie care a mers prea departe nu s-au mai lăsat atraşi pentru a doua oară.

Mai există şi politeţea încrederii, legată de lucrurile pe care le faci sau le spui, cei din jurul tău dându-ţi credit şi eliminând suspiciunea de la început. Ţine de tine ca această încredere să se permanentizeze şi tu, nou-venitul într-o societate sau un grup, eşti cel de care depinde în ce direcţie va merge relaţia în viitor: confirmarea permanentă a corectitudinii şi exactităţii va consolida relaţia celorlalţi cu tine, aşa cum crearea impresiei că nu-ţi poţi acoperi vorbele cu fapte va duce la încetarea relaţiei de încredere.

Politeţea acordării încrederii este înlocuită însă cu rigoarea verificării, atunci când vine vorba de bani. Fiecare om care trăieşte în Statele Unite,

localnic sau străin, are o istorie de credit. În ea au fost adunate toate detaliile privitoare la felul în care îţi achiţi datoriile, chiria, notele de plată, amenzile, de asemenea de câte ori întârzii sau omiţi respectarea termenelor de plată, şi rezultatul acestei multitudini de date, ţinută la zi, este scorul individual de credit. Băncile, firmele care eliberează cărţile de credit, proprietarii, companiile sau instituţiile la care ai lucrat sunt şi cei care contribuie la actualizarea scorurilor de credit, prin furnizarea de date, dar şi beneficiarii acestei surse de informaţii. În ultima vreme, angajatorii au început să folosească datele istoriei de credit a candidaţilor, de asemenea birourile guvernamentale recurg la ele. Scorurile în ţara asta variază între 300 şi 850, şi cel pe care îl ai, dacă e bun, te va favoriza în proiectele tale sau, dacă e slab, va deveni o piedică în realizarea planurilor tale financiare şi profesionale.

Societatea americană a clasei de mijloc, în care ne trăim, majoritatea, atât viaţa particulară, cât şi pe cea profesională, este un mediu prietenos, cald şi tolerant. La fel grupurile de lucru, comunităţile bisericeşti, vecinii şi grupurile de prieteni. Asperităţile sunt atenuate din vreme, şi micile posibile conflicte sunt aplanate de la început, fără să fie lăsate să se dezvolte. Nu am fost niciodată expuşi la situaţii neplăcute şi nu ni s-a întâmplat niciodată să simţim că felul în care suntem trataţi are vreo legătură cu faptul că suntem născuţi în altă ţară. Am întâlnit oameni cu care nu ne-am putut înţelege şi am rezolvat această problemă prin încetarea tacită a contactului.

America e mai politicoasă decât Europa. Ţâfna, violenţa verbală şi fizică, expresiile vulgare, grosolănia, dezlănţuirea necontrolată nu sunt întâlnite în viaţa obişnuită.

Unora care nu au trăit în Statele Unite şi care au aflat despre această ţară numai din mass-media, le vine greu să creadă că educaţia copiilor în familiile

americane începe cu câteva reguli simple care vizează tocmai politeţea. De pildă: „Bunele maniere nu costă nici măcar un penny“; „Să nu fii niciodată nepoliticos cu cineva care este mai în vârstă sau cu cineva care e mai sărac decât tine“; „Dacă nu ai nimic bun de spus, atunci nu spune nimic“.

Când l-am cunoscut mai bine pe Jeff H. şi am ajuns să discutăm despre valorile la care ţine cel mai mult în raporturile cu ceilalţi, mi-a vorbit despre respect. „Pentru mine“, mi-a spus, „politeţea supremă este respectul. Fac tot ce pot pentru a le arăta stimă colegilor, prietenilor, vecinilor, familiilor lor. Evident, doresc să fiu stimat la rândul meu de către ceilalţi şi, când lucrul acesta nu se întâmplă, sunt surprins şi contrariat. Când şeful meu, de pildă, îmi face o nedreptate sau spune ceva ce pare să nu ţină cont nici de cine sunt şi nici de ce am făcut în anii de când lucrez în acest loc, nu ripostez, nu mă arăt jignit, nu întorc spatele şi nu plec trântind uşa. Fac efortul de a-mi ţine gura. Respect grupul în care sunt şi jobul pe care-l am şi mi se pare nepotrivit să-i tulbur pe ceilalţi, făcând publică neînţelegerea sau jignirea la care am fost expus. Mi s-a-ntâmplat asta de mai multe ori. Dar tot de-atâtea ori şeful a descoperit ulterior că greşise, că fusese nedrept, ajungând chiar să-şi ceară scuze. Am primit scuzele, firește, m-a bucurat că adevărul s-a restabilit, dar impoliteţea şi umilinţa suferită îmi vin periodic în minte şi mă amărăsc“.

Există câteva locuri în care respectul este la nivel maxim: cimitirele militare naţionale. Primul, cel de la Arlington, Virginia, la care ajungi imediat după ce treci râul Potomac şi mergi la vest de Washington, D.C., a fost înfiinţat la sfârşitul Războiului Civil şi este şi cel mai mare de pe cuprinsul Statelor Unite. Al doilea ca mărime se află în oraşul meu, Chattanooga, de asemenea înfiinţat în 1865. Astăzi există o sută treizeci şi trei

de cimitire militare, plasate în treizeci şi nouă de state. În toate, perfecţiunea întreţinerii, grija pentru curăţenie, frumuseţea vegetaţiei fac din ele nişte parcuri foarte frumoase şi demonstrează respectul pentru veterani şi eroi, cu grija să nu se strecoare nici o urmă de superficialitate în venerarea lor. Aceste locuri care reprezintă memoria comunităţii trebuie să fie şi sunt, în America, perfecte.

La Arlington mai este un lucru unic: monumentul eroilor necunoscuţi şi ceremonialul schimbării gărzii. După ce am urmărit pentru prima dată acest spectacol emoţionant, i-am încurajat pe toţi cei care ne-au vizitat să vadă ce poate face un grup de oameni ca să-şi onoreze eroii, la ce grad de rigoare se poate ajunge în conferirea respectului şi de câtă consecvenţă este nevoie ca să îndeplineşti acest ritual în acelaşi fel, fără nici cea mai mică abatere. Aş spune, ca să păstrezi forma bună a rutinei, să pregăteşti permanent noi slujitori care să ducă mai departe, neschimbat, ceremonialul, de-a lungul secolelor.

Pentru prima dată, de Ziua Eroilor în anul 1921, un erou necunoscut căzut în Primul Război Mondial a fost adus de la un cimitir militar american din Franţa şi depus în monumentul de marmură albă de la Arlington, în zona terasată a unei coline, de unde se văd capitala şi colina Capitoliului. În 1956, un alt militar neidentificat, căzut în războiul din Coreea, a fost adus la Arlington şi, în 1984, un altul, victimă a războiului din Vietnam, li s-a alăturat.

La monumentul eroilor necunoscuţi (în inscripţia de pe monument se menţionează că ei sunt *cunoscuţi numai de Dumnezeu*) este gardă permanentă din 1925. Protocolul gărzii, al schimbării ei, tipul de îmbrăcăminte al militarilor, gesturile şi mimica lor, formulele de salut şi onor sunt încărcate de simboluri. Să fii santinelă la acest mormânt este una dintre cele mai mari recompense în lumea militară, iar ecusonul de membru al

acestei gărzi este atât de dificil de obţinut şi cere un atât de mare efort, încât numai un mic număr dintre cei care fac încercarea îl dobândesc. Un singur ecuson este mai greu de câştigat: acela de militar astronaut.

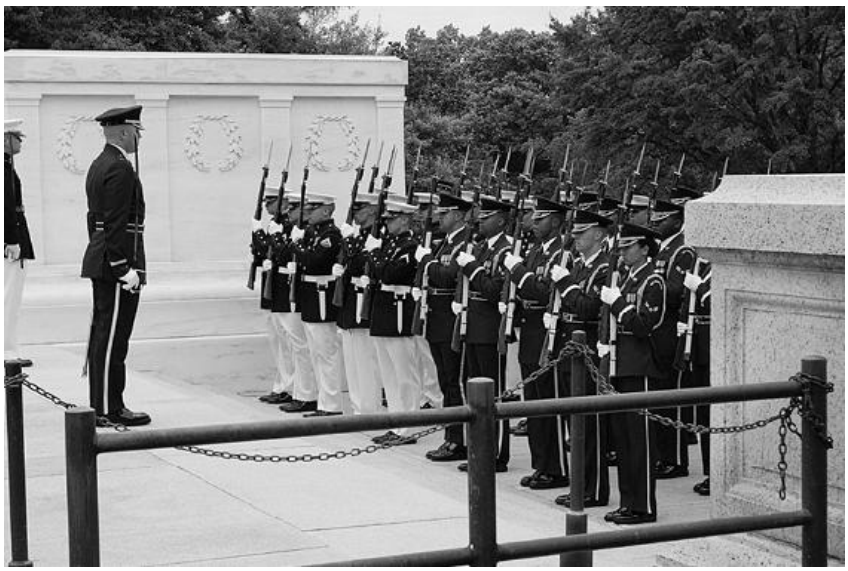

Cimitirul militar din Arlington. Sursa: www.arlingtoncemetery.mil

Pe lângă calităţile fizice şi psihologice, cei care candidează la titlul de gardă la monumentul din Arlington trebuie să poată dovedi că sunt în stare să respecte vreme îndelungată un cod de comportament strict. Ei acceptă să trăiască în cazarma acestei gărzi, să nu se căsătorească, să se

antreneze permanent, să nu fumeze, să nu bea, să nu folosească nici o expresie injurioasă şi să se dedice unei vieţi aproape monahale, în austeritatea căreia singurul scop este îndeplinirea exemplară a datoriei. Santinelele fac de gardă douăzeci şi patru de ore, apoi au două zile libere. Acestea sunt folosite în primul rând pentru antrenament şi menţinerea echipamentului. Militarii dedică şase ore pline numai pentru pregătirea uniformelor înainte de intrarea în serviciu.

Garda se schimbă la jumătate de oră în sezonul de vară şi la o oră în cel de iarnă. După plecarea vizitatorilor, garda se schimbă la două ore, până la redeschiderea cimitirului în dimineaţa următoare. Se consideră că nimic nu va putea schimba rutina, afară poate de un atac terorist direct asupra monumentului şi corpului de gardă. Sau dispariţia Statelor Unite.

Santinela care patrulează păzind mormântul păşeşte pe un covor pe care face douăzeci şi unu de paşi. La fiecare extremitate aşteaptă încremenit douăzeci şi una de secunde. Pe urmă merge înapoi, de fiecare dată schimbând arma pe umărul opus mormântului pe care îl păzeşte. Numărul douăzeci şi unu vine de la o tradiţie militară din Evul Mediu: când o armată sau o flotă se preda, mai întâi descărca în aer armele individuale şi tunurile, pentru a demonstra că se declară neagresivă, apoi preda învingătorului steagurile şi armele. Din onoruri militare între armate, aceste gesturi s-au transformat în onoruri militare pentru civilii de marcă, în momente importante cum ar fi vizita unor capete încoronate sau şefi de stat, ori funeraliile pentru militari de grad mare sau diverse personalităţi. Santinelele nu poartă grade pe uniforme, ca nu cumva, fără ştirea lor, să arboreze un grad care ar putea fi superior gradului celor înmormântaţi. Nimeni nu trebuie să aibă vreo urmă de superioritate faţă de aceştia. La terminarea schimbului, căpitanul şi santinela înlocuitoare vin

în pas de marş, locul santinelelor e schimbat, apoi toţi trei dau onorul în sunetele trompetei. Baletul pe care îl urmăreşti, extraordinara abilitate cu care se execută mişcările foarte dificile cu armele, atitudinea militarilor şi, mai ales, conştientizarea că procesul are deja o vârstă de peste opt decenii şi este gândit să rămână la fel cât va exista această ţară sunt extrem de emoţionante. La câteva secunde de la începerea protocolului de schimbare a gărzii orice murmur din public dispare spontan şi este înlocuit de o tăcere desăvârşită.

Schimbări spectaculoase de gărzi există şi în alte ţări, şi protocolul de la Palatul Buckingham sau de la Palatul Parlamentului din Atena sunt bine-cunoscute. Dar acele gărzi sunt destinate pazei unor oameni vii, cu titluri şi funcţii, deţinători de putere, aparţinând lumii în care trăiesc şi ei, şi gărzile. Ei sunt trecători, ca şi puterea lor.

Ceremonialul de la cimitirul militar din Arlington se adresează istoriei, cei păziţi sunt anonimii care simbolizează întreaga armată americană şi pe toţi cei fără de care ţara asta nu ar avea libertatea pe care o are. Garda de la cimitirul din Arlington păzeşte istoria într-un fel care o sacralizează. Iar rigoarea de necrezut cu care se face acest salut de onoare este gândită să ţină viu respectul unei naţiuni pentru eroii şi istoria ei. Politeţe de grad zero.

Pentru că mi-am propus să te ţin la curent cu mersul alegerilor, îţi spun că astăzi s-a anunţat oficial numele celui pe care candidatul republican la preşedinţie, Mitt Romney, l-a ales să fie vicepreşedinte, în cazul în care republicanii câştigă alegerile. Este Paul D. Ryan, congresmen din partea statului Wisconsin, care a fost ales membru al Congresului american de şapte ori, totalizând paisprezece ani în funcţie. Desemnarea candidatului la funcţia de vicepreşedinte este la

latitudinea celui care vizează preşedinţia. Odată aleasă echipa, vicepreşedintele devine preşedinte al Senatului. El votează în Senat numai când cei o sută de senatori au votat la egalitate un proiect de lege. În cazul în care Senatul are de decis demiterea unui preşedinte, pentru acea sesiune el este înlocuit de şeful Curţii Supreme. Vicepreşedintele mai are funcţii onorifice, diplomatice şi executive. El este prezent la întâlnirile Consiliului de Securitate Naţională şi ale Statului-Major şi participă la analiză şi decizie în cazul conflictelor internaţionale.

În timpul campaniei de alegeri, cel desemnat să devină vicepreşedinte are sarcina să atace oponenţii mai dur decât o poate face preşedintele, să comunice publicului elemente de politică mai critice şi mai riscante şi să dea declaraţii de presă mai îndrăzneţe decât şeful lui, limitat de convenienţe şi de o firească prudenţă politică. De aceea, candidatul la funcţia de preşedinte este poreclit „câinele de atac“ al echipei.

Paul Ryan are o reputaţie foarte bună şi este considerat „cel mai intelectual“ membru al Partidului Republican. Îndeplineşte funcţia de *chairman* al comitetului financiar al Congresului, este foarte stăpân pe datele economice şi financiare şi e singurul politician american care a pus pe hârtie un plan complex şi complet de refacere a situaţiei economice, de anulare a datoriei publice şi de relansare economică a ţării. Acest plan se intitulează *Drumul către prosperitate* şi este ţinta atacurilor vehemente ale democraţilor. El detaliază strategia de salvare a marilor programe: programul de asistenţă socială, cel de asistenţă medicală a bătrânilor şi a celor fără venit şi programul de asistenţă de şomaj. Instrumentele pe care le are la îndemână sunt reorganizarea, controlul creşterii costurilor şi eliminarea fraudelor şi a risipei. Mulţi democraţi sunt înclinaţi să susţină acest plan şi el a trecut de Camera

Reprezentanţilor. Neavând voturi să-l blocheze, nici argumente să ofere o alternativă, şeful Senatului a interzis pur şi simplu discutarea şi votarea planului Ryan în Senat. Un succes al echipei republicane Romney / Ryan ar echivala cu introducerea acestui proiect. Ryan a demonstrat în numeroase apariţii TV şi în presă că întârzierea corectării situaţiei economice şi fiscale este pur şi simplu o problemă de securitate naţională.

Paul Ryan este tânăr, agreabil, deschis, are o personalitate cuceritoare. Este inteligent şi logic, când se contrazice e destins, are umor şi e departe de înverşunarea posacă a celor care îl atacă. Nevasta lui este tânără şi plăcută. Au trei copii cu vârste între şapte şi zece ani. Fiind şi catolic, cu datele personale de mai sus, a şi început să fie comparat cu persistenta imagine politică a unui simbol american, aceea a lui John F. Kennedy.

Va fi complementul ideal pentru Romney şi s-ar putea să compenseze câteva dintre scăderile acestuia, mai ales pe cele legate de lipsa de atractivitate şi de capacitatea mai redusă pentru polemică şi răspunsuri prompte.

Notă

18. Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, Saunders and Otley, London, 1835–1840.

Scrisoarea a douăsprezecea

Despre antiamericanism – De când datează atitudinea dispreţuitoare sau ostilă la adresa Statelor Unite? – Forme ale antiamericanismului. Franţa, Rusia, America Latină, Orientul Mijlociu – Antiamericanism, islamism şi terorism – Antiamericanismul intern: anticapitalism, antiglobalism, stângism – „Generaţia cea Mare“ – Americani contra Americii. Victimele inocente – Prejudecăţi, manipulări, sofisme – Antiamericanismul, încotro? – În preajma rundei finale a alegerilor prezidenţiale. Scaunul gol al lui Clint Eastwood

12 septembrie 2012

Dragul meu,

Cred că aceasta este ultima scrisoare pe care ţi-o trimit din clipa în care mi-am propus să pun pe hârtie „oful meu cu America“, cum l-ai numit tu cândva, la Soddy Daisy, într-o frumoasă seară de mai, când, stând noi pe terasa ce dădea înspre lac, m-ai auzit prima oară văietându-mă de câte prejudecăţi a adunat lumea, de-a lungul vremii, în jurul Americii. Şi mi se pare firesc să închei cu o scrisoare în care am să-ţi vorbesc despre un lucru pe care nimeni nu-l poate trece cu vederea: despre atitudinea ostilă existentă în lumea contemporană faţă de Statele Unite. Altădată respectate şi invidiate, Statele Unite din zilele noastre sunt privite ca o supraputere arogantă, ca un poliţist mondial care încearcă să modeleze lumea după propriile interese, amestecându-se în deciziile şi independenţa altor naţiuni. Şi bănuiesc că, pentru

atitudinea asta – aş spune generalizată –, există şi o explicaţie logică.

Într-adevăr, Statele Unite sunt o supraputere economică şi militară şi, cum spuneam, e limpede că, faţă de ele, există o atitudine ostilă cam peste tot în lume. Aş adăuga însă: nu una nouă, ci doar una mai pregnantă decât în trecut. Nu mă sfiesc să spun că antiamericanismul a făcut parte din istoria naţiunii americane, de la naşterea ei şi până în prezent. Dar trebuie făcută deosebirea între antiamericanismul de atitudine, unul care se limitează la a pune în joc superioritatea celui care critică şi care, până la urmă, rămâne în planul dezbaterii de idei, şi antiamericanismul agresiv, militant şi terorist, acesta fiind clar un fenomen al ultimelor decenii. De asemenea, aşa cum arată Jean-François Revel[19], trebuie să deosebim antiamericanismul care ia adeseori forme obsesive de simplul dezacord cu politica SUA sau de poziţia critică faţă de anumite aspecte socio-politice americane. Dar tot el spune: „Dacă îndepărtezi antiamericanismul [în Franţa] nu prea rămâne mare lucru din gândirea politică de astăzi, nici la cei de dreapta, nici la cei de stânga“. Şi este de asemenea adevărat că, în epoca recentă, pe lângă răspândirea globală a atitudinii antiamericane, ceea ce surprinde cel mai mult este nu că fenomenul a luat proporţii fără precedent în Orientul Mijlociu, dar că el se răspândeşte şi se amplifică în ţări considerate a fi aliaţi tradiţionali ai SUA.

În Europa, ostilitatea faţă de tânăra republică americană a început sub forma unui dispreţ răspândit în Marea Britanie. Pentru englezii care-şi pierduseră colonia transatlantică, americanii nu erau altceva decât nişte ţărănoi primitivi, incapabili de vreun progres semnificativ, necum să creeze o naţiune care ar fi putut rivaliza vreodată cu marele regat. Asta a ţinut cam până în epoca războaielor mondiale. Francezii, în schimb, s-au grăbit să insiste asupra faptului că Revoluţia

Franceză era superioară celei americane, deschizând calea unui curent de opinie care acuza America de un anume… decadentism! În concepţia francezilor, libertatea americană era o simplă iluzie.

Iarăşi, consecvenţa cu care americanii şi-au păstrat devotamentul pentru credinţă şi Dumnezeu a creat falii crescânde între americani şi europenii din ce în ce mai agnostici sau atei. Marii filozofi germani moderni, ca Nietzsche şi Heidegger, au fost profund antiamericani şi au văzut un pericol în influenţa americană asupra Europei. Şi toate astea s-au întâmplat înainte ca SUA să devină o supraputere, cum a fost cazul după cel de-al Doilea Război Mondial.

James Ceaser[20] vede antiamericanismul ca pe un cal troian introdus în civilizaţia occidentală. „Demonizând America prin antiamericanism – spune el –, nu numai că se ridică dubii despre comunitatea de scopuri şi interese dintre Europa şi America, dar se ameninţă însăşi ideea de Occident. Piesele constitutive ale Occidentului sunt scoase din sistem şi sunt poziţionate astfel ca să se lupte între ele.“ Iar pentru Jean-François Revel, mult criticatul unilateralism american este în bună parte generat de antiamericanismul persistent, nediferenţiat şi rigid, care distruge calea unei cooperări: „Exagerările urii antiamericane, care ating nu o dată dimensiunile delirului paranoic, imputările aduse în mass-media, dovedind când incompetenţă, când mitomanie, reaua-voinţă ce răstălmăceşte semnificaţia fiecărui eveniment într-o manieră invariabil defavorabilă Statelor Unite nu pot să-i convingă pe americani decât de inutilitatea oricărei consultări reciproce“.[21]

Soţii H. au fost amândoi pacienţii mei, dar, deşi aveau nevoie de supravegherea unui cardiolog, condiţia lor fizică era foarte bună, drept care şi călătoreau mult. În Europa mergeau de cel puţin două ori pe an, pentru două-trei săptămâni de

fiecare dată. Au umblat şi prin câteva ţări asiatice şi din America Latină, dar favorita lor era şi este Europa. Povestea a început când el, fiind militar mulţi ani în Germania, a trebuit să meargă şi în alte ţări şi s-a îndrăgostit de bogăţia culturală şi de vestigiile istorice ale Europei, fără echivalent aici. Sunt tipul de călători informaţi, citesc mult înainte de a pleca la drum şi chiar mai mult după ce se întorc, cu descoperirile făcute între timp. „N-am găsit niciodată la oamenii obişnuiţi din ţările europene atâta antiamericanism cât ne-am fi aşteptat să găsim dacă am fi luat în serios tot ce publică ziarele lor sau tot ce poţi vedea la televiziunile locale. Între ce spun elitele culturale şi lumea reală este o mare deosebire. Nu am suferit niciodată o agresiune şi nu ne-am simţit niciodată ameninţaţi în Europa. E cu totul altfel când călătoreşti în China sau Brazilia. Nu te poţi aventura oriunde, fără să-ţi asumi riscuri.“ I-am întrebat dacă văd vreo diferenţă între cum sunt primiţi acum turiştii americani în Europa şi cum erau trataţi sau priviţi în urmă cu două decenii. „Nu e mare diferenţă şi n-am auzit ca vreun turist american să fi avut vreodată o experienţă proastă. Sigur, e posibil ca, în preajma obiectivelor turistice şi a hotelurilor, să existe o protecţie mascată asigurată de forţele de ordine. Şi apoi toată lumea ştie că venitul rezultat din turismul american este prea mare pentru a fi pus în pericol de un comportament prostesc. Francezii au simţit-o pe vremea preşedintelui Chirac, când acesta a militat pe faţă pentru sabotarea acţiunilor coaliţiei conduse de americani împotriva lui Saddam Hussein. Nu numai că turismul american în Franţa s-a înjumătăţit, dar nici acasă nu mai cumpăra nimeni parfum sau vinuri franţuzeşti. Şi asta a durat câţiva ani buni.“

Katzenstein şi Keohane[22] definesc antiamericanismul ca o tendinţă psihologică de a avea vederi negative despre Statele Unite şi despre

societatea americană în general. Rezultatul este o gamă largă de manifestări, de la simple opinii şi atitudini individuale sau de grup până la acte agresive individuale, de grup sau organizate, unele chiar sponsorizate sau înfăptuite de diferite state. În realitate însă, cel puţin în perioada 1990–2012, sentimentele şi acţiunile antiamericane au devenit mai mult decât o „tendinţă psihologică“. Ele sunt o ideologie, una dintre acele ideologii transnaţionale despre care vorbeşte Samuel Huntington[23]. Aceste ideologii sunt cele care încep să controleze lumea de azi şi care vor fi responsabile de conflictele de tip nou, pe care generaţia noastră le va trăi tot restul vieţii.

Ostilitatea antiamericană are componente cognitive, emoţionale şi normative. În mai multe cazuri, ea este caracterizată de ambiguitate: cei care critică pătimaş SUA continuă să consume cu plăcere produsele culturale americane (filme, muzică, publicaţii, cărţi), să se îmbrace după mode generate în societatea americană, să reproducă mimetic un fel de comportament învăţat din filmele şi show-urile de televiziune americane.

În planul subgrupelor, cea mai simplă şi benignă formă de antiamericanism este colectarea şi răspândirea opiniilor şi miturilor negative, a lipsei de încredere şi a atitudinii părtinitoare care respinge tot ce este american. Urmează antiamericanismul de tip social, care contestă etica societăţii americane, care denunţă mercantilismul omniprezent şi atotstăpânitor, care acuză valorile americane ca fiind ipocrite şi neadevărate. Acesta este promovat de curentul ideologic liberal, din interiorul Statelor Unite sau din ţările străine, care îşi arogă superioritatea modelului lor social, fie el de tip stângist (China, Cuba), fie de tipul compromisului ambivalent al capitalismul controlat de stat (Franţa, Germania, ţările scandinave). Punctul pe care îl atacă aceste ideologii este mecanismul socio-economic intern:

relaţia capital–muncă–muncitori, piaţa liberă (adică lăsată să se corecteze spontan), redistribuirea veniturilor, rolul limitat al guvernului central. O componentă mai nouă a antiamericanismului social este antiglobalismul, care vede în răspândirea activităţilor economice şi a comerţului în lume pericolul cel mai mare şi încearcă să i se opună. Cele mai active grupuri antiglobaliste folosesc diverse tehnici de protest şi lozinci anarhiste.

Antiamericanismul de stat este indus de însuşi aparatul central al statului în cauză, aproape întotdeauna de tip dictatorial, care urmăreşte controlul intern absolut şi protejarea de orice influenţă care ar putea veni dinspre America, fie prin influenţă culturală, fie ca sursă de inspiraţie pentru acele modificări pe care populaţia ar vrea să le vadă introduse şi în ţara cu pricina. Liniile de blocare a potenţialei penetrări a spiritului şi sistemului american sunt clamarea naţionalismului, a apărării suveranităţii şi, în unele cazuri, proiectarea fantasmatică a propriului stat ca o putere comparabilă cu Statele Unite.

Cel mai nociv subgrup antiamerican este cel de tip radical şi el poate fi asumat de grupuri individuale teroriste, motivate social sau religios, de organizaţii precum cele care se ocupă de protecţia mediului şi antiglobaliste, care descriu SUA ca un duşman al ecologiei şi economiei planetare, sau de state care declară făţiş că urmăresc lovirea sau chiar distrugerea uniunii naţiunilor americane şi a aliaţilor ei, aşa cum afirmă direct Iranul, sau, indirect, Coreea de Nord, Venezuela sau Cuba.

Islamismul radical, pe care lumea l-a cunoscut numai după cel de-al Doilea Război Mondial, a avut mereu schimbări de ţintă şi de tactică. Muslim Brotherhood (Frăţia Musulmană) s-a organizat la începutul secolului XX ca o mişcare iniţiată de studenţii egipteni din ţările europene vestice, al

căror ideal era eliberarea Egiptului de britanici. Mujahedinii au format grupuri internaţionale care au luptat în Afganistan după invazia sovietică din 1980, pentru ca o parte din ei să se alăture ulterior altor terorişti musulmani, inclusiv celor organizaţi în sistemul Al-Qaeda, cu scopul distrugerii Statelor Unite şi a Israelului. Astăzi aceştia sunt cei împotriva cărora Statele Unite şi aliaţii lor duc războiul antiterorist, unul care e departe de a fi sfârşit. Formele acestui război se schimbă mereu şi se complică în măsura în care state cu viziune antiamericană încep să susţină material şi militar un grup terorist pe care îl asmut asupra ţintelor americane. Sau grupuri de diverse naţionalităţi se unesc sub o umbrelă transnaţională şi cooperează pentru mai multă eficacitate.

În multe privinţe, antiamericanismul din ultimul deceniu începe să semene tot mai mult cu antisemitismul: motivaţia e din ce în ce mai şubredă sau chiar contradictorie, multe argumente sunt locuri comune imaginare, scopurile sunt ilogice (cum oare e cu putinţă ca un grup care se declară ultrareligios să-şi facă un scop din distrugerea deliberată a altor ţări, naţiuni şi religii?), pasiunea pentru cauză a atins de mult nivelul fanatismului, cauza e îmbrăţişată de indivizi sau grupuri care, în afara urii, nu au multe în comun, înverşunarea şi graba de a ajunge la ţintă îi motivează pe mulţi să-şi sacrifice propria viaţă, sistemele de îndoctrinare şi spălare de creier sunt din ce în ce mai perfecţionate şi mai eficiente.

Războiul Rece a fost şi un război al aparatelor de propagandă ale celor două sisteme care se înfruntau. Dar, în timp ce propaganda Statelor Unite şi a aliaţilor lor era orientată împotriva sistemului totalitar comunist şi nu era antirusă, cea sovietică a combinat atacul anticapitalist cu cel antiamerican. O bună parte a antiamericanismului care există astăzi în Africa, Asia şi America Latină se datorează propagandei antiamericane sovietice.

Mai mult, propaganda şi spionajul sovietice au creat antiamericanismul intern. Pe această bază s-a grevat mai târziu antiamericanismul intern islamic, rasist şi academic.

Doctorul S.B.K. a trăit o viaţă lungă şi a murit la nouăzeci şi şase de ani aşa cum şi-a dorit, adică, după cum spunea, „într-o singură bucată“. Cu numai câteva săptămâni înainte de sfârşit, a făcut o cangrenă uscată de picior pe fondul unei boli vasculare. Când a ajuns la spital, faza în care s-ar fi putut efectua o intervenţie de recuperare a membrului era de mult depăşită şi piciorul era compromis. Cum doctorul era încă viguros, am încercat să-l conving să accepte amputaţia, fiindcă alternativa era apariţia complicaţiilor şi în primul rând a blocajului renal şi a septicemiei, de netratat. M-a ascultat cu răbdare pe toată durata lungii mele pledoarii şi mi-a spus: „La vârsta mea e mai important să mor într-o singură bucată, decât să mă faci să supravieţuiesc ciopârţit pentru câteva săptămâni sau luni de viaţă în plus“.

Îmi fusese pacient mai mulţi ani şi îmi spusese nenumărate poveşti despre lunga sa carieră de medic generalist, într-un oraş de lângă Chattanooga, numit La Fayette. Peste jumătate din populaţia oraşului fusese asistată la naştere de dr. S.B.K. Era o legendă a locului, cu multă autoritate şi iubit de toţi. Mi-a adus o copie a unor însemnări pe care le făcuse în ultima parte a vieţii şi, bineînţeles, cele mai interesante erau cele legate de vremea când începuse ca doctor tânăr, când o Coca-Cola costa cinci cenţi, o maşină, două sute cincizeci de dolari, iar chiria pe care o plătea era de zece dolari pe lună. Dar am primit de la el una dintre cele mai frumoase poveşti din copilărie pe care le-am auzit în viaţa mea.

Părinţii doctorului, împreună cu cei doisprezece copii, se mutaseră de curând într-o casă nouă, ridicată pe terenul unei ferme din apropierea oraşului. „Nu erau multe case în jur. Dar grădina

era un paradis: iarbă înaltă, flori, pomi, loc de joacă.“ Copiii – între care viitorul doctor, în vârstă de trei ani, era al unsprezecelea – se bucurau de libertate supravegheaţi de mama, care-l ţinea în braţe pe ultimul frate, încă sugar. Într-o zi, o albină l-a muşcat de pleoapă. Urla îngrozit de durere şi de ochiul care se umfla rapid. Biata mamă nu ştia ce să facă: era departe de casă, nu avea apă la ea, nu avea pe cine chema în ajutor. Atunci, l-a pus pe fratele mai mic jos, l-a luat pe micuţul muşcat de albină în braţe, şi-a scos sânul din bluză şi i-a stropit ochiul cu laptele ei. Apoi i-a strecurat sfârcul în gură. Durerea a pierit ca prin farmec, şi copilul s-a liniştit. „Am trăit o mare fericire. În viaţa mea n-am fost mai fericit ca atunci.“

Doctorul călătorise în străinătate. Fusese în Europa şi Cuba, dar numai înainte de 1940. În Spania l-au impresionat mânăstirile şi catedralele. În Cuba precomunistă, petrecerile care se ţineau lanţ zi şi noapte şi oamenii foarte prietenoşi. L-am întrebat ce crede despre cei care urăsc sau dispreţuiesc America. „Nişte mincinoşi, mi-a spus doctorul. Toţi ar vrea să trăiască aici, vorbesc aşa din invidie. N-am văzut decât câţiva originali care s-au mutat din America în alte ţări, toţi străinii pe care-i ştiu vor să se stabilească aici şi, când nu reuşesc, ajung, din invidie, să o critice.“

Antiamericanismul este diferit de la ţară la ţară. Când analizează varianta franceză a acestui sindrom, Anthony Daniels[24] observă combinaţia între sentimentul de superioritate şi frica faţă de Statele Unite. Ultima are ca parte centrală frica de scăderea influenţei şi a folosirii limbii franceze în lume, din ce în ce mai mult înlocuită de engleză. Eforturile Franţei se traduc în susţinerea francofoniei în ţări ca Liban, România, Cambodgia, Camerun etc., în stabilirea unor cote pentru producţia indigenă de filme, cărţi şi muzică şi în combaterea anglicizării limbii franceze, ca să dau doar câteva exemple. Aceste eforturi nu prea

sunt încununate de succes, iar încercările de a ghida publicul şi piaţa într-un anumit fel sunt, după cum s-a dovedit în cele mai multe cazuri, sterile.

În Rusia postcomunistă, Connor[25] găseşte câteva linii, mai mult divergente decât sincrone, care explică persistenţa antiamericanismului după căderea puterii sovietice. O primă sursă a sentimentelor negative faţă de SUA este rămăşiţa ideologiei comuniste sovietice, prezentă încă la mulţi nostalgici ai totalitarismului comunist, care au rămas fideli gândirii marxist-leniniste. Ne amintim cu toţii cum, în anii ’50, propaganda de partid din ţara noastră, mimând-o întru totul pe cea sovietică, demoniza Statele Unite şi pe americani prin articole, lozinci, caricaturi, cărţi care debitau poveşti fanteziste şi grosolane despre intenţiile şi strategia „imperialismului american“. Dincolo de atacarea sistemului american, acea propagandă infiltra ideea dezumanizării cetăţenilor americani, prezentaţi ca monştri fără sentimente umane, exploatatori lacomi şi dominaţi de agresivitate. Cărţile şi filmele americane alese să fie difuzate în ţară aveau invariabil ca eroi pozitivi pe aceia care erau nişte „victime ale societăţii americane“, ale iluziilor fabricate în laboratoarele cinismului, în plasa lor căzând de obicei inocenţii şi neajutoraţii, distruşi în final de cruzimea şi inumanitatea „sistemului“.

O altă sursă a antiamericanismului identificată de Connor în cazul Rusiei este opoziţia unei naţiuni creştin-ortodoxe faţă de sistemul american cu multiple religii necompetitive. Învinovăţindu-i pe americani de lipsa unei credinţe adevărate, judecătorii ei se opun pe faţă sectanţilor interni, dar, mai ales, celor care vin ca misionari din SUA cu intenţia de a răspândi creştinismul de tip protestant în varianta religiei lor. Şi în România, ca şi în Rusia, aceşti misionari sunt întâmpinaţi cu ostilitate, arătaţi cu degetul ca trimişi ai diavolului

şi sabotaţi în proiectele lor chiar şi atunci când ele implică acţiuni de mare utilitate socială. O a treia explicaţie a antiamericanismului din Rusia ar fi sentimentul de nemulţumire generat de faptul că Rusia nu mai este cea mai mare putere din lume, cum cred cei care, indiferent de orientarea politică, păstrează încă mitul naţionalist al unei formidabile – dar imaginare – supremaţii, pe care, de fapt, URSS nu a avut-o niciodată. Din punct de vedere economic, o mare parte din populaţia Rusiei contemporane se zbate în greutăţi de când ţara a adoptat un sistem de piaţă liberă, mai mult sau mai puţin capitalist. Aceştia urăsc indirect America, privită ca sursă a influenţei care a desfiinţat statul-dădacă în care mulţi se simţeau la adăpost. Connor arată că, potrivit sondajelor de opinie, în perioada 1995–2002 atitudinea pozitivă a ruşilor faţă de SUA a scăzut de la 77,6% la 38,7%, în timp ce atitudinea negativă a mers în sens contrar, crescând de la 9% la 46%.

„Şi uite-aşa se face că Statele Unite greşesc întotdeauna, dar intervenţia lor financiară sau militară e universal dorită“, spune Jean-François Revel.[26] „Am putea afirma – contină el – că nu există o chestiune americană în sine. Singura problemă, adevărata chestiune este cea a raporturilor Statelor Unite cu lumea…“[27] Verdictul dat societăţii americane, decretată, de către antiamericanismul european („în interiorul căruia Franţa are portavocea cea mai zgomotoasă“), drept cea mai rea societate din câte au existat vreodată, este că persistă în „unilateralismul de hiperputere“, din care derivă „izolaţionismul“ condamnabil al Statelor Unite. Aceleaşi voci care denunţă „amestecul“ Statelor Unite în treburile altor ţări acuză SUA, în alte situaţii, că „nu se implică“ în zonele lumii unde este nevoie de ajutor şi protecţie (Congo, Sudan, Siria etc.). Aşadar, Statele Unite pot fi criticate atât pentru izolaţionism, cât şi

pentru implicare excesivă, atunci când, după ce i se refuză colaborarea, nu mai are altă soluţie decât intervenţia militară (războaiele din Golf, Grenada, Afganistan).

În general, francezilor nu le place nimic din societatea americană: în ochii lor ea este total controlată de bani, nu există valori familiale, morale, civice, culturale, profesionale, etice şi religioase, totul este o marfă, oamenii sunt judecaţi numai după contul din bancă, societatea este o junglă, capitalismul american este „sălbatic“, sărăcia este dominanta vieţii sociale, peste tot întâlneşti hoarde înfometate, violenţa este pandemică, democraţia americană este doar „aparentă“ (J.-F. Revel). Până şi preşedinţii pe care îi aleg americanii au, aproape toţi, defecte mintale, vizibile la „negustorul de cravate din Missouri“ Truman, la „cretinul“ G.W. Bush, la „fermierul de arahide din Georgia“ Carter, la „actorul de mâna a doua“ Reagan. Numai J.F. Kennedy s-a ridicat în ochii francezilor cu puţin peste nivelul general al acestei bande de incompetenţi, probabil fiindcă s-a căsătorit cu o franţuzoaică.

Iată şi un exemplu pentru felul în care judecata poate fi greşită din lipsă de informaţie: politologii francezi, atunci când afirmă că democraţia americană este doar aparentă, prezintă de cele mai multe ori mccarthyismul şi Comisia pentru Cercetarea Activităţilor Antiamericane drept cea mai bună dovadă că acest fel de acţiuni arată adevărata faţă a politicii americane şi limitele Constituţiei americane. Comisia în cauză a fost introdusă în anul 1937, cu scopul principal de a investiga şi găsi căile de combatere a organizaţiei Ku Klux Klan. În paranteză fie spus, organizaţia fusese lansată de democraţii din sud, după victoria republicanilor în Războiul de Secesiune. La vremea când comisia a început acţiunea anti-KKK, pe care a desfiinţat-o, aceasta era un pericol pentru securitatea naţională. Mai târziu, comisia s-a

ocupat de investigarea activităţilor de spionaj, a activităţii comuniste şi pericolului unei insurecţii organizate de către acest partid. Comisia a avut rezultate pozitive, cele mai notabile fiind punerea sub acuzaţie în 1948 a spionului Alger Hiss şi depistarea şi îndepărtarea din guvern a unor politicieni şi funcţionari deveniţi agenţi sovietici. Dar, mai ales în ultima parte a anilor ’50 şi sub conducerea senatorului Joseph McCarthy, comisia a devenit foarte nepopulară, a luat măsuri care au declanşat manifestaţii antiguvernamentale şi a persecutat oameni de cultură care erau suspectaţi de ideologie de stânga, fără a fi comunişti. Senatul a sancţionat cu majoritate de voturi părţile negative ale activităţii comisiei, iar mai târziu a transformat-o în Comisia Senatului pentru Securitate Internă, salvând părţile pozitive şi eliminându-le pe cele negative.

Foarte diferit de antiamericanismul european, care este o combinaţie de atitudine superioară, dezacord faţă de politica americană şi câteva elemente ideologice, religioase şi emoţionale, cel din Orientul Mijlociu este de tip militant agresiv, în unele state chiar politică oficială. Trăim schimbări mari în ceea ce priveşte statutul politic al mai multor ţări nord-africane şi din zona Mediteranei de Est şi a Golfului Persic. Putem anticipa că vor urma altele, în ţări care încă sunt stabile. Ieri, ambasadorul american din Libia a fost asasinat. Comunicatul Casei Albe a fost şters, lipsit de indignare, vrând parcă să micşoreze gravitatea actului şi să-i dea un sens banal. Preşedintele american a jignit încă o dată poporul american şi şi-a dezvăluit adevăratele simpatii.

La Cairo, populaţia a sărbătorit încă o dată, ca în fiecare an, victoria atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001. Ambasada SUA a fost atacată, steagul american ars şi înlocuit cu steagul islamic. Se vede cum ideologia antioccidentală şi

favorabilă islamismului radical câştigă teren. Astăzi este 12 septembrie şi am primit oribila veste a uciderii ambasadorului împreună cu alţi patru membri ai ambasadei americane de la Benghazi, Libia. Şi asta la numai câteva luni de când Statele Unite au contribuit la îndepărtarea dictaturii din acea ţară. Motivul: cineva a difuzat un film care jignea figura profetului Mahomed. Nu ambasada, bineînţeles.

Bill S. este un om foarte inteligent şi informat. De profesie inginer biomedical, a avut o carieră de succes în cercetarea medicală cardiologică, a inventat mai multe dispozitive, a comunicat pentru prima dată rezultate din domeniul fiziologiei cardiace şi a primit o serie de premii şi distincţii care îl situează într-o poziţie respectată. El şi Kathy s-au căsătorit din timpul facultăţii şi au avut un fiu, astăzi doctor. Când băiatul avea paisprezece ani şi familia ajunsese la nivelul material al clasei de mijloc superioare, Bill şi Kathy au făcut mai multe drumuri în Coreea şi au înfiat patru copii, de vârste de la câteva luni la şapte ani. Toată viaţa lor, în afara profesiilor, a fost dedicată acestor copii, astăzi licenţiaţi şi cu vieţi de succes. Înfierea de copii din ţări străine este un lucru frecvent în ţara asta, atât la cuplurile infertile, cât şi la cei care doresc să-şi dedice viaţa ajutorării unor copii defavorizaţi. Nu e un drum uşor, sunt formalităţi riguroase în SUA, care vor să prevină situaţiile în care copiii ajung în familiile unor oameni necompatibili cu calitatea de părinte responsabil. Formalităţile sunt şi mai dificile în ţările de adopţie, adeseori îngreunate de corupţie şi mercantilismul local. Familia mea a sprijinit şase cupluri de americani să adopte copii români. Sora mea i-a găzduit pe cei pe care am rugat-o eu să-i ajute, i-a hrănit, i-a îndrumat în hăţişul de formalităţi şi i-a ferit de abuzurile speculanţilor care apăreau în fiecare etapă a procesului de

adopţie. Rezultatul a fost că şase copii, astăzi adolescenţi sau tineri adulţi, trăiesc aici o viaţă la care nici nu îndrăzneau să viseze în ţara în care s-au născut. A mai existat, ce-i drept, şi un alt rezultat: familia surorii mele a fost acuzată că face afaceri cu copii şi eforturile sale au fost privite cu suspiciune de aproape toţi angajaţii din sistem. În ciuda tuturor piedicilor, americanii continuă să adopte, cu devoţiune şi curaj, copii din multe ţări ca Rusia, Ucraina, China, România, Costa Rica, Guatemala, Mexic, dar şi copii din familiile sărace din SUA. Am fost foarte impresionat de cât de mare este bunăvoinţa acestor oameni, cu câtă tenacitate trec peste dificultăţi, încercări nereuşite sau obstacole. M-au impresionat îndeosebi cei care caută în mod deliberat copii cu probleme de sănătate majore, pe care vor să-i aducă şi să-i îngrijească aici, dându-le nu numai adăpost şi protecţie, ci şi acces la o asistenţă medicală superioară. Cei mai mulţi dintre aceşti părinţi adoptivi nu sunt oameni bogaţi: ei au un venit decent, dar trebuie să-şi chibzuiască cheltuielile şi să economisească ani de zile ca să ajungă la suma cu care să poată întreprinde acţiunea de adopţie a copiilor din ţări îndepărtate. Acolo, în schimb, sunt trataţi ca nişte bogătani de la care toţi cei implicaţi în mecanismul adopţiilor internaţionale vor un profit şi aşteaptă să-l obţină.

Bill S., care crede că vina cea mai mare pentru naşterea antiamericanismului o au politica americană şi preşedintele George W. Bush.

Încă din studenţie, Bill a fost atras de politica de stânga şi astăzi spune cu mândrie că este un liberal convins. Discuţiile noastre sunt încinse şi se termină toate fără ca vreunul din noi să-şi schimbe convingerile. Dar continuăm să ne căutăm unul pe altul şi să ne punem întrebări, deşi nu mai suntem de mult în acelaşi oraş şi nu mai lucrăm împreună, cum s-a întâmplat vreme de aproape doi ani la începutul carierei mele americane. Bill face parte din grupul de intelectuali care, indiferent de subiectul discuţiei, găseşte că vina este a Americii. Uneori are dreptate, de cele mai multe ori însă e vorba de vini scornite. Ideologic, el este situat în cel mai de stânga sector al Partidului Democrat, împărtăşind convingerile politice ale lui Michael Moore, Oliver Stone, Susan Sarandon, Nancy Pelosi şi, bineînţeles, Obama. Toţi sunt caracterizaţi ca membri ai grupului de idei Blame America First (Acuză mai întâi America), aşa cum îl definea fosta ambasadoare americană la Naţiunile Unite, Jeane Kirkpatrick.

I-am cerut lui Bill părerea despre antiamericanism: „Este generat de politica lui

Bush, care a declanşat războaie în alte ţări“, s-a grăbit Bill să-mi răspundă. La observaţia că antiamericanismul e mult mai vârstnic decât preşedinţia lui G.W. Bush, Bill a răspuns că el a devenit cu adevărat vizibil după evenimentele din 2001, ceea ce, a adăugat el, este absolut corect. „Dar din vina cui?“ m-am grăbit eu să-l întreb. „Din vina SUA? Sau din vina celor care întreţin ideologia ostilă la adresa SUA în Orientul Mijlociu şi în Statele Unite, în primul rând imamii şi mass-media? Nu crezi că, mai degrabă, ar trebui făcut ceva pentru ca ostilitatea faţă de America să scadă?“ „Nu-ţi bate capul“, mi-a răspuns, „ţara asta va ajunge în curând într-o situaţie economică atât de proastă, încât nu-şi va mai putea permite să ducă războaie în alte ţări“. „Şi asta va face oare lumea mai sigură, Bill?“ „Cu siguranţă.“

Utopia liberală, care se aplică la toate sferele vieţii, îi face pe exponenţii ei să creadă că este de ajuns să te opui războiului, să faci astfel încât să obligi guvernul ţării tale să înceteze acţiunile militare, ca pacea universală să apară de la sine şi lumea, odată pacificată, să rămână un loc sigur şi netulburat. Aşa s-a întâmplat în epoca războiului din Vietnam: o mare parte a naţiunii s-a isterizat cerând pacea cu orice preţ, armata a fost slăbită, dezertările s-au ţinut lanţ, conducătorii militari au fost limitaţi în decizii de politicieni şi ţara s-a găsit în imposibilitatea de a ajunge să încheie victorios războiul. Preşedintele Nixon, secondat de abilul secretar de stat Henry Kissinger, a obţinut o pace pripită menită să salveze aparenţele, dar a trebuit să negocieze fără să aibă prea multe atuuri. Tot ce se investise în Vietnam s-a pierdut; în loc să devină o democraţie, ţara, unificată sub conducere nord-vietnameză, a devenit o dictatură comunistă. Din păcate această orbire uită că există forţe ale răului care apar în permanenţă, că ele ameninţă ţări şi culturi, indivizi şi comunităţi. Şi că nu există altă cale pentru a le preveni, controla sau anihila decât

forţa. Căci de câte ori în istoria lumii răul a fost convins să asculte de vorba bună?

Am lucrat mulţi ani cu Kevin R. în laboratorul de cateterism şi am împărţit cu el multe urgenţe de noapte. Este un om înalt şi voinic, bun de muncă, plin de umor şi cu multe hobby-uri. Înainte de cariera medicală a fost asistent social. Este pasionat de rock'n-roll şi a cântat cu mai multe orchestre. De asemenea, a cunoscut direct muzicieni care astăzi sunt superstaruri, mai ales chitarişti. Mi-a împrumutat cărţi cu biografii ale celor mai mari vedete din blues şi rock. În materie de terorism şi de acţiuni ostile faţă de naţiunea americană, Kevin R. gândeşte altfel decât Bill S. Este de acord că ostilitatea faţă de America şi americani a crescut la niveluri fără precedent. În afara actelor de agresiune îndreptate împotriva militarilor americani, el aduce ca exemple de acte de neiertat uciderea misionarilor creştini în Indonezia şi decapitarea ziaristului Daniel Pearl în Pakistan. La întrebarea dacă există căi de schimbare a situaţiei, el propune trei soluţii practice. Mai întâi, spune el, ar trebui suprimate ajutoarele financiare pentru ţările care manifestă acţiuni antiamericane. „Ce rost are să trimiţi două miliarde de dolari pe an Egiptului, unde mişcarea socială începută în primăvara acestui an nu e deloc o mişcare democratică, aşa cum încearcă să o prezinte media, ci un proces de transformare a ţării într-o teocraţie asemănătoare celei din Iran? Iar dacă, odată cu ajutorul financiar, elimini şi turismul american, Egiptul va avea o şansă să se gândească mai bine la ce are de făcut. În al doilea rând, guvernul american ar trebui să creeze cadrul legal în care companiile americane să se angajeze, pe scară mai mare, în identificarea şi exploatarea noilor surse de energie prin care să se obţină independenţa energetică a naţiunii. Cu noile tehnici de hidrofractare a şisturilor, cu creşterea exploatării resurselor de gaze ale ţării şi

reorientarea industriei şi transporturilor către gazele naturale, americanii pot, în doar câţiva ani, să ajungă în situaţia de a abandona sursele de petrol din Orientul Mijlociu. În acest proces, şi regândirea strategiei de folosire a energiei nucleare în viaţa paşnică ar avea un rol mare. Folosim energia nucleară în marină de decenii, fără nici un accident, de ce n-o putem face şi în economie?“ L-am întrebat pe Kevin dacă simte vreo frică atunci când se gândeşte să călătorească şi dacă evită să o facă, ţinând cont de atmosfera ostilă faţă de americani. „Îmi vine greu să accept că eu şi familia mea luăm hotărâri după cum vrea altcineva ca noi să gândim şi să acţionăm. Americanii vor continua să călătorească. Ce se întâmplă în lume este o eroare de proporţii enorme, care n-o să reuşească să ne intimideze.“

E un loc comun afirmaţia că, în lumea arabă, ostilitatea faţă de SUA are ca punct de pornire strategia Statelor Unite în regiune. După cum arată Patrick Clawson şi Barry Rubin[28], sentimentele antioccidentale ale populaţiei locale s-au format cu mult înainte ca Statele Unite să aibă o prezenţă semnificativă în regiune. Un alt loc comun este acuzaţia că Statele Unite au stârnit antipatia popoarelor islamice fiindcă au susţinut guverne şi conducători nepopulari. În realitate, nu există în a doua jumătate a secolului XX exemple de conducători care să fi rămas la putere cu sprijinul Americii. Marea Britanie a ajutat statul Oman să desfiinţeze mişcarea insurecţională promarxistă, în anii ’70, şi Franţa a intervenit în Algeria ca să anuleze rezultatele alegerilor câştigate de revoluţionarii islamişti în anul 1990. În schimb, Statele Unite au eliberat Kuweitul de invazia irakiană, Afganistanul de barbaria talibană (care acum revine, cu tendinţa să ocupe din nou ţara, după retragerea trupelor americane), au contribuit la eliberarea Libiei de dictatura lui Gaddafi şi-i ajută acum pe rebelii care încearcă să răstoarne

regimul autocratic al familiei Assad din Siria. Cu toate acestea, politica americană în lumea islamică arabă şi nearabă are mai multe eşecuri decât succese, nu i se acordă credit pentru ajutorul sau protecţia aduse, s-a soldat cu enorme pierderi de vieţi omeneşti americane (peste 6.500 de morţi şi 40.000 de răniţi în conflictele din Orientul Mijlociu) şi cu cheltuieli foarte mari. Şi nici nu promite să poată opri destabilizarea regiunii de către forţele care au două scopuri principale: răspândirea islamului în varianta lui de dictatură bazată pe legea Şaria şi distrugerea statului Israel.

Dar tocmai această lege este aceea care a „legalizat“ uciderea creştinilor şi evreilor, privită ca o datorie sacră care va fi răsplătită. Felul în care evoluează lucrurile în ţările nord-africane şi în cele din Orientul Mijlociu, după aşa-zisa „primăvară arabă“, ameninţă ca în acea zonă să se răspândească modelul de stat condus de oligarhia religioasă antioccidentală, sistemul de educaţie şi juridic de tip Şaria şi influenţa grupurilor paramilitare de tip Al-Qaeda. Am face bine să ne grăbim cu dezvoltarea surselor alternative de energie care pot elimina dependenţa de petrol.

Ca mulţi alţi autori, Clawson şi Rubin cred că o mare parte a antiamericanismului din ţările islamice nu este, de fapt, un sentiment generat din interiorul maselor, ci o concepţie a elitelor politice şi religioase, care îl folosesc drept mecanism de justificare a eşecurilor lor. Astfel, incapacitatea de a promova o dezvoltare economică şi socială a ţărilor lor, de a ridica standardele de viaţă la niveluri comparabile cu cele ale naţiunilor din Vest sunt camuflate sub instigarea ostilităţii maselor împotriva „adevăraţilor vinovaţi“, în primul rând „Satana cea mare“ reprezentată de SUA. Printre altele, Statele Unite şi aliaţii lor vestici sunt acuzaţi că au spoliat ţările Lumii a Treia de resurse, deşi procurarea acestora s-a făcut întotdeauna contra cost şi sume enorme de bani au

intrat în economia ţărilor exportatoare. Marea majoritate a banilor au servit la îmbogăţirea dincolo de orice limită a şefilor politici, regilor şi şeicilor sau a partidelor care aveau pâinea şi cuţitul în ţările unde resursele fuseseră naţionalizate. Au mai servit la înarmări şi la războaie devastatoare. Nici una dintre ţările asiatice, africane sau din America Latină nu a folosit veniturile din export pentru ridicarea unei clase de mijloc puternice şi educate, capabilă să aducă dezvoltarea independentă a ţărilor lor. E trist să vezi cum chiar americani de bună calitate, inteligenţi, instruiţi, umblaţi şi la zi cu informaţiile „au cumpărat“ teza antiamericană a vinii pe care o are ţara asta în spolierea lumii de bogăţii naturale.

Unul dintre primii mei prieteni americani a fost şi este Worth G., doctor în teologie şi, ca şi tatăl său, pastor moravian, lider al celei mai mari biserici moraviene din Winston-Salem, Carolina de Nord. Moravienii sunt protestanţi din prima generaţie şi îl precedă pe Martin Luther. Mişcarea lor s-a născut pe teritoriul care astăzi aparţine Republicii Cehe, dar care – la vremea când s-au întâmplat evenimentele ce i-au adus în America, odată cu primii imigranţi porniţi în căutarea libertăţii religioase – s-a aflat sub stăpânirea succesivă a regilor locali, a prinţilor germani, a dinastiei de Luxemburg şi a regilor şi împăraţilor Sfântului Imperiu Roman, ca să sfârşească în Imperiul Austro-Ungar până la terminarea Primului Război Mondial. Primii moravieni au fost acuzaţi de erezie de către Biserica Catolică, iar conducătorul lor, Jan Hus, a fost condamnat de Conciliul din Konstanz şi ars pe rug în anul 1415. Fugăriţi de catolici, moravienii s-au refugiat mai întâi în ţările europene (Polonia, Austria, Ţările de Jos, Anglia), apoi au fondat misiuni religioase în America şi au emigrat acolo la începutul secolului XVII. Mulţi s-au stabilit în Pennsylvania, există grupuri în Virginia, alţii au ridicat oraşul Salem în

partea vestică şi muntoasă a Carolinei de Nord. Acolo se află şi cea mai mare densitate de biserici moraviene din lume: treizeci şi două de biserici într-un oraş cu o populaţie de 230.000 de locuitori. Nou-veniţii, paşnici şi toleranţi, aşa cum arată şi numele pe care l-au dat aşezării lor, au avut relaţii prietenoase cu indienii, s-au ocupat cu agricultura şi meşteşugurile şi au continuat tradiţia muzicală a zonei din care veneau. Când vizitezi oraşul vechi, eşti surprins de casele care seamănă izbitor cu cele din Ardeal, afli că toate bisericile au coruri şi fanfare de calitate şi descoperi că secţia conservatorului de muzică a universităţii locale este o instituţie cu mare reputaţie în lumea muzicală a Americii.

Pastorul Worth G., care crede că SUA consumă prea mult din resursele lumii.

Nevasta lui Worth, Elaine G., era profesoară la grădiniţa unde fata noastră a fost repartizată de consiliul de educaţie al oraşului. Şi ea, şi cealaltă profesoară au rămas prietene pe viaţă cu Alexandra, sunt şi astăzi la curent cu evenimentele din viaţa ei şi ne vizitează des. Pastorul este un american tipic, înalt şi atletic, deschis, prietenos şi foarte citit. Mi-a trebuit o vreme să-mi dau seama despre cine vorbeşte când mi-a spus că unul dintre autorii săi preferaţi este românul *Yiilaiadee*, cum

pronunţa el numele lui Eliade. Worth are programul săptămânal încărcat la maximum cu îngrijirea bolnavilor şi nevoiaşilor, vizitele la spital şi şedinţele de consiliere a membrilor parohiei în cele mai diverse şi dificile probleme, de la neînţelegeri matrimoniale la probleme de viaţă, alcoolism, depresii etc. Când nu face asta, îl găseşti lucrând pe acoperişurile caselor pe care le construiesc cei din biserica lui în cadrul programului numit „Adăposturi pentru umanitate“, participând la evenimentele sportive ale şcolilor, la grupul de educare a tinerilor şi la multe alte acte de binefacere.

I-am pus şi lui Worth întrebări despre halucinanta epidemie de sentimente antiamericane, şi unele dintre răspunsurile lui m-au surprins. Worth nu-i acuză decât pe americani: „Este adevărat că antiamericanismul e în creştere şi cred că principalele motive sunt că noi, americanii, folosim prea mult din resursele globului şi că adesea am acţionat fără aprobarea celorlalte naţiuni“. Despre antiamericanismul intern, pe care îl vede în primul rând ca un rezultat al activităţii grupurilor de extremă dreaptă, ca şi Bill S., el spune că „unii oameni se tem atât de mult de guvern, încât ar prefera anarhia. Ceea ce mi se pare greu de înţeles este că, deşi aceşti oameni se opun alocării de putere guvernului, nu fac nimic şi acceptă ca puteri mult mai mari să le fie acordate corporaţiilor, care urmăresc doar profitul. Din asta rezultă exploatarea popoarelor şi a resurselor lumii“.

Pură utopie socialistă. Am dat exemplele lui Bill S. şi Worth G. ca să arăt cum oameni de calitate superioară, inteligenţi, creatori, care ajută lumea în cel mai eficace fel cu putinţă, sunt ghidaţi de o gândire care le-a fost modificată încă din anii de studenţie. Ei nu pot să nu acuze, în toate situaţiile, Statele Unite şi continuă să creadă în mituri ca binele universal, înţelegerea ideală între naţiuni,

supunerea intereselor naţiunii voturilor din organismele internaţionale, deşi s-a dovedit de atâtea ori că acestea sunt părtinitoare şi profund antiamericane. Surprinde şi cât de desuete sunt afirmaţiile lor care se suprapun uneori peste lozincile standard ale propagandei de stânga. Să crezi că violenţa de azi a manifestărilor antiamericane din lumea islamică este urmarea achiziţiei de resurse din acele ţări e un anacronism. Aproape că sună ca formulele de acuzare anticolonialistă din anii ’60. Oare o parte a societăţii americane este oarbă şi incapabilă să vadă pericolele care, după mine, par să fie la fel de mari ca evenimentele care au precedat cel de-al Doilea Război Mondial?

Bill S. şi Worth G. sunt oameni minunaţi, cei mai buni din lume: generoşi, total lipsiţi de egoism, binevoitori, atenţi cu alţii. Oare naivitatea lor se datorează faptului că nu au fost niciodată expuşi la rău? Ei nu au trăit sub privirile diavolului, nu au trebuit să se fofileze ca să scape nevătămaţi, nu au fost nevoiţi să mintă în timpul zilei la şcoală, spunând adevărul numai seara, acasă, cu toate uşile închise. Nimeni nu i-a forţat să facă jurăminte strâmbe, nimeni nu i-a obligat să aibă o existenţă schizoid împărţită: o viaţă în spaţiul public, alta în „siguranţa“ casei. Nu sunt suspicioşi, nu au învăţat să se ascundă de toţi cei care nu fac parte din cercul lor intim – părinţii, fraţii şi cei mai buni prieteni. Dar nici nu pot „citi“ ce se întâmplă în ţări unde sunt alte reguli şi alte criterii ale binelui decât acasă, în Statele Unite. Ei sunt democraţi convinşi, dar nu de tipul înverşunat al unor Michael Moore, Oliver Stone şi Paul Krugman. Sunt un fel de „democraţi nătăfleţi“, foarte creduli, loiali partidului lor, convinşi că el va aduce acea lume minunată şi fără pată pe care o aşteaptă de multă vreme. „Ameritopia“, cum a numit-o, cu un cuvânt compus (America + Utopia), Mark Levin[29] şi despre care el crede că are

aceleaşi şanse de eşec ca toate utopiile majore din istoria omenirii.

Bill şi Worth aparţin generaţiei *baby boomers* (generaţia exploziei de copii), care a urmat celui de-al Doilea Război Mondial. Între ei şi generaţia precedentă este o falie imensă. Părinţii lor au crescut în timpul recesiunii economice, s-au zbătut în mari dificultăţi, apoi taţii lor au plecat la război, purtând marile lupte din Europa, Africa, Asia şi Pacific, ca să scape lumea de robia pe care le-o pregăteau naziştii europeni şi imperiul nipon. La sfârşitul războiului, greutăţile nu s-au sfârşit: aceiaşi oameni au participat la reconstrucţia ţării şi au pus bazele prosperităţii americane care a ţinut până în zilele noastre. Onorându-i pe cei care au dus greul în anii 1930–1960, Tom Brokaw i-a numit „Generaţia cea Mare“[30]. Stoicismul lor, felul în care şi-au asumat sarcină după sarcină fără să se plângă, tenacitatea, modestia şi curajul au fost, toate, scoase în evidenţă de autor. În anii celui de-al Doilea Război Mondial, în Statele Unite nu au existat campanii de presă şi manifestări antirăzboinice, în armată nu s-au înregistrat dezertări, iar sprijinul populaţiei pentru militari a fost total. *Baby boomers*, în schimb, s-au dovedit plângăreţi, contestatari, înclinaţi spre nesupunere, dispreţuitori faţă de ordinea în care s-au născut, dornici să schimbe lumea cu una permisivă, eliberată de tradiţii. Ei au manifestat întotdeauna o superioritate snoabă faţă de societatea lor şi s-au învăţat încă din şcoală să-şi blameze – dacă nu chiar să-şi insulte – propria ţară.

La peste optzeci şi şase de ani, Fred P. arată de parcă abia a împlinit şaizeci: subţire, energic, cu muşchi fermi, mers vioi, ţinută dreaptă. Mi-a fost mulţi ani pacient şi îmi făcea întotdeauna plăcere să-i comunic rezultatele testelor care confirmau constant condiţia foarte bună a inimii sale. De mai bine de zece ani, nevasta lui e invalidă, ca urmare a câteva infarcte cerebrale care s-au petrecut la

intervale scurte şi au lăsat-o cu mari deficite motorii, de memorie, mentale şi afective. Vorbirea i-a rămas bună. Este internată într-un spital pentru bolnavi cronici, unde cei ca ea primesc ajutor complet, de la îngrijire corporală şi hrănire până la fizioterapie, psihoterapie, terapia vorbirii şi diverse forme de amuzament: plimbări, mici spectacole, citit, grupuri de lucru manual etc. Dar Fred face toate astea el însuşi. Pleacă în fiecare dimineaţă de acasă la ora şase şi ajunge la spital la timp ca s-o scoale şi s-o îmbrace pe nevasta lui. Apoi îi dă micul dejun. După aceasta urmează baia şi pieptănatul, apoi o culcă. Stă pe un scaun în camera ei şi citeşte până la prânz. O hrăneşte, apoi o culcă şi pleacă acasă, unde, întreaga după-amiază, se ocupă de treburile casei. „Îmi ţin casa ca un pahar, altfel n-aş putea trăi în ea“, îmi spune Fred. Face al doilea drum la spital ca să-i dea cina nevestei şi apoi s-o culce. „În tot timpul când o îngrijesc, îi povestesc lucruri care s-au întâmplat în viaţa noastră şi, de multe ori, râde, sau chiar spune câteva cuvinte ea însăşi.“ Bietul Fred se amăgeşte; demenţa vasculară a soţiei lui e foarte avansată şi e puţin probabil ca ea să înţeleagă ceva din ce i se spune. Numai duminica e un program diferit: după micul dejun şi baia de dimineaţă, Fred pleacă la biserică şi se întoarce pentru rutina de seară. „Nu ştiu pe mulţi care să facă ce faci tu, Fred“, îi spun, „chiar atunci când sunt mulţi membri de familie care pot să ajute. Cele mai multe familii, după un timp, abandonează îngrijirea bolnavilor lor şi se mulţumesc cu un program de vizite“. „O, dar ea ar fi făcut exact acelaşi lucru dacă eu eram în situaţia ei“, îmi răspunde convins Fred. Nu comentez şi-mi ascund scepticismul. De câte ori am fost în astfel de spitale, am constatat că majoritatea bolnavilor sunt ajutaţi de personalul de îngrijire, foarte bun şi bine antrenat. Nu vezi prea mulţi soţi devotaţi.

Când marea recesiune din anii ’30 a atins cota maximă, Fred avea doisprezece ani. Într-o seară,

după cină, tatăl lui i-a spus: „Fiule, de astăzi înainte, dacă vrei să ai câţiva bănuţi pentru distracţiile tale, va trebui să-i câştigi singur!“ Tatăl se referea la cei douăzeci şi cinci de cenţi pe care Fred îi primea în fiecare sâmbătă pentru mersul la cinema, pentru o îngheţată şi câteva reviste. Copilul a început să distribuie ziare dimineaţa, înainte de şcoală. Nu a trecut mult şi tatăl a fost concediat. Fred aducea acum toţi bănuţii, nu prea mulţi, pe care-i câştiga de la ziar, apoi s-a angajat la băcanul din cartier unde lucra câteva ore, după şcoală. Făcea curăţenie în magazin şi depozite, căra lăzi şi aranja marfa, ajuta la împachetat şi ducea pachetele la maşină, pentru clienţii care aveau automobile. Într-o zi, patronul i-a spus că s-a convins că e băiat serios şi muncitor, că ar putea şi ar vrea să-l ajute mai mult. „Fă rost de o bicicletă şi te trimit cu comenzile acasă la clienţi.“ Mulţi dintre aceştia, mai ales femeile singure, care nu conduceau maşina sau nu aveau una, telefonau şi comandau marfa, care li se aducea acasă. Mai erau cupluri tinere, fără copii, plecate de acasă toată ziua, care nu voiau să-şi strice seara cu cumpărăturile. Băiatul i-a spus tatălui povestea. Acesta s-a zbătut vreo două săptămâni să convingă pe cineva să-l împrumute pentru a putea cumpăra bicicleta. N-a reuşit. În acel an era o iarnă mai grea ca de obicei şi străzile erau acoperite de zăpadă. Tatăl a pus în buzunar ultimii cinci cenţi din casă, apoi a mers pe jos vreo 5 mile de la casa lor până la cel mai mare magazin de biciclete din oraş. Patronul s-a apropiat de el, după ce l-a urmărit mai multă vreme cum încerca biciclete şi verifica preţurile. L-a întrebat de ce are nevoie şi tatăl lui Fred i-a spus deschis toată povestea, inclusiv că nu are nici un ban. Negustorul a ales bicicleta cea mai potrivită, care costa cincisprezece dolari. „Ia-o“, i-a spus, „tot n-am vândut nici una de mai multe luni. Dă-mi un dolar pe săptămână şi lasă-l pe fiul tău să-şi înceapă munca“. Tatăl s-a întors acasă cu

autobuzul, cheltuind astfel ultimii cinci cenţi. Fred a avut mare succes: clienţii l-au îndrăgit, i-au făcut mici cadouri sau i-au dat mici bacşişuri, cei mai mulţi l-au învăţat unde găseşte cheia şi l-au lăsat să intre în casă în lipsa lor. Băcanul şi-a mărit clientela şi profitul. În fiecare săptămână, Fred punea pe masa din bucătărie cei şase dolari plus micile câştiguri suplimentare. Primul dolar mergea, cu religiozitate, la magazinul de biciclete. Familia lui Fred a supravieţuit doi ani cu ajutorul băiatului de doisprezece ani. După doi ani, compania l-a chemat pe tatăl concediat şi l-a angajat din nou. Fred a terminat şcoala şi s-a făcut mecanic electric. A lucrat patruzeci de ani la aceeaşi companie. A luptat în războiul din Coreea. Şi-a văzut copiii mari şi la casele lor. Acum îşi făcea datoria faţă de nevasta suferindă cu acelaşi devotament, cu aceeaşi responsabilitate cu care generaţia lui, „Generaţia cea Mare“, făcuse totul: muncă, războaie, acte de binefacere. Şi fără să se plângă vreodată.

Pe fondul antiamericanismului global şi nediferenţiat, masele sunt periodic inflamate de propagandă şi tot mai multe izbucniri de ură şi barbarie sunt stârnite de incidente exacerbate. Uciderea ambasadorului american din Libia şi a altor trei membri ai ambasadei este justificată în aceste zile prin apariţia unui film care l-a jignit pe profetul Mohamed. Dar cine a făcut acest film? A fost el comandat de guvernul Statelor Unite? Sau a fost opera unui copt creştin din Egipt? Au Statele Unite răspunderea oficială pentru naşterea acestui film? Dar atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 de ce film anume au fost stârnite?

Războiul împotriva terorii şi a teroriştilor, care se anunţă greu şi lung, a avut nevoie să definească inamicul: început ca un război împotriva talibanilor, el este astăzi mult mai mult decât atât: un război cu multiple conflicte militare în diferite ţări, nu doar un conflict clasic între două părţi

combatante bine definite. Deşi adversarii se declară musulmani zeloşi, războiul nu e îndreptat împotriva islamului. Un termen nou şi-a făcut loc în presă şi în analiza politică: războiul este cu islamo-fascismul, partea violentă a islamului. William Safire[31], amintind că forţele radicale antioccidentale originare din teritoriile arabe islamice au fost numite „radicalism islamic“ şi „jihadism militant“, susţine că termenul de „islamo-fascism“ se potriveşte mai bine. Christopher Hitchens[32] subliniază analogiile şi punctele comune ale celor două ideologii sociale, despărţite de timp şi geografie: amândouă cultele se bazează pe violenţă ucigătoare şi ridică în slăvi moartea şi distrugerea sacrificială, dispreţuind viaţa umană. Amândouă urăsc modernitatea, sunt nostalgice după gloria unor imperii dispărute şi sunt obsedate de „umiliri“ reale sau imaginare, care vin să justifice violenţa şi pentru care se caută răzbunare. Ambele concepte sunt infectate cronic cu antisemitism şi, în mai mică măsură, cu paranoia antimasonerie. Ele sunt înclinate să adore un conducător unic şi se ghidează după o „mare carte“, în care se găsesc toate răspunsurile la toate întrebările. Aceste culte sunt dedicate represiunii sexuale, resping „deviaţiile“ şi teoretizează dispreţul pentru femei şi firescul subordonării lor. Neagă literatura şi arta, privite ca manifestări ale decadenţei, şi ard şi distrug cărţi, monumente şi muzee.

Cuvântul „fascist“ a fost creat de mişcarea lui Benito Mussolini, care, în anul 1922, a ales pentru partidul italian de tip socialist nou înfiinţat simbolul mănunchiului de nuiele legate cu curele, care în Roma antică reprezenta imaginea unităţii. Aşa cum bine se ştie, mişcarea a evoluat spre dictatură, stat totalitar şi militarist, antisemitism şi crimele celui de-al Doilea Război Mondial. Ca şi omologul său german, Partidul Naţional Socialist condus de Adolf Hitler, fascismul italian s-a opus

comunismului. Din această cauză s-a comis prima eroare, care persistă şi astăzi: cele două partide au fost etichetate ca fiind „de dreapta“. În realitate, ambele au fost partide extremiste de stânga. Şi atunci când islamismul radical contemporan îşi găseşte conexiuni cu fascismul, el acceptă influenţa unor concepţii de stânga, continuând tradiţia veche a unor legături cu mişcările europene antisemite.

Statele Unite sunt confruntate cu mari probleme de securitate în străinătate. Zilele acestea, după asasinarea ambasadorului din Libia, au izbucnit violente manifestaţii antiamericane în douăzeci de opt de oraşe. Cele mai multe sunt în Orientul Mijlociu, dar manifestaţii – cu participanţi în principal din rândul imigranţilor – au fost raportate de asemenea în Belgia şi Australia, necesitând intervenţii energice ale autorităţilor.

Din păcate, aşa cum am văzut, ţara mai trebuie să se confrunte şi cu varianta internă a antiamericanismului, care cuprinde la rândul său subgrupe şi variante. În plan teoretic, atitudinea intelectuală antiamericană, strâns legată de curentele „postmodernism“ şi „multiculturalism“, contestă rolul dominant al majorităţii albe, al religiei creştine, al setului de valori bazat pe cultura iudeo-creştină, al populaţiei de origine europeană, şi militează pentru o „societate diversă şi atee“, un climat social permisiv, o limitare a justiţiei şi un control guvernamental extins. Subgrupul de influenţă marxistă al lumii intelectuale, cantonat în curentele „progresism“, „antiglobalism“, „ecologism“, se implică în lupta politică şi acţiunile stradale, visând la o societate americană secularizată, ultraliberală şi necapitalistă, a cărei supravieţuire să fie asigurată de asistenţa socială generalizată.

Mai există însă şi componenta violentă a antiamericanismului intern. Nu toate tentativele de acte teroriste, dejucate de autorităţi, sunt făcute

cunoscute publicului, dar se pare că ele sunt din ce în ce mai numeroase. Prozeliţii se recrutează prin radicalizarea grupurilor sociale nemulţumite, îndoctrinate cu argumente imaginare despre rolul criminal al statului american. Unele biserici şi instituţii religioase, adepte ale „teologiei eliberării“, folosesc influenţa lor ca să-i direcţioneze pe credincioşi către atitudini antiamericane.

La 5 noiembrie 2009, maiorul Nidal Malik Hassan, psihiatru la un centru medical al armatei de la Fort Hood, lângă oraşul Killeen din Texas, a deschis focul asupra celor care aşteptau pentru a primi asistenţă medicală, omorând treisprezece militari şi rănind douăzeci şi nouă. Nu a avut asociaţi la actul criminal, dar au fost identificate contacte cu Al-Qaeda şi clerici radicali.

Şi grupările extremiste de dreapta, cum sunt neonaziştii americani şi cei din organizaţiile paramilitare antiguvernamentale, care se declară patrioţi iubitori ai ţării şi ai Constituţiei, devin în final agresori antiamericani periculoşi.

Tim McVeigh fusese un militar de frunte, apreciat şi decorat. După sfârşitul carierei militare, a devenit un simpatizant al miliţiilor antiguvernamentale. La 19 aprilie 1995, el a aruncat în aer clădirea federală din Oklahoma City, omorând 168 de persoane (inclusiv 19 copii) şi rănind aproximativ alte 680.

Siguranţa naţională şi a cetăţenilor americani este o sarcină foarte grea, în condiţiile în care există numeroşi agresori şi instigatori şi în situaţia în care ea pretinde informaţii şi acţiune în zone foarte vaste şi de mare complexitate. Evoluţia recentă a lumii anunţă o înrăutăţire a situaţiei, iar sarcina va deveni şi mai grea. Este oare posibil ca Statele Unite să piardă războiul antiterorism? Din păcate, da.

Analiştii politici şi istoricii au fost sceptici că lumea va putea rămâne în echilibru, curând după

încheierea Războiului Rece şi după schimbarea lumii într-una cu o singură supraputere. După trecerea celor aproape zece ani mai paşnici, au început să apară semnele a ce va fi sistemul de putere al anilor ce vin. Astăzi se crede că în generaţia viitoare vor exista trei mari puteri: lumea stângii, islamismul expansiv şi capitalismul, limitat mult, poate doar la SUA.

În momentele mele cele mai pesimiste, îmi trece prin cap că ruperea violentă a stabilităţii într-o astfel de lume se va face când va apărea o uniune de scopuri şi o alianţă între islamismul radical şi ideologia de stânga, care va include grupuri, organizaţii şi state. Într-o astfel de situaţie, se poate specula că Statele Unite vor fi obligate să se retragă în fortăreaţa lor naturală, concentrându-se pe protejarea societăţii interne. Într-un astfel de scenariu, restul lumii va abandona *Pax Americana* şi va începe o epocă de haos.

Fără îndoială că există şi alte scenarii posibile, ceva mai optimiste. Dar ca unul dintre ele să reuşească şi ca lumea să-şi continue evoluţia spre progres şi bunăstare, e nevoie ca antiamericanismul să fie învins. Greu de crezut? Dar cine a putut prezice, măcar cu doi-trei ani înainte să se întâmple, că întreg sistemul comunist european va dispărea în doar câteva săptămâni?

Cele două convenţii ale partidelor americane dominante s-au petrecut între sfârşitul lunii august şi începutul lunii septembrie, confirmând oficial candidaţii lor, acum bine cunoscuţi tuturor.

La republicani, discursul lui Mitt Romney a fost şters, nepasionat, corect, dar incapabil să stârnească entuziasmul. El a făcut şi o mare eroare strategică, amplu comentată de presă: ferindu-se să atingă subiectul riscant al celor două conflicte militare în care e angajată ţara, nu a menţionat armata şi militarii şi nu le-a adus omagiul şi laudele pe care le merită. Aceasta îl va costa. Discursul candidatului la postul de vicepreşedinte,

Paul Ryan, a fost mult mai bun, intens, energic, clar în detalii, credibil.

A existat şi un vorbitor-surpriză; actorul şi regizorul Clint Eastwood. El a venit cu un scaun gol, pe care l-a pus lângă pupitrul de la care vorbea, şi s-a angajat într-un dialog imaginar cu cel care ar fi trebuit să fie aşezat pe scaun: preşedintele Obama. Mesajul era că avem o preşedinţie goală de conţinut, o alegorie care pare să fie o variantă la povestea cu hainele împăratului. Organizatorilor convenţiei republicane nu le-a plăcut numărul lui Eastwood, dar lumea îl adoră. Blogosfera abundă de mesaje cu texte, glume, montaje, fotografii care multiplică ironia cu scaunul gol.

Nici discursul preşedintelui Obama nu a fost bun: conformist, fără nimic nou, în general repetând sloganele cunoscute şi introducând ideea foarte controversată că numai lipsa de timp a făcut ca politica lui economică să nu fie încununată de succes. Votaţi-mă deci, ca să continui acelaşi lucru. În sprijinul lui a venit fostul preşedinte Bill Clinton, care a debitat un lung şi pasionat discurs, utilizând toate trucurile retorice pe care le ştie. Şi ştie multe. Auditoriul a sărit în sus de entuziasm, ovaţionând îndelung. Dar cifrele folosite de Clinton în documentaţia cu care a încercat să arate că, de fapt, politica Obama este eficace s-au dovedit trase de păr, unele chiar imaginare. În afara adepţilor fanatici ai lui Obama, discursul lui Clinton nu-i va influenţa pe mulţi.

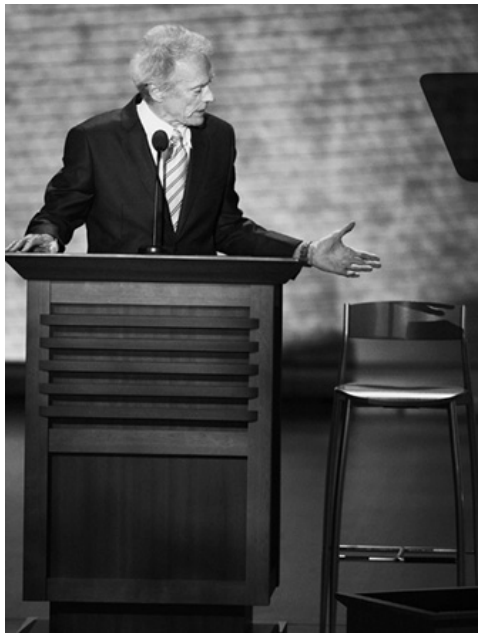

Clint Eastwood vorbind scaunului gol al preşedintelui. © James Borchuck/ZUMA Press/Corbis

În cele mai recente sondaje de opinie, cei doi candidaţi se află aproape la egalitate, sub marja de eroare. Respectatul analist Scott Rasmussen raportează astăzi Obama 46%, Romney 48%.

Nu e semn bun când preşedintele în luptă pentru al doilea mandat se situează sub 50% cu mai puţin de două luni înaintea alegerilor prezidenţiale. Dar nici când cel care încearcă să-l înlăture din fotoliul prezidenţial nu creează o diferenţă convingătoare. Se aşteaptă ca dezbaterile directe, programate să fie trei la număr, să schimbe situaţia şi să definească un favorit cu şanse mai mari, după ce publicul care le va urmări va avea o opinie mai clară despre cine sunt şi mai ales ce planuri au cei doi candidaţi pentru economia şi siguranţa naţiunii în anii ce vin.

Până atunci, o organizaţie neguvernamentală cu umor a lansat ideea ca ziua de luni, 17 septembrie 2012, să fie declarată Ziua Naţională a Scaunului Gol şi i-a încurajat pe cei care nu sunt de acord cu actualul preşedinte să pună un scaun gol în faţa casei lor. De atunci tot caut prin casă şi mă

gândesc ce scaun să aleg ca să fie cât mai vizibil. Mulţumesc, Clint!

Note

19. Jean-François Revel, *Antiamericanism*, Encounter Books, San Francisco, 2003 (traducere după *L'obsession anti-américaine*, Plon, Paris, 2000. (Vezi şi *Obsesia antiamericană*, trad. de Dan C. Mihăilescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2004 – *n. ed.*)

20. James Ceaser, „The Philosophical Origins of the Anti-Americanism in Europe", în Paul Hollander (ed.), *Understanding Anti-Americanism*, Ivan R. Dee, Chicago, 2004.

21. Vezi *Obsesia antiamericană*, trad. rom. cit., pp. 254–255 (*n. ed.*).

22. P.J. Katzenstein şi R.O. Keohane, *Anti-Americanism in World Politics*, Cornell University Press, Ithaca & London, 2007.

23. Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York, 1996. (Vezi şi *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, trad. de Radu Carp, Editura Antet, Bucureşti, 1998 – *n. ed.*)

24. Anthony Daniels, „Sense of Superiority and Inferiority in French Anti-Americanism", în Paul Hollander (ed.), *Understanding Anti-Americanism*, Ivan R. Dee, Chicago, 2004.

25. Walter D. Connor, „Anti-Americanism in Post-Communist Russia", în Paul Hollander (ed.), *Understanding Anti-Americanism*, Ivan R. Dee, Chicago, 2004.

26. Vezi *Obsesia antiamericană*, trad. rom. cit., p. 48 (*n. ed.*).

27. *Ibid.*, p. 84 (*n. ed.*).

28. Patrick Clawson şi Barry Rubin, „Anti-Americanism in the Middle East", în Paul Hollander (ed.), *Understanding Anti-Americanism*, Ivan R. Dee, Chicago, 2004.

29. Mark R. Levin, *Ameritopia. The Unmaking of America,* Threshold Editions, New York, 2012.
30. Tom Brokaw, *The Greatest Generation*, Random House, New York, 1998.
31. William Safire, „Islamofascism“, *New York Times*, 1 octombrie 2006.
32. Christopher Hitchens, „Defending islamofascism. It’s a valid term. Here is why“, *Slate*, 22 octombrie 2007.

Încheiere

De ce are lumea nevoie de Statele Unite ale Americii?

22 septembrie 2012

Am intrat la grădiniţă în anul 1948 şi am urmat cursurile şcolii primare între anii 1949 şi 1953. Grădiniţa şi şcoala erau în clădirea care mărginea Piaţa Griviţa Roşie şi aveau intrări separate. Curăţenia o făceau tanti Ana şi tanti Maria, ajutate de bărbatul lui tanti Ana. Locuiau într-o cameră aflată la capătul coridorului de la parter al şcolii. La intrarea în odaia lor era un mic vestibul, la care uşa era întotdeauna deschisă. Acolo se aflau cutiile cu lapte praf american, din care tanti Ana fierbea în fiecare dimineaţă o oală mare de lapte. Apoi, în recreaţia de la ora zece, fiecare elev mergea cu cana lui de tablă, în care tanti Ana îi turna un polonic de lapte. Cănile rămâneau în şcoală, într-un dulap din fundul clasei. O dată pe săptămână veneam cu o lingură în ghiozdan, ca să ni se dea untură de peşte, tot de la americani. Aduceam şi ceva de luat în gură ca să ne treacă gustul neplăcut. Copiii mai înstăriţi veneau cu bomboane sau prăjiturele, surorile mele şi cu mine plecam de acasă cu o jumătate de gogonică verde murată învelită în ziar, pe care o desfăceam şi o ţineam într-o mână, în timp ce în cealaltă ţineam lingura, aşteptându-mi rândul. Sora de la cabinetul medical al şcolii ne turna untura de peşte din nişte clondire mari, trecând de la bancă la bancă. Luam repede untura de peşte şi imediat gogonica, apoi mă ţineam de nas câteva secunde. Erau ani grei şi mâncarea era puţină şi neconsistentă. Lipseau mai ales proteinele şi toţi copiii din şcoală erau slabi, palizi şi încercănaţi. Un singur copil era obez, băiatul unui maior de armată, care venea întotdeauna cu sendvişuri de franzelă cu unt şi

şuncă de Praga. Ceilalţi aveau doar pâine cu marmeladă, unii nici măcar atât. Dar dacă nu am făcut anemie şi rahitism, asta s-a datorat darurilor trimise de „imperialiştii americani“. Nu ar fi avut nici o obligaţie să-i ajute pe copiii din ţările „lagărului comunist“. Rareori se aminteşte în presă sau în cărţile de istorie că Statele Unite au vrut să extindă binefacerile Planului Marshall la întreaga Europă, dar, după şase săptămâni de negocieri fără succes, URSS a respins propunerea prin reprezentantul său, Veaceslav Molotov[33]. Astfel, din caritatea americană, ţările socialiste nu au apucat decât laptele şi untura de peşte pentru copii. Liderul cehoslovac Jan Masaryk, care înclina să accepte ca ţara lui să participe la iniţiativa americană, a fost convocat de urgenţă la Kremlin şi beştelit de Stalin, după care a abandonat ideea. În 1948 a fost asasinat de liderii cehi prosovietici.

Generalul George Marshall fusese şef de stat-major şi avusese un rol foarte important în coordonarea planurilor care au dus la realizarea armei nucleare în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. După încheierea păcii, a devenit secretar de stat şi, în această calitate, a elaborat Planul de Refacere Economică a Europei care îi poartă numele. Acesta a constat în alocarea de mari sume de bani ţărilor europene grav lovite de război, sub două forme: împrumuturi pe termen lung şi ajutoare nerambursabile. Ţările europene au primit în final 12.731.000.000 de dolari (Austria 468.000.000; Franţa 2.296.000.000; Germania 1.448.000.000; Olanda 1.128.000.000; Marea Britanie 3.297.000.000 ş.a.m.d.). Planul a început în 1947 şi a încetat în 1951. Din suma totală, numai 1,2 miliarde au fost împrumuturi rambursabile. Calculat la valoarea banilor din 2003, ajutorul financiar trimis de americani Europei ar fi fost de peste 100 de miliarde de dolari. Alte 5,9 miliarde de dolari au fost cheltuite

pentru ţările asiatice: China, Taiwan, Japonia, Coreea, India şi Indonezia.

Acest mare efort financiar a avut două scopuri: refacerea economică a ţărilor participante şi diminuarea influenţei URSS. A reuşit peste aşteptări în ambele direcţii: în 1953, ţările europene participante la Planul Marshall au avut o producţie industrială cu 35% mai mare decât cea antebelică, iar bunăstarea iniţiată de plan, care a continuat în deceniile următoare, a surclasat performanţele economice ale blocului comunist, incapabil să le ajungă sau să le depăşească, aşa cum promitea propaganda lagărului dominat de sovietici. Iar Statele Unite au devenit cea mai mare putere economică a lumii, dezvoltându-şi exporturile la un nivel fără precedent. Toţi participanţii au câştigat. Noi nu am acceptat de la americani decât untura de peşte şi laptele praf pentru copii, în schimb ne-am concentrat eforturile pentru a plăti, în special sub forma unor garnituri nesfârşite de trenuri cu alimente (care, ani la rând, au părăsit zilnic ţara), despăgubirile de război impuse de marele aliat şi prieten de la Est.

Nu există în istorie un exemplu comparabil cu Planul Marshall. Nici o altă supraputere învingătoare nu a iniţiat un ajutor, material sau financiar, pentru alte ţări, sau, dacă a făcut-o, ajutorul nu a fost în nici un caz îndreptat spre fostul inamic. Trăim ani de mare incertitudine în legătură cu viitorul monedei euro şi al Uniunii Europene. Ţara care a avut cel mai mult de câştigat din unificarea pieţei continentale este Germania. E şi ţara care face manevre ca să câştige cât mai multă influenţă în interiorul Uniunii, dacă nu direct supremaţia. Să ne oprim o clipă asupra propunerilor şi acţiunilor celor care exercită controlul european: austeritate, o nouă înţelegere fiscală, mai multă integrare etc. Dar nu vedem nici un efort de a declanşa o reeditare a unui plan comparabil cu cel rămas în istorie sub numele de

„Planul Marshall“. Iar Germania de azi – prosperă, superindustrializată, cu mari rezerve financiare – nu prea seamănă cu Statele Unite în anul 1947, o ţară istovită de războiul purtat pe toată planeta. Oare greşesc?

Iată, aşadar, primul motiv pentru care, cred eu, putem spune că lumea are nevoie de Statele Unite: e ţara care a fost capabilă să inventeze o formă de efort de care au beneficiat toţi partenerii, care a avut curajul să-şi asume riscuri, care a gândit în afara convenţionalismului şi care a făcut-o de pe poziţii eliberate de aroganţa şi nepăsarea unei puteri învingătoare. În loc să jefuiască, să pretindă despăgubiri şi să dicteze condiţii umilitoare – nu cu asta ne învăţaseră triumfătorii din războaie? –, Statele Unite au exportat atunci premisele bunăstării, înţelegând că sărăcia, umilinţa şi frustrarea nu pot duce în viitor la nimic bun, că, cel mai probabil, ele ar fi dus la un nou război.

Am crescut, am fost educat şi apoi am lucrat douăzeci de ani în România. Curând după maturizarea mea, am descoperit că exista un model al promovării sociale şi profesionale aproape universal. Valorile, care erau lăudate şi chiar ajutate să se înfiripe până la un punct al evoluţiei lor, intrau la un moment dat în stagnare şi băteau pasul pe loc, fără să mai aibă forţa ca, după vârsta de treizeci de ani, să te împingă pe scara titlurilor şi funcţiilor. Singure, nu mai puteau nimic. Trebuiau însoţite de un sistem de relaţii şi protecţii politice şi nu deveneau active decât prinse în funcţionarea acestui sistem. Dacă nu făceai ce trebuia pentru a te transforma într-o rotiţă a mecanismului social dominant – asta impunea compromisurile de rigoare, pe care unii, ajungând în faţa conştiinţei lor, nu le puteau accepta –, deveneai un ratat pitoresc, stimat de unii colegi, dar acrit de propriile tale neîmpliniri şi frustrări. Profesioniştii care emigrau nu erau tineri la

început de carieră, ci oameni cu media de vârstă de peste patruzeci de ani, care avuseseră succes până la un punct: un punct misterios, imposibil de precizat sau de descris, punctul acela în care o mână invizibilă îi oprea din ascensiune, făcându-i să piardă competiţia cu indivizi mediocri, dacă nu de-a dreptul incompetenţi, dar care aveau atuul rezultat dintr-un pact (şi el ocult), făcut cu o instanţă (şi ea misterioasă), atuul de a fi fost „bine văzuţi“.

Când a venit vremea să mă gândesc la continuarea carierei mele într-o altă ţară decât aceea în care aş fi vrut să continui să trăiesc, dar unde mi se negau drepturile de realizare deplină, nu sărăcia din magazine, benzina pe sponci sau frigul au fost factorii determinanţi, ci trista constatare că fusesem plasat, de cei care aveau puterea, în categoria sortită unei supravieţuiri mediocre şi unei realizări profesionale limitate. Nu eram un cadru de viitor. Din umbră mi s-au trimis semnale repetate că drumul pe care ar fi fost firesc să fiu propulsat în virtutea reuşitelor mele de până atunci îmi va fi întotdeauna închis, că eram sortit să cedez de fiecare dată în favoarea unui contracandidat, deocamdată fără faţă şi nume, cu care aveam să mă întâlnesc în fiecare etapă crucială a carierei mele şi care, de fiecare dată, va fi declarat învingător, înainte ca o confruntare deschisă cu el să fi avut loc pe terenul de joc al profesiunii noastre.

Atunci, pe lângă alte multe gânduri legate de punerea în practică a unei hotărâri, de argumentele pro şi contra, de alegerea momentului potrivit şi câte altele – toate gânduri secrete şi neîmpărtăşite altora, lipsit fiind de sfatul cuiva de încredere –, a trebuit să fac şi alegerea direcţiei în care urma „să fug“. Îmi amintesc clar că, spre deosebire de celelalte decizii, asta a fost cea mai simplă: America sau nicăieri altundeva. Aveam să aflu mult mai târziu, după ce ajunsesem în Statele

Unite şi trăisem deja o bună bucată de timp pe pământ american, că ceea ce ştiusem (şi se dovedise adevărat) despre ţara asta era extrem de limitat, că venisem încărcat de prejudecăţi şi judecăţi false, că mai aveam de învăţat o grămadă de lucruri despre un loc pe care majoritatea oamenilor îl asumă sub formă de clişeu. Învăţarea Americii mi-a luat câţiva ani buni şi a avut două surse: cititul şi oamenii.

Dar încă înainte de a părăsi România, am fost convins de un lucru care s-a verificat la fiecare cotitură a vieţii mele acolo şi care a rămas neschimbat de timp: America e un teritoriu al binelui, unde nou-venitul se întâlneşte cu o şansă unică. Aşa cum Ion Mureşan, după şaptezeci de ani de viaţă americană, le spunea rudelor sale, pe care le adusese aici: „Mă, aici chiar curge lapte şi miere pe fiecare stradă. Numai că nu-i pe degeaba. Munciţi şi veţi avea totul. Leneviţi, plângeţi-vă la fiecare pas şi nu veţi avea nimic!“

Abia intrasem, dimineaţa devreme, în spitalul din Atlantic City, că am fost întâmpinat de mai mulţi mesageri care mi-au transmis că sunt aşteptat urgent la bolnavul Morrison, din rezerva 218. Nu-mi aminteam, după nume, cine putea fi bolnavul care cerea, cu atâta insistenţă, să mă vadă. Înainte de a merge să-l întâlnesc, am aruncat o privire grăbită în foaia de observaţie: John Morrison din Jersey City, 85 de ani, internat pentru o sincopă, programat pentru implantarea unui pacemaker în acea dimineaţă. În salon, am întâlnit un bătrân înalt, uscat şi viguros, care mi-a spus, cu un puternic accent ardelenesc: „Bună dimineaţa, domnule doctor! Sunt Ion Mureşan. M-au internat astă-noapte, după ce am leşinat în cazinou. Vor să-mi pună un pacemaker şi nu sunt sigur că asta e ceea ce trebuie să fac. Am întrebat dacă e vreun doctor român aici şi aşa am aflat de dumneavoastră. Vă rog să mă ajutaţi şi să-mi spuneţi ce părere aveţi“.

John Morrison, alias Ion Mureşan, avea un bloc electric al inimii, în forma cea mai avansată, care făcea inima să se oprească timp de câteva secunde, de unde simptomele de slăbiciune şi leşin. Şi, după ce fusese internat, monitorul cardiac înregistrase pauzele cardiace, unele până la douăzeci de secunde. L-am asigurat pe dl Mureşan că implantarea unui pacemaker este foarte indicată şi că, fără el, risca să aibă sincope din ce în ce mai grave, care, în perioadele de inconştienţă, s-ar fi putut solda cu rănirea sa. Implantarea unui pacemaker nu este ceva dificil: un dispozitiv electronic, de mărimea unui ceas mai mare, este plasat sub piele, în regiunea pectorală, printr-o mică incizie. Prin acelaşi acces, şi folosind calea intravenoasă, două conductoare electrice sunt plasate în interiorul inimii. Ele transmit aparatului electronic informaţii permanente despre ritmul cardiac. Când inima îşi opreşte contracţiile, aparatul descarcă un curent de voltaj redus, care repune inima în mişcare.

Operaţia prietenului meu a decurs fără complicaţii. În zilele următoare, vizitându-l în mai multe rânduri, am aflat o parte din povestea lui. După externare, dl Mureşan şi soţia lui, Rose, s-au întors la Atlantic City, ne-au invitat la cină în oraş şi acolo am aflat restul poveştii. Nu avea nici şaisprezece ani când emigrase din Transilvania în SUA. Fiind bine făcut, a fost crezut când a minţit că împlinise optsprezece ani. A ajuns la New York: tânăr de la ţară, aproape analfabet, fără o meserie, nevorbitor de limbă engleză. Ştia însă să facă tot ce era legat de îngrijirea animalelor, de muncile câmpului sau de munca la pădure. Ştia şi dulgherie. A început să lucreze ca hamal în port. Într-o seară, venind de la lucru pe strada unde închiriase o mică odăiţă, a trecut pe lângă o grădină în care un domn vârstnic se căznea să tundă şi să aranjeze nişte boschete. Nu era prea îndemânatic. John s-a oferit să-i arate cum trebuie

făcută treaba. Când au terminat, a fost invitat în casă, a primit o gustare şi cei doi au căzut de acord ca John să vină de două ori pe săptămână să lucreze grădina. S-au cunoscut mai bine. Bătrânul, un evreu văduv şi foarte educat, l-a îndrăgit pe transilvănean, l-a învăţat engleza şi i-a pus în mână primele cărţi de literatură. Cititul a devenit o pasiune pentru tânărul până nu demult analfabet. Când l-am întâlnit eu, John citea literatură universală, istorie şi filozofie, şi-mi aduc aminte că pe noptiera din rezerva lui de spital era o carte despre Spinoza. A cunoscut o italo-americancă energică, Rose, a cărei familie avea un restaurant în New York, unde şi lucra. Cei doi au hotărât să se căsătorească. Rose de-abia aştepta să plece de acasă; nu se avea bine cu familia şi era convinsă că era exploatată. „Dacă aş avea un restaurant al meu...“, îşi spunea mereu Rose, plângându-şi soarta. „Ştiu totul despre cum se conduce un restaurant italian cu mâncare ca la mama acasă.“ Problema era costul mare al construirii localului. Cunoscându-se, John a încurajat-o: cu un împrumut pentru teren şi materiale, el ar fi putut construi casa de unul singur. Cei doi s-au căsătorit, au făcut multe plimbări pentru a alege locul potrivit, pe care l-au găsit în New Jersey, în oraşul Jersey City, devenit o suburbie a New Yorkului. Au negociat la sânge, au cumpărat locul cu împrumutul de la bancă, John a construit casa cu restaurant, Rose a angajat personalul, a cumpărat mobilierul şi toate cele necesare. Succesul a fost mai mare decât s-au aşteptat. Cu banii puşi deoparte, John a mai construit un restaurant. S-au îmbogăţit. La vremea pensionării au vândut cele două restaurante, câştigând alţi bani. Acum făceau călătorii, fie croaziere, fie lungi excursii prin ţară, cu enorma lor limuzină Cadillac decapotabil. Veneau des la Atlantic City, să joace la cazinouri şi să vadă show-urile. Într-una dintre aceste

escapade, s-a întâmplat sincopa care a provocat întâlnirea noastră.

Şi eu, în anii ’80, şi Ion Mureşan, pe la începutul secolului trecut, am fost bine primiţi de America, ţară care ne-a permis, amândurora, un destin comparabil: munceşti din greu, dar izbândeşti, şi şansa cu care te întâlneşti aici te duce la reuşite mai mari decât ai fi putut spera în ţara ta, chiar în condiţiile cele mai prielnice (de care, oricum, nu avuseserăm parte nici Mureşan, nici eu).

Iată, aşadar, alt motiv pentru care cred că avem nevoie de Statele Unite: este o ţară în care mulţi dintre nemulţumiţii lumii şi-au găsit împlinirea. În anul 1883, tânăra imigrantă evreică Emma Lazarus (1849–1887) a scris poemul *New Colossus* (*Noul Colos*), inspirat de clipa în care, din vaporul care o aducea în America, a văzut Statuia Libertăţii. Adresându-se Lumii Vechi din care venea, poeta a scris: „Ţine-ţi pământurile tale îmbătrânite, faima ta pompoasă, / strigă ea cu buze tăcute. / Mie dă-mi obosiţii tăi, săracii tăi, asupriţii lumii care tânjesc să respire liber!“ Textul a fost gravat pe soclul statuii de pe insula Ellis, de la intrarea în portul New York, şi a devenit un simbol al Americii generoase şi primitoare cu imigranţii ei.

Industrializarea a început în Europa secolului XVII şi foarte curând a fost transplantată în Lumea Nouă. Mai ales după cucerirea independenţei, statele americane au înregistrat un imens progres tehnic: spaţiul şi forţa de muncă abundente, spiritul întreprinzător, nevoia de infrastructură şi unităţi de producţie pe întinderi imense, uşurinţa de a se obţine capital au fost câteva dintre cauzele care au făcut ca progresul tehnic american să-l depăşească cu mult pe cel european. Într-un fel, America a funcţionat ca *un amplificator al ideilor şi patentelor europene*, al modelelor economice şi de producţie. Între anii 1790 şi 1913, producţia

industrială a Statelor Unite a crescut de patru sute şaizeci de ori.

Acest fapt, ca şi dezvoltarea tipului de individ întreprinzător, care nu se teme să înceapă proiecte de mare anvergură, să-şi asume riscuri şi să-i convingă şi pe alţii să i se alăture, au creat imaginea excepţionalismului american, care a trecut de la trăsăturile unor indivizi de mare succes la o caracteristică a naţiei.

De la acest punct, America a fost motorul progresului tehnic al întregii lumi, şi acest lucru nu s-a schimbat până în zilele noastre. Mari puteri economice au apărut, în diferite etape, în istoria lumii moderne şi au concurat America. După 1950, unii au prezis, în mai multe rânduri, că Statele Unite vor fi întrecute când de URSS, când, mai târziu, de Japonia, apoi, în zilele noastre, de Uniunea Europeană. Nu s-a întâmplat aşa. Profeţii economici de astăzi, care anticipează declinul economic al SUA, consideră că în etapa care urmează câştigătoare va fi China. Vom trăi şi vom vedea. Până una-alta, talentele şi inteligenţele lumii nu se îmbulzesc să se mute în China, iar cei mai mulţi inventatori şi savanţi chinezi continuă să facă tot ce pot ca să ajungă aici. Cum progresul necesită mai multe feluri de resurse – financiare, materiale şi umane –, viitorul unei supraputeri economice stabile va continua să depindă de direcţia în care curge fluviul inteligenţei umane (o resursă limitată a lumii), ca şi banii şi materiile prime.

Sunt şi futurologi economişti care pariază pe viitorul Americii. Unii chiar anunţă o nouă epocă de progres şi bunăstare, care ar urma prezentei crize şi care se bazează pe schimbări radicale în sistemul industrial. Noile materiale, nanotehnologia, noile surse de energie, printerele industriale tridimensionale sunt, toate, domenii în care SUA excelează şi în care are cea mai avansată cercetare. Dacă asta se va adeveri, atunci, iată, ar

mai exista încă un motiv pentru a spune că lumea are nevoie de America, de ţara care va promova o altă revoluţie industrială.

De la înfiinţarea ei, America a optat, o bună parte din timp, pentru neutralitate şi izolaţionism. Istoria nu i-a dat însă voie să stea deoparte şi, în secolul XX, ea s-a văzut nevoită să se implice în războaie purtate în străinătate, toate motivate de nevoia de a-şi apăra nu numai propria securitate, ci, în acelaşi timp, şi securitatea lumii. America şi aliaţii ei au învins două regimuri totalitare care urmăreau să controleze întreaga lume şi care legiferaseră crima atât împotriva altor popoare, cât şi împotriva propriului popor: nazismul şi sistemul comunist european. Iar astăzi, putem spune că Statele Unite sunt deja angajate într-un nou război, unul împotriva terorismului, fie sub forma operaţiunilor militare deschise, fie a controlului şi supravegherii permanente a zonelor generatoare de terorism şi cu potenţial destabilizator. Pacea întregii lumi, siguranţa transporturilor şi a accesului la materii prime, integritatea multor state se află de fapt sub o ameninţare permanentă. Dezvoltarea continuă a tehnologiei militare, menţinerea şi antrenarea unei armate şi flote puternice şi gata de acţiune sunt sarcini de care americanii nu au fost scutiţi nici o clipă de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Iar omenirea, aşa cum arată astăzi, nu dă semne să meargă spre pacificare. Aşadar, printre motivele pentru care lumea prezentă şi cea viitoare au nevoie de Statele Unite, unul major este pacea întregii planete sub protecţia unei supraputeri care, niciodată în istoria ei, nu a declanşat vreun război agresiv.

Aşa cum arată Dennis Prager în cartea *Still the Best Hope*[34], trei ideologii se-nfruntă astăzi pe glob: stângismul, islamismul şi ideologia americană. După el, primele două sunt ataşate

geniului distrugerii, consubstanţial speciei umane şi care nu a încetat să se manifeste de la începuturile istoriei şi până în prezent. Îţi vine să spui că regula statelor care acced la putere mondială este să plănuiască şi să întreprindă acţiuni diabolice. Este suficientă o simplă trecere în revistă a principalelor evenimente ale istoriei omenirii ca să te convingi de acest lucru. În această privire globală, Statele Unite ale Americii apar drept excepţia, abaterea de la regula agresivităţii programate, a-normalul. Ele nu au recurs la forţă decât atunci când valorile umanităţii au fost ameninţate.

În ultima scrisoare din acest volum, a douăsprezecea, dedicată temei antiamericanismului, spuneam că lumea europeană nu a urât America şi pe americani. În Europa, stânga a fost aceea care a răspândit antiamericanismul. În ochii şi gândirea stângii europene şi a componentei americane derivate din ea, Statele Unite sunt resimţite ca principala piedică în calea răspândirii mondiale a ideologiei sale. Una care, din păcate, sfârşeşte de atâtea ori în stângism. De unde şi motivul pentru care stânga continuă să acuze statul american de toate viciile pe care imaginarul ideologiei ei le-a scornit şi le-a sistematizat. Lucru firesc, dacă ne gândim că America este ţara care s-a opus constant experimentării utopiilor create de acest imaginar. Aşadar, America-cea-conservatoare este rasistă, fascistă, nazistă, anti-muncitori, anti-minoritari, anti-educaţie, anti-femei, sexistă, homofobică, islamofobică, nepăsătoare faţă de săraci, agresivă, indiferentă la nevoile altor ţări, unilateralistă şi câte alte etichete denigratoare, lipsite de substrat şi uşor de contrazis cu date reale.

Orientul Mijlociu şi zonele islamice ale lumii nu urau America şi pe americani. Doar islamismul radical promovează această ură, pentru că el vede în Statele Unite, pe bună dreptate, piedica în calea

expansiunii lui în lume. Şcolile de educaţie islamică create de islamismul radical sunt adevărate centre de spălare a creierului, care cultivă în chip programatic idei antioccidentale şi antiamericane, programând în fond lichidarea definitivă a tot ceea ce civilizaţia occidentală a născut mai bun. Când în centrele de recrutare şi educare a militanţilor islamici şi a teroriştilor sunt puse la cale acte de distrugere a lumii vestice – *nemotivate de nici o provocare*, ci doar de ideea că e drept şi că e o datorie să ucizi „infideli“ –, ameninţată, în fond, este însăşi viaţa noastră bazată pe cea mai profundă concepţie despre libertatea individului şi pe cea mai reuşită variantă inventată vreodată pentru a-i face pe oameni să convieţuiască în mod convenabil şi să se bucure de faptul că trăiesc.

Aşadar, lumea are nevoie, acum şi în viitor, de America, ca apărătoare împotriva forţelor totalitariste ale epocii noastre, fie că ele promovează o utopie socială a cărei malignitate rămâne, pentru cei care n-au cunoscut-o pe pielea lor, nebănuită, fie că vor să impună o religie din care raportul modern al individului cu statul este eliminat. Ambele forme de totalitarism au furnizat şi furnizează clipă de clipă numeroase exemple de ucideri de nevinovaţi.

Toate organismele internaţionale menite să menţină o lume a păcii şi stabilităţii, începând cu Organizaţia Naţiunilor Unite, se bazează pe contribuţia statelor participante, greul fiind suportat de SUA. Cifrele anului 2009 indicau un buget anual al ONU de peste douăzeci de miliarde de dolari, la care Statele Unite au contribuit cu mai mult de 6,3 miliarde (22% din bugetul global şi 27% din bugetul misiunilor pentru menţinerea păcii) pentru funcţionarea acestui for compus din o sută nouăzeci şi patru de state. Sumele cele mai mari din ajutorul financiar pentru ţări străine, potrivit cifrelor anului 2010, se îndreaptă către

două naţiuni: Israelul primeşte 3,175 miliarde de dolari pe an, iar Egiptul 1,550 miliarde de dolari pe an. Pentru alte ţări, cele mai recente date sunt doar cele din anul 2006, când Iordania a primit 450 de milioane de dolari, Pakistanul 734, Kenya 43, Cisiordania şi Gaza 69, India 117 ş.a.m.d. Ceea ce uimeşte este faptul că, în 2006, Ucraina a primit ajutor american în valoare de 96 de milioane de dolari, iar Rusia 67 de milioane. A avut vreun efect asupra intereselor SUA în zonă? Într-o scrisoare anterioră, am înfăţişat detalii despre câteva acţiuni caritabile pentru alte ţări, la care indivizii, organizaţiile americane şi statul american se plasează, de fiecare dată, pe primul loc. Avem nevoie, aşadar, de Statele Unite din multe motive. Unul dintre ele este şi promptitudinea cu care ajutorul american ajunge acolo unde este nevoie de fiecare dată.

Această enumerare a raţiunilor pentru care Statele Unite sunt de neînlocuit în lume poate continua: într-o omenire care nu-şi poate domina instinctele de agresivitate intra-specifică, avem nevoie de un lider puternic şi bine intenţionat; valorile americane sunt indispensabile acelor state şi ţări care vor să-şi construiască regimuri umane şi democratice; exemplul american şi istoria statului american sunt surse de inspiraţie pentru dezvoltare şi progres; America este un rezervor de cercetare ştiinţifică şi educaţie de care au beneficiat şi beneficiază atâtea alte naţiuni.

Convingerea mea neclintită este că Statele Unite ale Americii sunt cea mai bună ţară dintre toate câte există. Sunt conştient că nu este o ţară perfectă. Drama oamenilor începe din clipa în care ei îşi închipuie că aşa ceva chiar poate exista. Paradisul nu este din lumea de aici. Nici o ţară, niciodată, în trecut sau prezent, nu a fost şi nu este perfectă. Şi niciodată o astfel de ţară nu va putea exista. Dar, când tragi linia şi aduni, suma arată că aici, mult mai mult decât oriunde altundeva, binele

precumpăneşte. Iar când răul survine, el nu este generalizat. Forţele binelui – a cărora armă principală este Constituţia americană – se mobilizează de îndată pentru a-l contracara şi îl biruiesc până la urmă. Pare o viziune de basm? Poate că e, numai că e una care poate fi documentată cu faptele istoriei.

În scurta lor istorie, Statele Unite au avut parte de mai multe momente de criză. Am să le numesc pe cele mai cunoscute: Războiul de Secesiune, marea criză din 1929– 1934, războaiele mondiale, conflictele pentru drepturi civile, expansiunea mafiotă, ameninţarea „preşedinţiei imperiale“, războiul din Vietnam, Războiul Rece, criza ostaticilor din Iran, prezenta criză financiară şi stagnarea economică, atacurile teroriste din 2001, asasinările preşedinţilor etc. De fiecare dată, Statele Unite au renăscut şi felul în care s-au desfăşurat lucrurile poate fi asemuit conflictului central din westernuri (nu întâmplător, acest tip de film, cu mitologia lui specifică, a apărut în America şi nu altundeva), în fond, arhetipurilor din basme, potrivit cărora binele învinge întotdeauna, după ce, bineînţeles, a fost supus unor grele încercări. Eroul-cowboy nimereşte într-un univers dominat de *răi* bine organizaţi, care au intimidat pe toată lumea şi au eliminat orice opoziţie. Când încearcă imposibila acţiune de a restabili *binele*, oamenii se distanţează de încăpăţânatul cowboy, care pare să nu înţeleagă lipsa de raţiune a ceea ce-şi propune şi zădărnicia efortului lui. Mai înghite şi nişte lecţii dure – unele sunt câteva bătăi vecine cu moartea –, dar se ridică din praful drumului, îşi scutură hainele şi pălăria şi se îndreaptă din nou, clătinându-se, spre cei care au pus la cale cu minuţie toate detaliile ca să-l lichideze. Nu ştim cum se face că, de fiecare dată, o neaşteptată serie de coincidenţe schimbă şansele jocului şi cowboy-ul devine învingător, spre mulţumirea personajelor

din film şi a spectatorilor. Şi Statele Unite au primit, de câteva ori, o chelfăneală zdravănă de la forţele răului cărora li se opuneau, pentru ca în cele din urmă, printr-un considerabil efort de curaj şi hotărâre, să ajungă la victorie.

Îmi dau seama că imaginii pe care am construit-o în cartea asta i se poate reproşa conţinutul exclusiv pozitiv. Iată un om îndrăgostit de America, se va spune, unul care idealizează America! Şi „aspectele negative“? De ce au fost trecute sub tăcere? Că doar au existat şi există atâtea în societatea americană! Accept acest lucru şi eu însumi sufăr că nu toate lucrurile sunt cum ar trebui să fie. Le ştiu, lucrurile rele, la fel de bine ca pe cele bune şi, odată cu cei care le văd şi le critică, le doresc corectate sau eliminate. Dar punctul meu de vedere este – repet – nu că Statele Unite sunt o ţară lipsită de defecte, ci că sunt cea mai bună ţară din câte există. („Cea mai bună dintre lumile posibile“!) Şi intenţia acestui text a fost aceea de a aduce în discuţie acele părţi din realitatea americană care, fiind puţin sau greşit cunoscute, generează fie critici nemeritate, fie, alteori, chiar acuzaţii vehemente.

Note

33. Robert J. McMahon, *The Cold War. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2003.

34. Dennis Prager, *Still the Best Hope. Why the World Needs American Values to Triumph*, Broadside Books, New York, 2012.

Recunoştinţă

Ideea unei cărţi despre America profundă, simplă, morală şi generoasă s-a născut în mai multe discuţii cu Gabriel Liiceanu, în timpul unei vizite pe care, în urmă cu şase ani, acesta a făcut-o în Statele Unite. Am descoperit atunci că amândoi încercam aceeaşi nemulţumire legată de o nedreaptă înţelegere a ţării şi naţiunii americane. Nu cred să greşesc spunând că, pe lângă alte subiecte, discuţiile noastre despre America ne-au împrietenit mai mult şi mai puternic.

Eu legam proiectul unei asemenea cărţi de şederea mai îndelungată pe pământul american a unui experimentat literat român, astfel încât timpul petrecut aici să-i permită să adune informaţia necesară şi, în cele din urmă, să descifreze şi să exprime în folosul celorlalţi situaţiile şi oamenii din care este alcătuită această lume. Prietenul meu a venit atunci cu o idee şocantă, în prima clipă, pentru mine: de ce n-aş fi eu cel care să o facă, din moment ce aveam afecţiunea pentru a doua mea patrie şi cunoşteam totodată detaliile care o puteau reabilita? I-am replicat că nu aveam decât experienţa limitată a redactării unor lucrări medicale. Nu ştiam nimic despre tehnica scriitoricească, nu eram nici politolog, istoric sau sociolog… Cum aş fi putut deci alcătui o carte, pentru care e nevoie de atâtea atribute şi abilităţi? Tot Gabriel a venit cu soluţia: îi voi trimite scrisori, mi-a spus, fiecare legată de câte o temă importantă a vieţii americane şi în jurul căreia s-au strâns de-a lungul anilor o groază de prejudecăţi şi tot atâtea clişee care au ca rezultat tocmai schimonosirea chipului Americii. Evident, nu avea rost să-ncerc să fiu ce nu eram şi nici să evit ceea ce în mod necesar urma să fiu: un autor *personal*, dacă nu de-a dreptul subiectiv. O singură condiţie era importantă: sinceritatea!

În marginea acestui proiect riscant de care m-am îndoit atât de mult la început, şi la încheierea celor opt luni de înjghebare a primului text nemedical din viaţa mea (prima scrisoare datează din 23 ianuarie 2012), supun publicului o carte pe care o voi socoti un succes dacă cititorul va găsi în ea măcar un fapt pe care nu l-a ştiut şi care îl poate face să-şi schimbe în bine impresia despre această ţară.

Datorez multă recunoştinţă lui Gabriel Liiceanu pentru atenţia, tactul şi delicateţea cu care m-a condus pe tot parcursul înfăptuirii acestei isprăvi. De asemenea întregii echipe de la Humanitas, care, de-a lungul a două decenii, a făcut dintr-o editură una dintre marile instituţii culturale din istoria României. Cel puţin, aşa se văd lucrurile privite de aici, dinspre un român strămutat în urmă cu trei decenii în America.

Martin S. Martin
Soddy Daisy, Tennessee, 23 septembrie 2012

Părinţii mei, Elena şi Martin Constantinescu, la un an de la căsătoria lor. După o scurtă perioadă liniştită, au intrat sub tăvălugul anilor ,50. Au făcut mari sacrificii ca să ne ţină în viaţă şi sănătoşi, pe mine şi pe surorile mele. De la ei am învăţat tot ce e mai bun în lume şi în viaţă.

La absolvirea Facultăţii de Medicină din Bucureşti, 1966.

În biroul meu de la Spitalul Fundeni, 1981.

Cu o fetiţă operată, în ziua externării, 1984. Foto: Dan Grigorescu

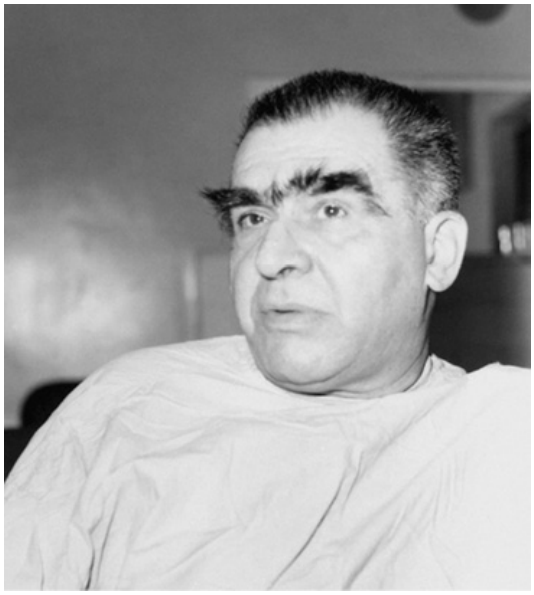

Dr. Dan Setlacec. „Mi-a fost nu numai mentor, maestru şi profesor, ci şi un părinte afectuos, grijuliu, sincer.“ Foto: dr. Nicolae Cernăianu

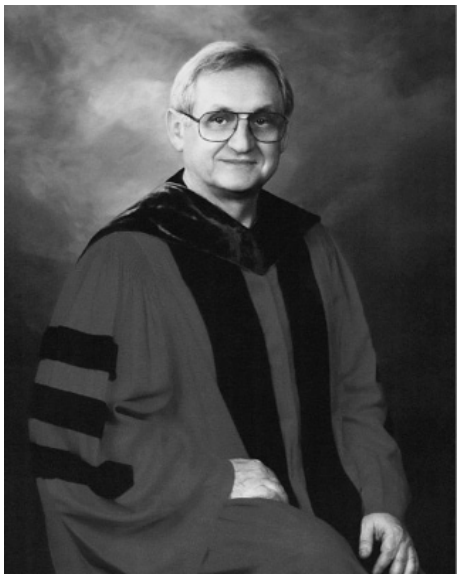

Membru plin al Colegiului American de Cardiologie, 1992.

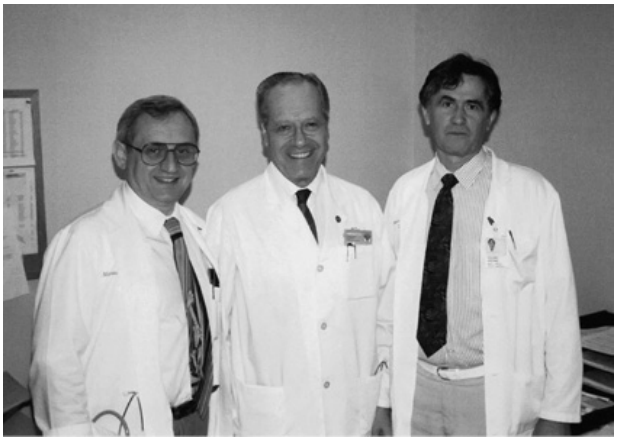

Cu prof. Abdl Nomeir şi prof. Eduard Apetrei la Wake Forest University, în Winston-Salem, NC, 1993.

Reîntâlnire cu prof. Dan Setlacec după 10 ani, 1995.

L2 CHATTANOOGA FREE PRESS HEALTH

American Heart Association

Medical miracles do start with research, and the American Heart Association proves this year after year.

Dr. Martin Martin, M.D., president, and Mike Alston, chairman, note that "as leaders of the AHA, Hamilton County Division, we are increasingly proud of the research funding of the American Heart Association, and the impact this is having on the cardiovascular health, wellness and awareness of Tennesseans and citizens of this country.

Many believe scientific breakthroughs happen overnight. The truth is, discoveries occur after years of measurable, tested research. Each year, the American Heart Association renews its strong commitment to fund the research needed to eliminate cardiovascular disease by investing thousands of dollars raised in Tennessee in worthy research projects. Without AHA funds to support their projects, many scientists would not have the resources to devote to finding cures.

February is American Heart Month, a time when the ADA focuses its attention on educating the public and raising funds to fight the nation's leading causes of death and disability, heart diseases and stroke. Through your support, and the support of hundreds of volunteers throughout Tennessee, we are better enabled to continue our funding of life-saving research — research which will eventually provide medical miracles for all," concluded Mr. Alston and Dr. Martin.

Dr. Martin Martin
President

Mike Alston
Chairman

sible means to educate both public and medical professionals in the prevention and treatment of cardiovascular diseases.

The work of the Association at all levels includes cardiovascular research, public education programs, community services, medical professional education, and year-round communications and fund-raising efforts,.

The American Heart Association's educational programs signed specifically for churches and grocery stores.

Programs found in the public and private schools include the Heart Treasure Chest and Getting To Know Your Heart, which reaches children in the kindergarten classroom through senior high school.

Finally, the paramedics, emergency room personnel and the general public benefit daily from the knowledge of cardiopulmo-

Articol din ziarul local despre activitatea mea de preşedinte al Asociaţiei Crucea Roşie, 1995.

Cu primul bolnav român operat pe cord la Memorial Hospital din Chattanooga, TN, 1996.

Dr. Martin Martin, Dr. Richard Morrison, Mihail Ungureanu, and Dr. Daniel Constantinescu.

Romanian Man Gets Gift of Hope For Complex Heart Condition

Thanks to the generosity of Memorial Hospital and several area specialists, Mihail Ungureanu came here from his village on the Danube. He had almost given up hope when a heart condition that began with rheumatic fever in his teens became so complicated that Romanian physicians told the 62-year-old father of two they could do nothing to help him. He was told that any one of three serious problems could cause his heart to fail at any time. Remembering doctors who had treated him earlier and were now in Chattanooga, he called cardiologists Dr. Martin Martin and Dr. Daniel Constaninescu. They talked to cardiac thoracic surgeon Richard Morrison, to Dr. Bill Falinski with Anesthesiologists

Articol din revista locală despre bolnavul român operat la Chattanooga, TN, 1996.

Cu fiica mea, Alexandra, şi soţia mea, Mioara, la Sărbătoarea Primăverii, organizată pentru fetele din ultima clasă de liceu, mai 1999.

Prezentarea cărţii *Spitalul Fundeni: istorie, destine*, 2004.

Cu dr. Daniel Constantinescu la aniversarea a 20 de ani petrecuţi în America, Soddy Daisy, noiembrie 2005.

Vizitând Spitalul Fundeni după aproape douăzeci de ani. În prim-plan, dr. Daniel Constantinescu (stânga) şi dr. Mihnea Ionescu (dreapta). În planul al doilea, dr. Aurelia Bălan Marinescu şi dr. Radu Făgărăşanu.

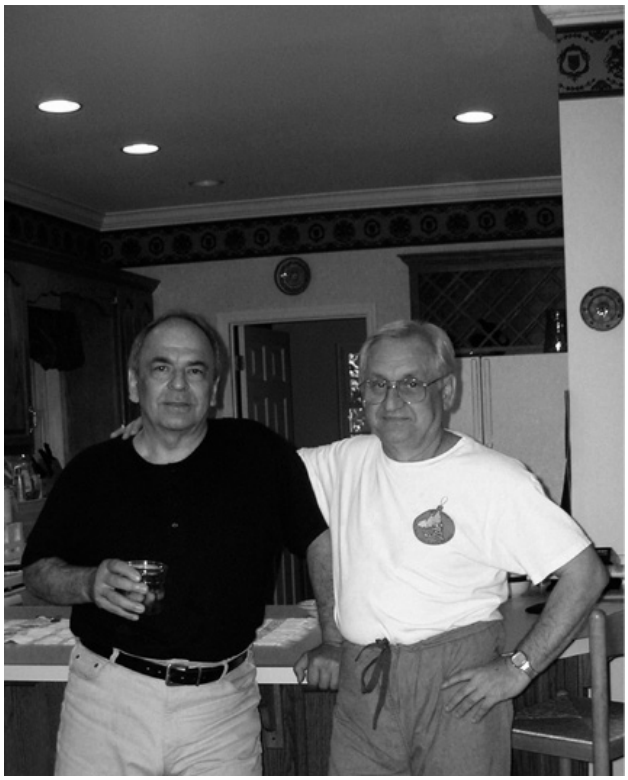

La mine acasă, cu Gabriel Liiceanu, Soddy Daisy, mai 2006. „Martin m-a invitat în casa lui şi a regizat de la cap la coadă rezolvarea medicală a unei «probleme de inimă» care, fără emfază spus, m-a reaşezat pe orbita vieţii“ (Gabriel Liiceanu).

Casa noastră pe malul lacului Possum Creek din Soddy Daisy, la treizeci de kilometri de Chattanooga.

La absolvirea Facultăţii de Medicină de către fiica mea, Alexandra, University of Chicago, mai 2008.

Cu pacienta mea Grace R., în vârstă de 103 ani, în 2008. A mai trăit doi ani după ce a fost făcută această fotografie.

Alături de prof. George Litarczek, la Centrul Spaţial Huntsville, TN, 2008.

Cu soţia mea, Mioara, şi Andrei Pleşu, în Chattanooga, TN, februarie 2009.

Cu Mihai Creangă vizitând liceul nostru, „Aurel Vlaicu“, septembrie 2009.

La primirea Diplomei de Excelenţă din partea Societăţii Române
de Cardiologie, Sinaia, septembrie 2009.

Cu Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, Sinaia, septembrie 2009.

Cu echipa cabinetului meu medical.

Alături de echipa mea de cateterism.

Cu Plessie B., prima mea pacientă din Chattanooga. Nu ne-am despărţit până la pensionarea mea, în 2011.

Cu Mioara şi cu Dan şi Dana Tudorache la statuia lui Mihai Eminescu de pe Rue des Ecoles, Paris, 2011.

Ultima zi de lucru, 30 iunie 2011. „Am trăit în două ţări, am avut două nume şi am practicat două profesii medicale. Vieţile mele, despărţite de timp şi distanţe, sunt unite prin multiple cârlige de amintiri, situaţii, imagini, bolnavi şi prieteni.

Datorez foarte mult celor două vieţi ale mele. Le iubesc deopotrivă.“

O fată fericită – Alexandra cu fiica ei, Margaret, septembrie 2012.

Cuprins

Despre autor
Cuvânt înainte. Serile de la Soddy Daisy
Cele două vieţi ale mele
Aproapele meu de departe
America povestită unui prieten din România
- Scrisoarea întâi
- Scrisoarea a doua
- Scrisoarea a treia
- Scrisoarea a patra
- Scrisoarea a cincea
- Scrisoarea a șasea
- Scrisoarea a șaptea
- Scrisoarea a opta
- Scrisoarea a noua
- Scrisoarea a zecea
- Scrisoarea a unsprezecea
- Scrisoarea a douăsprezecea
- Încheiere
- Recunoștință
- Dosar foto

Table of Contents

Despre autor
Cuvânt înainte. Serile de la Soddy Daisy
Cele două vieţi ale mele
Aproapele meu de departe
America povestită unui prieten din România
- Scrisoarea întâi
- Scrisoarea a doua
- Scrisoarea a treia
- Scrisoarea a patra
- Scrisoarea a cincea
- Scrisoarea a şasea
- Scrisoarea a şaptea
- Scrisoarea a opta
- Scrisoarea a noua
- Scrisoarea a zecea
- Scrisoarea a unsprezecea
- Scrisoarea a douăsprezecea
- Încheiere
- Recunoştinţă
- Dosar foto

Table of Contents

Despre autor 1
Cuvânt înainte. Serile de la Soddy Daisy 3
Cele două vieţi ale mele 8
Aproapele meu de departe 24
America povestită unui prieten din România 26
- Scrisoarea întâi 28
- Scrisoarea a doua 48
- Scrisoarea a treia 58
- Scrisoarea a patra 74
- Scrisoarea a cincea 94
- Scrisoarea a şasea 134
- Scrisoarea a şaptea 162
- Scrisoarea a opta 189
- Scrisoarea a noua 231
- Scrisoarea a zecea 246
- Scrisoarea a unsprezecea 282
- Scrisoarea a douăsprezecea 299
- Încheiere 335
- Recunoştinţă 351
- Dosar foto 353